

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ สุตตันตปิฎกที่ ๐๓ ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องเจ้าลิจจวินามว่าสุนัขขี้ต๊ะ

พระสุตตันตปิฎก

ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค

ขออนบ้น้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ปาฐกสูตร

ว่าด้วยนักบวชเปลี่ยชื่อปาฐกบุตร

เรื่องเจ้าลิจจวินามว่าสุนัขขี้ต๊ะ

[๑] ข้าพเจ้า^๑ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิคมของชาวมัลละชื่ออนุปิยะในแคว้นมัลละ ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังอนุปิยนิกมเพื่อบิณฑบาต ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า “ยังเข้าเกินไปที่จะเข้าไปยังอนุปิยนิกมเพื่อบิณฑบาต ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาภัคควโคตรปริพาชกถึงอารามของเขา”

[๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาภัคควโคตรปริพาชกถึงอารามของเขา ภัคควโคตรปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดเสด็จเข้ามาเถิด ขอรับเสด็จพระผู้มีพระภาค นาน ๆ พระองค์จะมีเวลาเสด็จมา ณ ที่นี้ ขอพระผู้มีพระภาคประทับบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้วเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้ หมายถึงพระอานนท์ (ที.สี.อ. ๑/๑/๒๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๑ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องเจ้าลิจจวีรนามว่าสุนัขขัตตะ

พระผู้มีพระภาคประทับบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว

ฝ่ายภคควโคตรปริพาชกก็เลือกนั่ง ณ ที่สมควรแห่งใดแห่งหนึ่งซึ่งต่ำกว่า ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหลายวันมาแล้ว สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร (โอรสของเจ้าลิจจวี) ได้มาหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ ได้บอกข้าพระองค์ว่า 'ท่านภคควะ บัดนี้ ข้าพเจ้าบอกคืนพระผู้มีพระภาคแล้ว ข้าพเจ้าไม่อยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค' เรื่องที่สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร กล่าวแล้วนั้นเป็นจริงหรือ พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภคควะ เรื่องที่สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร กล่าวแล้วนั้นเป็นจริง

[๓] เมื่อหลายวันมาแล้ว สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ได้เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว้เรา แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ข้าพระองค์ขอบอกคืนพระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์จักไม่อยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค'

เมื่อเขากล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกับสุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ว่า 'สุนัขขัตตะ เราได้กล่าวกับเธอบ้างหรือว่า 'มาเถิด สุนัขขัตตะ เธอจงอยู่อุทิศเรา'

'หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า'

'ก็หรือเธอได้กล่าวกับเราอย่างนี้ว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค'

'หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า'

'สุนัขขัตตะ จริง ๆ แล้ว เราไม่ได้กล่าวกับเธอเลยว่า 'มาเถิด สุนัขขัตตะ เธอจงอยู่อุทิศเรา' ทั้งเธอก็ไม่ได้กล่าวกับเราเลยว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค' โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเป็นใคร จะบอกคืนใคร โมฆบุรุษ เธอจงดูเถิดว่า 'การพูดเช่นนี้ เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องเจ้าลิจจวินามว่าสุนัขขี้ต๊ะ

[๔] ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่ข้าพระองค์เลย’

‘สุนัขขี้ต๊ะ เราได้กล่าวกับเธอบ้างหรือว่า ‘มาเถิด สุนัขขี้ต๊ะ เธอจงอยู่อุทิศเรา เราจักแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่เธอ’

‘หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า’

‘หรือว่า เธอได้กล่าวกับเราอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค (ถ้า)พระผู้มีพระภาคจักแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่ข้าพระองค์’

‘หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า’

‘สุนัขขี้ต๊ะ จริง ๆ แล้ว เราไม่ได้กล่าวกับเธอเลยว่า ‘มาเถิด สุนัขขี้ต๊ะ เธอจงอยู่อุทิศเรา เราจักแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่เธอ’ ทั้งเธอก็ไม่ได้กล่าวกับเราเลยว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค’ (ถ้า)พระผู้มีพระภาคจักแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่ข้าพระองค์’ โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเป็นใคร จะบอกคืนใคร สุนัขขี้ต๊ะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เราจะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์หรือไม่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ก็ตาม ธรรมที่เราแสดงแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตามหรือ(ไม่)’

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์จะทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ หรือไม่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ก็ตาม ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตามพระพุทธเจ้าข้า’

‘สุนัขขี้ต๊ะ จริง ๆ แล้ว เราจะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์หรือไม่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ก็ตาม ธรรมที่เราแสดงแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม สุนัขขี้ต๊ะ เมื่อเป็นเช่นนั้น การที่เราแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์จะก่อผลอะไรได้เล่า โมฆบุรุษ เธอจงดูเถิดว่า ‘การพูดเช่นนี้เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องเจ้าลิจจวินามว่าสุนัขขี้ต๊ะ

[๕] ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคมิได้ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก^๑ แก่ข้าพระองค์เลย’

‘สุนัขขี้ต๊ะ เราได้กล่าวกับเธอบ้างหรือว่า ‘มาเถิด สุนัขขี้ต๊ะ เธอจงอยู่อุทิศเรา เราจักประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกแก่เธอ’

‘หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า’

‘สุนัขขี้ต๊ะ ก็หรือเธอได้กล่าวกับเราอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค (ถ้า)พระผู้มีพระภาคจักประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกแก่ข้าพระองค์’

‘หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า’

‘สุนัขขี้ต๊ะ จริง ๆ แล้ว เราไม่ได้กล่าวกับเธอเลยว่า ‘มาเถิด สุนัขขี้ต๊ะ เธอจงอยู่อุทิศเรา เราจักประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกแก่เธอ’ ทั้งเธอก็ไม่ได้กล่าวกับเราเลยว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอยู่อุทิศพระผู้มีพระภาค (ถ้า)พระผู้มีพระภาคจักทรงประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกแก่ข้าพระองค์’ โมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอเป็นใคร จะบอกคืนใคร สุนัขขี้ต๊ะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เราจะประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก หรือไม่ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกก็ตาม ธรรมที่เราแสดงแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตามหรือ(ไม่)’

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์จะทรงประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกหรือไม่ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกก็ตาม ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม พระพุทธเจ้าข้า’

เชิงอรรถ :

^๑ ทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ในที่นี้หมายถึงทฤษฎีที่กล่าวถึงการเกิดขึ้นของโลกว่า ‘นี้เป็นดินแดนเริ่มต้นของโลก’ (ที.ปา.อ. ๕/๓, ที.ปา.ฐิกา ๕/๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องเจ้าลิจฉวีนามว่าสุนัขขั้ตตะ

สุนัขขั้ตตะ จริง ๆ แล้ว เราจะประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก หรือไม่ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกก็ตาม ธรรมที่เราแสดงแล้วย่อม เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่เราประกาศ ทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก จักก่อผลอะไรได้เล่า โมฆบุรุษ เธอจงดูเถิดว่า ‘การพูดเช่นนี้เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร’

[๖] สุนัขขั้ตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญเราที่วัชชีคาม^๑ ด้วยเหตุผลหลายอย่างว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้สมควร ฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๒’ สุนัขขั้ตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญเราที่วัชชีคามด้วยเหตุผล หลายอย่าง อย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ วัชชีคาม หมายถึงกรุงเวสาลีซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าวัชชี (ที.ปา.อ. ๖/๓)

^๒ พุทธคุณทั้ง ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถนอกประการ คือ

๑. **ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์** เพราะห่างไกลจากกิเลส, เพราะกำจัดข้าศึกคือกิเลส, เพราะหักขี้ก่าแห่ง ลังสาระ คือการเวียนว่ายตายเกิด, เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม, เพราะไม่ทำบาปในที่ลับ

๒. **ชื่อว่าตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ** เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง

๓. **ชื่อว่าย่อมพร้อมด้วยวิชาและจรณะ วิชา** ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ ดังนี้ วิชา ๓ คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ความหยั่งรู้จิต(ตาย) และ อุบัติ(เกิด) ของสัตว์ (๓) อาสวกขยญาณ ความหยั่งรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ ญาณที่เป็นตัววิปัสสนา (๒) มโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ (๓) อิทธิวิธิ แสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ (๔) ทิพพโสต หูทิพย์ (๕) เจโตปริยญาณ ปรัชชากำหนดรู้จิตผู้อื่นได้ (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึก ชาติได้ (๗) ทิพพจักขุ ตาทิพย์ หรือเรียกว่าจตุปปาตญาณ (๘) อาสวกขยญาณ ความหยั่งรู้ที่ทำให้สิ้น อาสวะ **จรณะ ๑๕** คือ (๑) สีสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งศีล (๒) อินทริยสังวร การสำรวมอินทริย (๓) โภขเนมัตตัญญตา ความรู้จักประมาณในการบริโภค (๔) ซากุริยานุโยค การหมั่นประกอบความเพียร เป็นเครื่องตื่น (๕) มีศรัทธา (๖) มีหิริ (๗) มีโอตตปปะ (๘) เป็นพหูสูต (๙) วิริยารัมภะ ปรารถนาคความเพียร (๑๐) มีสติมั่นคง (๑๑) มีปัญญา (๑๒) ปรุณณาน (๑๓) ทุตติยณาน (๑๔) ตติยณาน (๑๕) จตตณณาน

๔. **ชื่อว่าย่อมเสด็จไปดี** เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว และยังมื อรรถว่า ตรัสไว้ดี เพราะทรงกล่าวคำที่ควรในฐานะที่ควร

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องเจ้าลิจฉวีนามว่าสุนักขัตตะ

สุนักขัตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญพระธรรมที่วัชชีคามด้วยเหตุผลหลายอย่าง ว่า 'พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^๑ ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน' สุนักขัตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญพระธรรมที่วัชชีคามด้วยเหตุผลหลายอย่าง อย่างนี้แล

สุนักขัตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญพระสงฆ์ที่วัชชีคามด้วยเหตุผลหลายอย่าง ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก สุนักขัตตะ เธอเคยกล่าวสรรเสริญพระสงฆ์ที่วัชชีคามด้วยเหตุผลหลายอย่าง อย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

๕. **ชื่อว่ารู้แจ้งโลก** เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับโลก (ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้ง ๓ คือ สังขารโลก สัตว์โลก โอกาสโลก

๖. **ชื่อว่าสารถิฝักผู้ควรฝักได้อย่างยอดเยี่ยม** เพราะทรงฝักฝนคนที่ควรฝักฝน ทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ

๗. **ชื่อว่าเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย** เพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จุตไปเกิดในสวรรค์ กลับมาพึงธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่มสัตว์ให้พ้นความกัณดาร คือความเกิด

๘. **ชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้า** เพราะทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เอง แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

๙. **ชื่อว่าเป็นพระผู้มีพระภาคเพราะ**(๑)ทรงมีโชค(๒)ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส(๓)ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคลายตัณหาในภพทั้ง ๓ (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘)

อนึ่ง พระพุทธคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิฝักผู้ควรฝักได้ (วิสุทธิ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑๑๒-๑๑๓)

^๑ **ไม่ประกอบด้วยกาล** หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น (อภ.ติก.อ. ๒/๕๔/๑๕๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อโกรักชัตติยะ

สุนัขชัตตะ เราขอบอกเธอ เราขอเตือนเธอ จักมีผู้ตำว่าเธอได้ว่า 'สุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร ไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมได้ เมื่อไม่สามารถประพฤติได้ ได้บอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์' สุนัขชัตตะ จักมีผู้ตำว่าเธออย่างนี้แล ภัคคะ สุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร เมื่อถูกเรว่ากล่าวอย่างนี้ ได้หนีไปจากธรรมวินัยนี้แล้ว เหมือนผู้ควรเกิดในอบายกลับไปตกนรก ฉะนั้น

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อโกรักชัตติยะ

[๗] ภัคคะ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่นิคมของชาวอุลล ชื่ออุตตรกา ในชุมชนชาวอุลล ครั้นในเวลาเช้า เราครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร มีสุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร เป็นปัจฉาสมณะ^๑ เข้าไปยังอุตตรกานิคมเพื่อบิณฑบาต สมัยนั้น มีนักบวชเปลื้องชื่อโกรักชัตติยะ ประพฤติอย่างสุนัข คือ คลานไปด้วยข้อศอกและเข่ากินอาหารที่กองบนพื้นดินด้วยปาก สุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร ได้เห็นเขาแล้ว จึงได้มีความคิดดังนี้ว่า 'สมณะคลานไปด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นดินด้วยปาก เป็นพระอรหันต์ชั้นดี'

ครั้งนั้น เราได้รู้ความรำพึงของสุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร ด้วยใจ จึงกล่าวกับสุนัขชัตตะ ลิจจวีบุตร ว่า 'โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอก็ยังปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะศากยบุตรอยู่หรือ'

เขาได้กล่าวว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกข้าพระองค์อย่างนี้ว่า 'โมฆบุรุษ แม้คนเช่นเธอก็ยังปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะศากยบุตรอยู่หรือ'

'สุนัขชัตตะ เธอได้เห็นนักบวชเปลื้องชื่อโกรักชัตติยะนี้ ผู้ประพฤติอย่างสุนัขคลานไปด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นดินด้วยปากแล้ว ได้มีความคิด

เชิงอรรถ :

^๑ ปัจฉาสมณะ หมายถึงพระติดตาม คือ คอยติดตามรับใช้ (ข.อุ.อ. ๗๗/๔๕๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักรบวชเปลื้องชื่อโกธกษัตติยะ

ตั้งนี้ว่า ‘สมณะที่คลานไปด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นดินด้วยปาก เป็นพระอรหันต์ชั้นดี’ มิใช่หรือ’

‘ใช่ พระพุทธเจ้าข้า ก็พระผู้มีพระภาคยังทรงห่วงความเป็นพระอรหันต์อยู่หรือ’

‘โหมฆบุรุษ เรามีได้ห้วงความเป็นพระอรหันต์เลย แต่เธอได้เกิดความเห็นชั่วนี้ขึ้น เธอจงละความเห็นชั่วนั้นเสีย ความเห็นชั่วนั้นอย่าได้มีเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เธอตลอดกาลนานเลย สุนัขขัตตะ นักรบวชเปลื้องชื่อโกธกษัตติยะ ที่เธอเข้าใจว่าเป็นสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ชั้นดีนั้น อีก ๗ วัน จักตายด้วยโรคคอลสกะ^๑ แล้วจักไปเกิดในหม้อสุรช็อกกาลกัญชิกา^๒ ซึ่งต่ำต้อยกว่าหม้อสุรทุกประเภท และคนจักนำศพนั้นไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ ถ้าเธอประสงคจะรู้ ฟังเข้าไปหานักรบวชเปลื้องชื่อโกธกษัตติยะแล้วถามว่า ‘ท่านโกธกษัตติยะ ท่านทราบคติของตนหรือ’ เป็นไปได้ที่เขาจักตอบว่า ‘ท่านสุนัขขัตตะ เราทราบคติของเรา คือจะไปเกิดในหม้อสุรช็อกกาลกัญชิกา ซึ่งต่ำต้อยกว่าหม้อสุรทุกประเภท’

ภคควะ ครั้งนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวิบุตร ได้เข้าไปหานักรบวชเปลื้องชื่อโกธกษัตติยะถึงที่อยู่ แล้วได้พูดกับนักรบวชเปลื้องชื่อโกธกษัตติยะตั้งนี้ว่า ‘ท่านโกธกษัตติยะ พระสมณโคดมพยากรณ์ว่า’ อีก ๗ วัน โกธกษัตติยะจักตายด้วยโรคคอลสกะ แล้วจักไปเกิดในหม้อสุรช็อกกาลกัญชิกา ซึ่งต่ำต้อยกว่าหม้อสุรทุกประเภท และคนจักนำศพนั้นไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ’ ท่านโกธกษัตติยะควรกินอาหารแต่พอสมควร และดื่มน้ำแต่พอสมควร เพื่อให้คำพูดของพระสมณโคดมผิดไป’

[๘] ภคควะ ตอนนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวิบุตร ไม่เชื่อถนัดใจ จึงนับวันและคืนตลอด ๗ วัน โดยเริ่มจากวันที่ล่วงไป ๑ วัน ๒ วัน ต่อมา ถึงวันที่ ๗ นักรบวชเปลื้อง

เชิงอรรถ :

^๑ โรคคอลสกะ หมายถึงโรคที่เกิดจากอาหารไม่ย่อย ได้แก่ ท้องอืด ท้องเฟ้อ (ที.ปา.ฎีกา ๗/๕)

^๒ อสุรช็อกกาลกัญชิกา หมายถึงอสุรที่มีตัวสูง ๓ คาวุต มีเนื้อและโลหิตน้อย มีตาติดบนศีรษะคล้ายตามู มีปากเท่ารูเข็มบนศีรษะ ก้มตัวลงกินอาหารด้วยปากเล็ก ๆ นั้น (ที.ปา.อ. ๗/๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อโกรักชัตติยะ

โกรักชัตติยะได้ตายด้วยโรคคอลสกะ แล้วไปเกิดในหมู่สุรชื่อกาลกัญชิกา ซึ่งต่ำต้อยกว่าหมู่สุรทุกประเภท และคนนำศพนั้นไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ

[๙] ภคคะ สุนัขชัตตะ ลิจฉวีบุตร ได้ฟังข่าวว่า 'นักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะตายด้วยโรคคอลสกะ ถูกเขานำไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ' จึงเข้าไปหาศพนักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะถึงป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะแล้ว ไข่มือตบศพนักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะ ๓ ครั้ง ถามว่า 'ท่านโกรักชัตติยะ ท่านทราบคติของท่านหรือ' ขณะนั้น ศพนักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะลุกขึ้นยืน เขามีมือลูบหลัง(ของเขา)แล้วตอบว่า 'ท่านสุนัขชัตตะ เราทราบคติของเรา เราไปเกิดในหมู่สุรชื่อกาลกัญชิกา ซึ่งต่ำต้อยกว่าหมู่สุรทุกประเภท' แล้วล้มลงนอนหงายอยู่ ณ ที่นั้นเอง

[๑๐] ภคคะ ครั้นนั้น สุนัขชัตตะ ลิจฉวีบุตร เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว่เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร เราได้กล่าวกับสุนัขชัตตะ ลิจฉวีบุตร ดังนี้ว่า 'สุนัขชัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เราปรารภนักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะแล้วพยากรณ์แก่เธอไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้นหรือ หรือว่าเป็นอย่างอื่น'

สุนัขชัตตะ ลิจฉวีบุตร ตอบว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงปรารภนักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะแล้วพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้น^๑ มิได้เป็นอย่างอื่นเลย'

'สุนัขชัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนั้น เราได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ หรือยังไม่ได้แสดง'

'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระองค์ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แล้วแน่นอน มิใช่ไม่ได้ทรงแสดง'

เชิงอรรถ :

^๑ ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้น หมายถึงผลการพยากรณ์ที่เป็นอิทธิปาฏิหาริย์ ๕ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้เป็นจริงทุกอย่าง คือ นักบวชเปลื้องโกรักชัตติยะ (๑) ตายในวันที่ ๗ ก็เป็นจริง (๒) ตายด้วยโรคคอลสกะ ก็เป็นจริง (๓) ไปเกิดในหมู่สุรชื่อกาลกัญชิกา ก็เป็นจริง (๔) ถูกเขานำไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณัตถัมภกะ ก็เป็นจริง (๕) หลังจากที่ดินเกิดเป็นอสุรแล้วได้พบกับสุนัขชัตตะ ลิจฉวีบุตร ก็เป็นจริง (ที.ปา.อ. ๑๐/๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มชณะ

‘โมฆบุรุษ ถึงอย่างนี้ เธอยังจะกล่าวกับเราผู้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ว่า ‘พระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่ข้าพระองค์’ อยู่อีกหรือ เธอจงดูเถิดว่า ‘การพูดเช่นนี้เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร’ ภัคคะ สนุกขัตตะ ลัจฉวีบุตร เมื่อถูกเรวาวกล่าวอย่างนี้ได้หนีไปจากธรรมวินัยนี้แล้ว เหมือนผู้ควรถูกตีในบាយกลับไปตกนรก ฉะนั้น

เรื่องนักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มชณะ

[๑๑] ภัคคะ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่กุฎาคารศาลา ในป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ขณะนั้น นักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มชณะอยู่ที่วิรัชชคาม เขตกรุงเวสาลี ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภ^๑และถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ^๒ เขาถือสมათานวัตรบท ๗ ประการ คือ

๑. เราพึงเป็นคนเปลื้อง ไม้นองหมผ้าตลอดชีวิต
  ๒. เราพึงประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เสพเมถุนตลอดชีวิต
  ๓. เราพึงดำรงชีพด้วยสุราและเนื้อสัตว์ ไม่กินข้าวและขนมกุมมาส (ขนมสด) ตลอดชีวิต
  ๔. เราไม่พึงล่วงเกินอุเทนเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงเวสาลี
  ๕. เราไม่พึงล่วงเกินโคตมกเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้แห่งกรุงเวสาลี
  ๖. เราไม่พึงล่วงเกินสัตตัมพเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกแห่งกรุงเวสาลี
  ๗. เราไม่พึงล่วงเกินพหูปัตตกเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือแห่งกรุงเวสาลี
- ดังนี้

เพราะการสมათานวัตรบทครบ ๗ ประการนี้ เขาจึงถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภ และถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศที่วิรัชชคาม

เชิงอรรถ :

^๑ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภ หมายถึงได้รับการนับถือว่าเป็นสมณะชั้นดี จึงได้รับของถวายแต่ที่ใด ๆ (ที.ปา.

ฎีกา ๑๑/๗)

^๒ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ หมายถึงมีนักบวชเปลื้องจำนวนมากห้อมล้อมและมีคฤหัสถ์ผู้มั่งคั่งมาเยี่ยมเยียนอยู่เป็นประจำ (ที.ปา.ฎีกา ๑๑/๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อกฬารมัชฌกะ

[๑๒] ภัคคะ ครั้นนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร เข้าไปหานักบวชเปลื้องชื่อกฬารมัชฌกะถึงที่อยู่แล้วถามปัญหา เขาถูกถามปัญหาแล้วไม่สามารถตอบปัญหาของสุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตรนั้นให้ถูกต้องได้ จึงแสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่เข้มแข็งให้ปรากฏ ขณะนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ได้มีความคิด ดังนี้ว่า 'เราได้รุกรานสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ชั้นดีแล้ว ขอความผิดนั้นอย่าได้มีเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เราตลอดกาลนานเลย'

[๑๓] ครั้นนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตรได้เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว่เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

เราได้กล่าวกับสุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ดังนี้ว่า 'โมฆบุรุษ แมคนเช่นเธอ ก็ยังปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะศากยบุตรอยู่หรือ'

เขาได้กล่าวว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกข้าพระองค์อย่างนี้ว่า โมฆบุรุษ แมคนเช่นเธอ ก็ยังปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะศากยบุตรอยู่หรือ'

'สุนัขขัตตะ เธอเข้าไปหานักบวชเปลื้องชื่อกฬารมัชฌกะแล้วถามปัญหา เขาถูกถามปัญหาแล้วไม่สามารถตอบปัญหาของเธอให้ถูกต้องได้ จึงแสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่เข้มแข็งให้ปรากฏ เธอจึงได้มีความคิด ดังนี้ว่า 'เราได้รุกรานสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ชั้นดีแล้ว ขอความผิดนั้นอย่าได้มีเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เราตลอดกาลนานเลย' มิใช่หรือ'

'ใช่ พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคก็ยิ่งหวังความเป็นพระอรหันต์อยู่หรือ'

'โมฆบุรุษ เรามีได้หวังความเป็นพระอรหันต์เลย แต่เธอได้เกิดความเห็นชั่วนี้ขึ้น เธอจงละความเห็นชั่วนั้นเสีย ความเห็นชั่วนั้นอย่าได้มีเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เธอตลอดกาลนานเลย สุนัขขัตตะ นักบวชเปลื้องชื่อกฬารมัชฌกะที่เธอเข้าใจว่าเป็นสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ชั้นดีนั้น อีกไม่นาน เขาก็จะกลับนุ่งห่มผ้า มีภรรยา กินข้าวและขนมกุมมาส ล่วงเกินเจตีย์ที่มีอยู่ในกรุงเวสาลีทั้งหมด กลายเป็นคนเสื่อมยศแล้วจักตายไป'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มัชฌกะ

ภคคะ ต่อมาไม่นาน นักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มัชฌกะ ก็กลับนั่งห่มผ้า มีภรรยา กินข้าวและขนมกุมมาส ล่วงเกินเจตีย์ที่มีอยู่ในกรุงเวสาลีทั้งหมด กลายเป็นคน เสื่อมยศแล้วตายไป

[๑๔] ภคคะ สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ได้ฟังข่าวว่า ‘นักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มัชฌกะ กลับนั่งห่มผ้า มีภรรยา กินข้าวและขนมกุมมาส ล่วงเกินเจตีย์ที่มีอยู่ในกรุงเวสาลีทั้งหมด เสื่อมจากยศแล้วตายไป’ จึงเข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ‘ไหว้เราแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร เราจึงกล่าวกับสุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ว่า ‘สุนัขขัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เราปรารภนักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มัชฌกะแล้วพยากรณ์แก่เธอไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้นหรือ หรือว่าเป็นอย่างอื่น’

สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ตอบว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงปรารภนักบวชเปลื้องช็อกฟาร์มัชฌกะ แล้วพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้น มิได้เป็นอย่างอื่นเลย’

‘สุนัขขัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนั้น เราได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แล้ว หรือยังไม่ได้แสดง’

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์ได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แล้วแน่นอน มิใช่ไม่ได้ทรงแสดง’

‘โมฆบุรุษ ถึงอย่างนี้ เธอยังจะกล่าวกับเราผู้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ว่า ‘พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แก่ข้าพระองค์’ อยู่อีกหรือ เธอจงดูเถิดว่า ‘การพูดเช่นนี้เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร’ ภคคะ สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร เมื่อถูกเรารวากล่าวอย่างนี้ ได้หนีไปจากธรรมวินัยนี้แล้ว เหมือนผู้ควรเกิดในอบายกลับไปตกนรก ฉะนั้น

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อปาฎิกบุตร

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อปาฎิกบุตร

[๑๕] ภัคคะ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่กุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี นั้น สมัยนั้น นักบวชเปลื้องชื่อปาฎิกบุตรอาศัยอยู่ที่วัชชีคาม เขตกรุงเวสาลี ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภและถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ เขาชอบพูดอวดในบริษัท ในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมเป็นญาณวาท เราก็คือเป็นญาณวาท^๑ด้วย ผู้เป็นญาณวาทควรที่จะแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์กับผู้เป็นญาณวาทด้วยกัน ขอให้พระสมณโคดมเสด็จมาครั้งทาง แม้เราก็คจะไปครั้งทาง ณ ที่พบกันนั้น เราทั้งสองพึงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ด้วยกัน ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๑ อย่าง เราจักแสดง ๒ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๒ อย่าง เราจักแสดง ๔ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๔ อย่าง เราจักแสดง ๘ อย่าง พระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์มากเท่าใด ๆ ก็ตาม เราจักแสดงให้มากกว่านั้นเป็นทวีคูณ’

[๑๖] ภัคคะ สุนักขัตตะ ลิจจวีบุตร เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว่เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรอาศัยอยู่ที่วัชชีคาม เขตกรุงเวสาลี ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภและถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ เขาชอบพูดอวดในบริษัท ในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดมเป็นญาณวาท เราก็คือเป็นญาณวาทด้วย ผู้เป็นญาณวาทควรที่จะแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์กับผู้เป็นญาณวาทด้วยกัน ขอให้พระสมณโคดมเสด็จมาครั้งทาง แม้เราก็คจะไปครั้งทาง ณ ที่พบกันนั้น เราทั้งสองพึงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ด้วยกัน ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหารีย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๑ อย่าง เราจักแสดง ๒ อย่าง ถ้าพระสมณโคดม

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณวาท ในที่นี้หมายถึงลัทธิที่เข้าใจว่าตนรู้สรรพคุณญาณ และกล่าวอ้างเรื่องสรรพคุณญาณว่า “เรารู้ทุกสิ่ง” (ที.ปา.อ. ๑๕/๙, ที.ปา.ฎีกา ๑๕/๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อปาฎิกบุตร

จักทรงแสดงอิทธิปาฎิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๒ อย่าง เราจักแสดง ๔ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๔ อย่าง เราจักแสดง ๘ อย่าง พระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฎิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์มากเท่าใด ๆ ก็ตาม เราจักแสดงให้มากกว่านั้นเป็นทวีคูณ'

ภคคะ เมื่อสุนัขขัตตะ ลิจจวิบุตร กล่าวอย่างนี้ เราได้กล่าวกับสุนัขขัตตะ ลิจจวิบุตร ดังนี้ว่า 'สุนัขขัตตะ ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่'

[๑๗] 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรักษาพระวาทานั้นเถิด ขอพระสุคตจงทรงรักษาพระวาทานั้นเถิด'

'สุนัขขัตตะ ก็โจนเธอจึงกล่าวกับเราอย่างนี้ว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรักษาพระวาทานั้นเถิด ขอพระสุคตจงทรงรักษาพระวาทานั้นเถิด' ดังนี้แล้ว'

'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคตรัสวาทานี้โดยนัยเดียวว่า 'ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่' ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรอาจแปลงรูปมาเผชิญหน้ากับพระผู้มีพระภาคก็ได้ ในตอนนั้นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคก็จะเป็นเท็จ'

[๑๘] 'สุนัขขัตตะ ตถาคตเคยกล่าววาทาที่เป็น ๒ นัยบ้างไหม'

'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้ใจของนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรด้วยพระทัยว่า 'ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องนักบวชเปลื้องชื่อปาฎิกบุตร

พระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่หรือ' หรือว่าเหล่าเทวดาก็ได้
กราบทูลความข้อนั้นแด่พระผู้มีพระภาคว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้านักบวชเปลื้อง
ปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ฯลฯ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่'

[๑๙] 'สหนักขัตตะ เรากำหนดรู้ใจของนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรด้วยใจของเรา
ว่า 'ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น
ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้' แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเราจะไม่ละวจา
'ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้
ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่' และเหล่าเทวดาก็ได้บอกความข้อนั้นแก่เราว่า 'ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ฯลฯ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่'

แม้เสนาบดีของเจ้าลิจจวีช็ออชิตะ ซึ่งได้ถึงแก่อนิจกรรมไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ ไปเกิด
ในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ก็ได้เข้ามาบอกเราอย่างนี้ว่า 'นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรเป็น
คนไม่ละอาย เป็นคนพูดเท็จ ทั้งได้พยากรณ์ข้าพระองค์ที่วัชชีคามว่า 'เสนาบดีของ
เจ้าลิจจวีช็ออชิตะไปเกิดในมหานรก' ข้าพระองค์มิได้ไปเกิดในมหานรก แต่ไปเกิด
ในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรเป็นคน
ไม่ละอาย เป็นคนพูดเท็จ ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ไม่ละความคิด
ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับพระผู้มีพระภาคได้' แม้เขาจะคิด
อย่างนี้ว่า 'ถึงเราจะไม่ละวจา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญ
หน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่'

แม้เพราะเหตุนี้แล เรากำหนดรู้ใจของนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรด้วยใจของเรา
ว่า 'ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น
ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้' แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเราจะไม่ละวจา
'ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้
ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่ และเหล่าเทวดาก็ได้บอกความข้อนั้นแก่เราว่า 'ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรยังไม่ละวจา ไม่ละความคิด ไม่สลัด
ความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับพระผู้มีพระภาคได้' แม้เขาจะคิด

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

อย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาจา ไม่ละความคิด ไม่สละความเห็นนั้น ก็อาจไป
เผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพังแตกแน่'

สุนัขขัตตะ ก็เรานั้นแล จะเข้าไปยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต กลับจาก
บิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จะเข้าไปยังอารามของนักบวชเปลือย
ปาฎิกบุตร เพื่อพักกลางวัน ถ้าเธออยากจะบอกก็จงไปบอกเขาเถียวนี้'

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

[๒๐] ภัคคะ ครั้นในเวลาเช้า เราครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร เข้าไป
ยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว
เข้าไปยังอารามของนักบวชเปลือยปาฎิกบุตร เพื่อพักกลางวัน ครั้นนั้น สุนัขขัตตะ
ลิจจวีบุตร รีบเข้าไปยังกรุงเวสาลีแล้วเข้าเฝ้าพวกเจ้าลิจจวีที่มีชื่อเสียงทูลว่า 'ท่าน
ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสด็จเข้าไปยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต กลับ
จากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปยังอารามของนักบวช
เปลือยปาฎิกบุตร เพื่อทรงพักกลางวัน ขอพวกท่านจงรีบออกไป จักมีการแสดง
อิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ของพวกสมณะชั้นดี' ครั้นนั้น พวกเจ้าลิจจวี
ที่มีชื่อเสียงได้พูดกันว่า 'ท่านผู้เจริญ ทราบข่าวว่า จักมีการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์
อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ของพวกสมณะชั้นดี ฉะนั้น เชิญพวกเราไป(ดู)กันเถิด'

สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร เข้าไปหาพวกพราหมณมหาศาล^๑ คหบดีผู้มั่งคั่ง และ
สมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง แล้วบอกอย่างนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย พระ
ผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสด็จเข้าไปยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปยังอารามของนักบวชเปลือยปาฎิกบุตร
เพื่อทรงพักกลางวัน ขอพวกท่านจงรีบออกไป จักมีการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อัน
เหนือธรรมดาของมนุษย์ ของพวกสมณะชั้นดี' ครั้นนั้น พวกสมณพราหมณ์ลัทธิ

เชิงอรรถ :

^๑ มหาศาล ในที่นี้หมายถึงผู้มีทรัพย์มาก ขัตติยมหาศาล มีพระราชทรัพย์ ๑๐๐ - ๑,๐๐๐ โภฏี พราหมณ-
มหาศาลมีทรัพย์ ๘๐ โภฏี คหบดีมหาศาลมีทรัพย์ ๔๐ โภฏี (ที.ม.อ. ๒๑๐/๑๙๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

ต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ได้พูดกันว่า 'ท่านผู้เจริญ ทราบข่าวว่า จักมีการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ของพวกสมณะชั้นดี ฉะนั้น ขอให้พวกเราไป(ดู)กันเถิด'

ภคคะ ครั้งนั้น พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณมหาศาล คหบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันไปยังอารามของนักบวชเปลือยปาฐกบุตร บริษัทนั้น ๆ เป็นเรือนร้อย เรือนพัน

[๒๑] ภคคะ นักบวชเปลือยปาฐกบุตรได้ฟังข่าวว่า 'พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณมหาศาล คหบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันออกมาแล้ว แม้พระสมณโคดมก็ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของเรา' จึงเกิดความกลัว ความสะดุ้ง ขนพองสยองเกล้า ครั้งนั้น นักบวชเปลือยปาฐกบุตร กลัว ตัวสั่น ขนพองสยองเกล้า หนีไปยังอารามของดินทุกขาณุปริพาชกบริษัทนั้นได้ฟังข่าวว่า 'นักบวชเปลือยปาฐกบุตร กลัว ตัวสั่น ขนพองสยองเกล้า หนีเข้าไปยังอารามของดินทุกขาณุปริพาชก'

ทันใดนั้น บริษัทนั้นได้เรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า 'พ่อคุณ เธอจงเข้าไปหานักบวชเปลือยปาฐกบุตรที่อารามของดินทุกขาณุปริพาชก แล้วจงบอกกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตรอย่างนี้ว่า 'ท่านปาฐกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณมหาศาล คหบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันออกมาแล้ว แม้พระสมณโคดมก็ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่านหนึ่ง ท่านได้พูดอวดไว้ในบริษัท ในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมเป็นญาณวาท เราก็คือเป็นญาณวาทด้วย ผู้เป็นญาณวาทควรแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์กับผู้เป็นญาณวาทด้วยกัน ขอให้พระสมณโคดมเสด็จมาครั้งทาง แม้เราก็คงจะไปครั้งทาง ณ ที่พบกันนั้น เราทั้งสองจะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ด้วยกัน ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๑ อย่าง เราจักแสดง ๒ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๒ อย่าง เราจักแสดง ๔ อย่าง ถ้าพระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ ๔ อย่าง เราจักแสดง ๘ อย่าง พระสมณโคดมจักทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

มนุษย์มากเท่าใด ๆ ก็ตาม เราจักแสดงให้เห็นมากกว่านั้นเป็นทวีคูณ' ท่านปาฐกบุตร
ท่านจงออกไปครึ่งทาง พระสมณโคดมเสด็จมาก่อนคนทั้งปวงที่เดียว ประทับพัก
กลางวันอยู่ที่อารามของท่าน'

[๒๒] 'ภคคะ บุรุษนั้นรับคำสั่งแล้ว จึงเข้าไปหานักบวชเปลือยปาฐกบุตร
ที่อารามของดินทุกขาณุปริพาชก แล้วบอกกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตรดังนี้ว่า
'ท่านปาฐกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณ์มหาศาล
คบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันออกมาแล้ว
แม้พระสมณโคดมก็ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่าน อนึ่ง ท่านได้พูดอวดไว้
ในบริษัท ในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมเป็นญาณวาท เราก็เป็นญาณวาท
ด้วย อนึ่ง ผู้เป็นญาณวาทควรแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์กับผู้
เป็นญาณวาทด้วยกัน ฯลฯ เราจักแสดงให้เห็นมากกว่านั้นเป็นทวีคูณ' ท่านปาฐกบุตร
ท่านจงออกไปครึ่งทาง พระสมณโคดมเสด็จมาก่อนคนทั้งปวงที่เดียว ประทับพัก
กลางวันอยู่ที่อารามของท่าน'

ภคคะ เมื่อบุรุษนั้นกล่าวอย่างนี้ นักบวชเปลือยปาฐกบุตร จึงกล่าวตอบว่า
'เราจะไป ๆ' แล้วชบศีระชะอยู่ ณ ที่นั่นเอง ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้ ครั้งนั้น บุรุษนั้น
ได้กล่าวกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตรดังนี้ว่า 'ท่านปาฐกบุตร ท่านเป็นอะไรเล่า
ตะโพกของท่านติดกับตั่งหรือ หรือว่าตั่งติดกับตะโพกของท่าน ท่านกล่าวว่า 'เรา
จะไป ๆ' แต่กลับชบศีระชะอยู่ ณ ที่นั่นเอง ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้' ภคคะ นักบวช
เปลือยปาฐกบุตร แม้อุทบุรุษต่อว่าอยู่อย่างนี้ ก็ยังกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็
ชบศีระชะอยู่ ณ ที่นั่นเอง ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้

[๒๓] ภคคะ เมื่อบุรุษนั้นได้ทราบว่ 'นักบวชเปลือยปาฐกบุตรนี้แพ้แล้ว
ก็ยังคงกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ชบศีระชะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้'
จึงกลับมาหาบริษัทนั้นแล้วบอกอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ นักบวชเปลือยปาฐกบุตรนี้
แพ้แล้ว ก็ยังคงกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ชบศีระชะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจาก
ที่นั่งได้'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

ภคคะ เมื่อบุรุษนั้นกล่าวอย่างนี้ เราจึงได้กล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพังแตกแน่'

ภาณวารที่ ๑ จบ

[๒๔] ภคคะ ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีคนหนึ่ง ลุจากที่นั่ง ได้กล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น โปรดคอยสักครู่ได้ไหม บางทีข้าพเจ้า อาจจะไปนำนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรมายังบริษัทนี้ได้' ลำดับนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีคนนั้น จึงเข้าไปหานักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ถึงอารามของดินทุกขาณุปริพาชก แล้วกล่าวกับนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรดังนี้ว่า 'ท่านปาฎิกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด ท่านกลับไปดีกว่า พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณ์มหาศาล คหบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันออกมาแล้ว แม้พระสมณโคดมก็ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่าน อนึ่ง ท่านได้พูดอวดไว้ในบริษัท ในกรุงเวสาลี อย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมเป็นญาณวาท เราก็คือเป็นญาณวาทด้วย ฯลฯ เราจักแสดงให้มากกว่านั้นเป็นทวีคูณ' ท่านปาฎิกบุตร ท่านจงออกไปครั้งทาง พระสมณโคดมเสด็จมาก่อนคนทั้งปวงทีเดียว ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่านแล้ว อนึ่ง พระสมณโคดมตรัสวาทาในบริษัทว่า 'ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพังแตกแน่' ท่านปาฎิกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด ด้วยการกลับไปของท่านนั้นแหละ พวกเราจะทำให้ท่านชนะ จะทำให้พระสมณโคดมแพ้'

ภคคะ เมื่อมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีกล่าวอย่างนี้ นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร จึงกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั้นเอง ไม่อาจลุจากที่นั่งได้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวี จึงกล่าวกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตรดังนี้ว่า 'ท่านปาฐกบุตร ท่านเป็นอะไรไปแล้ว ตะโพกของท่านติดกับตั้งหรือ หรือว่าตั้งติดกับตะโพกของท่าน ท่านกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แต่กลับขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้' ภัคคะะ นักบวชเปลือยปาฐกบุตร แม้อุทฺธมาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีเมื่อต่อว่าอยู่อย่างนี้ ก็ยังกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้'

[๒๕] ภัคคะะ เมื่อมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีนั้นได้ทราบว่ นักบวชเปลือยปาฐกบุตรนี้แพ้แล้ว ก็ยังกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้' จึงกลับมาหาบริษัทนั้นแล้วบอกอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นักบวชเปลือยปาฐกบุตรนี้แพ้แล้ว ก็ยังกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้'

ภัคคะะ เมื่อมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีนั้นกล่าวอย่างนี้ เราจึงได้กล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย ถ้านักบวชเปลือยปาฐกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเราจะไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่' แม้เจ้าลิจฉวีผู้เจริญทั้งหลายจะคิดอย่างนี้ว่า 'พวกเราจะเอาเชือกมัดนักบวชเปลือยปาฐกบุตรแล้วใช้โคหลาย ๆ คู่จูงมา' เชือกนั้นก็ขาด หรือไม่กายของนักบวชเปลือยปาฐกบุตรก็จะขาด แต่ถ้านักบวชเปลือยปาฐกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรา ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่'

[๒๖] ภัคคะะ ครั้งนั้น ชาลียปริพาชก ผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ (นักบวชผู้นิยมใช้บาตรไม้) ลุกจากที่นั่งกล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายรอคอยสักครู่ ข้าพเจ้าอาจจะไปน่านักบวชเปลือยปาฐกบุตรมายังบริษัทนี้ได้'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

ภคคะ ขालิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะเข้าไปหานักบวชเปลือยปาฐกบุตร ถึงอารามของดินทุกขาณุปริพาชกแล้วกล่าวกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตร ดังนี้ว่า 'ท่านปาฐกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด ท่านกลับไปดีกว่า พวกเจ้าลิจฉวีผู้มีชื่อเสียง พราหมณ์มหาศาล คหบดีผู้มั่งคั่ง และสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง ต่างพากันออกมาแล้ว แม้พระสมณโคดมก็ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่าน อนึ่ง ท่านได้เคยพูดอวดไว้ในบริษัท ในกรุงเวสาลีอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมเป็นญาณวาท ฯลฯ เราจักแสดงให้มากกว่านั้นเป็นทวีคูณ' ท่านปาฐกบุตร ท่านจงออกไปครึ่งทาง พระสมณโคดมเสด็จมาก่อนคนทั้งปวงที่เดียว ประทับพักกลางวันอยู่ที่อารามของท่านแล้ว อนึ่ง พระสมณโคดมได้ตรัสวาทาในบริษัทว่า 'ถ้านักบวชเปลือยปาฐกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่' แม้เจ้าลิจฉวีผู้เจริญทั้งหลายจะคิดอย่างนี้ว่า 'พวกเรา จะเอาเชือกมัดนักบวชเปลือยปาฐกบุตร แล้วใช้โคหลาย ๆ คู่จูงมา' เชือกนั้นก็ขาด หรือไม่กายของนักบวชเปลือยปาฐกบุตรก็จะขาด แต่ถ้านักบวชเปลือยปาฐกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะพึงแตกแน่' ท่านปาฐกบุตร ท่านจงกลับไปเถิด ด้วยการกลับไปของท่านนั้นแหละ พวกเราจะทำให้ท่านชนะ จะทำให้พระสมณโคดมแพ้'

ภคคะ เมื่อขาลิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะกล่าวอย่างนี้ นักบวชเปลือยปาฐกบุตร จึงกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ชบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้' ครั้งนั้น ขาลิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ จึงกล่าวกับนักบวชเปลือยปาฐกบุตร ดังนี้ว่า 'ท่านปาฐกบุตร ท่านเป็นอะไรไปเล่า ตะโพกของท่านติดกับตั่งหรือ หรือว่าตั่งติดกับตะโพกของท่าน ท่านกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แต่กลับชบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้' ภคคะ นักบวชเปลือยปาฐกบุตร แม้ถูกขาลิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะต่อว่าอยู่อย่างนี้ ก็ยังกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ชบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

[๒๗] ภัคคะ เมื่อชาลยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทารุปัตติกะนั้นได้ทราบว่ ‘นักบวชเปลือยปาฎิกบุตรนี้แพ้แล้ว ก็ยังกล่าวว่า ‘เราจะไป ๆ’ แล้วก็ขบศีระชะอยู่ ณ ที่นั้นเองไม่อาจลุกจากที่นั่งได้’ จึงกล่าวกับนักบวชเปลือยปาฎิกบุตรดังนี้ว่า

‘ท่านปาฎิกบุตร เรื่องเคยมีมาแล้ว คือ ราชสีห์^๑เจ้าแห่งสัตว์ป่า คิดว่า ‘ทางที่ดี เราพึงอาศัยป่าที่บางแห่งซ่อนตัวอยู่ ครั้นซ่อนตัวอยู่ในป่าที่นั้นแล้ว พึงออกจากที่ซ่อนในเวลาเย็น ครั้นออกจากที่ซ่อนแล้ว พึงบิณฑกัย ครั้นบิณฑกัยแล้ว พึงเหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ ครั้นเหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศแล้ว พึงบันลือสีหนาท^๒ ๓ ครั้ง ครั้นบันลือสีหนาท ๓ ครั้งแล้ว จึงออกไปหากิน เรานั้นล่าหมูเนื้อตัวล่าสัน กินเนื้อนุ่ม ๆ แล้วกลับมาซ่อนตัวอยู่ตามเดิม’

ครั้งนั้น พญาราชสีห์นั้น อาศัยป่าที่บางแห่งซ่อนตัวอยู่ ครั้นซ่อนตัวอยู่ในป่าที่นั้นแล้ว ออกจากที่ซ่อนในเวลาเย็น ครั้นออกจากที่ซ่อนแล้ว บิณฑกัย ครั้นบิณฑกัยแล้ว เหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ ครั้นเหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศแล้ว บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง ครั้นบันลือสีหนาท ๓ ครั้งแล้ว จึงออกไปหากิน มันล่าหมูเนื้อตัวล่าสัน กินเนื้อนุ่ม ๆ แล้วกลับมาซ่อนตัวอยู่ตามเดิม

[๒๘] ท่านปาฎิกบุตร มีสุนัขจิ้งจอกแก่ตัวหนึ่ง เจริญเติบโตด้วยการกินเนื้อที่เป็นเดนของราชสีห์เจ้าแห่งสัตว์ป่านั้นนั่นเอง อ้วนท้วน มีกำลัง ต่อมา สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น เกิดความคิดดังนี้ว่า ‘เราเป็นใคร ราชสีห์เจ้าแห่งสัตว์ป่าเป็นใคร ทางที่ดี เราควรอาศัยป่าที่บางแห่งซ่อนตัวอยู่ ครั้นซ่อนตัวอยู่ในป่าที่นั้น พึงออกจากที่ซ่อนในเวลาเย็น ครั้นออกจากที่ซ่อนแล้ว พึงบิณฑกัย ครั้นบิณฑกัยแล้ว พึงเหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ ครั้นเหยียดดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศแล้ว พึงบันลือสีหนาท

เชิงอรรถ :

^๑ ราชสีห์ ได้แก่ พญาสิงโต มี ๔ ชนิด คือ (๑) ดิถราชสีห์ (ราชสีห์ที่มีสีเขียว) (๒) กาฬราชสีห์ (ราชสีห์ที่มีสีดำ) (๓) ปณทุราชสีห์ (ราชสีห์ที่มีสีเหลือง) (๔) ไกรสรราชสีห์ (ราชสีห์ที่มีสีขาวหรือมีสีแดง) ในที่นี้หมายถึงไกรสรราชสีห์ที่เล็กกว่าราชสีห์ทุกประเภท (ที.ปา.อ. ๒๗/๑๒)

^๒ บันลือสีหนาท ในที่นี้หมายถึงการเปล่งเสียงดังของราชสีห์ด้วยความกรรณาต่อสัตว์ที่อ่อนแอเพื่อให้ลึกลงไปเสียก่อน (ที.ปา.อ. ๒๗/๑๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

๓ ครั้ง ครั้นบันลือสีหนาท ๓ ครั้งแล้ว จึงออกไปหากิน เรานั้นล่าห่มเนื้อตัวล่าสัน
กินเนื้อนุ่ม ๆ แล้วกลับมาซ่อนตัวอยู่ตามเดิม'

ครั้งนั้น สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น อาศัยป่าที่บางแห่งซ่อนตัวอยู่ ครั้นซ่อนตัว
อยู่ในป่าที่นั้นแล้ว ออกจากที่ซ่อนในเวลาเย็น ครั้นออกจากที่ซ่อนแล้ว บิดกาย
ครั้นบิดกายแล้ว เหลียวดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ ครั้นเหลียวดูไปรอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศแล้ว
จึงคิดว่า 'เราจักบันลือสีหนาท' แต่กลับร้องเสียงสุนัขจิ้งจอกออกมา ๓ ครั้ง
ร้องอย่างเสียงสุนัขจิ้งจอกนั่นเอง สุนัขจิ้งจอกผู้ต่ำทรามเป็นใคร และการบันลือ
สีหนาทมีผลเป็นอย่างไร ท่านปาฎิกบุตร ท่านก็เป็นเช่นนั้น ดำรงชีพตามแบบ
พระสุคต^๑ บริโภคอาหารที่เป็นเดนพระสุคต ยังสำคัญพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าว่าควรทำทายเป็นได้ ถามว่า ปาฎิกบุตรผู้ต่ำทรามเป็นใคร และการ
ทำทายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดผลเป็นอย่างไร

[๒๙] ภัคคะ เมื่อขालิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ ไม่อาจที่จะให้
นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรลูกจากที่นั่งนั้นได้ แมด้วยข้ออุปมานี้ จึงได้กล่าวกับเขา
ดังนี้ว่า

สุนัขจิ้งจอกสำคัญตนว่าเป็นราชสีห์
จึงได้ล่าฟองตัวว่าเป็นเจ้าแห่งสัตว์ป่า
มันจึงได้ร้องเสียงสุนัขจิ้งจอกเช่นนั้นขึ้น
สุนัขจิ้งจอกผู้ต่ำทรามเป็นใคร
และการบันลืออย่างราชสีห์เกิดผลเป็นอย่างไร

ท่านปาฎิกบุตร ท่านก็เป็นเช่นนั้น ดำรงชีพตามแบบพระสุคต บริโภคอาหาร
ที่เป็นเดนพระสุคต ยังสำคัญพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าควร
ทำทายเป็นได้ ถามว่า ปาฎิกบุตรผู้ต่ำทรามเป็นใคร และการทำทายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดผลเป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ แบบพระสุคต ในที่นี้หมายถึงไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นคำสอนของพระสุคต(ที.ปา.อ.
๒๘/๑๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

[๓๐] ภัคควะ เมื่อขालิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ ไม่อาจที่จะให้นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรลูกจากที่นั่นนั้นได้ แม้ด้วยข้ออุปมานี้ จึงได้กล่าวกับเขาดังนี้ว่า

สุนัขจิ้งจอกเห็นเงาของตน
ที่เคลื่อนไหวในน้ำว่าเป็นอย่างอื่น
จึงล่ำพองตัวว่าเป็นเสือ^๑
ตราบเทาที่ยังไม่เห็นตัวเอง (ตามความเป็นจริง)
มันจึงร้องเสียงสุนัขจิ้งจอกเช่นนั้น
สุนัขจิ้งจอกผู้ต่ำทรามเป็นใคร
และการบันลืออย่างราชสีห์^๒เกิดผลเป็นอย่างไร

ท่านปาฎิกบุตร ท่านก็เป็นเช่นนั้น ดำรงชีพตามแบบพระสุคต บริโภคอาหารที่เป็นเดนพระสุคต ยังสำคัญพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าควรทำร้ายได้ ถามว่า ปาฎิกบุตรผู้ต่ำทรามเป็นใคร และการทำร้ายพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดผลเป็นอย่างไร

[๓๑] ภัคควะ เมื่อขาลิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ ไม่อาจที่จะให้นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรลูกจากที่นั่นนั้นได้ แม้ด้วยข้ออุปมานี้ จึงได้กล่าวกับเขาดังนี้ว่า

สุนัขจิ้งจอกกินกบ(ตามบ่อ) กินหนูตามลานข้าว
และกินซากศพที่ทิ้งตามป่าช้า
มีตัวอ้วนพ้ออยู่ในป่าใหญ่ ป่าโปร่ง

เชิงอรรถ :

^๑ ล่ำพองตัวว่าเป็นเสือ ในที่นี้หมายถึงสำคัญตัวเองว่าเป็นเสือที่มีกำลังเท่ากับราชสีห์ (ที.ปา.อ. ๓๐/๑๔)

^๒ การบันลืออย่างราชสีห์ ในที่นี้หมายถึงการเปล่งเสียงร้องของสุนัขจิ้งจอกโดยเข้าใจว่า ตนมีกำลังเท่ากับราชสีห์ (ที.ปา.อ. ๓๐/๑๔)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

ลำพองตัวว่าเป็นเจ้าแห่งสัตว์ป่า
มันจึงร้องเสียงสุนัขจิ้งจอกเข่นนั้นขึ้น
สุนัขจิ้งจอกผู้ต่ำทรามเป็นใคร
และการบันลืออย่างราชสีห์เกิดผลเป็นอย่างไร

ท่านปาฎิกบุตร ท่านก็เป็นเช่นนั้น ดำรงชีพตามแบบพระสุคต บริโภคอาหารที่เป็นเดนพระสุคต ยังสำคัญพระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าควรทำทายเป็นได้ ถามว่า ปาฎิกบุตรผู้ต่ำทรามเป็นใคร และการทำทายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดผลเป็นอย่างไร

[๓๒] ภัคคะ เมื่อขालิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะ ไม่อาจที่จะให้นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรลุกจากที่นั่งนั้นได้ แมด้วยข้ออุปมานี้ จึงกลับมาหาบริษัทนั้น แล้วบอกว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรนี้แพแล้ว แต่ยังคงกล่าวว่า 'เราจะไป ๆ' แล้วก็ขบศีรษะอยู่ ณ ที่นั่นเอง 'ไม่อาจลุกจากที่นั่งได้'

[๓๓] ภัคคะ เมื่อขาลิยปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของทวารุบัติติกะกล่าวอย่างนี้ เราจึงได้กล่าวกับบริษัทนั้นดังนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่' แม้เจ้าลิจฉวีผู้เจริญทั้งหลายจะคิดอย่างนี้ว่า 'พวกเราเอาเชือกมัดนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรแล้วใช้โคหลาย ๆ คู่จูงมา' เชือกนั้นก็ขาด หรือไม่กายของนักบวชเปลื้องปาฎิกบุตรก็จะขาด แต่ถ้านักบวชเปลื้องปาฎิกบุตร ยังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็ไม่อาจที่จะมาเผชิญหน้ากับเราได้ แม้เขาจะคิดอย่างนี้ว่า 'ถึงเรายังไม่ละวาทา ไม่ละความคิด ไม่สลัดความเห็นนั้น ก็อาจไปเผชิญหน้ากับพระสมณโคดมได้' ดังนี้ ศีรษะของเขาจะฟุ้งแตกแน่'

[๓๔] ภัคคะ ต่อจากนั้น เราจึงชี้แจงให้บริษัทนั้นเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกล้ำ ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา ครั้นชี้แจงให้บริษัทนั้นเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์

อาจหาญแกล้งกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว จึงเปลื้องให้พ้นจากเครื่องผูกใหญ่^๑ ยกสัตว์ประมาณ ๘๔,๐๐๐ ขึ้นจากห้วงน้ำใหญ่ที่ข้ามได้ยาก^๒ เข้าเตโชธาตุ เหาะขึ้นสู่อากาศสูงประมาณ ๗ ชั่วโมง นรมิตไฟอินให้ลุกโพลงประมาณ ๗ ชั่วโมง มีควันตลบสูงแล้ว จึงมายังกุฎาคารศาลา ปามหาวัน

[๓๕] ภัคคะ ครั้นนั้น สุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ได้เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว่เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร เราจึงได้กล่าวกับสุนัขขัตตะ ลิจจวีบุตร ดังนี้ว่า 'สุนัขขัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เราปรารภนักบวชเปลือยปาฐกบุตร แล้วพยากรณ์แก่เธอไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้นหรือ หรือว่าเป็นอย่างอื่น'

'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงปรารภนักบวชเปลือยปาฐกบุตร แล้วพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ไว้อย่างไร ผลของการพยากรณ์เป็นอย่างนั้น มิได้เป็นอย่างอื่นเลย'

'สุนัขขัตตะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนั้น เราได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แล้ว หรือยังไม่ได้แสดง'

'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์แล้วแน่นอน มิใช่ไม่ได้ทรงแสดง'

'โมฆบุรุษ ถึงอย่างนี้ เธอยังจะกล่าวกับเราผู้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดาของมนุษย์ว่า 'พระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือธรรมดา

เชิงอรรถ :

๑ เครื่องผูกใหญ่ ในที่นี้หมายถึงกิเลสตัณหา หรือ สังโยชน์ ๑๐ ประการ คือ (๑) สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) (๒) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) (๓) สีลัพพตปรามาส (ความถือมั่นศีลพรต) (๔) กามราคะ (ความพอใจในกาม) (๕) ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่ง) (๖) รูปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน) (๗) อรูปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน) (๘) มานะ (ความถือตัว) (๙) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) (๑๐) อวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง) (ที.ปา.ฎีกา ๓๔/๑๓)

๒ ห้วงน้ำใหญ่ที่ข้ามได้ยาก ในที่นี้หมายถึงโอชะ ๔ ประการ คือ (๑) กาโมชะ (โอชะคือกาม) (๒) ภโวชะ (โอชะคือภพ) (๓) ทิฏฐิลุชะ (โอชะคือทิฏฐิ) (๔) อวิชโชชะ (โอชะคืออวิชชา) (ที.ปา.อ. ๓๔/๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๖ }

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

ของมนุษย์แก่ข้าพระองค์' อยู่อีกหรือ เธอจึงดูเถิดว่า 'การพูดเช่นนี้ เป็นความผิดของเธอมากเพียงไร' ภัคคะะ สุนัขชัตตะ ลิจจวิบุตร เมื่อถูกเรตอว่าอยู่อย่างนี้ ได้หนีไปจากธรรมวินัยนี้แล้ว เหมือนผู้ควรเกิดในอบายกลับไปตกนรก ฉะนั้น

เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

[๓๖] ภัคคะะ ก็เรารู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก^๑ เรารู้ชัดความเป็นมาของทฤษฎีนั้น และรู้ชัดยิ่งกว่านั้น^๒ และเมื่อรู้ชัดยิ่งกว่านั้นจึงไม่ยึดมั่น^๓ เมื่อไม่ยึดมั่นจึงรู้ชัดความดับ^๔ด้วยตนเอง ที่เมื่อรู้ชัด ตถาคตจึงไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม^๕

[๓๗] ภัคคะะ มีสมณพราหมณ์บางพวก ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่าพระอิศวรเป็นผู้สร้าง ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้าง เราจึงเข้าไปถามเขาอย่างนี้ว่า 'ทราบวาทานทั้งหลายบัญญัติทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่าพระอิศวรเป็นผู้สร้าง ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างจริงหรือ' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้วยืนยันว่า 'เป็นเช่นนั้น' เราจึงถามต่อไปว่า 'พวกท่านประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่าพระอิศวรเป็นผู้สร้าง ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้าง มีความเป็นมาอย่างไร' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้วก็ตอบไม่ได้ กลับย้อนถามเรา เราถูกเขาถามแล้ว จึงตอบว่า

เชิงอรรถ :

- ^๑ คำนี้แปลจากคำว่า "อคคณฺญ" อรรถกถาแก้วว่า "โลกปญฺญตฺติ" และอธิบายว่า ที่ชื่อว่าอคคณฺญะ เพราะเป็นความรู้เกี่ยวกับต้นกำเนิดของโลก หมายถึงวิวัฒนาการการเกิดขึ้นและประวัติความเป็นไปของโลก (โลกสส อคคณฺตี ชานิตพพ ต อคคณฺญ, โส ปน โลกสส อปฺปตฺติกกโม ปวตฺติปเวณฺเ จาติ) (ที.ปา.อ. ๓๖/๑๔, ที.ปา.ฐีกา ๓๖/๑๓)
- ^๒ รู้ชัดยิ่งกว่านั้น ในที่นี้หมายถึงรู้ชัดตั้งแต่ศีล สมาธิ ปัญญา จนถึงสัพพัญญุตญาณ (ที.ปา.อ. ๓๖/๑๕)
- ^๓ ไม่ยึดมั่น ในที่นี้หมายถึงไม่ยึดมั่นสิ่งทีรู้ชัดด้วยอำนาจตัณหา ทิฏฐิ และมานะ (ที.ปา.อ. ๓๖/๑๕)
- ^๔ ความดับ ในที่นี้หมายถึงกิเลสนิพพาน (ความดับกิเลส) (ที.ปา.อ. ๓๖/๑๕)
- ^๕ ไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม ในที่นี้หมายถึงไม่ประสบความทุกข์ คือ ทุกข์เพราะไม่ได้บรรลุนิพพาน (ที.ปา.อ. ๓๖/๑๕, ที.ปา.ฐีกา ๓๖/๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

[๓๘] 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยหนึ่งเมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้พินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศ เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดในพรหมโลกชั้นอาภัสสระ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้กลับเจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น วิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้น สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งผู้จุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ มาเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

เพราะสัตว์ผู้นั้นอยู่ในวิมานแต่ผู้เดียวเป็นเวลานาน จึงรู้สึกเบื่อ เกิดความปรารถนาขึ้นว่า 'โอหนอ แม่สัตว์เหล่าอื่นพึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง' ต่อมา สัตว์เหล่าอื่นจุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ มาเกิดที่วิมานพรหม เป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์นั้น แม่สัตว์พวกนั้นนึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

[๓๙] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด เราบ้นดาลสัตว์เหล่านี้ขึ้นมา เพราะเหตุไร เพราะว่าเรามีความคิดมาก่อนว่า 'โอหนอ แม่สัตว์เหล่าอื่นก็พึงมาเป็นอย่างนี้บ้าง' เรามีความตั้งใจอย่างนี้ และสัตว์เหล่านี้ได้มาเป็นอย่างนี้แล้ว'

แม้พวกสัตว์ที่เกิดภายหลังก็มีความคิดอย่างนี้ว่า 'ท่านพระพรหมผู้เจริญนี้เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญองค์นี้บันดาลพวกเราขึ้นมา เพราะเหตุไร เพราะว่าพวกเราได้เห็นพระพรหมองค์นี้เกิดในที่นี้ก่อน ส่วนพวกเราเกิดมาภายหลัง'

[๔๐] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีอายุยืนกว่า มีผิวพรรณงดงามกว่า และมีศักดิ์มากกว่า ส่วนผู้เกิดภายหลังมีอายุสั้นกว่า มีผิวพรรณทรามกว่า และมีศักดิ์น้อยกว่า

ข้อที่สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งจุดจากชั้นนั้น(ชั้นมหาพรหม)แล้วมาเป็นอย่างนี้(มาเกิดเป็นมนุษย์) เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้ว ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากชาตินั้นไประลึกไม่ได้

เขาลังพูดอย่างนี้ว่า 'พระพรหมผู้เจริญนั้น เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดแล้วและกำลังจะเกิด พระพรหมผู้เจริญบันดาลพวกเราขึ้นมา ท่านเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวกเราที่พระพรหมผู้เจริญนั้นบันดาลขึ้นมา กลับเป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน อายุสั้นต้องจุดมาเป็นอย่างนี้'

ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่า พระอิศวรเป็นผู้สร้าง ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้าง มีความเป็นมาอย่างนี้ ใช่หรือไม่' สมณพราหมณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า 'ท่านพระโคดม พวกข้าพเจ้าก็ได้ยินมาอย่างที่ท่านพระโคดมตรัสนั้นแหละ'

ภคคะ อนึ่ง เรา รู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก เรา รู้ชัดความเป็นมาของทฤษฎีนั้น และรู้ชัดยิ่งกว่านั้น และเมื่อรู้ชัดยิ่งกว่านั้นจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่น จึงรู้ชัดความดับด้วยตนเอง ที่เมื่อรู้ชัด ตถาคตจึงไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

[๔๑] ภัคคะ มีสมณพราหมณ์บางพวก ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่าชัชชทาปโทสิกะ^๑ เราจึงเข้าไปถามพวกเขาอย่างนี้ว่า 'ทราบวาท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่าชัชชทาปโทสิกะ จริงหรือ' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้วยืนยันว่า 'เป็นเช่นนั้น' เราจึงถามต่อไปว่า 'ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่าชัชชทาปโทสิกะ มีความเป็นมาอย่างไร' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้วก็ตอบไม่ได้ กลับย้อนถามเรา เราถูกเขาถามแล้วจึงตอบว่า

[๔๒] 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีเทพเหล่าหนึ่งชื่อชัชชทาปโทสิกะ เทพเหล่านั้นหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาจึงหลงลืมสติ เพราะความหลงลืมสติ จึงพากันจตุจากชั้นนั้น

ข้อที่สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งจตุจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้ว ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากชาตินั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'เทพผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ไม่ใช่เทพเหล่าชัชชทาปโทสิกะ ไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาจึงไม่หลงลืมสติ เพราะไม่หลงลืมสติ จึงไม่จตุจากชั้นนั้น เป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนพวกเราเหล่าชัชชทาปโทสิกะ มัวแต่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮา

เชิงอรรถ :

^๑ ชัชชทาปโทสิกะ หมายถึงเทพผู้เพลิดเพลินในการเล่นจนเป็นเหตุให้ได้รับโทษ คือ ต้องจตุจากพรหมโลก (ที.ปา.อ. ๔๑/๑๕, ที.ปา.ฎีกา ๔๑/๑๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]

เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

เกินเวลา เมื่อหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาย่อมหลงลืมสติ เพราะความหลงลืมสติ จึงต้องจติจากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน มีอายุสั้น ต้องจติมาเป็นอย่างนี้'

ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่าชิตทาปโทสิกะ มีความเป็นมาอย่างนี้ 'ใช่หรือไม่' สมณพราหมณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า 'ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าก็ได้ยินมาอย่างที่ท่านพระโคตมตรัสนั้นแหละ'

ภคคะ ก็เรารู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ฯลฯ ที่เมื่อรู้ชัด ตถาคต จึงไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม

[๔๓] ภคคะ มีสมณพราหมณ์บางพวก ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่ามโนปโทสิกะ^๑ เราจึงเข้าไปถามพวกเขาอย่างนี้ว่า 'ทราบว่ ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่ามโนปโทสิกะ จริงหรือ' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้วยืนยันว่า 'เป็นเช่นนั้น' เราจึงถามต่อไปว่า 'ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่ามีมูลเหตุมาจากเทพเหล่ามโนปโทสิกะ มีความเป็นมาอย่างไร' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเรากล่าวอย่างนี้แล้วก็ตอบไม่ได้ กลับย้อนถามเรา เราถูกเขาถามแล้วจึงตอบว่า

[๔๔] 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีเทพเหล่าหนึ่งชื่อมโนปโทสิกะ เทพเหล่านั้นมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร จึงคิดมุงร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุงร้ายต่อกัน จึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจ พวกเขาคติจากชั้นนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ มโนปโทสิกะ หมายถึงเทพที่ต้องจติเพราะคิดร้ายกันและกัน (ที.สี. ๔๗-๔๘/๑๐๕)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

ข้อที่สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งจุดจากชั้นนั้นแลมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อเขามาเป็นอย่างนี้แล้ว ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนนั้นได้ ถัดจากชาตินั้นไประลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า 'เทพผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ไม่ใช่เทพเหล่ามโนปโทสิกะ ย่อมไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร ก็ไม่คิดมุ่งร้ายต่อกัน เมื่อไม่คิดมุ่งร้ายต่อกัน ก็ไม่เหนื่อยกายเหนื่อยใจ จึงไม่จุดจากชั้นนั้นเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้นทีเดียว ส่วนเราเหล่ามโนปโทสิกะ มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร จึงคิดมุ่งร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุ่งร้ายต่อกัน จึงเหนื่อยกายเหนื่อยใจพากันจุดจากชั้นนั้น เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน มีอายุสั้น ต้องจุดมาเป็นอย่างนี้'

ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่า มีมูลเหตุมาจากเทพเหล่ามโนปโทสิกะ มีความเป็นมาอย่างนี้ 'ใช่หรือไม่' สมณพราหมณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า 'ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าก็ได้ยินมาอย่างที่ท่านพระโคตมตรัสนั้นแหละ'

ภคควะ ก็เรารู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ฯลฯ ที่เมื่อรู้ชัด ตถาคต จึงไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม

[๔๕] ภคควะ มีสมณพราหมณ์บางพวก ประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่าเกิดขึ้นเอง เราจึงเข้าไปถามพวกเขาอย่างนี้ว่า 'ทราบที่ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่าเกิดขึ้นเองจริงหรือ' สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้วยืนยันว่า 'เป็นเช่นนั้น' เราจึงถามต่อไปว่า 'ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑. ปาฎิกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

อาจารย์ว่า เกิดขึ้นเอง มีความเป็นมาอย่างไร’ สมณพราหมณ์เหล่านั้นถูกเราถาม
อย่างนี้แล้ว ก็ตอบไม่ได้ กลับย้อนถามเรา เราถูกเขาถามแล้วจึงตอบว่า

[๔๖] ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีเทพชื่ออัสถุญญีสัตว์^๑จติ(เคลื่อน)จากชั้นนั้น
เพราะเกิดสัญญาขึ้น

ข้อที่สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งจติจากชั้นนั้นแล้วมาเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เมื่อ
เขามาเป็นอย่างนี้แล้ว ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิตแล้ว อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่น
ประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโต-
สมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงความเกิดแห่งสัญญานั้นได้ ถัดจากนั้นไป
ระลึกไม่ได้

เขาจึงพูดอย่างนี้ว่า ‘อัตตาและโลกเกิดขึ้นเอง เพราะเหตุไร เพราะเมื่อก่อน
เราไม่ได้มี บัดนี้ก็ไม่มี จึงน้อมไปเพื่อความเป็นผู้สงบ’

ท่านทั้งหลายประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกตามลัทธิอาจารย์ว่า
เกิดขึ้นเอง มีความเป็นมาอย่างนี้ ใช่หรือไม่’ สมณพราหมณ์เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า
‘ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าก็ได้ยินมาอย่างที่ท่านพระโคตมตรัสนั้นแหละ’

ภคคะฯ ก็เรารู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก เรารู้ชัดความเป็นมาของ
ทฤษฎีนั้น และรู้ชัดยิ่งกว่านั้น และเมื่อรู้ชัดยิ่งกว่านั้นจึงไม่ยึดมั่น เมื่อไม่ยึดมั่น
จึงรู้ชัดความดับด้วยตนเอง ที่เมื่อรู้ชัด ตถาคตจึงไม่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม

[๔๗] ภคคะฯ สมณพราหมณ์บางพวก กล่าวต่อเรารู้ชัดทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกอย่างนี้ ผู้กล่าว
อยู่อย่างนี้ ด้วยเรื่องที่ไม่มียุติด้วยคำไร้สาระ เป็นเท็จ ไม่เป็นความจริงว่า

เชิงอรรถ :

^๑ อัสถุญญีสัตว์ หมายถึงสัตว์จำพวกไม่มีสัญญา ไม่สวดยเวทนา เมื่อมีสัญญาเกิดขึ้นก็เคลื่อนจากภพนั้นทันที
(ที.ปา. ๑๑/๓๕๙/๒๗๓)

พระสูตรต้นตอปิฎก ที่ขนิทาย ปาฐกวรรค [๑. ปาฐกสูตร]
เรื่องการประกาศทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

‘พระสมณโคดมและภิกษุทั้งหลายวิปริตไปแล้ว พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า ‘ในเวลา
ที่พระโยคาวจรเข้าสู่สุภวิโมกข์^๑อยู่ ย่อมรู้ชัดสิ่งทั้งปวงว่า ‘ไม่งาม’ ภัคคะ แท้จริง
เราไม่ได้กล่าวอย่างนั้นเลย ว่า ‘ในเวลาทีพระโยคาวจรเข้าสู่สุภวิโมกข์อยู่ ย่อมรู้ชัดสิ่ง
ทั้งปวงว่า ‘ไม่งาม’ แต่เรากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ในเวลาทีพระโยคาวจรเข้าสู่สุภวิโมกข์อยู่
ย่อมรู้ชัดแต่สิ่งที่ดีงามเท่านั้น”

ภัคคะโคตรปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกสมณพราหมณ์
ทีกล่าววว่าพระสมณโคดมและภิกษุทั้งหลายวิปริตนั้นนั้นแหละเป็นผู้วิปริต ข้าพระองค์
เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงสามารถแสดงธรรมให้
ข้าพระองค์เข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ได้”

[๔๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภัคคะ การที่เธอซึ่งมีทิวฐิแตกต่างกัน
มีความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความมุ่งหมายแตกต่างกัน
มีอาจารย์แตกต่างกัน เข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ได้ นี่เป็นสิ่งที่กระทำไดยาก ขอให้เธอ
รักษาความเลื่อมใสในเราไว้ให้ดีเถิด”

ภัคคะโคตรปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงการที่ข้าพระองค์
ซึ่งมีทิวฐิแตกต่างกัน มีความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความ
มุ่งหมายแตกต่างกัน มีอาจารย์แตกต่างกัน เข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ นี่เป็นสิ่งที่กระทำไดยาก
ก็จริง แต่ข้าพระองค์จักรักษาความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคไว้ให้ดีให้ได้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภัคคะโคตรปริพาชกมีใจยินดีขึ้นชม
พระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

ปาฐกสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ สุภวิโมกข์ ในที่นี้หมายถึงวิถณกสถิน (กสถินทีใช้เพ่งประเภททีมีสี) มี ๔ อย่าง คือ (๑) นิล (สีเขียว)
(๒) ปีต (สีเหลือง) (๓) โลหิต (สีแดง) (๔) โภทาท (สีขาว) (ที.ปา.อ. ๔๗/๑๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
เรื่องปริพาชกชื่อนิโครธ

๒. อุทุมพริกสูตร

ว่าด้วยการบันลือสีหนาทที่อุทุมพริกการาม เรื่องปริพาชกชื่อนิโครธ

[๔๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ปริพาชกชื่อนิโครธอาศัยอยู่ในปริพาชการามของพระนางอุทุมพริกา พร้อมกับปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ประมาณ ๓,๐๐๐ คน ครั้งนั้น คหบดีชื่อสันธาน ออกจากกรุงราชคฤห์เพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาคแต่ยังวัน^๑ ขณะนั้น คหบดีชื่อสันธาน มีความคิดตั้งนี้ว่า "ยังมีใช้เวลาที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน พระผู้มีพระภาค ประทับหลีกเร้นอยู่^๒ ยังมีใช้สมัยที่จะเข้าไปพบเหล่าภิกษุผู้เป็นที่เจริญใจ^๓ เหล่าภิกษุผู้เป็นที่เจริญใจยังพักอยู่หลีกเร้น ทางที่ดี เราควรเข้าไปหานิโครธปริพาชกถึงปริพาชการามของพระนางอุทุมพริกา" จากนั้นจึงเข้าไปหานิโครธปริพาชกถึงปริพาชการามของพระนางอุทุมพริกา

[๕๐] เวลานั้น นิโครธปริพาชกนั่งอยู่กับปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ ผู้กำลังสนทนากันด้วยเสียงดังอื้ออึงถึงดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมืองหลวง เรื่องชนบท^๔ เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้า เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม

เชิงอรรถ :

- ^๑ แต่ยงวัน ในที่นี้หมายถึงเพ็งจะเลยเที่ยง เพ็งจะบาย (ที.ปา.อ. ๔๙/๑๗)
- ^๒ ประทับหลีกเร้นอยู่ หมายถึงเข้ามาอยู่ (ที.ปา.อ. ๔๙/๑๗)
- ^๓ เป็นที่เจริญใจ ในที่นี้หมายถึงผู้ทำจิตของคนๆ ไปหาให้เจริญขึ้นและให้ปราศจากนิเวศ ๕ ประการ คือ (๑) กามฉันทะ (ความพอใจในกาม) (๒) พยาบาท (ความคิดร้าย) (๓) ถีนมิตตะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) (๔) อุทธัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและรอนใจ) (๕) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) (ที.ปา.อ. ๔๙/๑๗)
- ^๔ ชนบท ในที่นี้หมายถึงเขตปกครองที่ประกอบด้วยเมือง(นคร)หลายเมือง ตรงกับคำว่า แคว้นหรือรัฐในปัจจุบัน ตามนัย (ที.สี.อ. ๑๗/๘๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
เรื่องปริพาชกชื่อนิโครธ

[๕๑] นิโครธปริพาชกเห็นสันธานคหบดีมาแต่ไกล จึงห้ามบริษัทของตนว่า “ท่านทั้งหลายโปรดเจียมเสียงหน่อย อย่าส่งเสียงอ้ออึง สันธานคหบดีผู้นี้เป็นสาวกของพระสมณโคดมกำลังมา อนึ่ง สันธานคหบดีผู้นี้เป็นคนหนึ่ง ในบรรดาสาวกของพระสมณโคดมผู้เป็นคฤหัสถ์หนุ่มช้วน เต่าที่อาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์ ก็ท่านเหล่านี้ชอบเสียงเบา ได้รับการอบรมในเรื่องเสียงเบา กล่าวสรรเสริญเสียงเบา บางทีเมื่อเขาทราบว่ามีเสียงเบาอาจจะเข้ามาได้” เมื่อนิโครธปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกเหล่านั้นจึงได้เจียม

[๕๒] ครั้งนั้น สันธานคหบดีเข้าไปหานิโครธปริพาชกถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับนิโครธปริพาชกดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ฝ่ายอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านี้มาพบปะสมาคมกันแล้ว มีเสียงดังอ้ออึงอยู่ มักสนทนาถึงดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร ฯลฯ เรื่องความเจริญ และความเสื่อมแต่ฝ่ายพระผู้มีพระภาคนั้น ทรงใช้เสนาสนะ เป็นปาละเมาะ^๑ และปาทีบ^๒ อันสัจด์ มีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับของมนุษย์^๓ ควรแก่การหลีกเร้น”

[๕๓] เมื่อสันธานคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิโครธปริพาชกจึงกล่าวกับสันธานคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ท่านพึงทราบเถิด พระสมณโคดมจะเจรจากับใครได้ จะสนทนากับใครได้ จะมีปัญญาเฉลียวฉลาดเหนือกว่าใคร พระปัญญาของพระสมณโคดมเหมาะแก่เรื่องว่างเท่านั้น พระสมณโคดมไม่กล้าเข้าไปสู่บริษัท ไม่สามารถที่จะเจรจาดได้ พระองค์ประทับอยู่ ณ ภายในที่สัจด์เท่านั้น เหมือนโคตบอดเดินวนเวียนอยู่ ณ ภายในที่สัจด์เท่านั้น พระปัญญาของพระสมณโคดมเหมาะแก่เรื่องว่าง พระสมณโคดมไม่กล้าเข้าไปสู่บริษัท ไม่สามารถที่จะเจรจาดได้ พระองค์

เชิงอรรถ :

^๑ ปาละเมาะ หมายถึงป่าที่มีคนอาศัยทำมาหากิน สัญจรไปมา (ที.ปา.ฎีกา ๕๒/๑๗)

^๒ ปาทีบ หมายถึงป่าที่ไม่มีคนอาศัยทำมาหากิน มีลักษณะ ๕ อย่าง คือ (๑) อยู่ห่างไกล (๒) อยู่กลางดง

(๓) นากลับ (๔) นาสยง (๕) ตั้งอยู่ชายแดน (ที.ปา.ฎีกา ๕๒/๑๗)

^๓ เป็นสถานที่ควรทำเรื่องลับของมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงป่าที่มีสภาพเงียบสงัดจากผู้คน (ที.ปา.ฎีกา ๕๒/๑๗)

พระสดับตปิฎก ที่ขนิทาย ปาฐกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

ลัทธิกีดกันบาปด้วยตบะ

ประทับอยู่เฉพาะภายในที่สงัดเท่านั้น คหบดี ขอให้พระสมณโคดมมาสู่บริษัทนี้เถิด พวกเราจะผูกพระสมณโคดมด้วยปัญหาข้อเดียวเท่านั้น เหยียงให้หมุนเหมือนหม้อเปล่า ฉะนั้น”

[๕๔] พระผู้มีพระภาคทรงสดับถ้อยคำสนทนาระหว่างสันธานคหบดีกับนิโครธ-ปริพาชกนี้ ด้วยทิพพโสตธาตุอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จ ลงจากภูเขาคิชฌกูฏแล้ว เสด็จเข้าไปยังสถานที่ให้เหยื่อนกยูง ที่ฝั่งสระโบกขรณี สุมาคธา เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ณ สถานที่นั้น นิโครธปริพาชกเห็นพระผู้มี พระภาคเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ณ สถานที่ให้เหยื่อนกยูง ที่ฝั่งสระโบกขรณี สุมาคธา จึงห้ามบริษัทของตนว่า “ท่านทั้งหลายโปรดเจียมเสียงหน่อย อย่าส่งเสียง อ้ออึง พระสมณโคดมนี้เสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ณ สถานที่ให้เหยื่อนกยูง ที่ฝั่ง สระโบกขรณีสุมาคธา พระองค์โปรดเสียงเบา ทรงได้รับการอบรมในเรื่องเสียงเบา ดรัสสรรเสริญเสียงเบา บางทีเมื่อพระองค์ทรงทราบว่ บริษัทมีเสียงเบาอาจจะเสด็จ เข้ามาก็ได้ ถ้าว่ พระสมณโคดมจะพึงเสด็จมาสู่บริษัทนี้ไซ้ร พวกเราจะพึงทูลถาม ปัญหาที่กับพระองค์ว่ ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้ แนะนำเหล่าสาวก ทำให้เหล่าสาวกที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำแล้ว ถึงความ เบาใจ ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์^๑ อันเป็นที่พึงชั้นสูง^๒” เมื่อนิโครธปริพาชกกล่าว อย่างนี้แล้ว ปริพาชกเหล่านั้นจึงได้เจียม

ลัทธิกีดกันบาปด้วยตบะ

[๕๕] ที่นั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหานิโครธปริพาชกถึงที่อยู่ นิโครธ ปริพาชกจึงทูลเชิญตั้งนี่ว่ “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้ามาเถิด ขอรับเสด็จพระผู้มีพระภาค นาน ๆ พระองค์จะมีเวลาเสด็จมา ณ ที่นี้ ขอพระผู้มี พระภาคประทับบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้เถิด” พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธ-อาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ส่วนนิโครธปริพาชกก็เลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า

เชิงอรรถ :

^๑ อาทิพรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงโลกุตตรมรรคหรืออริยมรรค (ที.ปา.อ. ๕๔/๑๙-๒๐, ที.ปา.ฐีกา ๕๔/๑๙)

^๒ เป็นที่พึงชั้นสูง หมายถึงเป็นที่อาศัยชั้นสูงสุด ประเสริฐที่สุด (ที.ปา.อ. ๕๔/๑๙, ที.ปา.ฐีกา ๕๔/๑๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ลัทธิกิดกันบาปด้วยตบะ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “นิโครธ เวลานี้ ท่านทั้งหลายสนทนากันด้วยเรื่องอะไร เรื่องอะไรที่ท่านทั้งหลายสนทนากันค้างไว้” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ นิโครธปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จจรงมอยู่ในที่แจ่ง ณ สถานที่ให้เหยื่อนกยูง ที่ฝั่งสระโบกขรณีสุมาคธา จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘ถ้าพระสมณโคดมจะพึงเสด็จมาสู่บริษัชนี้ พวกเราจะพึงทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระองค์ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้แนะนำเหล่าสาวก ทำให้เหล่าสาวกที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำแล้ว ถึงความเบาใจ ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ อันเป็นที่พึงชั้นสูง เรื่องนี้แลที่ข้าพระองค์ทั้งหลายสนทนากันค้างไว้ ก็พอดีพระองค์เสด็จมาถึง”

[๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “นิโครธ ธรรมที่เราใช้แนะนำเหล่าสาวก ทำให้เหล่าสาวกที่เราแนะนำแล้ว ถึงความเบาใจ ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์อันเป็นที่พึงชั้นสูงนี้ เป็นธรรมที่ท่านผู้มีทิวฐิแตกต่างกัน มีความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความมุ่งหมายแตกต่างกัน มีอาจารย์แตกต่างกัน รู้ได้ยาก เชิญเถิด นิโครธ ท่านจงถามปัญหาเรื่องกิดกันบาปอย่างยิ่งในลัทธิอาจารย์ของตนกับเราว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลัทธิกิดกันบาปด้วยตบะ ที่บริบูรณ์เป็นอย่างไร ที่ไม่บริบูรณ์เป็นอย่างไร’ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ปริพาชกเหล่านั้นได้ส่งเสียงอื้ออึงขึ้นว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระสมณโคดมมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ทรงหยุดลัทธิของพระองค์ไว้ ทรงเปิดโอกาสให้ถามลัทธิคนอื่นได้”

[๕๗] ขณะนั้น นิโครธปริพาชกห้ามปริพาชกเหล่านั้นให้สงบเสียงแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ถือลัทธิกิดกันบาปด้วยตบะ มีการกิดกันบาปด้วยตบะเป็นแก่นสาร ยึดติดอยู่กับการกิดกันบาปด้วยตบะ การกิดกันบาปด้วยตบะ ที่บริบูรณ์เป็นอย่างไร ที่ไม่บริบูรณ์เป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ลัทธิกีดกันบาปด้วยตนะ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “นิโครธ บุคคลผู้บำเพ็ญตนะในโลกนี้ เป็นอเจลก (ประพตติเปลือยกาย) ไม่มีมารยาท เลียมมือ เขาเชิญให้ไปรับอาหารก็ไม่ไป เขาเชิญให้หยุดรับอาหารก็ไม่หยุด ไม่รับอาหารที่เขาแบ่งไว้ ไม่รับอาหารที่เขาทำเจาะจง ไม่ยินดีอาหารที่เขาเชิญ ไม่รับอาหารจากปากหม้อ ไม่รับอาหารจากปากภาชนะ ไม่รับอาหารคร่อมธรณีประตู่ ไม่รับอาหารคร่อมท่อนไม้ ไม่รับอาหารคร่อมเสา ไม่รับอาหารของคน ๒ คนที่กำลังบริโภคน้ำ ไม่รับอาหารของหญิงมีครรภ์ ไม่รับอาหารของหญิงที่กำลังให้นบุตรตมมนม ไม่รับอาหารของหญิงที่คลอเคลียชาย ไม่รับอาหารที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับอาหารในที่เสียงสนั่น ไม่รับอาหารในที่มิมีแมลงวัน ๖ ต่อดมเป็นกลุ่ม ๆ ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มยาตอง รับอาหารในเรือนหลังเดียว ยังชีพด้วยข้าวค่าเดียว รับอาหารในเรือน ๒ หลัง ยังชีพด้วยข้าว ๒ ค่า ฯลฯ^๑ รับอาหารในเรือน ๗ หลัง ยังชีพด้วยข้าว ๗ ค่า ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๑ ใบ ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๒ ใบ ฯลฯ ยังชีพด้วยอาหารในถาดน้อย ๗ ใบ กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๑ วัน กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๒ วัน ฯลฯ กินอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ๗ วัน ถือกการบริโภคอาหาร ๑๕ วัน ต่อมื้อ กินผักตองเป็นอาหาร กินข้าวฟ่างเป็นอาหาร กินลูกเต๋อยเป็นอาหาร กินกากข้าวเป็นอาหาร กินสาหร่ายเป็นอาหาร กินรำเป็นอาหาร กินข้าวตังเป็นอาหาร กินกำยานเป็นอาหาร กินหญ้าเป็นอาหาร กินโคมัยเป็นอาหาร กินเหง้า และผลไม้ป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หลนยังชีพ นุ่งห่มผ้าป่า นุ่งห่มผ้าแกมกัน นุ่งห่มผ้าห่อศพ นุ่งห่มผ้าบังสกุล (ผ้าเปื้อนฝุ่น) นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้ นุ่งห่มหนังเสือ นุ่งห่มหนังเสียมี่เล็บ นุ่งห่มผ้าคารอง^๒ นุ่งห่มผ้าเปลือกปอกรอง นุ่งห่มผ้าผลไม้กรอง นุ่งห่มผ้ากัมพลพมมนุษย์ นุ่งห่มผ้ากัมพลขนสัตว์ นุ่งห่มผ้าขนปีกนกเค้า เป็นผู้ถอนผมและหนวด คือถือกการถอนผมและหนวด ยืนอย่างเดียว ไม่ยอมนั่ง เดินกระโหียง คือถือกการเดินกระโหียง (เหยียบพื้นไม้เต็มเท้า) ถือกการนอนบนหนาม

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.จตก. ๒๑/๑๙๘/๒๓๐ ประกอบ

^๒ ผ้าคารอง หมายถึงผ้าที่ถักทอด้วยหญ้าคา เป็นผ้าที่พวกฤาษีใช้นุ่งห่ม (อง.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๙๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ว่าด้วยอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง)

นอนบนที่นอนอันทำด้วยหนาม นอนบนแผ่นกระดาน นอนบนเนินดิน นอนตะแคงข้างเดียว เอาฝุ่นคลุกตัว อยู่กลางแจ้ง นั่งบนอาสนะตามที่ปูลาดไว้ บริโภคคือถือการบริโภคคือ ไม่ดื่มน้ำเย็น คือถือการไม่ดื่มน้ำเย็น อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือถือการลงอาบน้ำ

“นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิที่บริบูรณ์หรือไม่บริบูรณ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิที่บริบูรณ์แน่นอน มิใช่ไม่บริบูรณ์”

“นิโครธ เรากล่าวว่าการกีดกันบาปด้วยตบะแม้ที่บริบูรณ์อย่างนี้ ก็ยังมีอุปกิเลสอยู่เป็นอันมาก”

ว่าด้วยอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง)

[๕๘] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าการกีดกันบาปด้วยตบะที่บริบูรณ์อย่างนี้ ก็ยังมีอุปกิเลสอยู่อีกเป็นอันมาก”

“นิโครธ

๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้ ยึดมั่นตบะ เขามีใจยินดี มีความดำริอันบริบูรณ์ด้วยตบะ^๑นั้น ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะจนเป็นเหตุให้เขามีใจยินดี มีความดำริอันบริบูรณ์ด้วยตบะนั้น นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขายกตนข่มผู้อื่นด้วยตบะนั้น ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะจนเป็นเหตุให้เขายกตนข่มผู้อื่นด้วยตบะนั้น นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ

เชิงอรรถ :

^๑ มีความดำริอันบริบูรณ์ด้วยตบะ ในที่นี้หมายถึงพอใจในการบำเพ็ญแต่ตบะเท่านั้น (ที.ปา.อ. ๕๘/๒๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๐ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ว่าด้วยอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง)

๓. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขามัวเมา^๑ หลงใหล ถึงความ
ประมาทด้วยตบะนั้น ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะจนเป็น
เหตุให้เขามัวเมา หลงใหล ถึงความประมาทด้วยตบะนั้น นี้แล
เป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ

[๕๙] ๔. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภ^๒สักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขามีใจยินดี มีความดำริอัน
บริบูรณ์ด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่บุคคลผู้
บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะจนเป็นเหตุทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้น เขามีใจยินดี มีความดำริอันบริบูรณ์ด้วยลาภ
สักการะและความสรรเสริญนั้น นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้
บำเพ็ญตบะ

๕. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขายกตนข่มผู้อื่น ด้วยลาภ
สักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่น
ตบะจนเป็นเหตุทำลาภสักการะและความสรรเสริญให้เกิดขึ้น เขา
ยกตนข่มผู้อื่นด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น นี้แลเป็น
อุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ

๖. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขามัวเมา หลงใหล ถึงความ
ประมาทด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่บุคคลผู้
บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะจนเป็นเหตุทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้น เขามัวเมา หลงใหล ถึงความประมาทด้วย
ลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคล
ผู้บำเพ็ญตบะ

เชิงอรรถ :

^๑ มัวเมา ในที่นี้หมายถึงมัวเมาเกิดจากมานะ (ที.ปา.อ. ๕๘/๒๑)

^๒ ลาภ ในที่นี้หมายถึงการได้ปัจจัย ๔ ประการที่เขาเตรียมไว้เพื่อน้อมถวายคือ (๑) ผ้าถุงหม (๒) อาหาร
(๓) ที่อยู่อาศัย (๔) ยารักษาโรค (ที.ปา.อ. ๕๙/๒๑)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ว่าด้วยอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง)

- [๖๐] ๗. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ ถึงกับแบ่งโภชนะ ๒ ส่วนว่า
'สิ่งนี้เราชอบ สิ่งนี้เราไม่ชอบ' สิ่งใดที่เขาไม่ชอบ เขาก็อยากทิ้ง
สิ่งนั้น ส่วนสิ่งใดที่เขาชอบ เขาก็พัวพัน ยินดี หลงใหล ยึดติด
สิ่งนั้น มองไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่
ข้อที่ ฯลฯ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๘. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เพราะเหตุแห่งความอยากใน
ลาภสักการะและความสรรเสริญ ด้วยคิดว่า 'พระราชา มหา-
อำมาตย์ของพระราชา กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี เดียรถีย์
จักสักการะเรา' ข้อที่ ฯลฯ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
- [๖๑] ๙. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ระรานสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า 'ก็โงง ผู้นี้
เลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุหลายอย่าง กินไปหมดทุกอย่าง คือ พืชเกิด
จากเหง้า พืชเกิดจากลำต้น พืชเกิดจากตา พืชเกิดจากยอด และ
พืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ห้า ปลายฟันของผู้นี้คมกริบประดุจสายฟ้า
คนทั้งหลายยังพากันเรียกว่าเป็นสมณะ' ข้อที่ ฯลฯ นี้แลเป็น
อุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๑๐. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นผู้กำลังได้รับ
สักการะ เคารพ นับถือ บูชาอยู่ในตระกูลทั้งหลาย เขาตำริ
อย่างนี้ว่า 'ในตระกูลทั้งหลาย คนทั้งหลายสักการะ เคารพ
นับถือ บูชาสมณะหรือพราหมณ์เชื่อนี้ที่เลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุหลาย
อย่าง แต่ในตระกูลทั้งหลายไม่มีใครสักการะ ไม่มีใครเคารพ ไม่มี
ใครนับถือ ไม่มีใครบูชาเราผู้บำเพ็ญตบะ ซึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุ
เศร้าหมอง' เขาทำความริษยา^๑และความตระหนี่^๒ให้เกิดขึ้นในตระกูล
ทั้งหลาย ข้อที่ ฯลฯ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ

เชิงอรรถ :

^๑ ความริษยา ในที่นี้หมายถึงการทำลายสักการะ เป็นต้น ของคนอื่น (ที.ปา.อ. ๖๑/๒๒)

^๒ ความตระหนี่ ในที่นี้หมายถึงความไม่พอใจที่เห็นเขาทำสักการะ เป็นต้น แก่คนอื่น (ที.ปา.อ. ๖๑/๒๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
ว่าด้วยอุปกิเลส (เครื่องเศร้าหมอง)

- [๖๒] ๑๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะเป็นผู้มีปกตินั่งในที่ที่คนเห็นได้ ข้อที่ ๗๗ นี้แล
เป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๑๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เทียวอดตนในตระกูลทั้งหลายว่า 'การ
กระทำแบบนี้ก็มีในตบะของเรา การกระทำแบบนี้ก็มีในตบะของเรา'
ข้อที่ ๗๗ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๑๓. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ใช้ประโยชน์จากความผิด^๑บางอย่างที่ปกปิดไว้
เมื่อถูกผู้อื่นถามว่า 'สิ่งนี้ควรแก่ท่านหรือ' จึงกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควร
ว่า 'ควร' กล่าวถึงสิ่งที่ควรว่า 'ไม่ควร' เขาพูดเท็จทั้งที่รู้ตัวอยู่
ด้วยประการฉะนี้ ข้อที่ ๗๗ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๑๔. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เมื่อตถาคตหรือสาวกของตถาคตกำลังแสดง
ธรรมอยู่ ย่อมไม่คล้อยตามธรรมบรรยายที่ควรคล้อยตามอันมีอยู่
นั้นเทียว ข้อที่ ๗๗ นี้แลเป็นอุปกิเลสของบุคคลผู้มีตบะ
- [๖๓] ๑๕. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ข้อที่บุคคลผู้
บำเพ็ญตบะ เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ นี้แลเป็นอุปกิเลสของ
บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ
๑๖. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ลบหลู่ ดีเสมอ ๗๗
๑๗. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ริษยา มีความตระหนี่ ๗๗
๑๘. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้โอ้อวด มีมายา ๗๗
๑๙. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้กระด้าง ถือตัวจัด ๗๗
๒๐. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว ตกอยู่ในอำนาจ
แห่งความปรารถนาชั่ว ๗๗
๒๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้มีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันตคาทิก-
ทิกฺขณฺฐิ ๗๗

เชิงอรรถ :

^๑ ความผิด ในที่นี้หมายถึงความผิดทั้งทางกาย วาจา และใจ (ที.ปา.ฐีกา ๖๒/๒๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๓ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงสะเกิด

๒๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะเป็นผู้ยึดมั่นทิวฏฐิของตน มีความถือมั่น สละ
สิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะเป็นผู้ยึดมั่นทิวฏฐิของตน
มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก นี้แลเป็นอุปกิเลสของ
บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ

นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร การกีดกันบาปด้วยตบะเหล่านี้ เป็น
อุปกิเลส หรือไม่เป็นอุปกิเลส”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การกีดกันบาปด้วยตบะเหล่านี้ เป็นอุปกิเลสแน่นอน
ไม่ใช่ไม่เป็นอุปกิเลส ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วย
อุปกิเลสเหล่านี้ครบทุกอย่าง เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงบุคคลผู้มี
อุปกิเลสเพียงบางข้อ”

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงสะเกิด

[๖๔] “นิโครธ

๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้ ยึดมั่นตบะ เขามีใจไม่ยินดี ไม่มี
ความด่าริอันบริบูรณ์ด้วยตบะนั้น ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่น
ตบะจนเป็นเหตุให้เขามีใจไม่ยินดี ไม่มีความด่าริอันบริบูรณ์ด้วย
ตบะนั้น เขาเชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนั้นอย่างนี้
๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่นด้วย
ตบะนั้น ข้อที่ ฯลฯ เขาเชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนั้นอย่างนี้
๓. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาไม่มัวเมา ไม่หลงใหล ไม่ถึง
ความประมาทด้วยตบะนั้น ข้อที่ ฯลฯ เขาเชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วย
เหตุนั้นอย่างนี้

[๖๕] ๔. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขามีใจไม่ยินดี ไม่มีความด่า

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงสะเกิด

อันบริบูรณ์ด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่ ๗๗

เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

๕. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขาไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น ด้วยลาภ
สักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่ ๗๗ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
ด้วยเหตุนี้

๖. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาทำลาภสักการะและความ
สรรเสริญให้เกิดขึ้นด้วยตบะนั้น เขาไม่มัวเมา ไม่หลงใหล ไม่ถึง
ความประมาทด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น ข้อที่ ๗๗
เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

[๖๖] ๗. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ยึดมั่นตบะ เขาไม่พิจารณาโทษะทั้งหลาย
เป็น ๒ ส่วนว่า 'สิ่งนี้เราชอบ สิ่งนี้เราไม่ชอบ' สิ่งใดที่เขาไม่ชอบ
เขาก็ไม่อยากทั้งสิ่งนั้น ส่วนสิ่งที่เขาชอบ เขาก็ไม่พัวพัน ไม่ยินดี
ไม่หลงใหล ไม่ยึดติดสิ่งนั้น เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก
บริโภคอยู่ ข้อที่ ๗๗ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

๘. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ไม่ยึดมั่นตบะ เพราะเหตุแห่งความอยากได้
ลาภสักการะและความสรรเสริญ ด้วยคิดว่า 'พระราชา มหาอำมาตย์
ของพระราชา กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี เดียรถีย์ จักสักการะ
เรา' ข้อที่ ๗๗ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

[๖๗] ๙. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ไม่ระรานสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า 'ก็โง่ง
ผู้นี้เลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุหลายอย่าง กินไปหมดทุกอย่าง คือ พืช
เกิดจากเหง้า พืชเกิดจากลำต้น พืชเกิดจากตา พืชเกิดจากยอด
และพืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ห้า ปลายฟันของผู้นี้คมกริบประดุจสายฟ้า
คนทั้งหลายยังพากันเรียกว่าเป็นสมณะ' ข้อที่ ๗๗ เขาชื่อว่าเป็น
ผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงสะเกิด

๑๐. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นผู้กำลังได้รับ
สักการะ เคารพ นับถือ บูชาในตระกูลทั้งหลาย เขาไม่ดำริ
อย่างนี้ว่า 'ในตระกูลทั้งหลาย คนทั้งหลายย่อมสักการะ เคารพ
นับถือ บูชา สมณะหรือพราหมณ์ชื่อนี้ผู้เลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุหลาย
อย่าง แต่ในตระกูลทั้งหลายไม่มีใครสักการะ ไม่มีใครเคารพ
ไม่มีใครนับถือ ไม่มีใครบูชาเราผู้บำเพ็ญตบะซึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยวัตถุ
เศร้าหมอง' เขาไม่ทำความริษยาและความตระหนี่ให้เกิดขึ้นในตระกูล
ทั้งหลาย ข้อที่ ฯลฯ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้
- [๖๘] ๑๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่มีปกตินิ่งในที่ที่คนเห็นได้ ข้อที่ ฯลฯ
เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้
๑๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ย่อมไม่เที่ยวอวดตนในตระกูลทั้งหลายว่า
'การกระทำแบบนี้ก็มีในตบะของเรา การกระทำแบบนี้ก็มีในตบะของ
เรา' ข้อที่ ฯลฯ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้
๑๓. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ ไม่ใช้ประโยชน์จากความผิดบางอย่างที่ปกปิดไว้
เมื่อถูกผู้อื่นถามว่า 'สิ่งนี้ควรแก่ท่านหรือ' จึงกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควร
ว่า 'ไม่ควร' กล่าวถึงสิ่งที่ควรว่า 'ควร' เขาไม่พูดเท็จทั้งที่รู้ด้วยอยู่
ด้วยประการฉะนี้ ข้อที่ ฯลฯ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้
๑๔. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เมื่อตถาคตหรือสาวกของตถาคตกำลังแสดง
ธรรมอยู่ ย่อมคล้อยตามธรรมบรรยายที่ควรคล้อยตามอันมีอยู่
นั้นเที่ยว ข้อที่ ฯลฯ เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้
- [๖๙] ๑๕. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ ข้อที่บุคคลผู้
บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธไว้ เขาชื่อว่าเป็นผู้
บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
เรื่องการที่ถึงความบริสุทธิ์เพียงเปลือก

๑๖. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่ลบหลู่ ไม่ดีเสมอ ฯลฯ
 ๑๗. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ฯลฯ
 ๑๘. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา ฯลฯ
 ๑๙. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ถือตัวจัด ฯลฯ
 ๒๐. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่มีความปรารถนาชั่ว ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาชั่ว ฯลฯ
 ๒๑. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่มีความเห็นผิด ไม่ประกอบด้วยอันตคาหิกทิฏฐิ ฯลฯ
 ๒๒. บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้ไม่ยึดมั่นทิฏฐิของตน ไม่ถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ง่าย ข้อที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะเป็นผู้ไม่ยึดมั่นทิฏฐิของตน ไม่ถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ง่าย เขาชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยเหตุนี้

นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิ์แน่นอน ไม่ใช่ไม่บริสุทธิ์ เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น”

“นิโครธ การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ หาเป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่นไม่ ที่แท้ เป็นลัทธิที่ถึงเพียงสะเก็ดเท่านั้น”

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงเปลือก

[๗๐] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงให้ข้าพระองค์ถึงยอดและถึงแก่นแห่งการกีดกันบาปด้วยตบะเถิด”

“นิโครธ บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ เป็นอย่างไร คือ บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการที่ถึงความบริสุทธิ์เพียงเปลือก

๑. ไม่ทำชีวิตให้ตกลงไป ไม่ใช่ผู้อื่นให้ทำชีวิตให้ตกลงไป เมื่อผู้อื่น
ทำชีวิตให้ตกลงไป ก็ไม่ดีใจ
๒. ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ใช่ให้ผู้อื่นถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
มิได้ให้ เมื่อผู้อื่นถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ก็ไม่ดีใจ
๓. ไม่พูดเท็จ ไม่ใช่ให้ผู้อื่นพูดเท็จ เมื่อผู้อื่นพูดเท็จ ก็ไม่ดีใจ
๔. ไม่เสพกามคุณ ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเสพกามคุณ เมื่อผู้อื่นเสพกามคุณ
ก็ไม่ดีใจ

บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ เป็นอย่างนี้แล

การที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ จะเป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการได้ ก็เพราะ
เขามีสิ่งที่กำลังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ โดยความเป็นผู้บำเพ็ญตบะ เขารักษาศีลให้ยิ่ง
ไม่กลับมาเป็นคฤหัสถ์ เขาพักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา
ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎู ที่แจ้ง ลอมฟาง เขากลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉัน
ภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขาละอภิชฌา
(ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) ในโลก^๑ มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ขำระจิตให้
บริสุทธิ์จากอภิชฌา ละความมุงร้าย คือ พยาบาท(ความคิดร้าย) มีจิตไม่พยาบาท
มุงประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากความมุงร้าย คือ พยาบาท
ละถีนมิทระ (ความหุดหู่และเขื่องขิม) ปราศจากถีนมิทระ กำหนดแสงสว่าง มีสติ-
สัมปชัญญะอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ ละอุทัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่าน
และร้อนใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ภายใน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทัจจกุกกัจจะ
ละวิจิกิจฉา(ความล่งเลงสัย) ขำมวิจิกิจฉาได้ ไม่มีความสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา^๒

เชิงอรรถ :

^๑ โลก แปลว่าสภาพที่ต้องแตกสลาย ในที่นี้หมายถึงอุปาทานชั้น ๕ ประการ คือ ความยึดติด รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณว่ามีตัวตนและเป็นของตน อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ (ที.สี.อ. ๒๑๗/๑๙๐)

^๒ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๑๙๘/๓๐๙

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
เรื่องการที่ถึงความบริสุทธิ์เพียงเปลือก

[๗๑] เขาละนิวรณ ๕ ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทอนกำลัง ปัญญา มีเมตตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควม เบียดเบียนอยู่

มีกรุณาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยกรุณาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควม เบียดเบียนอยู่

มีมุทิตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยมุทิตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควม เบียดเบียนอยู่

มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควม เบียดเบียนอยู่

นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วย ตบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิ ที่บริสุทธิ์แน่นอน ไม่ใช่ไม่บริสุทธิ์ เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่นทีเดียว”

“นิโครธ การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ยังไม่เป็นลัทธิที่ถึงยอด และถึงแก่น ที่แท้ เป็นลัทธิที่ถึงเพียงเปลือกเท่านั้น”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
เรื่องการที่ถึงความบริสุทธิ์เพียงกระพี้

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์เพียงกระพี้

[๗๒] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงให้ ข้าพระองค์ถึงยอดและถึงแก่นแห่งการกีดกันบาปด้วยตบะเถิด”

“นิโครธ บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ
บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ เป็นอย่างไร
คือ ฯลฯ

นิโครธ การที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ จะเป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการได้ ก็เพราะเขามีสิ่งที่กำลังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ โดยความเป็นผู้บำเพ็ญตบะ เขารักษาศีล ให้อย่างไม่กลับมาเป็นคฤหัสถ์ พักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบสงัด ฯลฯ

เขาละนิวรณ ๕ ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทอนกำลังปัญญา มีเมตตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิต อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

มีกรุณาจิต ฯลฯ

มีมทิตาจิต ฯลฯ

มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่

เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอด

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์ที่ถึงยอดและถึงแก่น

สังวัฏฏกัปป^๑เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปป^๒เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปป และวิวัฏฏกัปปเป็นอันมากบ้างว่า 'ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก้ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้ หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วย ตบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วยตบะ เป็นลัทธิ ที่บริสุทธิ์แน่นอน ไม่ใช่ไม่บริสุทธิ์ เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น”

“นิโครธ การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ เป็นลัทธิที่ยังไม่ถึงยอด และถึงแก่น ที่แท้ เป็นลัทธิที่ถึงเพียงกระพี้เท่านั้น”

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์ที่ถึงยอดและถึงแก่น

[๗๓] “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็การกีดกันบาปด้วยตบะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงให้ ข้าพระองค์ถึงยอดและถึงแก่นแห่งการกีดกันบาปด้วยตบะเถิด”

เชิงอรรถ :

^๑ คำว่า **สังวัฏฏะ** แปลว่า **ความเสื่อม ความพินาศ** และคำว่า **กัปป** แปลว่า **กาลกำหนด ช่วงระยะเวลา** ยาว นานเหลือเกินที่กำหนดว่าโลกคือสกลจักรวาลประลัยครั้งหนึ่ง ดังนั้น คำว่า **สังวัฏฏกัปป** หมายถึงช่วงระยะเวลา ที่โลกเสื่อม มี ๓ อย่าง คือ (๑) อาโปสังวัฏฏกัปป (กัปปที่เสื่อมเพราะน้ำ) หมายถึงกัปปที่เสื่อมเพราะ น้ำท่วมนับแต่ชั้นสุกภิมพพรหมลงมา (๒) เตโชสังวัฏฏกัปป (กัปปที่เสื่อมเพราะไฟ) หมายถึงกัปปที่ไฟไหม้ นับแต่ชั้นอาภัสสรพรหมลงมา (๓) วาโยสังวัฏฏกัปป (กัปปที่เสื่อมเพราะลม) หมายถึงกัปปที่ลมพัดทำลาย นับแต่ชั้นเวหัพผลพรหมลงมา หรือหมายถึงช่วงระยะเวลาที่เปลวไฟดับจนถึงมหาเมฆที่ให้กัปปพินาศ (อง.จตุกก.อ. ๒/๑๕๖/๓๘๔, อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๕๖-๑๕๘/๔๒๑, วิสุทธิ. ๒/๔๐๖/๕๕)

^๒ **วิวัฏฏกัปป** หมายถึงช่วงระยะเวลาที่โลกเจริญหรือหมายถึงช่วงระยะเวลาที่ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์เกิดจน ถึงมีมหาเมฆบริบูรณ์ (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๕๖-๑๕๘/๔๒๑, วิสุทธิ. ๒/๔๐๖/๕๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]

เรื่องการถึงความบริสุทธิ์ที่ถึงยอดและถึงแก่น

“นิโครธ บุคคลผู้บำเพ็ญตบะในโลกนี้ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ
บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ เป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการ เป็นอย่างไร
คือ ฯลฯ

นิโครธ การที่บุคคลผู้บำเพ็ญตบะ จะเป็นผู้สำรวมด้วยสังวร ๔ ประการได้
ก็เพราะเขามีสิ่งที่กำลังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ โดยความเป็นผู้บำเพ็ญตบะ เขารักษา
ศีลให้ยิ่ง ไม่กลับมาเป็นคฤหัสถ์ พักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบสงัด ฯลฯ

เขาละนิวรณ์ ๕ ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทอนกำลังปัญญา
มีเมตตาจิต ฯลฯ

มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน
ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีกรรม
เบียดเบียนอยู่

เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง
๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ฯลฯ เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะ
ทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

เขาเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม
เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

เขารู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘หมู่มสัตว์ผู้เจริญเหล่านี้ที่ประกอบ
กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และ
ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดใน
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์เหล่านี้ ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต
และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรม
ตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์’ เขาเห็น
หมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี
ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม อย่างนี้แล

นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นดังว่ามานี้ การกีดกันบาปด้วย
ตบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
คำสารภาพผิดของนิโครธปริพาชก

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นดังวามานี้ การกีดกันบาปด้วยดบะ เป็นลัทธิที่บริสุทธิแน่นอน ไม่ใช่ไม่บริสุทธิ์ เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น^๑”

[๗๔] “นิโครธ การกีดกันบาปด้วยดบะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น เป็นลัทธิที่ถึงยอดและถึงแก่น ท่านกล่าวกับเราอย่างนี้ว่า ‘ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้แนะนำเหล่าสาวก ทำให้เหล่าสาวกที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำแล้ว ถึงความเบาใจ ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์อันเป็นที่พึงชั้นสูง’ เหตุอันยอดเยี่ยมกว่า และประณีตกว่าที่วามานั้นแหละ เป็นธรรมที่เราใช้แนะนำเหล่าสาวก ทำให้เหล่าสาวกที่เราแนะนำแล้วถึงความเบาใจ ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์อันเป็นที่พึงชั้นสูง”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้นแล้ว ปริพาชกเหล่านั้น ส่งเสียงอ้ออึงว่า “ในเรื่องนี้พวกเรากับอาจารย์ฉิบหายละ ในเรื่องนี้พวกเรากับอาจารย์วอดวายละ พวกเราไม่รู้มากยิ่งขึ้นไปกว่านี้เลย”

คำสารภาพผิดของนิโครธปริพาชก

[๗๕] เมื่อสันธานคหบดีทราบว่ บัดนี้ อัญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านี้ตั้งใจฟังพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค เจียโสดลงสดับ ไม่สงจริตในที่อื่นโดยแท้ จึงได้กล่าวกับนิโครธปริพาชกว่า “ท่านนิโครธ ท่านได้กล่าวกับเราอย่างนี้ว่า ‘คหบดี ท่านพึงทราบเถิด พระสมณโคดมจะเจรจากับใครได้ จะสนทนากับใครได้ จะมีปัญญาเฉลียวฉลาดเหนือกว่าใคร พระปัญญาของพระสมณโคดมเหมาะกับเรือนว่างเท่านั้น พระสมณโคดมไม่กล้าเข้าไปสู่บริษัท ไม่สามารถที่จะเจรจากับใครได้ พระองค์ประทับอยู่ ณ ภายในที่สงัดเท่านั้น เหมือนโคดาบอดเดินวนเวียนอยู่ ณ ภายในที่สงัดเท่านั้น พระปัญญาของพระสมณโคดมเหมาะกับเรือนว่าง พระสมณโคดมไม่กล้าเข้าไปสู่บริษัท ไม่สามารถที่จะเจรจากับใครได้ พระองค์ประทับอยู่เฉพาะภายใน

เชิงอรธ :

^๑ ถึงยอดและถึงแก่น ในที่นี้หมายความว่าถึงยอดและถึงแก่นตามลัทธิเดียรถีย์ ซึ่งมีอุปมาว่า ลากสักการะเหมือนกิ่งไม้และใบไม้ คือ ๕ เหมือนสะเก็ดไม้ สมบัติ ๘ เหมือนเปลือกไม้ ปุพเพนิวาสานุสสติ (ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้) และอภิญญาอันเป็นที่สุดเป็นกระพี้ไม้ ทิพพจักขุ (ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์) เหมือนแก่นไม้ ส่วนความหมายตามพระพุทธศาสนามีอุปมาว่า ลากสักการะเหมือนกิ่งไม้และใบไม้ ปาริสททธิศีล ๔ เหมือนสะเก็ดไม้ ฌานสมบัติเหมือนเปลือกไม้ อภิญญาที่เป็นโลกียะเหมือนกระพี้ไม้ มรรคผลเหมือนแก่นไม้ (ที.ปา.อ. ๗๔/๒๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
 คำสารภาพผิดของนิโครธปริพาชก

ที่สังัดเท่านั้น คหบดี ขอให้พระสมณโคดมมาสู่บริษัทนี้เถิด พวกเราจะผูกพระสมณโคดมด้วยปัญหาข้อเดียวเท่านั้น เหวี่ยงให้หมุนเหมือนหม้อเปล่า จะนั้น' ท่านนิโครธ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเสด็จมาถึงที่นี่แล้ว พวกท่าน จงทำให้พระองค์ไม่กล้าเสด็จเข้ามาสู่บริษัท จงทำให้เป็นเหมือนโคตาบอดเดินวนเวียน จงผูกพระองค์ด้วยปัญหาข้อเดียวเท่านั้น จงเหวี่ยงพระองค์ให้หมุนเหมือนหม้อเปล่าเถิด"

เมื่อสันธานคหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิโครธปริพาชกนั่งนิ่ง เก้อเขิน^๑ คอดก กัมหน้า ชบเซา ตอบโตไม่ได้

[๗๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบวา นิโครธปริพาชกนั่งนิ่ง เก้อเขิน คอดก กัมหน้า ชบเซา ตอบโตไม่ได้ จึงตรัสกับนิโครธปริพาชกตั้งนี้ว่า "นิโครธ ท่าน กล่าววาจານี้จริงหรือ"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์กล่าววาจານี้จริง เพราะความเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด"

"นิโครธ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร ท่านเคยได้ยินปริพาชกผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้เป็นอาจารย์ และผู้เป็นปาลจารย์ พูดกันอย่างไรบ้างไหมว่า 'พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายได้มีแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นเสด็จมาพบปะสมาคมกันแล้ว มีพระสุรเสียงดังอ้ออึงอยู่ มักทรงสนทนาถึงดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมืองหลวง เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องทำน้า เรื่องคนที่ลวงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้น ๆ เหมือนท่านกับอาจารย์พูดคุยกันในบัดนี้หรือ หรือว่าท่านเคยได้ยินมาอย่างนี้ว่า 'พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงใช้สอยเสนาสนะ เป็นป่าละเมาะ และป่าทึบ อันสังัด มีเสียงเบา มีเสียงเอ็ดอึงน้อย ปราศจากเสียงพูดของคนทีสัตยูจร เป็นสถานที่ควรทำเรื่องลับของมนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น เหมือนเราผู้ปฏิบัติอยู่ในบัดนี้"

เชิงอรรถ :

^๑ เก้อเขิน ในที่นี้หมายถึงหมดอำนาจ หมดฤทธิ์เดช (ที.ปา.อ. ๗๕/๒๖)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
 การทำให้แฉ่งที่สุดซึ่งพรหมจรรย์

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ยินปริพาชกผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้เป็นอาจารย์ และผู้เป็นปาจารย์พูดสืบกันมาว่า ‘พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย’ ได้มีแล้ว ในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นเสด็จมาพบปะสมาคมกันแล้ว มีพระสุรเสียง ดั่งอ้ออึงอยู่ มักทรงสนทนาถึงดิรัจฉานกถาต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร ฯลฯ เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้น ๆ เหมือนข้าพระองค์กับ อาจารย์พูดคุยกันในบัดนี้ก็หาไม่ได้ พระผู้มีพระภาคทั้งหลาย ทรงใช้สอยเสนาสนะ เป็นปาละเมาะ และปาทีบ อันสงัด มีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ปราศจากการ สัจจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับของมนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น เหมือนพระผู้มีพระภาคในบัดนี้”

“นิโครธ ท่านเป็นผู้รู้ เป็นคนแก่ ไม่ได้มีความคิดดั่งนี้ว่า ‘พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นผู้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความตรัสรู้ พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงฝึกตนแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อการฝึกตน พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงสงบแล้ว ทรงแสดงธรรมเพื่อความสงบ พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงข้ามโอชะ^๑ ๔ ประการ ได้แล้ว ทรงแสดง ธรรมเพื่อข้ามโอชะ ๔ ประการ พระผู้มีพระภาคนั้น ทรงดับกิเลสได้แล้ว ทรงแสดง ธรรมเพื่อความดับกิเลสได้”

การทำให้แฉ่งที่สุดซึ่งพรหมจรรย์

[๗๗] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นิโครธปริพาชกได้กราบทูลพระ ผู้มีพระภาคดั่งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความผิดได้ครอบงำข้าพระองค์ผู้โง่ เวลา ไม่ฉลาด ซึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ ขอพระองค์โปรดทรงรับทราบความ ผิดของข้าพระองค์ตามความผิดเถิด เพื่อจะได้สำรวมต่อไป”

“นิโครธ เอาเถิด ความผิดได้ครอบงำท่านผู้โง่ เวลา ไม่ฉลาด ซึ่งได้กล่าวกับ เราอย่างนี้ แต่เธอเห็นความผิดว่าเป็นความผิดแล้วสารภาพตามความเป็นจริง ดั่งนั้น เราขอรับทราบความผิดนั้นของท่าน ก็ผู้ที่เห็นความผิดว่าเป็นความผิดแล้วสารภาพ

เชิงอรรถ :

^๑ โอชะ หมายถึงกิเลสจตุรทวมพาสุดกไปให้พินาศ มี ๔ ประการ คือ (๑) กาโมชะ (โอชะคือกาม) (๒) ภโวชะ (โอชะคือภพ) (๓) ทัญญุชะ (โอชะคือทัญญุ) (๔) อวิชโชชะ (โอชะคืออวิชชา) (ที.ปา.อ. ๓/๑๒/ ๒๒๑, อัง.จตุกก.อ. ๒/๑๙๖/๔๑๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
 การทำให้แจ้งที่สุดซึ่งพรหมจรรย์

ออกมาตามความเป็นจริง รับว่าจะสำรวมต่อไป วิธีนี้เป็นความเจริญในอริยวินัย
 นิโครธ ก็เรากล่าวอย่างนี้ว่า

‘นุรุษผู้รู้ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะ
 แสดงธรรม เขาปฏิบัติตามธรรมที่สั่งสอน เพียง ๗ ปี ก็จะทำให้แจ้งประโยชน์
 ยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็น
 บรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้
 นิโครธ ๗ ปี จงยกไว้

นุรุษผู้รู้ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะ
 แสดงธรรม เขาปฏิบัติตามธรรมที่สั่งสอน เพียง ๖ ปี ก็จะทำให้แจ้งประโยชน์
 ยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็น
 บรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้
 นิโครธ ๖ ปี จงยกไว้

... เพียง ๕ ปี ...

... เพียง ๔ ปี ...

... เพียง ๓ ปี ...

... เพียง ๒ ปี ...

... เพียง ๑ ปี ... นิโครธ ๑ ปี จงยกไว้

นุรุษผู้รู้ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะ
 แสดงธรรม เขาปฏิบัติตามธรรมที่สั่งสอน เพียง ๗ เดือน ก็จะทำให้แจ้งประโยชน์
 ยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็น
 บรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้
 นิโครธ ๗ เดือน จงยกไว้ ...

... เพียง ๖ เดือน...

... เพียง ๕ เดือน...

... เพียง ๔ เดือน...

... เพียง ๓ เดือน...

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทฺมพริกสูตร]
การสารภาพผิดของปริพาชก

... เพียง ๒ เดือน...

... เพียง ๑ เดือน...

... เพียงครึ่งเดือน นิโครธ ครึ่งเดือนจงยกไว้

บุรุษผู้รู้ ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนตรง จงมาเถิด เราจะสั่งสอน เราจะแสดงธรรม เขาปฏิบัติตามธรรมที่สั่งสอน เพียง ๗ วัน ก็จะทำให้แจ้งประโยชน์ ยอดเยี่ยม อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้

การสารภาพผิดของปริพาชก

[๗๘] นิโครธ บางที่ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมตรัสสอนอย่างนี้ เพราะปรารถนาจะให้เราเป็นอันเตवासิก' แต่ข้อนั้นท่านไม่พียงเห็นอย่างนั้น ผู้ใดเป็นอาจารย์ของท่าน ผู้นั้นก็จะเป็นอาจารย์ของท่านต่อไป

บางที่ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมปรารถนาจะให้เราเคลื่อนจากอุทเทส^๑ จึงตรัสสอนอย่างนี้' แต่ข้อนั้นท่านไม่พียงเห็นอย่างนั้น อุทเทสใดเป็นของท่าน อุทเทสนั้นก็จะเป็นของท่านต่อไป

บางที่ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมปรารถนาจะให้เราเคลื่อนจากอาชีพ^๒ จึงตรัสสอนอย่างนี้' แต่ข้อนั้นท่านไม่พียงเห็นอย่างนั้น อาชีพใดเป็นของท่าน อาชีพนั้นก็จะเป็นของท่านต่อไป

บางที่ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมปรารถนาจะให้เรากับอาจารย์ ตั้งอยู่ในอกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในอกุศลธรรม จึงตรัสสอนอย่างนี้' แต่ข้อนั้นท่านไม่พียงเห็นอย่างนั้น อกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในอกุศลธรรม ก็จะเป็นของท่านกับอาจารย์ต่อไป

บางที่ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่า 'พระสมณโคดมปรารถนาจะให้เรากับอาจารย์ ห่างจากกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในกุศลธรรม จึงตรัสสอนอย่างนี้' แต่ข้อนั้นท่านไม่พียงเห็นอย่างนั้น กุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในกุศลธรรม ก็จะเป็นของท่านกับอาจารย์ต่อไป

เชิงอรรถ :

^๑ อุทเทส ในที่นี้หมายถึงแบบแผนแห่งธรรม (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๗, ที.ปา.ฎีกา ๗๘/๒๖)

^๒ อาชีพ ในที่นี้หมายถึงการดำรงชีพ (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๗, ที.ปา.ฎีกา ๗๘/๒๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๒. อุทุมพริกสูตร]
การสารภาพผิดของปริพาชก

นิโครธ ด้วยประการอย่างนี้แล เพราะปรารถนาจะให้ท่านเป็นอันเตवासิก เรา จึงกล่าวอย่างนี้ก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านเคลื่อนจากอุทเทสจึงกล่าวอย่างนี้ก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านเคลื่อนจากอาชีพ จึงกล่าวอย่างนี้ก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านกับ อาจารย์ดำรงอยู่ในอกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในอกุศลธรรม จึงกล่าวอย่างนี้ ก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านกับอาจารย์ห่างจากกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องใน กุศลธรรม จึงกล่าวอย่างนี้ก็หาไม่

นิโครธ เราแสดงธรรมเพื่อให้ละอกุศลธรรมที่ยังละไม่ได้ ที่เศร้าหมอง ที่สร้าง ภาพใหม่ ที่มีความกระวนกระวาย ที่มีทุกข์เป็นผล ที่เป็นปัจจัยแห่งความเกิด ความแก่ และความตายต่อ ๆ ไป ท่านทั้งหลายปฏิบัติตามธรรมแล้ว จักละธรรมเป็นเหตุให้ เศร้าหมอง^๑ ได้ ธรรมเป็นเหตุให้ฟองแฉ่ว^๒ จักเจริญยิ่งขึ้น ท่านทั้งหลายจักรู้แจ้ง ความบริบูรณ์แห่งปัญญา^๓ และความไพบูรณ์^๔ ด้วยตนเองอยู่ในปัจจุบันทีเดียว”

[๗๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปริพาชกเหล่านั้นได้นั่งนิ่ง เกอเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา ตอบโต้ไม่ได้ คล้ายกับอุกมารดลใจ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริตั้งนี้ว่า “โมฆบุรุษเหล่านี้ทั้งหมด อุกมาร ใจบาปดลใจแล้ว จนไม่มีใครแม้สักคนหนึ่งที่เกิดอย่างนี้ว่า ‘ทางที่ดี พวกเราจัก ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคตม เพื่อความรู้ทั่วถึงบ้างว่า ‘๗ วันจักก่อผล อะไรได้”

พระผู้มีพระภาคทรงบันลือสีหนาท^๕ ในอารามของปริพาชกของพระนาง อุทุมพริกาแล้ว ทรงเหาะขึ้นสู่อากาศ ปราบกฐพระองค์อยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ ส่วน สันธานคหบดีก็กลับเข้าไปกรุงราชคฤห์ในขณะนั้นเหมือนกัน

อุทุมพริกสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ธรรมเป็นเหตุให้เศร้าหมอง ในที่นี้หมายถึงการเกิดขึ้นของอกุศลจิต ๑๒ (คือโลภมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒) (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๘)
- ^๒ ธรรมเป็นเหตุให้ฟองแฉ่ว ในที่นี้หมายถึงภาวนา ๒ ประการ คือ (๑) สมถภาวนา (การเจริญการฝึกจิต ให้สงบเป็นสมาธิ) (๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้ง) (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๘)
- ^๓ ความบริบูรณ์แห่งปัญญา ในที่นี้หมายถึงมรรคปัญญา (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๘)
- ^๔ ความไพบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงผลปัญญา (ที.ปา.อ. ๗๘/๒๘)
- ^๕ บันลือสีหนาท ในที่นี้หมายถึงตรัสพระวาจาด้วยท่าทีองอาจตั้งพยาธราชสีห์ ไม่ทรงหวั่นเกรงผู้ใด เพราะ ทรงมั่นพระทัยในศีล สมาธิ และปัญญาของพระองค์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]
การมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง

๓. จักกวัตติสูตร
ว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ
การมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง

[๘๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมืองมาตุลา แคว้นมคธ ณ ที่นั้น
พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ^๑ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็น
ที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด

ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ
มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมป-
ชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ มีตนเป็นเกาะ ในที่นี้หมายถึงทำตนให้พ้นจากห่วงน้ำ คือ โอบะ ๔ เหมือนกับเกาะกลางมหาสมุทรที่นำ
ท่วมไม่ถึง (ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๕๐, ที.ม.ฐีกา ๑๖๕/๑๘๐) ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๖๕/๑๑๑, ส.ม. (แปล)
๑๙/๓๗๙/๒๓๔

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิทัฬหเนมิ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประพฤติกุศลอันเป็นโคจร^๑ ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน เมื่อเธอทั้งหลายประพฤติกุศลอันเป็นโคจรซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน มารจะไม่ได้โอกาส จะไม่ได้อารมณ์ ภิกษุทั้งหลาย บุญนี้ย่อมเจริญขึ้นได้อย่างนี้ เพราะการสมათานกุศลธรรมเป็นเหตุ

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิทัฬหเนมิ

[๘๑] ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ได้มีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัฬหเนมิ ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ได้แก่ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถยกย่ำราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต

[๘๒] ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น เมื่อเวลาล่วงไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี พระเจ้าทัฬหเนมิได้รับสั่งเรียกราชบุรุษคนหนึ่งมาตรัสว่า 'บุรุษผู้เจริญ ในขณะที่ท่านเห็นจักรแก้วอันเป็นทิพย์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง พึงบอกแก่เราทันที' ราชบุรุษนั้นทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว เมื่อเวลาล่วงไปอีกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ราชบุรุษนั้นได้เห็นจักรแก้วอันเป็นทิพย์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง จึงเข้าไปเฝ้าท้าวเธอถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหเนมิดังนี้ว่า 'ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระองค์ทรงทราบเถิด จักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพระองค์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้งแล้ว'

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมอันเป็นโคจร ในที่นี้หมายถึงธรรมที่เป็นอารมณ์กัมมัญฐานของภิกษุ (ที.ปา.อ. ๘๐/๓๑, ที.ปา.ฎีกา ๘๐/๓๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๖๐ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิทัพเหนมิ

ลำดับนั้น ท้าวเธอรับสั่งเรียกพระกุมาร ผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่มาตรัสว่า 'ลูกเอ๋ย ทราบว่าจักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพ่อถอยเคลื่อนจากที่ตั้งแล้ว ก็พ่อได้ยิน มาว่า 'จักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใดถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง ณ บัดนี้ พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์นั้น จะทรงพระชนม์อยู่ได้ไม่นาน' กามทั้งหลาย อันเป็นของมนุษย์พ่อก็ได้บริโภคนแล้ว บัดนี้เป็นเวลาที่พ่อจะแสวงหากามทั้งหลาย อันเป็นทิพย์ มาเกิด ลูกเอ๋ย ลูกจงปกครองแผ่นดิน อันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขตนี้ ส่วนพ่อจะโณนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวีสอดออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต^๑

[๘๓] ภิกษุทั้งหลาย ครั้นพระเจ้าทัพเหนมิทรงสั่งสอนพระกุมารผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ในเรื่องการครองราชย์เรียบร้อยแล้ว ทรงโณนพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาหวีสอดออกจากพระราชวังบวชเป็นบรรพชิต เมื่อพระราชฤาษีผนวชได้ ๗ วัน จักรแก้วอันเป็นทิพย์ได้อันตรธานไป

ครั้งนั้น ราชบุรุษคนหนึ่งเข้าไปเฝ้ากษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษก^๒ แล้ว ถึงที่ประทับ ได้กราบทูลดังนี้ว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระองค์ทรงทราบเถิด จักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว' ขณะนั้น เมื่อจักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว ท้าวเธอทรงเสียพระทัย ทรงแสดงความเสียพระทัยให้ปรากฏ จึงเสด็จเข้าไปหาพระราชฤาษีถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลดังนี้ว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระองค์ทรงทราบเถิด จักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว' เมื่อท้าวเธอกราบทูลอย่างนี้ พระราชฤาษีจึงตรัสว่า 'ลูก เมื่อจักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว เจ้าอย่าเสียใจและอย่าแสดงความเสียใจให้ปรากฏเลย

เชิงอรรถ :

^๑ บวชเป็นบรรพชิต ในที่นี้หมายถึงบวชเป็นดาบส ซึ่งต้องโณนผมและหนวดเป็นพิธีการแรก หลังจากบวชแล้วเมื่อผมงอกขึ้นมาใหม่ ก็จะใช้วิธีมุ่นผมเป็นชฎา แล้วเทียวไป การบวชในสมัยแรกใช้ผ้ากาสาหวีสอด (ผ้าที่ย้อมน้ำฝาด) ในสมัยต่อมาใช้ผ้าเปลือกไม้ก็มี (ที.ปา.อ. ๘๒/๓๓)

^๒ มูรธาภิเษก หมายถึงพิธีหลังนารตพระเศียรในงานราชาภิเษก หรือพระราชพิธีอื่น ๆ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ

ด้วยว่า จักรแก้วอันเป็นทิพย์ หาใช่เป็นทรัพย์สมบัติที่เป็นมรดกสืบมาจากบิดาของ
เจ้าไม่ ขอให้ลูกประพตจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐเกิด ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้แล
คือ เมื่อลูกประพตจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ สนานพระเศียร ในวันอุโบสถ
๑๕ ค่ำ รักษาอุโบสถ ประทับอยู่ชั้นบนปราสาทหลังงาม จักปรากฏจักรแก้วอันเป็น
ทิพย์ ซึ่งมีค่า ๑,๐๐๐ ชี มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง'

จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ

[๘๔] 'จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนั้น เป็นอย่างไร พระเจ้าข้า'

'ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้น ลูกจงอาศัยธรรม^๑เท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม
นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรม
เป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายใน^๒ กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้
ตามเสด็จ พราหมณ์และคหบดี ชาวนิคมนและชาวชนบท สมณพราหมณ์ สัตว์
จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน อย่าได้เป็นไปในแวนแคว้น
ของลูก อหนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแวนแคว้นของลูก ไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคล
เหล่านั้นด้วย อหนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดในแวนแคว้นของลูก เว้นขาดจากความ
มัวเมา และความประมาท^๓ ตั้งมั่นอยู่ในขันติ(ความอดทน)และโสรจจะ(ความเสงี่ยม)
ฝีกตน สงบตน ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว ลูกพึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น
ตามกาลอันควรแล้วได้ถามสอบถามว่า 'ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล
อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้า
ทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่

เชิงอรรถ :

- ๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ (๑) เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ (๒) เว้นขาดจากการ
ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ (๓) เว้นขาดจากการประพตผิดในกาม (๔) เว้นขาดจากการพูดเท็จ
(๕) เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด (๖) เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ (๗) เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ
(๘) ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา (๙) ความมีจิตไม่พยายา (๑๐) ความเห็นชอบ (ที.ปา.อ. ๘๔/๓๔)
- ๒ ชนภายใน ในที่นี้หมายถึงพระมหากษัตริย์ พระราชโอรส และพระราชธิดา (อง.ติก.อ. ๒/๑๔/๘๘)
- ๓ ความประมาท ในที่นี้หมายถึงความมีจิตหมกมุ่นในกามคุณ ๕ (ที.ปา.อ. ๘๔/๓๔)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักรวัตตีสุตฺร]

การปรากฏของจักรแก้ว

ฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน' ครั้นลูกได้ฟังจากสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศล ฟังละเว้นสิ่งนั้น สิ่งใดเป็นกุศล ฟังยึดถือประพฤติสิ่งนั้น ให้มัน ลูกเอ๋ย จักรวรรดิวัตรอันประเสริฐนั้น เป็นอย่างนี้แล'

การปรากฏของจักรแก้ว

[๘๕] ภิกษุทั้งหลาย กษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วรับสนองพระดำรัสของพระราชกษัตริย์แล้ว ทรงประพฤติจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ เมื่อท้าวเธอทรงประพฤติจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐอยู่ สนานพระเศียร ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ รักษาอุโบสถ ประทับอยู่ชั้นบนปราสาทหลังงาม ปรากฏจักรแก้วอันเป็นทิพย์ ซึ่งมีค่า ๑,๐๐๐ ชี มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง เมื่อกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทอดพระเนตรแล้วทรงดำริว่า 'เราได้ฟังเรื่องนี่ว่า 'กษัตราธิราชพระองค์ใด ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงสนานพระเศียร ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ รักษาอุโบสถ ประทับอยู่ชั้นบนปราสาทหลังงาม จักปรากฏจักรแก้วอันเป็นทิพย์ ซึ่งมีค่า ๑,๐๐๐ ชี มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง กษัตราธิราชพระองค์นั้นย่อมเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ' เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิกระมัง'

ลำดับนั้น ท้าวเธอทรงลุกจากที่ประทับ ทรงพระภูษาเจวียงป่า พระหัตถ์ซ้าย ทรงจับพระเต้าทอง พระหัตถ์ขวาทรงชูจักรแก้วขึ้นตรัสว่า 'จักรแก้วอันประเสริฐ จงหมุนไป จง'ได้รับชัยชนะอันยิ่งใหญ่' ทันใดนั้น จักรแก้วหมุนไปทางทิศตะวันออก ท้าวเธอพร้อมด้วยจตุรงค์นี้เสนา^๑ ได้เสด็จตามไป เสด็จเข้าพักแรมพร้อมด้วยจตุรงค์นี้เสนาในประเทศที่จักรแก้วอันเป็นทิพย์หยุดอยู่

พระราชาททั้งหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศตะวันออก พวกนั้นเสด็จมาเฝ้าแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า 'ขอเดชะ มหาราชเจ้า พระองค์โปรดเสด็จมาเถิด ขอรับเสด็จพระองค์ราชสมบัติของหม่อมฉันเป็นของพระองค์ โปรดประทานพระราโชวาทเถิด พระเจ้าข้า'

เชิงอรรถ :

^๑ จตุรงค์นี้เสนา หมายถึงกองทัพที่มีกำลัง ๔ คือ พลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า (ส.ส.อ. ๑/๑๒๕/๑๔๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักรวัตตีสุตฺร]
การปรากฏของจักรแก้ว

ท้าวเธอตรัสตอบอย่างนี้ว่า 'พวกท่านไม่ฟังฆ่าสัตว์ ไม่ฟังถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่ฟังประพฤติดีผิดในกาม ไม่ฟังพูดคำเท็จ ไม่ฟังดื่มน้ำเมา และจงครองราชสมบัติไปตามเดิมเถิด'

พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศตะวันออกเหล่านั้นกลับอ่อนน้อมต่อท้าวเธอ [๘๖] ภิกษุทั้งหลาย จากนั้น จักรแก้วหมุนไปยังมหาสมุทรทิศตะวันออก แล้วกลับเวียนไปทางทิศใต้ ฯลฯ หมุนไปยังมหาสมุทรทิศใต้แล้วกลับเวียนไปทางทิศตะวันตก ท้าวเธอพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนาได้เสด็จตามไป เสด็จเข้าพักแรมพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนาในประเทศที่จักรแก้วอันเป็นทิพย์หยุดอยู่

พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศตะวันตก พวกมันเสด็จมาเฝ้าแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า 'ขอเดชะ มหาราชเจ้า พระองค์โปรดเสด็จมาเถิด ขอรับเสด็จพระองค์ ราชสมบัติของหม่อมฉันเป็นของพระองค์ โปรดประทานพระราโชวาทเถิด พระเจ้าข้า'

ท้าวเธอตรัสตอบอย่างนี้ว่า 'พวกท่านไม่ฟังฆ่าสัตว์ ไม่ฟังถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่ฟังประพฤติดีผิดในกาม ไม่ฟังพูดคำเท็จ ไม่ฟังดื่มน้ำเมา และจงครองราชสมบัติไปตามเดิมเถิด'

พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศตะวันตกเหล่านั้นกลับอ่อนน้อมต่อท้าวเธอ [๘๗] จากนั้น จักรแก้วหมุนไปยังมหาสมุทรทิศตะวันตกแล้วกลับหมุนไปทางทิศเหนือ ท้าวเธอพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนา ได้เสด็จตามไป เสด็จเข้าพักแรมในประเทศที่จักรแก้วอันเป็นทิพย์หยุดอยู่ พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศเหนือ พวกมันเสด็จมาเฝ้าแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า 'ขอเดชะ มหาราชเจ้า พระองค์โปรดเสด็จมาเถิด ขอรับเสด็จพระองค์ ราชสมบัติของหม่อมฉันเป็นของพระองค์ โปรดประทานพระราโชวาทเถิด พระเจ้าข้า'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๒ เป็นต้น

ท้าวเธอตรัสตอบอย่างนี้ว่า 'พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกาม ไม่พึงพูดคำเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา และจงครองราชสมบัติไปตามเดิมเถิด'

พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศเหนือเหล่านั้นกลับอ่อนน้อมต่อท้าวเธอ ครั้งนั้น จักรแก้วได้ปราบปรามแผ่นดินมีมหาสมุทรเป็นขอบเขตอย่างราบคาบ เสร็จแล้วหมุนกลับยังราชธานีนั้นมาปรากฏแก่พระเจ้าจักรพรรดิที่พระทวารภายในพระราชวัง ณ หน้ามุขที่ทรงวินิจฉัยราชกิจ ทำภายในพระราชวังของท้าวเธอให้สว่างไสว

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๒ เป็นต้น

[๘๘] ภิกษุทั้งหลาย แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๒ ฯลฯ

แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๓ ฯลฯ

แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๔ ฯลฯ

แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๕ ฯลฯ

แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๖ ฯลฯ

แม่พระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๗ เมื่อเวลาล่วงไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ได้รับสั่งเรียกราชบุรุษคนหนึ่งมาตรัสว่า 'บุรุษผู้เจริญ ในขณะที่ท่านเห็นจักรแก้วอันเป็นทิพย์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง พึงบอกแก่เราทันที' ราชบุรุษนั้นทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว เมื่อเวลาล่วงไปอีกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ราชบุรุษนั้นได้เห็นจักรแก้วอันเป็นทิพย์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง จึงเข้าไปเฝ้าท้าวเธอถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลพระเจ้าจักรพรรดิดังนี้ว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระองค์ทรงทราบเถิด จักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพระองค์ถอยเคลื่อนจากที่ตั้งแล้ว'

[๘๙] ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น ท้าวเธอรับสั่งเรียกพระกุมาร ผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่มาตรัสว่า 'ลูกเอ๋ย ทราบว่าจักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพ่อถอยเคลื่อนจาก

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักรวัตตีสุตต]

เรื่องพระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ ๒ เป็นต้น

ที่ตั้งแล้ว ก็พ่อได้ยินมาว่า 'จักรแก้วอันเป็นทิพย์ของพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใด ถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง ณ บัดนี้ พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์นั้น จะทรงพระชนม์อยู่ได้ไม่นาน' กามทั้งหลายอันเป็นของมนุษย์พ่อก็ได้บริโภคแล้ว บัดนี้เป็นเวลาที่พ่อจะแสวงหากามทั้งหลายอันเป็นทิพย์ มาเถิด ลูกเอ๋ย ลูกจงปกครองแผ่นดิน อันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขตนี้ ส่วนพ่อจะโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสีออกจากรือนบวช เป็นบรรพชิต

ครั้นพระเจ้าจักรพรรดิทรงสั่งสอนพระกุมาร ผู้เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ในเรื่องการครองราชย์เรียบร้อยแล้ว ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาหวัดสีเสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อพระราชฤๅษีผนวชได้ ๗ วัน จักรแก้วอันเป็นทิพย์ได้อันตรธานไป

[๙๐] ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ราชบุรุษคนหนึ่งเข้าไปเฝ้ากษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วถึงที่ประทับ ได้กราบทูลตั้งนี้ว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระองค์ทรงทราบเถิด จักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว' ขณะนั้น เมื่อจักรแก้วอันเป็นทิพย์อันตรธานไปแล้ว ท้าวเธอทรงเสียพระทัย ทรงแสดงความเสียพระทัยให้ปรากฏ แต่ไม่ได้เสด็จเข้าไปหาพระราชฤๅษีทูลถามถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ นัยว่า ท้าวเธอทรงปกครองประชาราษฎร์ตามพระมติของพระองค์เอง เมื่อท้าวเธอทรงปกครองประชาราษฎร์ตามพระมติของพระองค์เองอยู่ ประชาษฎร์ก็ไม่เจริญต่อไปเหมือนเก่าก่อน เหมือนเมื่อกษัตริย์พระองค์ก่อน ๆ ซึ่งได้ทรงประพาศจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐอยู่

ครั้งนั้น ข้าราชการ ข้าราชการบริวาร โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพ นายกองราชองครักษ์ องคมนตรี ได้ประชุมกันกราบทูลท้าวเธอตั้งนี้ว่า 'ขอเดชะ ทราบว่าเมื่อพระองค์ทรงปกครองชนบท^๑ ตามพระมติของพระองค์เอง ประชาษฎร์ก็ไม่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๔ ข้อ ๕๐ หน้า ๓๕ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตตีสุตระ]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

เจริญต่อไปเหมือนเก่าก่อน เหมือนเมื่อกษัตริย์พระองค์ก่อน ๆ ซึ่งได้ทรงประพบัติจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐอยู่ พระเจ้าข้า ในแคว้นของพระองค์มีข้าราชการ ข้าราชการบริวาร โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ องคมนตรี อยู่พร้อมทีเดียว ข้าพระองค์ทั้งหลายและประชาราษฎร์เหล่าอื่น จดจำจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐได้อยู่ ขอพระองค์โปรดตรัสถามถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐเถิด พระองค์ตรัสถามแล้ว พวกข้าพระพุทธเจ้าก็จักกราบทูลจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐถวาย'

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

[๙๑] ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น ท้าวเธอโปรดให้ประชุมข้าราชการ ข้าราชการบริวาร โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ องคมนตรี ตรัสถามถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ พวกเขาจึงกราบทูลจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐแก่ท้าวเธอ ท้าวเธอได้ฟังคำทูลตอบของพวกเขาแล้ว จึงทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองโดยชอบธรรม แต่ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ เมื่อไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนจึงแพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย บุรุษคนหนึ่งถึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ประชาชนช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้วนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษคนนี้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย' เมื่อพวกเขากราบทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า 'ทราบหรือ เธอถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยจริงหรือ'

'จริง พระเจ้าข้า'

'เพราะเหตุไร'

'เพราะข้าพระองค์ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ'

ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงพระราชทานทรัพย์ให้แก่เขาแล้วรับสั่งว่า 'พ่อคุณ เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงมารดาบิดา เลี้ยงบุตรภรรยา ประกอบกิจการงานทั้งหลาย จงตั้งหักษณา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

ในสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่ทำให้มีผลสูงขึ้นไป^๑ที่เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์^๒ด้วยทรัพย์นี้เกิด'

เขาได้ทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว

แม้บุรุษอีกคนหนึ่ง ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย คนทั้งหลาย ช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้วจึงนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละออง ธূলีพระบาท บุรุษนี้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย' เมื่อพวกเขากราบ ทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า 'พ่อคุณ ได้ยินว่า เธอถือเอาสิ่งของ ที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยจริงหรือ'

'จริง พระเจ้าข้า'

'เพราะเหตุไร'

'เพราะข้าพระองค์ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ'

ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงพระราชทานทรัพย์ให้แก่เขาแล้วรับสั่งว่า 'พ่อคุณ เธอ จงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงมารดาบิดา จงเลี้ยงบุตรภรรยา จงประกอบกิจการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ที่ทำให้มีผลสูงขึ้นไป เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ด้วยทรัพย์นี้เกิด'

เขาทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว

[๙๒] ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายได้ฟังมาว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบ ว่า คนถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย พระเจ้าแผ่นดินยังพระราช- ทานทรัพย์ให้อีก' จึงพากันคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ทางที่ดี แม้พวกเราควรถือเอาสิ่ง ของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยบ้าง'

เชิงอรรถ :

^๑ มีผลสูงขึ้นไป ในที่นี้หมายถึงส่งผลให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นกามาวจร ๖ คือ (๑) จาคุมหาราช (๒) ดาวดึงส์ (๓) ยามา (๔) ดุสิต (๕) นิมมานรดี (๖) ปรนิมมิตวสวัตดี (ที.ปา.ฎีกา ๙๑/๓๖)

^๒ ให้เกิดในสวรรค์ ในที่นี้หมายถึงให้ได้คุณวิเศษที่ล้ำเลิศ ๑๐ อย่าง มีผิวพรรณทิพย์ เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๙๑/๓๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

ลำดับนั้น บุรุษคนหนึ่งถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย คนทั้งหลายช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้ว จึงนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษนี้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย' เมื่อพวกเขากราบทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า 'พ่อคุณ ได้ทราบว่ เธอถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยจริงหรือ'

'จริง พระเจ้าข้า'

'เพราะเหตุไร'

'เพราะข้าพระองค์ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ'

ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงทรงพระดำริอย่างนี้ว่า 'ถ้าเราจักให้ทรัพย์แก่คนที่ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย อทินนาทาน (การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้)นี้ จักแพร่หลายขึ้นด้วยประการอย่างนี้ ทางที่ดี เราควรให้คุมตัวบุรุษผู้นี้ อย่างแข็งขัน แล้วตัดต้นคอ ตัดศีรษะของบุรุษนั้นเสีย' จากนั้น ท้าวเธอทรงสั่งบังคับราชบุรุษทั้งหลายว่า 'แน่พนาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงใช้เชือกเหนียว ๆ มัดบุรุษนี้ไว้พลหลังอย่างแน่นหนาแล้ว โคนผมนำตระเวนไปตามถนนและตรอก พร้อมกับแกว่งบัณเฑาะว์^๑เสียงดังนำกล้วนนำออกทางประตูด้านทิศใต้ จงคุมตัวอย่างแข็งขัน ทำการประหารชีวิต ตัดศีรษะบุรุษนั้นเสียทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร' ราชบุรุษทั้งหลายทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จึงใช้เชือกเหนียวมัดบุรุษนั้นเอาแขนไว้พลหลังอย่างแน่นหนาแล้ว โคนผมนำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับแกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังนำกล้วนนำออกทางประตูด้านทิศใต้ คุมตัวอย่างแข็งขัน ทำการประหารชีวิต ตัดศีรษะบุรุษนั้นทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร

[๙๓] ภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายได้ฟังว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ทราบว่าพระเจ้าแผ่นดินได้คุมตัวคนผู้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยอย่างแข็งขัน ตัดต้นคอ ตัดศีรษะพวกเขาเสีย' ครั้นได้ฟังแล้วจึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ทางที่ดี

เชิงอรรถ :

^๑ บัณเฑาะว์ ในที่นี้หมายถึงกลองที่ใช้ตีให้สัญญาณเมื่อจะประหารนักโทษ (ที.ปา.อ. ๙๒/๓๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

แม้พวกเราควรให้ช่างทำศัสตราอย่างคม ๆ แล้วจับคนที่ไม่ให้สิ่งของที่พวกเรา
ถือเอาโดยอาการขโมยคุมตัวไว้อย่างแข็งขัน จักประหารชีวิต ตัดศีรษะของพวกมันเสีย'
พวกเขาจึงให้ช่างทำศัสตราคม แล้วจึงเริ่มทำการปล้นบ้าน นิคม พระนคร ปล้นตาม
ถนนหนทาง จับคนที่ไม่ให้สิ่งของที่พวกตนถือเอาโดยอาการขโมย คุมตัวอย่างแข็งขัน
ประหารชีวิต ตัดศีรษะของบุคคลเหล่านั้นเสีย

[๙๔] ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ เมื่อพระมหากษัตริย์
ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มียศพรหม ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความ
ขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ศัสตรา
ก็แพร่หลาย เมื่อศัสตราแพร่หลาย ปาณาติบาต(การฆ่าสัตว์)ก็แพร่หลาย เมื่อ
ปาณาติบาตแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง
เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย
๘๐,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๔๐,๐๐๐ ปี

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๔๐,๐๐๐ ปี บุรุษคนหนึ่งถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้
โดยอาการขโมย พวกเขาช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้ว จึงนำไปถวายแก่กษัตราธิราช
ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วกราบทูลว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษนี้
ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย' เมื่อพวกเขากราบทูลอย่างนี้แล้ว
ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า 'พ่อคุณ ไต่ทราบมา เธอถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้
โดยอาการขโมย จริงหรือ' บุรุษนั้นได้กราบทูลคำเท็จทั้งที่รู้อยู่ว่า 'ไม่จริงเลย
พระเจ้าข้า'

[๙๕] ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ เมื่อพระมหากษัตริย์
ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มียศพรหม ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความ
ขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ศัสตรา
ก็แพร่หลาย เมื่อศัสตราแพร่หลาย ปาณาติบาตก็แพร่หลาย เมื่อปาณาติบาต
แพร่หลาย มุสาวาท(การพูดเท็จ)ก็แพร่หลาย เมื่อมุสาวาทแพร่หลาย คนเหล่านั้น
ก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง
มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๔๐,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลง
เหลือ ๒๐,๐๐๐ ปี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตตีสุตต]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๒๐,๐๐๐ ปี บุรุษคนหนึ่งถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ โดยอาการขโมย บุรุษอีกคนหนึ่งจึงกราบทูลกษัตราธิราชผู้ได้รับมรธาภิเษกแล้วว่า 'ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษชื่อนี้ถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย' ชื่อว่าได้กระทำการส่อเสียด

[๙๖] ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ศัสตราภิกขุก็แพร่หลาย เมื่อศัสตราภิกขุแพร่หลาย ปาณาติบาตก็แพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตแพร่หลาย มุสาวาทก็แพร่หลาย เมื่อมุสาวาทแพร่หลาย **ปิสุณาวาจา**(การพูดส่อเสียด)ก็แพร่หลาย เมื่อปิสุณาวาจาแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขามีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๒๐,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๑๐,๐๐๐ ปี

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐,๐๐๐ ปี มนุษย์บางพวกมีวรรณะดี บางพวกมีวรรณะไม่ดี พวกที่มีวรรณะไม่ดี ก็เฟื่องเลี้ยงพวกที่มีวรรณะดี ประพฤติล่วงละเมิดในภรรยาของคนอื่น

[๙๗] ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ฯลฯ **กาเมสุมิจจาจาร** (การประพฤติผิดในกาม)ก็แพร่หลาย เมื่อกาเมสุมิจจาจารแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขามีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๑๐,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๕,๐๐๐ ปี

[๙๘] ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๕,๐๐๐ ปี ธรรม ๒ ประการ คือ **พรสุวาจา**(การพูดคำหยาบ) และ**สัมผัปปลาปะ**(การพูดเพ้อเจ้อ)ก็แพร่หลาย เมื่อธรรม ๒ ประการแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขามีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเสื่อมแห่งอายุและวรรณะ เป็นต้น

ที่มีอายุชั้ย ๕,๐๐๐ ปี บางพวกก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๒,๕๐๐ ปี บางพวกก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๒,๐๐๐ ปี

[๙๙] ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๒,๕๐๐ ปี **อภิขณา**(ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) และ**พยาบาท**(ความคิดร้าย) ก็แพร่หลาย เมื่ออภิขณา และพยาบาทแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๒,๕๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๑,๐๐๐ ปี

[๑๐๐] ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑,๐๐๐ ปี **มิจฉาทิฏฐิ**(ความเห็นผิด) ก็แพร่หลาย เมื่อมิจฉาทิฏฐิแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๑,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๕๐๐ ปี

[๑๐๑] ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๕๐๐ ปี ธรรม ๓ ประการคือ **อธัมมราคะ**^๑ **วิสมโลภะ**^๒ และ**มิจฉาธรรม**^๓ ก็แพร่หลาย เมื่อธรรม ๓ ประการแพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๕๐๐ ปี บางพวกก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๒๕๐ ปี บางพวกก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๒๐๐ ปี

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๒๕๐ ปี ธรรมเหล่านี้ คือ **ความไม่เกื้อกูลมารดา ความไม่เกื้อกูลบิดา ความไม่เกื้อกูลสมณะ ความไม่เกื้อกูลพรหมณ์ และการไม่ประพฤติอ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูล** ก็แพร่หลาย

เชิงอรรถ :

^๑ **อธัมมราคะ** แปลว่า ความกำหนดที่ผิดธรรม หมายถึงความกำหนดในบุคคลที่ไม่สมควรกำหนด เช่น แม่ พ่อ (ที.ปา.อ. ๑๐๑/๓๘)

^๒ **วิสมโลภะ** แปลว่า ความโลภจัด หมายถึงความโลภที่รุนแรงในฐานะแม่ที่ควรจะได้ (ที.ปา.อ. ๑๐๑/๓๘)

^๓ **มิจฉาธรรม** แปลว่า ความกำหนดผิดธรรมชาติ หมายถึงความกำหนดที่ชายมีต่อชาย และที่ผู้หญิงมีต่อผู้หญิง (ที.ปา.อ. ๑๐๑/๓๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตตีสสูตร]
สมัยที่คนมีอายุชั้ย ๑๐ ปี

[๑๐๒] ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังพรรณนามานี้ เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ศัสตราภังการก็แพร่หลาย เมื่อศัสตราภังการแพร่หลาย ปาณาติบาตก็แพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตแพร่หลาย มุสาวาทก็แพร่หลาย เมื่อมุสาวาทแพร่หลาย ปิสุณาวาจาก็แพร่หลาย เมื่อปิสุณาวาจาแพร่หลาย กาเมสุมิจจารภังการก็แพร่หลาย เมื่อกาเมสุมิจจารภังการแพร่หลาย ธรรม ๒ ประการ คือ ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะก็แพร่หลาย เมื่อธรรม ๒ ประการแพร่หลาย อภิขณาและพยาบาทก็แพร่หลาย เมื่ออภิขณาและพยาบาทแพร่หลาย มิจฉาทิฎฐีกิแพร่หลาย เมื่อมิจฉาทิฎฐีกิแพร่หลาย ธรรม ๓ ประการ คือ อหัมมราคะ วิสมโลภะ และมิจฉาธรรมก็แพร่หลาย เมื่อธรรม ๓ ประการแพร่หลาย ธรรมเหล่านี้คือ ความไม่เกื้อกูลมารดา ความไม่เกื้อกูลบิดา ความไม่เกื้อกูลสมณะ ความไม่เกื้อกูลพราหมณ์ และการไม่ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลก็แพร่หลาย เมื่อธรรมเหล่านี้แพร่หลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง เมื่อพวกเขาอายุเสื่อมถอยบ้าง มีวรรณะเสื่อมถอยบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๒๕๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๑๐๐ ปี

สมัยที่คนมีอายุชั้ย ๑๐ ปี

[๑๐๓] ภิกษุทั้งหลาย จักมีสมัยที่มีบุตรของมนุษย์เหล่านี้มีอายุชั้ย ๑๐ ปี ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี เด็กหญิงอายุ ๕ ปี ก็มีสามีได้ ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี รสเหล่านี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และเกลือ จักอันตรธานไปสิ้น ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี หน้ำกับแกจักเป็นอาหารอย่างดี ภิกษุทั้งหลาย ข้าวสาลี เนื้อ และข้าวสุก เป็นอาหารอย่างดีในบัดนี้ ฉันทิ ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี หน้ำกับแกจักเป็นอาหารอย่างดี ฉันทิ

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี กุศลกรรมบถ ๑๐ จักอันตรธานไปหมดสิ้น อกุศลกรรมบถ ๑๐ จักเจริญรุ่งเรืองเหลือเกิน ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี แม้แต่ชื่อว่ากุศลก็จักไม่มี และคนที่ทำกุศลจักมีแต่ที่ไหน ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี มนุษย์ทั้งหลายที่ไม่เกื้อกูลมารดา ไม่เกื้อกูลบิดา ไม่เกื้อกูลสมณะ ไม่เกื้อกูล

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตตีสุตระ]

สมัยที่คนมีอายุชั้ย ๑๐ ปี

พราหมณ์ และไม่ประพฤดิอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ก็จักได้รับการบูชาและได้รับการสรรเสริญ ภิกษุทั้งหลาย คนที่เกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ และประพฤดิอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ได้รับการบูชาและได้รับการสรรเสริญในบัดนี้ ฉันทใด ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี มนุษย์ทั้งหลายที่ไม่เกื้อกูลมารดา ไม่เกื้อกูลบิดา ไม่เกื้อกูลสมณะ ไม่เกื้อกูลพราหมณ์ และไม่ประพฤดิอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ก็จักได้รับการบูชาและได้รับการสรรเสริญ ฉันทัน

ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุชั้ย ๑๐ ปี พวกเขาจักไม่มีจิตคิดเครพยาเกรงว่า 'แม่' ว่า 'ป้า' ว่า 'ป้าสะใภ้' ว่า 'ภรรยาของอาจารย์' หรือว่า 'ภรรยาของครู' สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เป็นเสมื่อน แพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัขบ้าน และสุนัขจิ้งจอก ฉันทัน

ในเมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐ ปี มนุษย์เหล่านั้นก็จักเกิดความอาฆาต^๑อย่างแรงกล้า ความพยาบาท^๒อย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า มารดากับบุตรก็ดี บุตรกับมารดาก็ดี บิดากับบุตรก็ดี บุตรกับบิดาก็ดี พี่ชายน้องชายกับพี่สาวน้องสาวก็ดี พี่สาวน้องสาวกับพี่ชายน้องชายก็ดี จักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า ภิกษุทั้งหลาย นายพรานเนื้อ เห็นเนื้อเข้า เกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า ฉันทใด ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุชั้ย ๑๐ ปี มนุษย์เหล่านั้นจักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า มารดากับบุตรก็ดี บุตรกับมารดาก็ดี บิดากับบุตรก็ดี บุตรกับบิดาก็ดี พี่ชายน้อง

เชิงอรรถ :

^๑ ความอาฆาต หมายถึงความโกรธที่ทำให้ผูกใจเจ็บ (ที.ปา.อ. ๑๐๓/๓๙)

^๒ ความพยาบาท หมายถึงความโกรธที่ทำให้ประโยชน์สุขทั้งของตนทั้งของคนอื่นพินาศ (ที.ปา.อ. ๑๐๓/๓๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะ เป็นต้น

ชายกับพี่สาวน้องสาวก็ดี พี่สาวน้องสาวกับพี่ชายน้องชายก็ดี จักเกิดความอาฆาตอย่างแรงกล้า ความพยาบาทอย่างแรงกล้า ความคิดร้ายแห่งใจอย่างแรงกล้า ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า ฉะนั้น

[๑๐๔] ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๑๐ ปี จักมีสังขารครบ^๑ ตลอด ๗ วัน มนุษย์เหล่านั้นจักเกิดความเข้าใจในกันและกันว่าเป็นเนื้อ ศัสตราทั้งหลายอันคมกริบจักปรากฏในมือของพวกเขา พวกเขาจักใช้ศัสตราอันคมกริบฆ่ากันเองด้วยเข้าใจว่า 'นี่เป็นเนื้อ นี่เป็นเนื้อ'

ครั้งนั้น มนุษย์เหล่านั้นบางคน มีความคิดอย่างนี้ว่า 'พวกเราอย่าฆ่าใคร ๆ และใคร ๆ ก็อย่าฆ่าพวกเรา ทางที่ดี เราควรเข้าไปตามป่าหญ้า สมทุมพุ่มไม้ ป่าไม้ เกาะกลางแม่น้ำ หรือชอกเขา ใช้รากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีพ' พวกเขาจึงพากันเข้าไปตามป่าหญ้า สมทุมพุ่มไม้ ป่าไม้ เกาะกลางแม่น้ำหรือชอกเขา ใช้รากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีพอยู่ตลอด ๗ วัน เมื่อล่วงไป ๗ วัน พวกเขาพากันออกจากป่าหญ้า สมทุมพุ่มไม้ ป่าไม้ เกาะกลางแม่น้ำ หรือชอกเขา แล้วต่างสวมกอดกันและกัน ชับร้องปลอบใจกันในที่ประชุมว่า 'ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราพบเห็นกันแล้ว ท่านยังมีชีวิตอยู่ เราพบเห็นกันแล้ว ท่านยังมีชีวิตอยู่'

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะ เป็นต้น

[๑๐๕] ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น มนุษย์เหล่านั้นจักปรึกษากันอย่างนี้ว่า 'พวกเราสูญสิ้นญาติมากมายเช่นนี้ เพราะยึดถืออกุศลธรรมเป็นเหตุ ทางที่ดี พวกเราควรทำกุศล ควรทำกุศลอย่างไรดี ทางที่ดี พวกเราควรงดเว้นจากปาณาติบาต(การฆ่าสัตว์) ควรสมาทานประพฤติกุศลธรรมนี้' แล้วจึงพากันงดเว้นจากปาณาติบาต

เชิงอรรถ :

^๑ สังขารครบ แปลว่าสังขารครบพินาศเพราะศัสตรา เป็นชื่อสังขารครบ (กัปปะหว่าง) ๑ ใน ๓ สังขารครบ ซึ่ง เป็นกัปปะของสังขารครบ(กัปปะเสื่อม) มักเรียกกันสั้น ๆ ว่ากัปปะพินาศ อีก ๒ กัปปะ คือ (๑) ทุพภิกขันธกัปปะ (กัปปะพินาศเพราะข้าวยากหมากแพง) (๒) โรคนันธกัปปะ (กัปปะพินาศเพราะโรค) คำว่า กัปปะ ในที่นี้เป็นคำย่อของ คำว่า "กัปปะพินาศ" (กัปปะพินาศ) (ที.ปา.อ. ๑๐๔/๓๙, ที.ปา.ฐีกา ๑๐๔/๓๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

ความอุปบัติของพระราชอาพระนามว่าสังฆะ

เพิ่มขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุชั้ย ๒๐,๐๐๐ ปี จักมีอายุชั้ยเพิ่มขึ้นเป็น ๔๐,๐๐๐ ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุชั้ย ๔๐,๐๐๐ ปี จักมีอายุชั้ยเพิ่มขึ้นเป็น ๘๐,๐๐๐ ปี เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี เด็กหญิงมีอายุ ๕๐๐ ปี จึงจักสมควรมีสามีได้

ความอุปบัติของพระราชอาพระนามว่าสังฆะ

[๑๐๖] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี จักมีอาพาธ ๓ อย่าง คือ (๑) อิจฉา^๑ (๒) อนสนะ^๒ (๓) ชรา เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี ชมพูทวีปนี้ จักมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ บ้าน นิคมและราชธานีมีทุกระยะชั้วไกบิณฑก^๓ เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี ชมพูทวีปนี้ จักดูประหนึ่งอเวจिनรกที่แออัดยัดเยียดไปด้วยผู้คนทั้งหลาย เหมือนป่าไม้อ้อ หรือป่าไม้แก่น ฉะนั้น เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี กรุงพาราณสีนี้ จักเป็นราชธานีนามว่ากรุงเกตุมดี เป็นเมืองที่มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ มีพลเมืองมาก มีประชากรคับคั่ง และมีภัคษาหารสมบูรณ์^๔ เมื่อมนุษย์มีอายุ ๘๐,๐๐๐ ปี ในชมพูทวีปนี้ จักมีเมือง ๘๔,๐๐๐ เมือง มีกรุงเกตุมดีราชธานีเป็นเมืองเอก เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี จักมีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสังฆะ ทรงอุปบัติขึ้น ณ กรุงเกตุมดีราชธานี เป็นผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็น

เชิงอรรถ :

- ^๑ อิจฉา ในที่นี้หมายถึงตณหาที่ทำให้เกิดคำพูดอย่างนี้ว่า 'ท่านจงให้อาหารแก่เรา' (ที.ปา.อ. ๑๐๖/๔๐)
- ^๒ อนสนะ ในที่นี้หมายถึงความเฉื่อยชาทางกายของผู้กินอาหารอิ่มแล้วต้องการจะนอนเพราะเมาอาหาร (ที.ปา.อ. ๑๐๖/๔๐)
- ^๓ มีทุกระยะชั้วไกบิณฑก ในที่นี้หมายถึงระยะห่างจากบ้านหนึ่งถึงบ้านหนึ่ง คำนวณจากการบินของไก คือ ในเมืองนี้ ไกสามารถบินจากหลังคาบ้านหลังหนึ่งไปลงหลังคาบ้านหลังหนึ่งได้ซึ่งแสดงว่ามีบ้านเรือนหนาแน่นจนไกบินถึงกันได้ (ที.ปา.อ. ๑๐๖/๔๐)
- ^๔ มีภัคษาหารสมบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงสมบูรณ์ด้วยอาหารที่ควรเคี้ยวและอาหารที่ควรบริโภค (ที.ม.อ. ๒๑๐/๑๙๔)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]
 การเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย

ใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักร
 มั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ ได้แก่ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว
 (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรส
 มากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้าย
 ราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครอง
 แผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต

การเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย

[๑๐๗] ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ ปี พระผู้มีพระภาค
 พระนามว่าเมตไตรย จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้
 ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก
 เป็นสารถิฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๑ เหมือนตถาคตอุบัติขึ้นในโลกในบัดนี้ เป็น
 พระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้
 รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและ
 มนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรยพระองค์นั้น จักทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้ง
 เทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์
 ด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามเหมือนตถาคตในบัดนี้ รู้แจ้งโลกนี้
 พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
 และมนุษย์ด้วยตนเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๖ หน้า ๕-๖ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]
การเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย

พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรยพระองค์นั้น จักทรงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน เหมือนตถาคตในบัดนี้ แสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน พระองค์จักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพันรูป เหมือนตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อยรูปในบัดนี้ ฉะนั้น

[๑๐๘] ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าสังขะ จักรับสั่งให้ยกปราสาทที่พระเจ้ามหาปนาทะโปรดให้สร้างไว้ แล้วประทับอยู่ ทรงสละบาเพ็ญทานแก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิกและยากทั้งหลาย จักทรงปลงพระเกศา และพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาขาวพัสดร์ เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิตในสำนักของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าเมตไตรย ท้าวเธอผนวชแล้วไม่นานอย่างนี้ ทรงหลีกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาทมีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนัก ก็ทำให้แจ้งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สูงแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยพระปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันอย่างแน่แท้

[๑๐๙] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะเป็นต้นของภิกษุ

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมัตถนเป็นเกาะ มัตถนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างนี้แล

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะ เป็นต้น ของภิกษุ

[๑๑๐] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประพาศธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน เมื่อเธอทั้งหลายประพาศธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน จักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง จักเจริญด้วยสุขะบ้าง จักเจริญด้วยโภคะบ้าง จักเจริญด้วยพละบ้าง

ในเรื่องอายุของภิกษุ มีคำอธิบาย อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)
๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)
๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะเป็นต้นของภิกษุ

๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมมังสาสมาธิประธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

เพราะเจริญ ทำอิทธิบาท ๔ ประการนี้ให้มาก เมื่อมุ่งหวัง เธอจะพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องอายุของภิกษุ

ในเรื่องวรรณะของภิกษุ มีคำอธิบาย อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง ร่วมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องวรรณะของภิกษุ

ในเรื่องความสุขของภิกษุ มีคำอธิบาย อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตรกวิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌาน ...
๓. บรรลุดตติยฌาน ...
๔. บรรลุจตุตถฌาน ...

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องความสุขของภิกษุ

ในเรื่องโรคะของภิกษุ มีคำอธิบาย อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. มีเมตตาคิดแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยเมตตาคิดอันไพบุลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๓. จักกวัตติสูตร]

เรื่องความเจริญด้วยอายุและวรรณะเป็นต้นของภิกษุ

๒. มีกรุณาจิต ...

๓. มีมุทิตาจิต ...

๔. มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔

... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่

เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ เป็นนหัดคตะ ไม่มี

ขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องโรคของภิกษุ

ในเรื่องผลของภิกษุ มีคำอธิบาย อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ^๑ ปัญญาวิมุตติ^๒ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องผลของภิกษุ

เราไม่เล็งเห็นกำลังอื่นแม้อย่างหนึ่ง ซึ่งขมได้แสนยาก เหมือนกำลังของมาร^๓ นี้เลย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ก็เพราะสมათานกุศลธรรมเป็นเหตุ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

จักกวัตติสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ **เจโตวิมุตติ** หมายถึงความหลุดพ้นแห่งจิต ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจการฝึก หรือด้วยกำลังสมาธิ เช่น สมบัติ ๘ เป็นเจโตวิมุตติอันละเอียดประณีต (ที.สี.อ. ๓๗๓/๒๘๑)

^๒ **ปัญญาวิมุตติ** หมายถึงความหลุดพ้นด้วยปัญญา ความหลุดพ้นที่บรรลุด้วยการกำจัดอวิชชาได้ ทำให้สำเร็จอรหัตตผล และทำให้เจโตวิมุตติ เป็นวิมุตติที่ไม่กำเริบ คือ ไม่กลับกลายเป็นได้อีกต่อไป (ที.สี.อ. ๓๗๓/๒๘๑)

^๓ **กำลังของมาร** ในที่นี้หมายถึงกำลังของเทวดาตมมาร มัจฉมาร และกิเลสมาร (ที.ปา.อ. ๑๑๐/๔๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺณสูตร]
เรื่องสามเณรชื่อนวเสฏฐะและสามเณรชื่อนภทวาชะ

๔. อัคคัณฺณสูตร

ว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก

เรื่องสามเณรชื่อนวเสฏฐะและสามเณรชื่อนภทวาชะ

[๑๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาามิคารมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น สามเณรชื่อนวเสฏฐะและสามเณรชื่อนภทวาชะ หวังความเป็นภิกษุ จึงอยู่อบรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากการหลีกเร้นแล้ว ได้เสด็จลงจากปราสาท ทรงจงกรมอยู่ที่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาท

[๑๑๒] สามเณรชื่อนวเสฏฐะได้เห็นพระผู้มีพระภาคทรงออกจากการหลีกเร้นเสด็จลงจากปราสาทแล้ว ทรงจงกรมอยู่ที่กลางแจ้งที่ร่มเงาปราสาทในเวลาเย็น จึงเรียกสามเณรชื่อนภทวาชะมากล่าวว่า “คุณภทวาชะ พระผู้มีพระภาคนี้ทรงออกจากการหลีกเร้น เสด็จลงจากปราสาท ทรงจงกรมอยู่ที่กลางแจ้งที่ร่มเงาของปราสาทในเวลาเย็น มาเถิด เราจักไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ เราควรจะได้ฟังธรรมมีกถาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคบ้าง” ภททวาชสามเณรก็รับคำแล้ว

[๑๑๓] ครั้งนั้น นวเสฏฐสามเณรและภททวาชสามเณรพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้เดินจงกรมตามเสด็จพระผู้มีพระภาคซึ่งกำลังทรงจงกรมอยู่ พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งเรียกนวเสฏฐสามเณรและภททวาชสามเณรมาตรัสว่า “นวเสฏฐะและภททวาชะ เธอทั้งสองมีชาติเป็นพราหมณ์ มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกจากตระกูลของพราหมณ์ บวชเป็นบรรพชิต พวกพราหมณ์ไม่ด่าไม่บริภาษเธอทั้งสองบ้างหรือ”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณณสูตร]
เรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อภราทวาชะ

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์^๑ บริภาษข้าพระองค์ทั้งสองด้วยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ^๒ ไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบ”

“ก็พวกพราหมณ์^๑บริภาษเรอทั้งสองด้วยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ ไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า ‘วรรณะที่ประเสริฐที่สุดคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ชาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากโอรสของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม เจ้าทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือ สมณะโหล่น เป็นคนรับใช้^๓ เป็นคนวรรณะต่ำ (กัณหโคตร) เป็นเฝ้าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหม^๔ เธอทั้งสองมาละวรรณะที่ประเสริฐที่สุด เข้าไปอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือ สมณะโหล่น เป็นคนรับใช้ เป็นคนวรรณะต่ำ เป็นเฝ้าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหมนี้ ไม่เป็นความดี ไม่เป็นการสมควรเลย’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ได้พากันดำ บริภาษข้าพระองค์ทั้งสองด้วยถ้อยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบ ไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบอย่างนี้”

[๑๑๔] “วาเสฏฐะและภราทวาชะ พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของตนไม่ได้^๕ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ชาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ดำ** ในที่นี้หมายถึงดำด้วยอักโกสวัตถุ ๑๐ อย่าง คือ (๑) เจ้าเป็นโจร (๒) เจ้าเป็นคนพาล (๓) เจ้าเป็นคนหลง (๔) เจ้าเป็นอูฐ (๕) เจ้าเป็นโค (๖) เจ้าเป็นลา (๗) เจ้าเป็นสัตว์นรก (๘) เจ้าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน (๙) เจ้าไม่ไต่สัคคี (๑๐) เจ้าหวังได้แต่ทุกคติเท่านั้น (ที.ปา.อ. ๑๑๓/๔๖)
- ^๒ **เต็มรูปแบบ** ในที่นี้หมายถึงยกอักโกสวัตถุทั้ง ๑๐ อย่างมาดำ (ที.ปา.อ. ๑๑๓/๔๖)
- ^๓ **เป็นคนรับใช้** ในที่นี้หมายถึงคบคิดซึ่งพวกวรรณะพราหมณ์ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ เพราะยังถูกเครื่องผูกคือ เรือนผูกไว้ (ที.ปา.อ. ๑๑๓/๔๗, ที.ปา.ฎีกา ๑๑๓/๔๖)
- ^๔ **เป็นเฝ้าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหม** แปลจากบาลีว่า “พนสุปาทาปจเจ” ตามนัย ที.ปา.อ. ๑๑๓/๔๗ ส่วน ที.สี.อ. ๒๖๓/๒๒๙ ให้ความหมายว่าเกิดจากพระบาทของพระพรหมเท่านั้น
- ^๕ **ระลึกถึงเรื่องเก่าของตนไม่ได้** หมายถึงไม่รู้จักกำเนิดและความเป็นไปของโลก ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฏีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกอันมีมาแต่โบราณ (ที.ปา.อ. ๑๑๔/๔๗)

พระสดับตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

ความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔

พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากโอษฐ์ของพระ-
พรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพระพรหม'
วาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ปรากฏชัดอยู่ว่า นางพราหมณีของพราหมณ์ทั้งหลาย
มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกดีมีนมบ้าง ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็น
ผู้เกิดทางช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น ยังกล่าวอย่างนี้ว่า 'วรรณะที่ประเสริฐ
ที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น ฯลฯ เป็นทายาทของพระพรหม' ก็พราหมณ์เหล่านั้น
กล่าวดูพรหมและพูดเท็จ พวกเขาจะต้องประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

ความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔

[๑๑๕] วาเสฏฐะและภารทวาชะ วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ (๑) กษัตริย์
(๒) พราหมณ์ (๓) แพศย์ (๔) ศูทร

๑. แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
เขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ
พูดเพ้อเจ้อ เฟื่องเลี้ยงอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด
ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็น
อกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ
ไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็น
ธรรมดำ^๑ มีวิบากดำ^๒ ที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏ
อย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้

๒. แม้พราหมณ์ ...

๓. แม้แพศย์ ...

๔. แม้ศูทรบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
เฟื่องเลี้ยงอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด ด้วยประการ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมดำ ในที่นี้หมายถึงธรรมที่ไม่บริสุทธิ์มาแต่เดิม (ที.ปา.ฎีกา ๑๑๕/๔๗)

^๒ มีวิบากดำ ในที่นี้หมายถึงมีผลเป็นทุกข์ (ที.ปา.อ. ๑๑๕/๔๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

ความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔

ดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ไม่มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำ ที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในศุทธบางคนในโลกนี้

วาเสฏฐะและภารทวาชะ

๑. แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาบาท เห็นชอบด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติ นับว่าควรประพฤติ สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าสามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมขาว^๑ มีวิบากขาว^๒ ที่วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้

๒. แม่พราหมณ์ ...

๓. แม่แพศย์ ...

๔. แม้ศุทธบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มีจิตไม่พยายาบาท เห็นชอบ ด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ควรประพฤติ นับว่าควรประพฤติ สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าสามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมขาว มีวิบากขาว ที่วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในศุทธบางคนในโลกนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมขาว ในที่นี้หมายถึงธรรมที่บริสุทธิ์เพราะปราศจากกิเลส (ที.ปา.อ. ๑๑๕/๔๗)

^๒ มีวิบากขาว ในที่นี้หมายถึงมีผลเป็นสุข (ที.ปา.อ. ๑๑๕/๔๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]
 ความบริสุทธ์แห่งวรรณะ ๔

[๑๑๖] วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อวรรณะ ๔ เหล่านี้ รวมกันเป็นบุคคล
 ๒ จำพวก คือ

๑. พวกที่ดำรงอยู่ในธรรมดำที่วิญญูชนดิเตยจนจำพวกหนึ่ง
๒. พวกที่ดำรงอยู่ในธรรมขาวที่วิญญูชนสรรเสริญจำพวกหนึ่ง

ในเรื่องนี้ พวกพราหมณ์ได้กล่าวอย่างนี้ว่า 'วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์
 เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์
 เท่านั้นบริสุทธ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตร เป็นโอรส
 เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เกิดจากพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้น เป็น
 ทายาทของพระพรหม' วิญญูชนทั้งหลายยอมไม่รับรองถ้อยคำของพราหมณ์เหล่านั้น
 ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า บรรดาวรรณะ ๔ เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุอรหันตชินาสพ
 อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว^๑ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว^๒ ปลงภาระได้แล้ว^๓ บรรลุประโยชน์
 ดนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้นเรียกได้ว่า
 เป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในวรรณะ ๔ เหล่านี้ โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม
 เพราะธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมูชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๑๑๗] วาเสฏฐะและภารทวาชะ โดยเหตุผลนี้ เธอทั้งสองพึงทราบเถิดว่า
 'ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมูชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า'

วาเสฏฐะและภารทวาชะ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบว่า 'พระสมณโคดม
 เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูลที่เท่าเทียมกัน^๔' ดังนี้ ก็พวกศากยะยังต้องตามเสด็จ
 พระเจ้าปเสนทิโกศลอยู่ตลอดเวลา และพวกเจ้าศากยะยังต้องกระทำการนอบน้อม

เชิงอรรถ :

- ^๑ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว หมายถึงได้เป็นพระอเสขะ ส่วนพระเสขะ ๗ จำพวก และกัลยาณปุถุชนชื่อว่า
 กำลังประพุดิพรหมจรรย์ (ที.ปา.อ. ๑๑๖/๔๘)
- ^๒ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว หมายถึงทำกิจมีความกำหนดรู้ เป็นต้นในอริยสัจ ๔ ด้วยมรรค ๔ (ที.ปา.อ.
 ๑๑๖/๔๘)
- ^๓ ปลงภาระได้แล้ว หมายถึงปลงกิเลสภาระ(ภาระคือกิเลส) ชันธภาระ(ภาระคือร่างกาย) และอภิสังขารภาระ
 (ภาระคืออภิสังขาร) ลงแล้ว (ที.ปา.อ. ๑๑๖/๔๘)
- ^๔ เท่าเทียมกัน เป็นคำเปรียบเทียบที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงใช้เพื่อยกย่องศากยตระกูลว่าเสมอกับ
 ราชตระกูลของพระองค์ (ที.ปา.อ. ๑๑๗/๔๙, ที.ปา.ฎีกา ๑๑๗/๔๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัญญสูตร]

ความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔

การอภิวัต การต้อนรับ อัชฌาสีกรรม และสามีจิกรรม ในพระเจ้าปเสนทิโกศลอยู่ ด้วยประการดังว่ามานี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวัต การต้อนรับ อัชฌาสีกรรม และสามีจิกรรมนั้นในเรตถาคต ดังที่พวกเจ้าศากยะ กระทำการนอบน้อม การอภิวัต การต้อนรับ อัชฌาสีกรรม และสามีจิกรรม ในพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์มิได้ทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวัต การต้อนรับ อัชฌาสีกรรม และสามีจิกรรมนั้น ด้วยทรงดำริว่า 'พระสมณโคดมมีพระชาติกำเนิดดี เราเองมีชาติกำเนิดไม่ดี พระสมณโคดมทรงแข็งแรง เราเองไม่แข็งแรง พระสมณโคดมมีผิวพรรณผ่องใส เราเองมีผิวพรรณเศร้าหมอง พระสมณโคดม เป็นผู้สูงศักดิ์ เราเองเป็นผู้ต่ำศักดิ์' โดยที่แท้ พระองค์เมื่อจะทรงสักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม จึงทรงกระทำการนอบน้อม การอภิวัต การต้อนรับ อัชฌาสีกรรม และสามีจิกรรมในเรตถาคตอย่างนี้ โดย เหตุผลนี้ เธอพึงทราบอย่างนี้ว่า 'ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และ โลกหน้า'

[๑๑๘] วาเสฏฐะและภารทวาชะ เธอทั้งสองมีชาติกำเนิดต่างกัน มีชื่อ ต่างกัน มีโคตรต่างกัน มีตระกูลต่างกัน ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เมื่อมีผู้ ถามว่า 'ท่านเป็นพวกไหน' พึงตอบเขาวว่า 'เราเป็นพวกพระสมณศากยบุตร' ดังนี้เกิด ผู้ใดแลมีศรัทธาตั้งมั่นในตถาคต เกิดแต่ราก ประดิษฐานมั่นคงที่สมณพราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หวั่นไหวไม่ได้ ควรจะเรียกผู้นั้นว่า 'เป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาค เกิดจากพระธรรม อันพระธรรม เนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพระธรรม' ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคำว่า 'ธรรมกาย' ก็ดี 'พรหมกาย' ก็ดี 'ธรรมภูต' ก็ดี 'พรหมภูต' ก็ดี ล้วนเป็นชื่อของตถาคต

[๑๑๙] วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เสื่อม เมื่อโลกกำลังเสื่อม เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นภักษา มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

ความปรากฏแห่งวันดิน

สมัยหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกนี้เจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น เหล่าสัตว์ส่วนมากจตุจากพรหมโลกชั้นอากาศสละมาเป็นดังนี้^๑ นึกคิดอะไรก็สำเร็จ ได้ตามปรารถนา^๒ มีปิติเป็นภักษา^๓ มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจฺจจรไปใน อากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน

ความปรากฏแห่งวันดิน

[๑๒๐] วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น ท้าวทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้า ทั้งนั้น มีดมนอนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่า 'สัตว์' เท่านั้น ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดวันดินลอยอยู่บนน้ำ ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้น ดจน้านมที่บุคคลเคี้ยวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจับเป็นฝอยข้างบน วันดินนั้น สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้น อย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีซึ่งปราศจากโทษ^๔ ต่อมา สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัย โลกกล่าวว่า 'ท่านผู้เจริญสิ่งนี้จะเป็นอย่างไร^๕' แล้วใช้นิ้วชอนวันดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อ เขาใช้นิ้วชอนวันดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสวันดินได้แผ่ชานไป เขาจึงเกิดความอยาก ในรส แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พากันถือแบบอย่างสัตว์นั้น จึงใช้นิ้วชอนวันดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นใช้นิ้วชอนวันดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสวันดินก็แผ่ชานไป และสัตว์เหล่านั้น ก็เกิดความอยากในรสขึ้นเช่นเดียวกัน

เชิงอรรถ :

- ^๑ มาเป็นอย่างไร ในที่นี้หมายถึงมาเกิดเป็นมนุษย์ (ที.ปา.อ. ๑๑๙/๕๐)
- ^๒ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา หมายความว่าสัตว์เหล่านั้นแม้มาเกิดในมนุษย์โลกนี้ ก็ยังเป็น โอบปาดิเกะ เกิดขึ้นด้วยใจที่บรรลุปัจจรรณอย่างเดียวกัน (ที.ปา.อ. ๑๑๙/๕๐, ที.ปา.ฐีกา ๑๑๙/๕๒)
- ^๓ มีปิติเป็นภักษา หมายความว่าแม้อยู่ในมนุษย์โลกนี้ก็มีปิติเป็นอาหารเหมือนอยู่ในพรหมโลก (ที.ปา.อ. ๑๑๙/๕๐)
- ^๔ ปราศจากโทษ ในที่นี้หมายถึงไม่มีตัวอ่อนในรัง (ที.ปา.อ. ๑๒๐/๕๑)
- ^๕ สิ่งนี้จะเป็นอย่างไร หมายความว่ารสของวันดินนี้จะเป็นอย่างไร (ที.ปา.อ. ๑๒๐/๕๑)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เป็นต้น

ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เป็นต้น

[๑๒๑] วาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมา สัตว์เหล่านั้นพากันไข่มือบั้งวันดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อจะบริโภคนั้น เมื่อใด สัตว์เหล่านั้นพากันไข่มือบั้งวันดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภคนั้น รัศมีที่ชานออกจากร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกกลางคืน กลางวันปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกนี้ จึงได้กลับฟื้นขึ้นอีก

[๑๒๒] วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา สัตว์เหล่านั้นเมื่อบริโภคนั้น มีง้วนดินนั้นเป็นรักษา มีง้วนดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคนั้น มีง้วนดินนั้นเป็นรักษา มีง้วนดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทราม สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณทรามว่า 'พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณทรามกว่าพวกเรา' เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็นปัจจัย ง้วนดินจึงหายไป

เมื่อง้วนดินหายไป สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างก็พากันโหยหาว่า 'รสเอ๋ย รสเอ๋ย^๑ แม้ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน พวกมนุษย์ได้ของมีรสดีบางอย่าง มักกล่าวอย่างนี้ว่า 'รสเอ๋ย รสเอ๋ย' พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย

เชิงอรรถ :

^๑ รสเอ๋ย รสเอ๋ย เป็นคำรำพึงรำพันว่า 'รสอร่อยที่เคยบริโภคนั้นหายไปแล้ว' (ที.ปา.อ. ๑๒๑/๕๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๙๐ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๔. อัคคัญญสูตร]
 ความปรากฏแห่งเครื่องดิน

ความปรากฏแห่งสะเก็ดดิน

[๑๒๓] วาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อวันดินของสัตว์เหล่านั้นหายไป สะเก็ดดินก็ปรากฏ สะเก็ดดินนั้นปรากฏลักษณะเหมือนดอกเห็ด สะเก็ดดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี และมีรส อร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีมซึ่งปราศจากโทษ

ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นได้พากันบริโภคนสะเก็ดดิน เมื่อบริโภคนสะเก็ดดินนั้น มีสะเก็ดดินนั้นเป็นรักษา มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคนสะเก็ดดิน มีสะเก็ดดินนั้นเป็นรักษา มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทราม สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณทรามว่า 'พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณทรามกว่าพวกเรา' เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะ ถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็นปัจจัย สะเก็ดดินจึงหายไป

ความปรากฏแห่งเครื่องดิน

[๑๒๔] วาเสฏฐะและภราทวาชะ เมื่อสะเก็ดดินหายไป เครื่องดินก็ปรากฏ เครื่องดินนั้นปรากฏคล้ายเถาผักบุ้ง เครื่องดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีมซึ่งปราศจากโทษ

ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นได้พากันบริโภคนเครื่องดิน เมื่อบริโภคนเครื่องดินนั้น มีเครื่องดินนั้นเป็นรักษา มีเครื่องดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เมื่อบริโภคนเครื่องดิน มีเครื่องดินนั้นเป็นรักษา มีเครื่องดินนั้นเป็นอาหาร ดำรงอยู่นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทราม สัตว์เหล่าใดมีผิวพรรณงาม สัตว์เหล่านั้นก็ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวพรรณทรามว่า 'พวกเรามีผิวพรรณงามกว่าสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่านั้นมีผิวพรรณทรามกว่าพวกเรา' เมื่อสัตว์เหล่านั้นเกิดมีมานะ ถือตัว เพราะการดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณเป็นปัจจัย เครื่องดินจึงหายไป

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๔. อัคคัญญสูตร]

ความปรากฏแห่งเพศหญิงเพศชาย

เมื่อเครื่องดินหายไป สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างพากันโหยหาว่า 'พวกเราเคยมีเครื่องดิน บัดนี้เครื่องดินของพวกเราหายไปแล้ว' ในสมัยนี้ก็เหมือนกัน พวกมนุษย์ ถูกทุกขระทมบางอย่างกระทบเข้าก็พากันบ่นเพ้อว่า 'เราเคยมีของสิ่งนี้ แต่เดี๋ยวนี้ของของเราหายไปแล้ว' พวกพราหมณ์พากันนึกได้แต่คำโบราณที่ เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย

ความปรากฏแห่งข้าวสาลีในที่ที่ไม่ต้องไถ

[๑๒๕] วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อเครื่องดินของสัตว์เหล่านั้นหายไปแล้ว ข้าวสาลีอันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ บริสุทธิ มีกลิ่นหอม มีเมล็ด เป็นข้าวสารก็ปรากฏ ที่ที่พวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเช้า ที่ที่พวกเขาเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็น อาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นได้ในตอนเย็น ความพร่องไม่ ปรากฏเลย ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายพากันบริโภคข้าวสาลีซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นรักษา มีข้าวสาลีนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน

ความปรากฏแห่งเพศหญิงและเพศชาย

[๑๒๖] วาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อสัตว์เหล่านั้นบริโภคข้าวสาลี ซึ่งเกิด สุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นรักษา มีข้าวสาลีนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่ นานแสนนาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏแตกต่างกัน และอวัยวะเพศหญิงปรากฏแก่ผู้เป็นหญิง อวัยวะเพศชายปรากฏแก่ผู้เป็นชาย กล่าวกันว่า หญิงเฟื่องดูชาย และชายก็เฟื่องดูหญิงนานเกินไประยะหนึ่ง ๒ เพศ ต่างเฟื่องดูกันและกันนานเกินไประยะหนึ่ง ก็เกิดความกำหนัดขึ้น ความเร่าร้อนก็ปรากฏขึ้น ในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย ชนเหล่านั้นจึงได้เสพเมถุนธรรม

ก็โดยสมัยนั้น สัตว์เหล่าใดเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกันจึงขว้างฝุ่นใส่บ้าง ขว้างขี้เถ่าใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง ด้วยกล่าวว่า 'คนถ้อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ้อย เจ้าจงฉิบหาย' แล้วกล่าวต่อไปว่า 'ก็โง่น สัตว์จึงทำกรรมอย่างนี้แก่สัตว์เล่า' ข้อที่

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

การประพฤติเมถุนธรรม

ว่ามานั้น แมในขณะนี้ ในชนบทบางแห่ง เมื่อเขานำสัตว์ที่จะถูกฆ่าไปสู่ที่ประหาร มนุษย์
เหล่าอื่นก็จะขว้างฝุ่นใส่บ้าง ขว้างขี้เถ่าใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง พวกพราหมณ์
พากันนึกได้แต่คำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกเท่านั้น แต่ไม่
รู้เนื้อความแห่งคำนั้นเลย

การประพฤติเมถุนธรรม

[๑๒๗] วาเสฏฐะและภารทวาชะ สมัยนั้น การเสพเมถุนธรรมอันเป็นเหตุ
ให้ถูกขว้างฝุ่นใส่เป็นต้นนั้น ถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี แต่บัดนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา
สมัยนั้นเหล่าสัตว์ผู้เสพเมถุนธรรม ไม่ได้เข้าไปยังหมู่บ้านหรือนิคมตลอด ๑ เดือน
บ้าง ๒ เดือนบ้าง เนื่องจากสัตว์เหล่านั้นต้องการเสพสัตว์ธรรมเกินเวลา ต่อมาจึง
พากันสร้างเรือนขึ้น เพื่อปกปิดสัตว์ธรรมนั้น สัตว์^๑บางคนเกิดความเกียจคร้าน
จึงมีความเห็นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ เรานี้ช่างลำบากเสียจริง ที่ต้องนำข้าวสาลีมา
เพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น และเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ทางที่ดี เราควร
นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวให้พอเพื่อเป็นอาหารเช้าและอาหารเย็น'

ต่อแต่นั้นมา สัตว์นั้นก็นำข้าวสาลีมาเพียงครั้งเดียว เพื่อเป็นอาหารเย็นและ
อาหารเช้า ครั้งหนึ่ง สัตว์ผู้หนึ่งเข้าไปหาสัตว์นั้นถึงที่อยู่แล้วได้ชักชวนว่า 'มาเถิด
ท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลีกันเถิด' สัตว์นั้นจึงตอบว่า 'อย่าเลย ท่านผู้เจริญ
เรานำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารเย็นและอาหารเช้าแล้ว' ต่อมา สัตว์นั้น
จึงถือแบบอย่างสัตว์คนแรก นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๒ วัน
ด้วยกล่าวว่า 'เออ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน'

ต่อมา สัตว์อีกผู้หนึ่งจึงเข้าไปหาสัตว์คนที่ ๒ ถึงที่อยู่ กล่าวชวนสัตว์คนนั้นว่า
'มาเถิดท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลีกันเถิด' สัตว์นั้นจึงตอบว่า 'อย่าเลย
ท่านผู้เจริญ เรานำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๒ วัน' ต่อมา สัตว์นั้น

เชิงอรรถ :

^๑ สัตว์ ในที่นี้หมายถึงมนุษย์ในระยะแรก ๆ ที่เปลี่ยนแปลงมาจากเทพ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฐสูตร]
การแบ่งข้าวสาลี

จึงถือเอาแบบอย่างสัตว์คนที่ ๒ นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน ด้วยกล่าวว่า 'เออ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน'

ต่อมา สัตว์อีกผู้หนึ่งเข้าไปหาสัตว์คนที่ ๓ ถึงที่อยู่ กล่าวชวนสัตว์คนนั้นว่า 'มาเถิดท่านผู้เจริญ พวกเราไปเก็บข้าวสาลีกันเถิด' สัตว์นั้นจึงตอบว่า 'อย่าเลย ท่านผู้เจริญ เรานำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๔ วัน' ต่อมา สัตว์นั้น จึงถือแบบอย่างสัตว์คนที่ ๓ นำข้าวสาลีมาครั้งเดียวพอเพื่อเป็นอาหารถึง ๘ วัน ด้วยกล่าวว่า 'เออ อย่างนี้ก็ดีเหมือนกันนะท่าน'

เพราะสัตว์ทั้งหลายพากันบริโภคข้าวสาลีที่สั่งสมไว้ ดังนั้น ข้าวสาลีจึงมีร่า ห่อเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้าง ต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้นอีก ความพร่องได้ปรากฏให้เห็น จึงได้มีข้าวสาลีเป็นหย่อม ๆ

การแบ่งข้าวสาลี

[๑๒๘] วาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างพากันปรับทุกข์ว่า 'ท่านผู้เจริญ บาปธรรมก็ปรากฏในสัตว์ทั้งหลายแล้ว ด้วยว่า ในกาลก่อน พวกเรานึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปีติเป็นภักษา มีรัศมีชาน ออกจากร่างกาย เทียวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ เกิดวันดินลอยขึ้นบนน้ำปรากฏแก่พวกเรา งวันดินนั้น สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันใช้มือปั้นงวันดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อบริโภค เมื่อพวกเราพากันใช้มือปั้นงวันดินให้เป็นคำ ๆ เพื่อ บริโภคอยู่ รัศมีที่ชานออกจากร่างกายก็หายไป เมื่อรัศมีที่ชานออกจากร่างกาย หายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏแล้ว กลางคืน กลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืนกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่ง ครึ่งเดือนปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ พวกเรานั้นบริโภคงวันดิน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณณสูตร]

การแบ่งข้าวสาลี

มีวันดินเป็นรักษา มีวันดินเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศล-
 ธรรมปรากฏ วันดินของพวกเราจึงหายไป เมื่อวันดินหายไป สะเก็ดดินก็ปรากฏ
 สะเก็ดดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากัน
 บริโภคสะเก็ดดิน พวกเรานั้นบริโภคสะเก็ดดินนั้น มีสะเก็ดดินนั้นเป็นรักษา
 มีสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ
 สะเก็ดดินของพวกเราจึงหายไป เมื่อสะเก็ดดินหายไป เกร็ดดินก็ปรากฏ เกร็ดดินนั้น
 สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส พวกเรานั้นได้พากันบริโภค
 เกร็ดดิน พวกเรานั้นบริโภคเกร็ดดินนั้น มีเกร็ดดินนั้นเป็นรักษา มีเกร็ดดินนั้น
 เป็นอาหาร ได้ดำรงอยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ เกร็ดดินของ
 พวกเราจึงหายไป เมื่อเกร็ดดินหายไป ข้าวสาลีอันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถ ไม่มีรำ
 ไม่มีแกลบ บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารก็ปรากฏ ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยว
 ข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น ก็กลับมีข้าวสาลีงอกสุกขึ้นไต่ในตอนเช้า
 ที่ที่พวกเราเก็บเกี่ยวข้าวสาลีไปเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ก็กลับมีข้าวสาลีงอก
 สุกขึ้นไต่ในตอนเย็น ความพรวงไม่ปรากฏเลย พวกเรานั้นเมื่อพากันบริโภคข้าวสาลี
 ซึ่งเกิดสุกเองในที่ที่ไม่ต้องไถ มีข้าวสาลีนั้นเป็นรักษา มีข้าวสาลีเป็นอาหาร ได้ดำรง
 อยู่นานแสนนาน เพราะบาปอกุศลธรรมปรากฏ ข้าวสาลีของพวกเราจึงมีรำห่อเมล็ดบ้าง
 มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้าง ต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้นอีก ความพรวงได้ปรากฏ
 ให้เห็นจึงได้มีข้าวสาลีเป็นหย่อม ๆ ทางที่ดี เราควรแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดน
 กันเถิด' ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงพากันแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกัน

[๑๒๙] วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลภ รักษาส่วน
 ของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้นำบริโภค คนทั้งหลายจับเขาได้ จึงกล่าวว่า
 'คุณ คุณทำกรรมชั่วที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้นำบริโภค
 คุณอย่าทำกรรมชั่วย่างนี้อีก' สัตว์นั้นก็รับคำแล้ว

แม้ครั้งที่ ๒ สัตว์นั้น ...

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

มหาสมมตราช

แม้ครั้งที่ ๓ สัตว์นั้นก็รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มา บริโภค คนทั้งหลายได้พากันจับเขาแล้ว กล่าวคำนี้ว่า ‘คุณ คุณทำกรรมชั่ว ที่รักษา ส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค คุณอย่าได้ทำอย่างนี้อีก’ คนเหล่านี้ ไข่ฝามีอบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ทำร้าย วาเสฏฐะและภารทวาชะ ในเพราะเรื่องนั้นเป็นเหตุ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จึงปรากฏ การครหา จึงปรากฏ การพูดเท็จจึงปรากฏ การถือทัญหาจจึงปรากฏ

มหาสมมตราช

[๑๓๐] วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันปรับ ทุกษ์กันว่า ‘ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่ เจ้าของเขาไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือ ทัญหาจจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควรสมมต(แต่งตั้ง)สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าว ผู้ที่ควรว่ากล่าว ดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียน ชับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ พวกเราจัก แบ่งปันข้าวสาลีให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง

ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปงดงามกว่า นาดุกว่า น่าเลื่อมใส กว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้กล่าวดังนี้ว่า ‘มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่า ก่อว่าผู้ที่ควรว่ากล่าว จงดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียน จงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบเถิด และพวกเราจักแบ่งปันข้าวสาลีให้แก่ท่าน’

สัตว์ผู้หนึ่งรับคำแล้ว ได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียน ชับไล่ ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ และสัตว์เหล่านั้นก็ได้แบ่งปันข้าวสาลีให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง

[๑๓๑] วาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมต(แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า ‘มหาสมมต มหาสมมต’ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่ แห่งที่นาทั้งหลาย ฉะนั้น คำที่ ๒ ว่า ‘กษัตริย์ กษัตริย์’ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุ ที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่านี้ยินดีได้โดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ ๓ ว่า ‘ราชา ราชา’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

แควดวงพราหมณ์

จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแควดวง^๑ กษัตริย์นั้นขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น
เท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีใช้พวก
เดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่า
ด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

แควดวงพราหมณ์

[๑๓๒] วาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์บางพวกได้มีความคิดอย่างนี้ว่า
'ท่านผู้เจริญ บาปกรรมเกิดขึ้นในหมู่มนุษย์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขา
ไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทัญหาจุ
จักปรากฏ การขบไล่จักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควรลอบบาปอกุศลธรรมทั้ง
เสียเถิด สัตว์เหล่านั้นจึงได้พากันลอบบาปอกุศลธรรมนั้นทั้งไป เพราะสัตว์ทั้งหลาย
พากันลอบบาปอกุศลธรรมทั้งไป ฉะนั้น คำแรกว่า 'พราหมณ์ พราหมณ์' จึงเกิดขึ้น
พราหมณ์เหล่านั้นจึงสร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ไว้ในราวป่าแล้ว บำเพ็ญมานอยู่ใน
กระท่อมที่มุงด้วยใบไม้นั้น พราหมณ์เหล่านั้นไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการตำข้าว พากัน
เที่ยวไปยังหมู่บ้านตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น
เพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า พวกเขาได้อาหารแล้วก็บำเพ็ญมานอยู่ในกระท่อม
มุงด้วยใบไม้ในราวป่านั้นเที่ยวอีก หม่อมมนุษย์พบเขาแล้วจึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้เจริญ
สัตว์เหล่านี้สร้างกระท่อมมุงด้วยใบไม้ในราวป่าแล้ว บำเพ็ญมานอยู่ในกระท่อมที่
มุงด้วยใบไม้นั้น พวกเขาไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการตำข้าว พากันเที่ยวไปยังหมู่บ้าน
ตำบลและเมืองแสวงหาอาหาร เพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น เพื่อเป็นอาหารเช้า
ในตอนเช้า พวกเขาได้อาหารแล้วมาบำเพ็ญมานอยู่ในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราว
ป่าอีก เพราะพวกเขาบำเพ็ญมานอยู่ คำที่ ๒ ว่า 'ฉายกา ฉายกา' จึงเกิดขึ้น
ในจำนวนสัตว์เหล่านั้น สัตว์บางพวก เมื่อไม่บรรลุมานั้นในกระท่อมที่มุงด้วยใบไม้

เชิงอรรถ :

^๑ แควดวง แปลจากคำว่า มณฑล ซึ่งอรรถกถาให้ความหมายว่า คณะ(หมู่) เช่น คำว่า พราหมณ์คณะสุส
แปลว่าหมู่ของพราหมณ์ (ที.ปา.อ. ๑๓๒/๕๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]

แหวดวงแพศย์

ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันและนิคมที่ใกล้เคียงกัน พวกกันทำคัมภีร์อยู่
มนุษย์ทั้งหลายเห็นเขาแล้วจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ สัตว์เหล่านี้ไม่ได้บรรล
ณานันในกระหม่อมที่มุงด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกันและ
นิคมที่ใกล้เคียงกัน พวกกันทำคัมภีร์อยู่ ชนเหล่านี้ไม่บำเพ็ญฌาน’ เพราะชน
เหล่านี้ ‘ไม่บำเพ็ญฌาน ในบัดนี้ คำที่ ๓ ว่า ‘อชฌายกา อชฌายกา’ จึงเกิดขึ้น
สมัยนั้น คำว่า ‘อชฌายกา’ นั้นถือกันว่าเป็นคำเลว แต่ในสมัยนี้ คำว่า ‘อชฌายกา’
นั้นถือกันว่าประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแหวดวงพราหมณ์นั้นขึ้นแก่
สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มี
แก่สัตว์ที่มีไข่พวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณ
ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมูชนทั้ง
ในโลกนี้และโลกหน้า

แหวดวงแพศย์

[๑๓๓] วาเสฏฐะและภราทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้น บางพวกยึดมั่นเมถุน-
ธรรม^๑แล้วแยกประกอบกิจการงานที่แตกต่างออกไป^๒ เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นยึดมั่น
เมถุนธรรม แล้วแยกประกอบกิจการงานที่แตกต่างออกไป ฉะนั้น คำว่า ‘เวสสา
เวสสา’ จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแหวดวงแพศย์นั้นขึ้นแก่สัตว์
เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์
ที่มีไข่พวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้อง
กับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมูชนทั้งในโลกนี้
และโลกหน้า

เชิงอรรถ :

- ^๑ เมถุนธรรม แปลว่า ธรรมแห่งการดำเนินชีวิตของคนคู่ หมายถึงอสังฆธรรมซึ่งเป็นประเวณีของชาวบ้าน
มารยาทของคนชั้นต่ำ กิริยาชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด เป็นกิจที่ต้องทำในที่ลับ ต้องทำกันสองต่อสอง (ดู วิ.
มหา. (แปล) ๑/๕๕/๕๒, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๗๕/๑๖๔)
- ^๒ กิจการงานที่แตกต่างออกไป ในที่นี้หมายถึงกิจการงานที่ทำให้มีชื่อเสียงโดดเด่น เช่น โคปกรรม (การรักษา
ความปลอดภัย) พาณิชยกรรม (การค้าขาย) (ที.ปา.อ. ๑๓๓/๕๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]
เรื่องการประชุมทุกจริตเป็นต้น

แหวดวงศุทร

[๑๓๔] วาเสฏฐะและภราทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์ที่เหลือประพฤติดนโหดร้าย ทำงานต่ำต้อย เพราะสัตว์เหล่านั้นประพฤติดนโหดร้าย ทำงานที่ต่ำต้อย ฉะนั้น คำว่า 'ศุทร ศุทร' จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแหวดวงศุทรนั้น ขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีชีพพวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๑๓๕] วาเสฏฐะและภราทวาชะ มีสมัยที่กษัตริย์ดีเตียนธรรม^๑ของตน จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า 'เราจักเป็นสมณะ' พราหมณ์ดีเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า 'เราจักเป็นสมณะ' แพศย์ดีเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า 'เราจักเป็นสมณะ' แม้ศุทรก็ดีเตียนธรรมของตนจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยประสงค์ว่า 'เราจักเป็นสมณะ' จึงได้เกิดมีแหวดวงสมณะจากแหวดวงทั้งสี่ขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีชีพพวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลก ก็ธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

เรื่องการประชุมทุกจริต เป็นต้น

[๑๓๖] วาเสฏฐะและภราทวาชะ แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกายทุกจริต วลีทุกจริต มโนทุกจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงอาชีพการงานนั้น ๆ (ที.ปา.อ. ๑๓๕/๕๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณณสูตร]

เรื่องการประพติตุจจริตเป็นต้น

แม่พราหมณ์ ...

แม่แพศย์ ...

แม่ศูทร ...

แม่สมณะผู้ประพติกายทุจจริต วจีทุจจริต มโนทุจจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

แม่กษัตริย์ผู้ประพติกายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

แม่พราหมณ์ ...

แม่แพศย์ ...

แม่ศูทร ...

แม่สมณะผู้ประพติกายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

[๑๓๗] วาเสฏฐและภารทวาชะ แม่กษัตริย์ผู้ประพติตั้งกายทุจจริตและกายสุจจริต ทั้งวจีทุจจริตและวจีสุจจริต ทั้งมโนทุจจริตและมโนสุจจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

แม่พราหมณ์ผู้ประพติตั้งกายทุจจริตและกายสุจจริต ทั้งวจีทุจจริตและวจีสุจจริต ทั้งมโนทุจจริตและมโนสุจจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัญญสูตร]

การเจริญโพธิปักขิยธรรม

แม่แพศย์ผู้ประพตติทั้งกายทุจริตและกายสุจริต ทั้งวจีทุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนทุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

แม้ศูทรผู้ประพตติทั้งกายทุจริตและกายสุจริต ทั้งวจีทุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนทุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

แม้สมณะผู้ประพตติทั้งกายทุจริตและกายสุจริต ทั้งวจีทุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนทุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์

การเจริญโพธิปักขิยธรรม

[๑๓๘] วาเสฏฐะและภารทวาชะ กษัตริย์ผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้พราหมณ์ผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม่แพศย์ผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้ศูทรผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

แม้สมณะผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดแล้ว จะปรินิพพานในโลกนี้ทีเดียว

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๔. อัคคัณฺฐสูตร]
การเจริญโพธิปักขิยธรรม

[๑๓๙] วาเสฏฐะและภราทวาชะ บรรดาบรรณะทั้ง ๔ เหล่านี้ ผู้ใดเป็นภิกษุ
อรหันตชฌาสนพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว
บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ผู้นั้น
เรียกได้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายในบรรณะ ๔ เหล่า นั้น โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่
โดยอธรรม เพราะธรรมเท่านั้นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๑๔๐] วาเสฏฐะและภราทวาชะ สมดังคาถาที่สังฆกุมารพรหมกล่าวไว้ว่า

‘ในหมู่มนุษย์ที่ถือตระกูลเป็นใหญ่
กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์’^๑

วาเสฏฐะและภราทวาชะ สังฆกุมารพรหมกล่าวคาถานั้นไว้ชอบ ไม่ใช่ไม่ชอบ
กล่าวไว้ถูกต้อง ไม่ใช่ไม่ถูกต้อง มีประโยชน์ ไม่ใช่ไม่มีประโยชน์ เราเห็นด้วยทีเดียว
แม้เราก็ก้าวอย่างเดียวกันนี้ว่า

‘ในหมู่มนุษย์ที่ถือตระกูลเป็นใหญ่
กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด
ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทพและมนุษย์’

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว วาเสฏฐสามเณรและภราทวาชสามเณร
มีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

อัคคัณฺฐสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดู ที.สี. (แปล) ๙/๒๗๗/๙๙, ส.ส. (แปล) ๑๕/๑๘๒/๒๕๓, ส.นิ. (แปล) ๑๖/๒๔๕/๓๓๘, อภ.เอภาทสก. (แปล)
๒๔/๑๐/๔๐๙

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

การบันลือสีหนาทของพระสารีบุตร

๕. สัมปสาทนียสูตร

ว่าด้วยความเลื่อมใสยิ่งในพระผู้มีพระภาค

การบันลือสีหนาทของพระสารีบุตร

[๑๔๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาพันทา ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมี จักไม่มี และยอมไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณ^๑ยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค’

[๑๔๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร เธอกล่าวอาสาวิจา(วาจาอย่างองอาจ)อย่างสูง เธอถือเอาด้านเดียว^๒ บันลือสีหนาท^๓ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมี จักไม่มี และยอมไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค’

สารีบุตร เธอกำหนดรู้พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีตกาลด้วยใจของตนแล้วหรือว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงทรงมีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงทรงมีธรรมอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงทรงมีปัญญาอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงทรงมีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจึงทรงมีธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นอย่างนี้’

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า “หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ สัมโพธิญาณ ในที่นี้หมายถึงสัมพัญญตญาณ หรืออรหัตตมรรคญาณ (ที.ปา.อ. ๑๔๑/๖๔)

^๒ ถือเอาด้านเดียว ในที่นี้หมายถึงถือเอาการสันนิษฐานโดยอนุมานของตนเองเท่านั้น (ที.ปา.อ. ๑๔๒/๖๕)

^๓ บันลือสีหนาท ในที่นี้หมายถึงบันลืออย่างประเสริฐ งามอาจเหมือนพญาราชสีห์ (ที.ปา.อ. ๑๔๒/๖๕)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

การบันลือสีหนาทของพระสารีบุตร

“สารีบุตร เธอกำหนดรู้พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ซึ่งจักเสด็จมาอุบัติขึ้นในอนาคตกาลด้วยใจของตนแล้วหรือว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีศีลอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีธรรมอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีปัญญาอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นอย่างนี้’”

“หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“สารีบุตร เธอกำหนดรู้ใจของเราผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ด้วยใจของตนแล้วหรือว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีศีลอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีธรรมอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีปัญญาอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นอย่างนี้’”

“หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“สารีบุตร ก็ในเรื่องนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณ^๑ในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น บัดนี้ โฉนเธอจึงกล่าวอัสภิวาจาอย่างสูง ถือเอาด้านเดียว บันลือสีหนาทว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมี จักไม่มี และยอมไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค’”

[๑๔๓] ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงแม้ว่าข้าพระองค์จะไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน แต่ข้าพระองค์ก็รู้วิธีการอนุমান เปรียบเหมือนเมืองชายแดนของ

เชิงอรรถ :

^๑ **เจโตปริยญาณ** หมายถึงปริชากำหนดรู้ใจผู้อื่นได้ คือรู้ใจผู้อื่น อ่านความคิดของเขาได้ เช่น รู้ว่าเขากำลังคิดอะไรอยู่ ใจของเขาเศร้าหมองหรือผ่องใส (ที.สี. (แปล) ๙/๒๔๒/๘๐-๘๑, ๔๗๖/๒๐๘-๒๐๙, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๔๕/๙๑)

พระสดตันตปิฎก ที่มกนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

การบันลือสีหนาทของพระสารีบุตร

พระเจ้าแผ่นดินมีรากฐานมั่นคง มีกำแพงแข็งแรง มีป้อมค่ายแข็งแรง มีประตูเดียว นายประตูของเมืองนั้นเป็นคนเฉลียวฉลาด หลักแหลม ห้ามคนที่ไม่รู้จัก อนุญาตให้ คนที่รู้จักเข้าไปได้ เขาเดินสำรวจดูหนทางตามลำดับรอบเมืองนั้น ไม่เห็นรอยต่อหรือ ช่องกำแพง โดยที่สุดแม้เพียงที่ที่พอแมวลอดออกได้ เขาย่อมรู้ว่า 'สัตว์ใหญ่ทุกชนิด เมื่อจะเข้าหรือออกเมืองนี้ ก็จะเข้าหรือออกทางประตูนี้เท่านั้น แม้ฉันใด วิธีการ อนุมาณก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์ทราบว่ 'พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา- สัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีตกาล ทรงละนิวรรณ์ ๕ ที่เป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทอนกำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญสัมโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง จึงตรัสรู้อรหันตสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันต- สัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอนาคตกาล ก็จักทรงละนิวรรณ์ ๕ ที่เป็นเครื่อง เศร้าหมองใจ ทอนกำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญสัมโพช- ฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง จักตรัสรู้อรหันตสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรรณ์ ๕ ที่เป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทอน กำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญสัมโพชฌงค์ ๗ ตามความ เป็นจริง ตรัสรู้อรหันตสัมมาสัมโพธิญาณ

[๑๔๔] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ เพื่อฟังธรรม พระองค์ทรงแสดงธรรมอย่างยอดเยี่ยม ประณิดยั้งนัก ทั้งฝ่ายดำ^๑ ฝ่ายขาว^๒ และฝ่ายที่มีส่วนเปรียบ^๓แก่ข้าพระองค์ พระองค์ทรงแสดง ธรรมอย่างยอดเยี่ยม ประณิดยั้งนัก ทั้งฝ่ายดำฝ่ายขาว และฝ่ายที่มีส่วนเปรียบด้วย ประการใด ๆ ข้าพระองค์ก็รู้ยิ่งในธรรมนั้นด้วยประการนั้น ๆ ได้ถึงความสำเร็จธรรม บางส่วนในธรรมทั้งหลายแล้ว จึงเลื่อมใสในพระองค์ว่ 'พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ตรัสรู้ ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว พระสงฆ์ เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว'

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฝ่ายดำ ในที่นี้หมายถึงสังกิลธรรม (ธรรมเครื่องทำให้เศร้าหมอง) (ที.ปา.ฐิกา ๑๔๔/๗๘)
- ^๒ ฝ่ายขาว ในที่นี้หมายถึงโฆทานธรรม (ธรรมเครื่องทำให้ผ่องแผ้ว) (ที.ปา.ฐิกา ๑๔๔/๗๘)
- ^๓ ที่มีส่วนเปรียบ ในที่นี้หมายถึงสังกิลธรรมเป็นข้าศึกกับโฆทานธรรมตามลำดับ โดยแสดงการเปรียบ เทียบว่าสังกิลธรรมเป็นธรรมที่ควรละ ส่วนโฆทานธรรมเป็นธรรมที่ละ (ที.ปา.ฐิกา ๑๔๔/๗๘)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องการบัญญัติอายตนะ

เทศนาเรื่องกุศลธรรม

[๑๔๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องกุศลธรรมทั้งหลายนับว่ายอดเยี่ยม ในเทศนานั้นมีกุศลธรรมดังต่อไปนี้ คือ

๑. สติปัญญา ๔	๒. สัมมัปปธาน ๔
๓. อธิติบาท ๔	๔. อินทรีย์ ๕
๕. พละ ๕	๖. โพชฌงค์ ๗
๗. อริยมรรคมีองค์ ๘	

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญา-วิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องกุศลธรรมทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงรู้อย่างธรรมข้อนั้น ไม่มีเหลืออยู่ เมื่อทรงรู้อย่างธรรมข้อนั้น ไม่มีเหลืออยู่ ก็ไม่มีธรรมข้ออื่นที่จะทรงรู้อยิ่งขึ้นไปอีก จะพึงมีสมณะหรือพราหมณ์อื่น ผู้รู้ธรรมยิ่ง มีปัญญาเกินไปกว่าพระผู้มีพระภาค ในเรื่องกุศลธรรมทั้งหลายอีกหรือ

เทศนาเรื่องการบัญญัติอายตนะ

[๑๔๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องการบัญญัติอายตนะก็นับว่ายอดเยี่ยม อายตนะภายในและอายตนะภายนอก มีอย่างละ ๖ ประการนี้ คือ

๑. ตากับรูป	๒. หูกับเสียง
๓. จมูกกับกลิ่น	๔. ลิ้นกับรส
๕. กายกับโผฏฐัพพะ	๖. ใจกับธรรมารมณ์

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่ก็คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องการบัญญัติอายตนะ

พระสดตันตปิฎก ที่มกนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องการก้าวสู่ธรรม

พระผู้มีพระภาคยอมทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้น ไม่มีเหลืออยู่ เมื่อทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้น ไม่มีเหลืออยู่ ก็ไม่มีธรรมข้ออื่นที่จะทรงรู้ยิ่งขึ้นไปอีก จะพึงมีสมณะหรือพราหมณ์อื่นผู้รู้ธรรมยิ่ง มีปัญญาเกินไปกว่าพระผู้มีพระภาค ในเรื่องการบัญญัติอายตนะอีกหรือ

เทศนาเรื่องการก้าวลงสู่ธรรม^๑

[๑๔๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องการก้าวลงสู่ธรรมก็นับว่ายอดเยี่ยม การก้าวลงสู่ธรรม ๔ ประการนี้ คือ

๑. สัตว์บางชนิดในโลกนี้ ไม่รู้สึกตัวขณะก้าวลงสู่ธรรมของมารดา ไม่รู้สึกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา (และ) ไม่รู้สึกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ธรรมประการที่ ๑
๒. สัตว์บางชนิดในโลกนี้ รู้สึกตัวขณะก้าวลงสู่ธรรมของมารดา แต่ไม่รู้สึกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา ไม่รู้สึกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ธรรมประการที่ ๒
๓. สัตว์บางชนิดในโลกนี้ รู้สึกตัวขณะก้าวลงสู่ธรรมของมารดา รู้สึกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา แต่ไม่รู้สึกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ธรรมประการที่ ๓
๔. สัตว์บางชนิดในโลกนี้ รู้สึกตัวขณะก้าวลงสู่ธรรมของมารดา รู้สึกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา (และ) รู้สึกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ธรรมประการที่ ๔

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องการก้าวลงสู่ธรรม

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๙๔ ในเล่มนี้

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องอาเทศนาปาฎิหารีย์

เทศนาเรื่องอาเทศนาปาฎิหารีย์

[๑๔๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องอาเทศนาปาฎิหารีย์ก็นับว่ายอดเยี่ยม อาเทศนาปาฎิหารีย์ ๔ ประการนี้ คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ ดักใจได้ด้วยนิมิตว่า 'ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่านเป็นดังนี้' ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี้เป็นอาเทศนาปาฎิหารีย์ประการที่ ๑
๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต แต่ได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาทังหลายแล้วจึงดักใจได้ว่า 'ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่านเป็นดังนี้' ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี้เป็นอาเทศนาปาฎิหารีย์ประการที่ ๒
๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต ทั้งมิได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาทังหลายแล้วดักใจได้เลย แต่ได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตถกวิจารณ์ จึงดักใจได้ว่า 'ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นไปโดยอาการอย่างนี้ ความคิดของท่านเป็นดังนี้' ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี้เป็นอาเทศนาปาฎิหารีย์ประการที่ ๓
๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ มิได้ดักใจได้ด้วยนิมิต มิได้ฟังเสียงของมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาทังหลายแล้วดักใจ ทั้งมิได้ฟังเสียงละเมอของผู้วิตถกวิจารณ์ แล้วดักใจได้เลย แต่ยอมกำหนดรู้ใจของผู้ได้สมาธิ ซึ่งยังมีวิตถกวิจารณ์ด้วยใจได้ว่า 'มโนสังขารของท่านผู้นี้ตั้งอยู่ด้วยประการใด เขาจะต้องตรีกถึงวิตกข้อนี้ ในลำดับจิตนี้ ด้วยประการนั้น' ถ้าเขาดักใจได้มากอย่าง การดักใจนั้นย่อมเป็นเช่นนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น นี้เป็นอาเทศนาปาฎิหารีย์ประการที่ ๔

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือนเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องอาเทศนาปาฎิหารีย์

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องทสสนสมาบัติ

เทศนาเรื่องทสสนสมาบัติ

[๑๔๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องทสสนสมาบัติก็นับว่ายอดเยี่ยม ทสสนสมาบัติ ๔ ประการนี้ คือ

๑. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส^๑ ความเพียรที่ตั้งมั่น^๒ ความหมั่นประกอบ^๓ ความไม่ประมาท^๔ และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี^๕แล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ย่อมพิจารณาภายในนี้ ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ ว่า ในกายนี้มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ๓๒ หัวใจ ตับ พังศิ ต ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร^๖ นี้เป็นทสสนสมาบัติประการที่ ๑

เชิงอรรถ :

- ^๑ ความเพียรเครื่องเผากิเลส หมายถึงความเพียรที่กำจัดความเกียจคร้านที่เป็นสังกิเลส (ที.ปา.อ. ๑๔๙/๗๕, ที.ปา.ฐีกา ๑๔๙/๘๖)
- ^๒ ความเพียรที่ตั้งมั่น หมายถึงความพยายามที่มุ่งตรงต่อภavana (ที.ปา.อ. ๑๔๙/๗๕, ที.ปา.ฐีกา ๑๔๙/๘๖)
- ^๓ ความหมั่นประกอบ หมายถึงการประกอบความเพียรสม่ำเสมอ (ที.ปา.อ. ๑๔๙/๗๕, ที.ปา.ฐีกา ๑๔๙/๘๖)
- ^๔ ความไม่ประมาท หมายถึงความไม่หลงลืมสติขณะปฏิบัติธรรม คือมีสติกำกับอยู่ตลอดเวลา (ที.ปา.อ. ๑๔๙/๗๕, ที.ปา.ฐีกา ๑๔๙/๗๕)
- ^๕ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี หมายถึงการพิจารณาโดยอุบายวิธีที่แยบคาย เช่น พิจารณาว่าไม่เที่ยงในสิ่งที่ไม่เที่ยง พิจารณาว่าเป็นทุกข์ในสิ่งที่เป็นทุกข์ (ที.ปา.อ. ๑๔๙/๗๕, ที.ปา.ฐีกา ๑๔๙/๗๕)
- ^๖ คำว่า วิกกะ โบราณแปลว่า "ม้าม" และแปลคำว่า ปิหกะ ว่า "ไต" แต่ในที่นี้แปลคำว่า วิกกะ ว่า "ไต" และแปลคำว่า ปิหกะ ว่า "ม้าม" อธิบายว่า ไต ได้แก่ ก้อนเนื้อ ๒ ก้อนมีขั้วเดียวกัน รูปร่างคล้ายลูกสะบ้าของเด็ก ๆ หรือคล้ายผลมะม่วง ๒ ผล ที่ติดอยู่ในขั้วเดียวกันมีเอ็นใหญ่รัดจากลำคอลลงไปถึงหัวใจแล้ว แยกออกห้อยอยู่ทั้ง ๒ ข้าง (ข.ข.อ. ๓/๔๓) ; พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ แปล "วิกกะ" ว่า "ไต" และให้บทนิยามของ "ไต" ไว้ว่า "อวัยวะคู่หนึ่งของคนและสัตว์ อยู่ในช่องท้องใกล้กระดูกสันหลัง ทำหน้าที่ขับของเสียออกมานับน้ำปัสสาวะ" แปล "ปิหกะ" ว่า "ม้าม" และให้บทนิยามไว้ว่า "อวัยวะภายในร่างกายริมกระเพาะอาหารข้างซ้าย มีหน้าที่ทำลายเม็ดเลือดแดง สร้างเม็ดน้ำเหลืองและสร้างภูมิคุ้มกันของร่างกาย", Buddhaddatta Mahathera, A Concise Pali-English Dictionary, Rhys Davids, T.W.Pali-English Dictionary, ให้ความหมายของคำว่า "วิกกะ" ตรงกันว่า หมายถึง "ไต" (Kidney)
- ^๗ มูตร หมายถึงน้ำปัสสาวะที่อยู่ในกระเพาะปัสสาวะ (ข.ข.อ. ๓/๕๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องทสสนสมาบัติ

๒. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ย่อมพิจารณาภายในนี้ ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ ว่า 'ในภายในมี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร' และก้าวข้ามผิวหนัง เนื้อ และเลือดของบุรุษไป พิจารณากระดูก นี่เป็นทสสนสมาบัติประการที่ ๒

๓. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ย่อมพิจารณาเห็นภายในนี้ ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ ว่า 'ในภายในมี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร' และก้าวข้ามผิวหนัง เนื้อ และเลือดของ บุรุษไปพิจารณากระดูก และรู้กระแสวิญญานของบุรุษ ซึ่งกำหนด โดยส่วนสอง คือ ที่ตั้งอยู่ในโลกนี้ และที่ตั้งอยู่ในโลกหน้า นี่เป็น ทสสนสมาบัติประการที่ ๓

๔. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ย่อมพิจารณาเห็นภายในนี้ ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผม ลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องบุคคลบัญญัติ

ว่า 'ในกายนี้มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก 'ไขข้อ มูตร' และกาวข้ามผิวหนัง เนื้อ และเลือดของ บุรุษไปพิจารณากระดูกและรู้กระแสวิญญาณของบุรุษ ซึ่งกำหนด โดยส่วนสอง คือ ที่ไม่ตั้งอยู่ในโลกนี้ และที่ไม่ตั้งอยู่ในโลกหน้า นี้เป็น ทัสสนสมบัติประการที่ ๔

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องทัสสนสมบัติ

เทศนาเรื่องบุคคลบัญญัติ

[๑๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงธรรมในเรื่องบุคคลบัญญัติก็นับว่ายอดเยี่ยม บุคคล ๗ จำพวกนี้^๑ คือ

๑. อุภโตภาควิมุต^๒ (ผู้หลุดพ้นทั้ง ๒ ส่วน)
๒. ปัญญาวิมุต^๓ (ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา)
๓. กายสักขี^๔ (ผู้เป็นพยานในนามกาย)
๔. ทิฏฐิปัตตะ^๕ (ผู้บรรลุสัมมาทิฏฐิ)
๕. สัทธาวิมุต^๖ (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.สวดก. (แปล) ๒๓/๑๔/๑๓

^๒ **อุภโตภาควิมุต** หมายถึงผู้บำเพ็ญสมถกรรมฐานจนได้รูปสมบัติ และใช้สมถะเป็นฐานในการบำเพ็ญ วิปัสสนาจนได้บรรลอรหัตตผล (อัง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๐, อัง.นวก.อ. ๓/๔๕/๓๑๖)

^๓ **ปัญญาวิมุต** หมายถึงผู้บำเพ็ญวิปัสสนาล้วน ๆ จนบรรลอรหัตตผล (อัง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๔ **กายสักขี** หมายถึงผู้มีศรัทธาแก่กล้า ได้สัมผัสสรีโรภข ๘ ด้วยนามกายและอวัยวะบางอย่างก็สิ้นไป เพราะ เห็นด้วยปัญญา และหมายถึงพระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขึ้นไป จนถึงท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล (อัง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อัง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๕ **ทิฏฐิปัตตะ** หมายถึงผู้บรรลุสัมมาทิฏฐิ เข้าใจอริยสัจถูกต้อง ก็เลสบางส่วนสิ้นไป เพราะเห็นด้วยปัญญา มีปัญญาแก่กล้า และหมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล (อัง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑)

^๖ **สัทธาวิมุต** หมายถึงผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา เข้าใจอริยสัจถูกต้อง ก็เลสบางส่วนก็สิ้นไป เพราะเห็นด้วยปัญญา มีศรัทธาแก่กล้า และหมายถึงผู้บรรลุโสดาปัตติผลจนถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล (อัง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อัง.สวดก.อ. ๓/๑๔/๑๖๑-๑๖๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องปฏิบัติ

๖. อัมมานุสारी^๑ (ผู้แล่นไปตามธรรม)

๗. สัทธานุสारी^๒ (ผู้แล่นไปตามศรัทธา)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องบุคคลบัญญัติ

เทศนาเรื่องปธาน

[๑๕๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงธรรมในเรื่องปธานก็นับว่ายอดเยี่ยม โฆษณงค์ ๗ ประการนี้ คือ

๑. สติสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)
๒. อัมมวิจยสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพินธรรม)
๓. วิริยสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)
๔. ปีติสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ)
๕. ปัสสัทธิสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)
๖. สมาธิสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น)
๗. อุเบกขาสัมโพชณงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องปธาน

เทศนาเรื่องปฏิบัติ

[๑๕๒] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงธรรมในเรื่องปฏิบัติก็นับว่ายอดเยี่ยม ปฏิบัติทา^๓ ๔ ประการนี้ คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภิณญา (ปฏิบัติลำบาก และรู้ได้ช้า)
๒. ทุกขาปฏิบัติ ชิปปาภิณญา (ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว)

เชิงอรรถ :

^๑ อัมมานุสारी หมายถึงผู้แล่นไปตามธรรม คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล มีปัญญาแก่กล้า บรรลุผลแล้วกลายเป็นทิวฐิปัตตะ (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตุตท.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

^๒ สัทธานุสारी หมายถึงผู้แล่นไปตามศรัทธา คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล มีศรัทธาแก่กล้า บรรลุผลแล้วกลายเป็นสัทธาวิมุต (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตุตท.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

^๓ ดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๑๖๖/๒๓๓

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องมารยาทการพูด เป็นต้น

๓. สุขาปฏิปทา หันธาภิญญา (ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า)

๔. สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติสะดวก และรู้ได้เร็ว)

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนั้น ทุกขาปฏิปทา หันธาภิญญา ปฏิปทานี้ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติทั้ง ๒ ส่วน คือ เพราะปฏิบัติลำบาก และเพราะรู้ได้ช้า

ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิปทานี้ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติเพราะปฏิบัติลำบาก

สุขาปฏิปทา หันธาภิญญา ปฏิปทานี้ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติเพราะรู้ได้ช้า

สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิปทานี้ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติประณีตทั้ง ๒ ส่วน คือ เพราะปฏิบัติสะดวก และเพราะรู้ได้เร็ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องปฏิปทา

เทศนาเรื่องมารยาทการพูด เป็นต้น

[๑๕๓] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยม

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พูดวาจาเกี่ยวข้องกับสุภาพ ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้างกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกันกล่าววาจาอันเกิดจากความแ่งดีกัน กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาชื่อว่ามโนตา ตามกาลอันควร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทคือศีลของบุรุษก็นับว่ายอดเยี่ยม

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องวิธีสั่งสอน

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีสัจจะ มีศรัทธา ไม่พูดหลอกลวง^๑ ไม่พูด
ป้อยอ^๒ ไม่ทำนินิต^๓ ไม่พูดบิบบังคับ^๔ ไม่แสวงหาลาภด้วยลาภ^๕ ค้มครองทวาร
ในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้จักประมาณในการบริโภค ทำพอเหมาะพอดี ประกอบความ
เพียรเครื่องดีนอยู่เนื่อง ๆ ไม่เกียจคร้าน ประรภความเพียร เพ่งฌาน มีสติ พุดมี
ปฏิภาณดี มีคตติ มีปัญญาทรงจำ มีความรู้ ไม่ติดอยู่ในกาม มีสติ มีปัญญาเครื่อง
รักษาตน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทคือศีลของบุรุษ

เทศนาเรื่องวิธีสั่งสอน

[๑๕๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงธรรมในเรื่องวิธีสั่งสอนก็นับว่ายอดเยี่ยม วิธีสั่งสอน ๔ ประการนี้ คือ

๑. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย
เฉพาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้ เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นพระ
โสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไปไม่มีทางตกต่ำ มีความ
แน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า^๖'

เชิงอรรถ :

- ^๑ หลอกลวง หมายถึงลวงด้วยอาการ ๓ คือ (๑) พูดเลียบเคียง (๒) แสร้งแสดงอิริยาบถ คือ ยืน เดิน
นั่ง นอน ให้น่าเลื่อมใส (๓) แสร้งปฏิเสธปัจจัย (อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๘๖๑/๕๕๓, อจ.ปญจก.อ. ๓/๘๓/๔๑,
วิสุทธิ. ๑/๑๖/๒๕)
- ^๒ พุดป้อยอ หมายถึงพุดยกย่องมุ่งหวังลาภสักการะและชื่อเสียง (อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๘๖๒/๕๕๓, อจ.ปญจก.อ.
๓/๘๓/๔๑, วิสุทธิ. ๑/๑๖/๒๕)
- ^๓ ทำนินิต หมายถึงแสดงอาการทางกาย ทางวาจา เพื่อให้คนอื่นให้ทาน เช่น การพูดเป็นเลศนัย พูดเลียบเคียง
(อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๘๖๓/๕๕๓, อภิ.วิ.อ. ๘๖๖/๘๒๓, วิสุทธิ. ๑/๑๖/๒๕)
- ^๔ พุดบิบบังคับ หมายถึงด่า พุดข่ม พุดนินทา ด่าหนีโทษ พุดเหยียดหยาม และการนำเรื่องไปประจาน
ตลอดถึงการพุดสรรเสริญต่อหน้า นินทาลับหลัง (อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๘๖๔/๕๕๔, อภิ.วิ.อ. ๘๖๔/๕๒๔,
วิสุทธิ. ๑/๑๖/๒๕-๒๕)
- ^๕ แสวงหาลาภด้วยลาภ หมายถึงได้อะไรเอามาฝากเขา ทำให้เขาเกรงใจ ต้องให้ตอบแทน (อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/
๘๖๕/๕๕๔, วิสุทธิ. ๑/๑๖/๒๕)
- ^๖ สัมโพธิ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๓ เบื้องสูง คือ (๑) สกทาคามิมรรค (๒) อนาคามิมรรค (๓) อรหัตตมรรค
(ที.สี.อ. ๓๗๓/๒๘๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้การหลุดพ้นของบุคคลอื่น

๒. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เจาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้'
๓. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เจาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นโอบปาติกะ^๑ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในโลกนั้นไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก'
๔. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เจาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องวิธีสั่งสอน

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้การหลุดพ้นของบุคคลอื่น

[๑๕๕] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องความหยั่งรู้การหลุดพ้น^๒ของบุคคลอื่นก็นับว่ายอดเยี่ยม คือ

๑. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เจาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้จักเป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

เชิงอรรถ :

- ^๑ เป็นโอบปาติกะ ในที่นี้หมายถึงเป็นพระอนาคามีที่เกิดในภพชั้นสุทธาวาส(ที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์) ๕ ชั้น มีชั้นอวิหา เป็นต้น แล้วดำรงภาวะในชั้นนั้น ๆ ปรินิพพานสิ้นกิเลสในภพชั้นสุทธาวาสนั่นเอง ไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก (อง.ติก.อ. ๒/๘๗-๘๘/๒๘๒-๒๘๓)
- ^๒ ความหยั่งรู้การหลุดพ้น ในที่นี้หมายถึงความรู้ในเรื่องการละกิเลสของผู้อื่น (ที.ปา.อ. ๑๕๔/๘๒, ที.ปา.ฎีกา ๑๕๕/๙๗)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องสัสตวาทะ

๒. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เฉพาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้จักเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีก เพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้'
๓. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เฉพาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้จักเป็นโอบปาติกะ เพราะสังโยชน์ เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในโลกนั้น 'ไม่หวนกลับมา จากโลกนี้อีก'
๔. พระผู้มีพระภาคทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยบคาย เฉพาะพระองค์ว่า 'บุคคลนี้จักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน ปัจจุบัน'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องความหยั่งรู้การหลุดพ้น ของบุคคลอื่น

เทศนาเรื่องสัสตวาทะ

[๑๕๖] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมในเรื่องสัสตวาทะ(ลัทธิที่ถือว่าอัตตาและโลกเที่ยง)ก็นับว่ายอดเยี่ยม สัสตวาทะ ๓ ประการนี้ คือ

๑. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และ อาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำ จิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติ บ้าง หลายแสนชาติบ้างว่า 'ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องสัสตวาทะ

มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เขาจึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้ารู้อดีตกาลได้ว่า โลกเคยเสื่อมมาแล้ว หรือว่าเคยเจริญมาแล้ว' อนึ่ง ข้าพเจ้ารู้อนาคตกาลว่า 'โลกจักเสื่อม หรือว่าจักเจริญ อัดดาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดจยอดภูเขา ดุจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จติ และเกิด แต่มีสิ่งทีเที่ยงอยู่แน่' นี่เป็นสัสตวาทะประการที่ ๑

๒. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผา กิเลส ... บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัป^๑บ้าง ๒ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๓ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๔ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๕ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้าง ๑๐ สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปบ้างว่า 'ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เขาจึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้ารู้อดีตกาลได้ว่า โลกเคยเสื่อมมาแล้ว หรือว่าเคยเจริญมาแล้ว' อนึ่ง ข้าพเจ้ารู้อนาคตกาลว่า 'โลกจักเสื่อม หรือว่าจักเจริญ อัดดาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดจยอดภูเขา ดุจเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จติ และเกิด แต่มีสิ่งทีเที่ยงอยู่แน่' นี่เป็นสัสตวาทะประการที่ ๒

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๗๒ หน้า ๕๑ ในเล่มนี้

พระสดตันตปิฎก ที่มณิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้

๓. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ... บรรลุนิเวศน์สมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้ หลายชาติ คือ ๑๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๒๐ สังวัฏฏกับ และวิวัฏฏกับบ้าง ๓๐ สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับบ้าง ๔๐ สังวัฏฏกับ และวิวัฏฏกับบ้างว่า 'ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้' เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เขาจึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้ารู้อดีตกาลได้ว่า โลกเคยเสื่อมมาแล้ว หรือเคยเจริญมาแล้ว' อนึ่ง ข้าพเจ้ารู้อนาคตกาลว่า 'โลกจักเสื่อม หรือว่าจักเจริญ อนาคตาและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่นอยู่ดลยอดกฎเขา ดลเสาระเนียด ส่วนสัตว์เหล่านั้นย่อมแล่นไป ท่องเที่ยวไป จุต และเกิด แต่มีสิ่งที่เที่ยงอยู่แน่' นี้เป็นสัสสวาทะประการที่ ๓

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องสัสสวาทะ

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้

[๑๕๗] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง แสดงธรรมในเรื่องความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้ก็นับว่ายอดเยี่ยม

คือ สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ... บรรลุนิเวศน์สมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกับเป็นอัน

พระสดตันตปิฎก ที่มณิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้การจติและการอุบัติ

มากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์กับและวิวัฏฏ์กับเป็นอันมากบ้างว่า 'ในภพโน้น เรามีชื่อ
อย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จติ
จากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ
มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จติจากภพนั้น จึงมาเกิดในภพนี้'
เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัตว์ทั้งหลายที่ไม่อาจจะกำหนดอายุไม่ว่าด้วยการคำนวณ
หรือด้วยการนับมืออยู่ สัตว์ที่เคยอาศัยอยู่ในอดีตภาพใด ๆ ไม่ว่าจะในรูปภพ อรูปภพ
สัญญาภพ อสัญญาภพ หรือเนวสัญญาภพก็มิอยู่ เขาระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ
พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องความหยั่งรู้ที่ทำให้
ระลึกชาติได้

เทศนาเรื่องความหยั่งรู้การจติและการอุบัติ

[๑๕๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงธรรมในเรื่องความหยั่งรู้การจติและการอุบัติของสัตว์ทั้งหลายก็นับว่ายอดเยี่ยม

คือ สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส ...
บรรลุนิเวศน์สมาธิที่เป็นเหตุทำจิตใจตั้งมั่น เห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำ
และชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์
รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และ
มโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความ
เห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์
ที่ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความ
เห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์' เขาเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
เทศนาเรื่องการแสดงฤทธิ์

งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม อย่างนี้แล

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องความหยั่งรู้การจดีและการอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย

เทศนาเรื่องการแสดงฤทธิ์

[๑๕๙] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องการแสดงฤทธิ์ก็นับว่ายอดเยี่ยม การแสดงฤทธิ์ ๒ ประการนี้ คือ

๑. ฤทธิ์ที่มีอาสวะ มีอุปธิ^๑ ไม่เรียกว่า อริยะ

๒. ฤทธิ์ที่ไม่มีอาสวะ ไม่มีอุปธิ เรียกว่า อริยะ

ฤทธิ์ที่มีอาสวะ มีอุปธิ ไม่เรียกว่า อริยะ เป็นอย่างไร

คือ สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผือกเลิศ ความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้ว บรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ก็แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือต่ำลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือฤทธิ์ที่มีอาสวะ มีอุปธิ ไม่เรียกว่า อริยะ

เชิงอรรถ :

^๑ มีอาสวะ มีอุปธิ ในที่นี้หมายถึงมีโทษ มีข้อติเตียน (ที.ปา.อ. ๑๕๙/๘๓)

พระสดตันตปิฎก ที่มณฑล ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]
แสดงคุณพระศาสดาอย่างอื่นอีก

ฤทธิ์ที่ไม่มีอาสวะ ไม่มีอุปธิ เรียกว่า อริยะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ถ้าหวังอยู่ว่า 'เราพึงมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ' ก็ย่อมมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ ถ้าหวังอยู่ว่า 'เราพึงมีสัญญาในสิ่งที่ไม่ปฏิบัติว่าเป็นสิ่งปฏิบัติ' ก็ย่อมมีสัญญาในสิ่งที่ไม่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ ถ้าหวังอยู่ว่า 'เราพึงมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ' ก็ย่อมมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ ถ้าหวังอยู่ว่า 'เราพึงมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติว่าเป็นสิ่งปฏิบัติ' ก็ย่อมมีสัญญาในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติว่าไม่ปฏิบัติ ถ้าหวังอยู่ว่า 'เราพึงละวางสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติทั้งสองนั้นเสีย มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่' ก็ย่อมมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัตินั้นอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือฤทธิ์ที่ไม่มีอาสวะ ไม่มีอุปธิ เรียกว่า อริยะ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในการแสดงฤทธิ์

พระผู้มีพระภาคยอมทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้นไม่มีเหลืออยู่ เมื่อทรงรู้ยิ่งธรรมข้อนั้นไม่มีเหลืออยู่ ก็ไม่มีธรรมข้ออื่นที่จะทรงรู้ยิ่งขึ้นไปอีก จะพึงมีสมณะหรือพราหมณ์อื่นผู้รู้ธรรมยิ่ง มีปัญญาเกินไปกว่าพระผู้มีพระภาค ในเรื่องการแสดงฤทธิ์อีกหรือ

แสดงคุณพระศาสดาอย่างอื่นอีก

[๑๖๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิ่งใดที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา^๑ ปรารถนาความเพียร^๒ มีเรี่ยวแรง^๓ จะพึงถึงด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความ

เชิงอรรถ :

^๑ กุลบุตรผู้มีศรัทธา ในที่นี้หมายถึงพระโพธิสัตว์ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๔)

^๒ ปรารถนาความเพียร หมายถึงปรารถนาความเพียร มีความเพียรไม่ย่อหย่อน (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๔, ที.ปา.ฐีกา ๑๖๐/๑๐๐)

^๓ มีเรี่ยวแรง หมายถึงมีความพยายามอย่างมั่นคง (ที.ปา.ฐีกา ๑๖๐/๑๐๐)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

วิธีตอบคำถาม

บากันของบุรุษ ด้วยความเอาธุระของบุรุษ^๑ สิ่งนั้นพระผู้มีพระภาคได้ทรงบรรล
 เต็มที่แล้ว อนึ่ง พระผู้มีพระภาคไม่ทรงหมกมุ่นกับกามสุขัลลิกานุโยค^๒ ซึ่งเป็นธรรม
 อันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปฤชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
 และไม่ทรงหมกมุ่นกับอัตตกิลมณานุโยค^๓ ซึ่งเป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบ
 ด้วยประโยชน์ อนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง^๔ ซึ่งเป็นเครื่องอยู่
 เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก^๕ ได้โดยไม่ลำบาก^๖

วิธีตอบคำถาม

[๑๖๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่าน
 สารีบุตร ได้มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในอดีตกาล ซึ่งมีปัญญาในทางพระ-
 สัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึง
 ตอบว่า ‘ไม่มี’ ถ้าเขาถามว่า ‘จักมีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในอนาคตกาล ซึ่งจะ
 มีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้
 ข้าพระองค์จะพึงตอบว่า ‘ไม่มี’ ถ้าเขาถามว่า ‘มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในปัจจุบัน
 ซึ่งจะมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้
 ข้าพระองค์จะพึงตอบว่า ‘ไม่มี’

เชิงอรรถ :

- ^๑ ความเอาธุระของบุรุษ หมายถึงความมุ่งมั่นที่จะทำธุระให้สำเร็จลุล่วงได้ (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๔)
^๒ กามสุขัลลิกานุโยค ในที่นี้หมายถึงการหมกมุ่นด้วยกามสุขในวิตถุภาม (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๕)
^๓ อัตตกิลมณานุโยค ในที่นี้หมายถึงการหมกมุ่นที่เป็นเหตุให้ตนเดือดร้อน เร่าร้อน เช่น การบำเพ็ญตบะ
 แบบทรมาณตน (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๕)
^๔ อันมีในจิตยิ่ง หมายถึงอยู่เหนือกามาวจรจิต (ที.ปา.อ. ๑๖๐/๘๕)
^๕ ได้โดยไม่ยาก หมายถึงสามารถเข้าฌานตัดบั้งจณิภกรรมได้ง่าย (ที.ปา.ฐีกา ๑๖๐/๑๐๑)
^๖ ได้โดยไม่ลำบาก หมายถึงสามารถออกจากฌานได้ตามที่กำหนดไว้ (ที.ปา.ฐีกา ๑๖๐/๑๐๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

วิธีตอบคำถาม

แต่ถ้าเขาถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ได้มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในอดีตกาล ซึ่งมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณเสมอกับพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงตอบอย่างนี้ว่า ‘มี’ ถ้าเขาถามว่า ‘จักมีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในอนาคตกาล ซึ่งจะมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณเสมอกับพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงตอบว่า ‘มี’ ถ้าเขาถามว่า ‘จะมีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นในปัจจุบัน ซึ่งมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณเสมอกับพระผู้มีพระภาคใหม่’ เมื่อเขาถามอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงตอบว่า ‘ไม่มี’

แต่ถ้าเขาถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘เหตุไร ท่านสารีบุตรจึงตอบรับเป็นบางอย่าง ปฏิเสธเป็นบางอย่าง’ เมื่อเขาถามอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้มีอายุ ข้อนี้ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า ‘ได้มีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตกาล ซึ่งมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณเสมอกับเรา’ ข้อนี้ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘จักมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตกาล ซึ่งมีปัญญาในทางพระสัมโพธิญาณเสมอกับเรา’ ข้อนี้ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ จะเกิดพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกัน นั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นไปได้’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ถูกเขาถามอย่างนี้ ตอบอย่างนี้ จะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีบ้างหรือที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้^๑ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกแล้ว สารีบุตร เมื่อเธอถูกเขาถามอย่างนี้ ตอบอย่างนี้ จะชื่อว่าพูดตรงตามที่เรากล่าวแล้วทีเดียว ไม่ชื่อว่ากล่าวดูเราด้วยคำเท็จหรือชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีเลยที่คำกล่าวเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

เชิงอรรถ :

^๑ ดู วิ.ม. (แปล) ๕/๒๙๐/๑๐๘, ที.ส. (แปล) ๙/๓๘๒/๑๖, ส.สพ. (แปล) ๑๘/๘๑/๗๕, อง.ติก. (แปล) ๒๐/๕๘/๒๒๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๕. สัมปสาทนียสูตร]

เรื่องนาคัจฉรรยไม่เคยปรากฏ

เรื่องนาคัจฉรรยไม่เคยปรากฏ

[๑๖๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายี^๑ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจฉรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา มีอยู่แก่พระตถาคตผู้ทรงมีฤทธิ์มากอย่างนี้ ทรงมีอานุภาพมากอย่างนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ทรงโอ้อวด ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้เห็นประจักษ์ธรรมเพียงข้อหนึ่งจากธรรมของพระองค์แล้ว ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พวกเขาจะต้องยกธงเที่ยวประกาศ นาคัจฉรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา มีอยู่แก่พระตถาคตผู้ทรงมีฤทธิ์มากอย่างนี้ ทรงมีอานุภาพมากอย่างนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่โอ้อวด"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อุทายี เธอจงดูความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลาของตถาคตผู้ทรงมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่โอ้อวด ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้เห็นประจักษ์ธรรมเพียงข้อหนึ่งจากธรรมของเรานี้แล้ว ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พวกเขาจะต้องยกธงเที่ยวประกาศ อุทายี เธอจงดู ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลาของตถาคตผู้ทรงมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ไม่โอ้อวด"

[๑๖๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระสารีบุตรว่า "เพราะเหตุนี้แล สารีบุตร เธอพึงกล่าวธรรมบรรยายนี้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เณร ๆ เกิด พวกโมฆบุรุษที่มีความสงสัยหรือความเคลือบแคลงในตถาคตฟังธรรมบรรยายนี้แล้ว จักละความสงสัยหรือความเคลือบแคลงในตถาคตนั้นได้"

เพราะเหตุที่ท่านพระสารีบุตรประกาศความเลื่อมใสนี้เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้น เวชยากรณภาษิต^๒นี้จึงมีชื่อว่า 'สัมปสาทนียะ' แล

สัมปสาทนียสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ พระเถระชื่ออุทายีมี ๓ องค์ คือ (๑) พระโลพุททายี (๒) พระกาพุททายี (๓) พระมหาอุทายี ในที่นี้หมายถึงพระมหาอุทายี (ที.ปา.อ. ๑๖๒/๙๒)

^๒ เวชยากรณภาษิต หมายถึงพระสูตรที่ไม่มีคาถา เป็นร้อยแก้วล้วน (ที.ปา.อ. ๑๖๓/๙๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
นิครนถ์ นาฏบุตรถึงแก่กรรม

๖. ปาสาทิกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เกิดความเลื่อมใส

[๑๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในอัมพวันของพวกเจ้าศากยะ
นามว่า เวธัญญา แคว้นสักกะ

นิครนถ์ นาฏบุตรถึงแก่กรรม

สมัยนั้น นิครนถ์ นาฏบุตร ได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการ
ถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกเป็น ๒ พวก
ต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ว่า “ท่านไม่รู้
ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัย ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร
ท่านปฏิบัติผิด แต่ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก คำพูดของข้าพเจ้ามีประโยชน์ แต่คำพูดของ
ท่านไม่มีประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง
ท่านกลับพูดก่อน เรื่องที่ท่านเคยชินได้ผันแปรไปแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดคำพูดของท่าน
ได้แล้ว ข้าพเจ้าชมท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถ ก็จงหาทางแก้คำพูดหรือ
เปลื้องตนให้พ้นผิดเถิด” เห็นจะมีการขำกันเท่านั้นที่จะเป็นไปในพวกนิครนถ์ ผู้เป็น
สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร แม้พวกสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตรที่เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาว
ห่มขาว ก็มีอาการเบื่อหน่าย คลายความรัก รู้สึกท้อถอยในพวกนิครนถ์ ผู้เป็น
สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ทั้งนี้เพราะธรรมวินัยที่นิครนถ์ นาฏบุตรกล่าวไว้ไม่ดี
ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็น
ธรรมวินัยที่ผู้มีใจพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนักถูก
ทำลายแล้ว^๑ เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย^๒

เชิงอรรถ :

^๑ ที่พำนักถูกทำลายแล้ว หมายความว่านิครนถ์ นาฏบุตรเป็นที่พำนักของเหล่าสาวก เมื่อเขาถึงแก่กรรมแล้ว
เหล่าสาวกจึงหมดที่พึ่งพิง ธรรมของเขาก็เหมือนสูญสิ้นไปด้วย (ที.ปา.อ. ๑๖๔/๙๔)

^๒ ดูเทียบ ข้อ ๓๐๑ หน้า ๒๔๙ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ธรรมวินัยที่บุคคลผู้มีไข้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๕] ครั้งนั้น พระจุนทะ สมณทูต^๑ จำพรรษาอยู่ในกรุงปาวาได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ซึ่งอยู่ในสามคาม^๒ กราบท่านพระอานนท์แล้วนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ นิครนถ์ นาฏบุตร ได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกกันเป็น ๒ พวก ฯลฯ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนักถูกทำลายแล้ว เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย” เมื่อพระจุนทะ สมณทูตเสกกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า “คุณจุนทะ นี่เป็นข้ออ้าง^๓ที่จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ มาเถิด คุณจุนทะ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วกราบทูลเรื่องนี้แด่พระผู้มีพระภาค” พระจุนทะ สมณทูตรับคำแล้ว

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ และพระจุนทะ สมณทูต ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระจุนทะ สมณทูตนั้นบอกว่า ‘นิครนถ์ นาฏบุตร’ ได้ถึงแก่กรรมไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน ฯลฯ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนักถูกทำลายแล้ว เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย”

ธรรมวินัยที่บุคคลผู้มีไข้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ข้อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ได้ ประกาศไว้ไม่ได้ ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีไข้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ จุนทะ ในโลกนี้ มีศาสดาผู้มีไข้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ได้ ประกาศ

เชิงอรรถ :

- ^๑ พระจุนทะ สมณทูต หมายถึงพระเถระผู้นี้เป็นน้องชายของพระธรรมเสนานดีสารีบุตร และเป็นสังฆวิหาริกของพระอานนท์ คำนี้นักภิกษุเรียกท่าน ในขณะที่เป็นสามเณร เมื่อท่านเป็นพระแล้วก็ยังเรียกชื่อนี้อยู่ (ที.ปา.อ. ๑๖๔/๙๕)
- ^๒ สามคาม หมายถึงชื่อหมู่บ้านที่มีชาวฟางมากมาย (ที.ปา.อ. ๑๖๕/๙๖, ที.ปา.ฎีกา ๑๖๕/๙๖)
- ^๓ เป็นข้ออ้าง ในที่นี้หมายถึงเป็นมูลเหตุแห่งการได้รับฟังธรรมจากสำนักของพระผู้มีพระภาค (ที.ปา.ฎีกา ๑๖๕/๑๐๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ธรรมวินัยที่บุคคลผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

ไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัย
 ที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
 ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น^๑ สาวก
 ของศาสนานั้นจะพึงมีคนกล่าวถึงอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย เป็นลาภของท่าน ท่านได้
 ดีแล้ว ศาสดาของท่านผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้
 ไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ
 เป็นธรรมที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ท่านก็ไม่ปฏิบัติธรรมสมควร
 แก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจาก
 ธรรมนั้น’ ด้วยเหตุนี้ จุนทะ แม้อาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงถูกติเตียน ธรรมใน
 ธรรมวินัยนั้นจะพึงถูกติเตียน แต่สาวกในธรรมวินัยนั้นควรได้รับการสรรเสริญ จุนทะ
 ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านจงปฏิบัติตามธรรมที่ศาสดาของท่านแสดง
 ไว้ บัญญัติไว้เกิด’ ผู้ชักชวน^๒ ผู้ที่เขาชักชวนและผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว^๓ ปฏิบัติตามนั้น
 ทั้งหมดย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะช้อนั้นก็เป็น
 อย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่อง
 นำออกไปจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใช้พระสัมมา-
 สัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๗] อนึ่ง จุนทะ ในโลกนี้มีศาสดาที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรม
 ที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อ
 ความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็เป็น
 ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือ
 ประพฤติธรรมนั้น สาวกของศาสนานั้นจะพึงมีคนกล่าวถึงอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย
 ไม่เป็นลาภของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้

เชิงอรรถ :

^๑ ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น ในที่นี้หมายถึงไม่บำเพ็ญธรรมต่อไป ทำให้มีช่องว่าง (ที.ปา.อ. ๑๖๖/๙๘)

^๒ ผู้ชักชวน ในที่นี้หมายถึงอาจารย์ (ที.ปา.อ. ๑๖๖/๙๘)

^๓ ผู้ที่เขาชักชวนและผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว ในที่นี้หมายถึงอันเดวาสิก (ที.ปา.อ. ๑๖๖/๙๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ธรรมวินัยที่บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

‘ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้มีใจพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ ท่านก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือประพฤติธรรมนั้น’ ด้วยเหตุนี้แล จุนทะ ศาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงถูกติเตียน ธรรมในธรรมวินัยนั้นก็พึงถูกติเตียน และสาวกในธรรมวินัยนั้นก็ควรถูกติเตียน จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านปฏิบัติถูกต้องแล้ว จักทำสิ่งที่ถูกต้องให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน’ ผู้สรรเสริญ ผู้ที่เขาสรรเสริญ และผู้ที่ได้รับการสรรเสริญแล้วปรารถนาความเพียร^๑ให้ยิ่งขึ้นไป ทั้งหมดย่อมประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก ชอ้นั้น เพราะเหตุไร เพราะชอ้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ ‘ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้’ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใจพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

ธรรมวินัยที่บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๘] จุนทะ หนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้^๒ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่สาวกไม่เป็นปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคนกล่าวถึงอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย ไม่ใช่ลาภของท่าน ท่านได้ไม่ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า และธรรมก็เป็นอันศาสดานั้นกล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ท่านไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ประพฤติหลีกเลี่ยงจากธรรมนั้น’ ด้วยเหตุนี้แหละ จุนทะ แม้ศาสดาในธรรมวินัยนั้นก็จะพึงได้รับการสรรเสริญ ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ แต่สาวกในธรรมวินัยนั้นควรถูกติเตียน จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านจงปฏิบัติธรรมที่

เชิงอรรถ :

^๑ ปรารถนาความเพียร ในที่นี้หมายถึงบำเพ็ญเพียรที่ทำให้เกิดทุกข์แก่ตน (ที.ปา.อ. ๑๖๗/๙๘)

^๒ เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ในที่นี้หมายถึงนำไปบรรลุมรรคและผล (ที.ปา.อ. ๑๖๘/๙๘)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ธรรมวินัยที่บุคคลผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

ศาสดาของท่านแสดงไว้ บัญญัติไว้เกิด' ผู้ชักชวน ผู้ที่เขาชักชวน และผู้ที่ถูกชักชวนแล้ว ปฏิบัติตามนั้น ทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

[๑๖๙] จุนทะ อนึ่ง ในโลกนี้ มีศาสดาผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีธรรมที่ศาสดานั้นกล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และสาวกก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือปฏิบัติธรรมนั้น สาวกของศาสดานั้นจะพึงมีคนผู้กล่าวถึงอย่างนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ศาสดาของท่านเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมก็เป็นอันพระศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และท่านก็ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมในธรรมนั้น ยึดถือประพฤติธรรมนั้น' ด้วยเหตุนี้แหละ จุนทะ ศาสดาในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ ธรรมในธรรมวินัยนั้นจะพึงได้รับการสรรเสริญ และสาวกในธรรมวินัยนั้นก็ควรได้รับการสรรเสริญ จุนทะ ผู้ที่กล่าวกับสาวกเช่นนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านปฏิบัติถูกต้องแล้ว จักทำสิ่งที่ถูกต้องให้สำเร็จได้อย่างแน่นอน' ผู้สรรเสริญ ผู้ที่เขาสรรเสริญและผู้ที่ได้รับการสรรเสริญแล้วปรารถนาความเพียรให้ยิ่งขึ้นไป ทั้งหมดจะประสบบุญเป็นอันมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อนั้นก็เป็นอย่างนี้แหละ จุนทะ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ศาสดาผู้ไม่ทำให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง

ศาสดาผู้ให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง

[๑๗๐] จุนทะ อนึ่ง ศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลกนี้ และธรรมอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ศาสดายังไม่ทรงทำให้สาวกทั้งหลายของพระองค์เข้าใจธรรมในสัทธรรม ทั้งไม่ทำพรหมจรรย์ที่บริสุทธิครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์^๑แก่สาวกเหล่านั้น จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย^๒ ต่อมา ศาสดาของสาวกเหล่านั้นปรินิพพานไป ศาสดาเห็นปานนี้แล ปรินิพพานแล้ว ทำให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อนในภายหลัง ข้อนั้นเพราะเหตุไร (สาวกเหล่านั้นคิดว่า) ‘เพราะศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก และธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ แต่ศาสดายังไม่ทรงทำให้เราทั้งหลายเข้าใจธรรมในพระสัทธรรม ทั้งไม่ทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่พวกเรา จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมา ศาสดาของเราทั้งหลาย ปรินิพพานไป’ จุนทะ ศาสดาเห็นปานนี้แลปรินิพพานแล้ว ทำให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อนในภายหลัง

ศาสดาผู้ไม่ทำให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง

[๑๗๑] จุนทะ อนึ่ง ศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดขึ้นแล้วในโลกนี้ ธรรมก็เป็นอันศาสดากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และ

เชิงอรรถ :

^๑ ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์ ในที่นี้หมายถึงนำผู้ปฏิบัติให้ออกจากทุกข์ได้ (ที.ปา.อ. ๑๗๐/๙๙)

^๒ คำว่า “ประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” นี้ แปลจากบาลีว่า “ยาว เทวมนุสเสหิ สุปปกาสิต” ตามนัย ที.ปา.อ. ๑๗๐/๙๙, ที.ปา.ฐีกา ๑๗๐/๑๒๒ แต่ตามนัย ที.ม.อ. ๑๖๘/๑๕๙, ข.อ. ๕๑/๓๕๐ แปลว่า “กระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว” (ตามนัย ที.ปา.อ. ๑๗๐/๙๙, ที.ปา.ฐีกา ๑๗๐/๑๒๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

พระศาสดาทรงทำให้สาวกทั้งหลายของพระองค์เข้าใจอรรถในสัทธรรม ทั้งทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่สาวกเหล่านั้น จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายต่อมา ศาสดาของสาวกเหล่านั้น ปรินิพพานไป ศาสดาเห็นปานนี้แลปรินิพพานแล้ว ย่อมไม่ทำให้สาวกเดือดร้อนในภายหลัง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร (สาวกเหล่านั้นคิดว่า) 'เพราะศาสดาผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก และธรรมก็เป็นอันศาสดากแล้วไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกขได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ และพระศาสดาทรงทำให้เราทั้งหลายเข้าใจอรรถในพระสัทธรรม ทั้งทรงทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วน ให้แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทรวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฏิหาริย์แก่พวกเรา จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ต่อมาศาสดาปรินิพพานไป' จันทะ ศาสดาเห็นปานนี้แล ปรินิพพานแล้ว ย่อมไม่ทำให้สาวกทั้งหลายเดือดร้อนในภายหลัง

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

[๑๗๒] ๑. จันทะ แม้นหากว่าพรหมจรรย์ ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้ไม่มั่นคง ไม่เป็นผู้มีประสบการณ์มาก ไม่เป็นผู้บวชมานาน ไม่เป็นผู้มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ไม่เป็นผู้ล่วงกาลผ่านวัยมานาน พรหมจรรย์นั้นย่อมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้เมื่อใด พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง^๑ มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมานาน เมื่อนั้น พรหมจรรย์นั้นย่อมบริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ผู้มั่นคง หมายถึงผู้ประกอบด้วยธรรมมีศีลขันธ เป็นต้นที่ทำให้มีความมั่นคง (ที.ปา.อ. ๑๗๒/๙๙, ที.ปา.ฎีกา ๑๗๒/๑๑๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

[๑๗๓] ๒. จุนทะ แม่หากว่าพรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก^๑ บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก แต่ภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้ไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกลวกกล้า ไม่บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ^๒ ไม่อาจกล่าวพระสังฆธรรมได้โดยชอบ ไม่อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปรีชา^๓ ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ พรหมจรรย์นั้นย่อมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

เมื่อใด พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกลวกกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสังฆธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรามปรีชาที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ เมื่อนั้น พรหมจรรย์นั้นย่อมบริบูรณ์ด้วยองค์นั้น อย่างนี้

[๑๗๔] ๓. จุนทะ แม่หากว่าพรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของศาสดานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกลวกกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวสังฆธรรมได้โดยชอบ อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรามปรีชาที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ แต่ภิกษุสาวกผู้เป็นมัชฌิมะของศาสดานั้นเป็น

เชิงอรรถ :

^๑ มีประสบการณ์มาก ในที่นี้หมายถึงบวชมานานประสบพบเห็นเหตุการณ์ต่างๆมามาก (ที.สี.อ. ๑๕๑/๑๓๐)

^๒ ธรรมอันเกษมจากโยคะ ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผล (ที.ปา.อ. ๑๗๓/๙๙)

^๓ ปรีชา ในที่นี้หมายถึงวาทะ หรือลัทธิต่าง ๆ ของเจ้าลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา(ที.ม.ฐีกา ๓๗๔/๓๗๕, ขุ.ม.อ. ๓๑/๒๓๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

ผู้ไม่เจียบแหลม ... พรหมจรรย์นั้นย่อมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น
 อย่างนี้

๔. ... ภิกษุสาวกผู้เป็นมัชฌิมะของศาสนานั้นเป็นผู้เจียบแหลม ...
 แต่ภิกษุสาวกผู้เป็นนวกะของศาสนานั้นไม่เป็นผู้เจียบแหลม ...
๕. ... ภิกษุสาวกผู้เป็นนวกะของศาสนานั้นเป็นผู้เจียบแหลม ...
 แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของศาสนานั้นเป็นผู้ไม่เจียบแหลม ...
๖. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของศาสนานั้นเป็นผู้เจียบแหลม ...
 แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัชฌิมะของศาสนานั้นเป็นผู้ไม่เจียบแหลม ...
๗. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัชฌิมะของศาสนานั้นเป็นผู้เจียบแหลม ...
 แต่ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกะของศาสนานั้นเป็นผู้ไม่เจียบแหลม ...
๘. ... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกะของศาสนานั้นเป็นผู้เจียบแหลม ...
 แต่อุบาสกสาวกของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติ
 พรหมจรรย์เป็นผู้ไม่เจียบแหลม ...
๙. ... อุบาสกสาวกของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติ
 พรหมจรรย์เป็นผู้เจียบแหลม ... แต่อุบาสกสาวกของศาสนานั้น
 เป็นคฤหัสถ์นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม เป็นผู้ไม่เจียบแหลม ...
๑๐. ... อุบาสกสาวกของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว
 บริโภคกามเป็นผู้เจียบแหลม ... แต่อุบาสิกาสาวิกาของศาสดา
 นั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้ไม่
 เจียบแหลม ...
๑๑. ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว
 ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้เจียบแหลม ... แต่อุบาสิกาสาวิกา
 ของศาสนานั้น เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม เป็นผู้ไม่
 เจียบแหลม ...

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

๑๒. ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว
บริโภคาม เป็นผู้เฉียบแหลม ... แต่พรหมจรรย์ของศาสนานั้น
มิได้^๑บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี
จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๑๓. ... พรหมจรรย์^๒ของศาสนานั้นบริบูรณ์^๓กว้างขวาง^๔แพร่หลาย^๕
รู้จักกันโดยมาก^๖มั่นคงดี จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย แต่พรหมจรรย์นั้น ไม่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและ
ความเลิศด้วยยศ พรหมจรรย์นั้นยอมไม่บริบูรณ์ด้วยองค์นั้น
อย่างนี้ จุนทะ เมื่อใด พรหมจรรย์ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ
ศาสดาเป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่
หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก และภิกษุสาวกผู้เป็นเถระ
ของศาสนานั้น เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกล้วกล้า
บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสังฆธรรมได้โดยชอบ
อาจแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามปรีวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดย
ชอบธรรมได้ ภิกษุสาวกผู้เป็นมัชฌิมะของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบ
แหลม ... ภิกษุสาวกผู้เป็นนวกะของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม
... ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ...

เชิงอรรถ :

- ^๑ คำว่า มิได้ แผลงจากคำว่า “โน” ซึ่งอยู่ต้นประโยคตั้งบาลีว่า “โน เจ ขวสฺส พรหมจริย โหติ อิทธญฺเจว
ผิตถจ วิตถาริกิ พาทุชฌญ ปุถุถฺต ยาว เทวมนุสเสหิ สุปปกาสิต” ในที่นี้ใช้ปฏิเสธทั้งประโยค
- ^๒ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงศาสนพรหมจรรย์คือคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นที่รวมลงในไตรสิกขา
(ที.ม.อ. ๑๖๘/๑๕๙)
- ^๓ บริบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงเจริญโดยชอบด้วยอำนาจความสุขในฉนอันภิกษุเหล่านี้บรรลุแล้ว (ที.ม.อ. ๑๖๘/
๑๕๙)
- ^๔ กว้างขวาง ในที่นี้หมายถึงเจริญสูงขึ้นจนถึงที่สุดแห่งความเจริญทางศาสนามีความถึงพร้อมด้วยอภิปัญญา
 เป็นต้น (ที.ม. ฐีกา ๑๖๘/๑๘๗)
- ^๕ แพร่หลาย ในที่นี้หมายถึงกระจายออกไปดำรงอยู่ทั่วทุกทิศ (ที.ม.อ. ๑๖๘/๑๕๙)
- ^๖ รู้จักกันโดยมาก ในที่นี้หมายถึงได้รับประโยชน์แก่ออกุศลจากการบรรลุธรรมกันโดยทั่วไป(ที.ม.ฐีกา ๑๖๘/๑๘๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัชฌิมาของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ...
 ภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกาของศาสนานั้นเป็นผู้เฉียบแหลม ...
 อุบาสกสาวกของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติ
 พรหมจรรย์เป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสกสาวกของศาสนานั้นเป็น
 คฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคามเป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสิกา
 สาวิกาของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหม
 จรรย์เป็นผู้เฉียบแหลม ... อุบาสิกาสาวิกาของศาสนานั้นเป็นคฤหัสถ์
 นุ่งขาวห่มขาว บริโภคคามเป็นผู้เฉียบแหลม ... พรหมจรรย์ของ
 ศาสนานั้นบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมากมั่นคง
 จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และพรหมจรรย์
 ของศาสนานั้น บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ
 เมื่อนั้นพรหมจรรย์นั้น ย่อมบริบูรณ์ด้วยองค์นั้นอย่างนี้

[๑๓๕] จุนทะ ก็บัดนี้ เราเป็นศาสดาผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด
 ขึ้นแล้วในโลก ธรรมอันเรากล่าวไว้ดี ประกาศไว้ดี เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้
 เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่เราผู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เราทำ
 ให้สาวกทั้งหลายเข้าใจธรรมในสัทธรรม ทั้งทำพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์ครบถ้วนให้
 แจ่มแจ้ง ให้เข้าใจง่าย ให้มีบทที่รวบรวมไว้พร้อมแล้ว ให้มีผลอย่างปาฎิหารีย์แก่
 สาวกเหล่านั้น จนประกาศได้ดีทั่วถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็บัดนี้เราเป็นศาสดา
 เป็นผู้มั่นคง มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่าน
 วัยมามาก

จุนทะ บัดนี้ มีภิกษุสาวกผู้เป็นเถระของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการ
 แนะนำ แก่ลวกกล้า บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ อาจกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ
 อาจแสดงธรรมให้มีปาฎิหารีย์ ปราบปรึบวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้
 บัดนี้ มีภิกษุสาวกผู้เป็นมัชฌิมะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุสาวก
 ผู้เป็นนวกะของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นเถรีของเรา
 เป็นผู้เฉียบแหลม ... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นมัชฌิมาของเรา เป็นผู้เฉียบแหลม

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

... บัดนี้ มีภิกษุณีสาวิกาผู้เป็นนวกาของเรา เป็นผู้เจ็บแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสกสาวกผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์^๑ของเรา เป็นผู้เจ็บแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสกสาวก ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม^๒ของเราเป็นผู้เจ็บแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสิกาสาวิกา ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์^๓ของเราเป็นผู้เจ็บแหลม ... บัดนี้ มีอุบาสิกาสาวิกา ผู้เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว บริโภคกาม^๔ของเราเป็นผู้เจ็บแหลม จุนทะ บัดนี้ พรหมจรรย์ของเราบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มันคงดี จุนประกาศได้ดีทั่วถึง เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

[๑๗๖] จุนทะ เท้าที่มีศาสดาเกิดขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้ เรายังไม่เห็นศาสดาอื่นแม้ผู้เดียวที่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศเหมือนเราเลย อนึ่ง เท้าที่มีสงฆ์หรือคณะเกิดขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้ เรายังไม่เห็นสงฆ์ หรือ คณะอื่นแม้หมู่เดียว ที่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ เหมือนภิกษุสงฆ์เลย บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงพรหมจรรย์นั้นได้ว่า 'พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว' บุคคลเมื่อกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงพรหมจรรย์นั้นแล้วว่า 'พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดากล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว'

จุนทะ ทราบว่า อุทกดาบส รามบุตร กล่าวข้อความอย่างนี้ว่า 'บุคคลเห็นอยู่ชื่อว่าไม่เห็น' ถามว่า 'บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น^๕' ตอบว่า 'บุคคลเห็นใบของ

เชิงอรรถ :

^๑ เช่น จิตตคหบดี หัตถกอาฬวกะ (ที.ปา.อ. ๑๗๕/๑๐๐)

^๒ เช่น จุลลอนาถบิณฑิกะ และมหาอนาถบิณฑิกะ (ที.ปา.อ. ๑๗๕/๑๐๐)

^๓ เช่น นันทมารดา (ที.ปา.อ. ๑๗๕/๑๐๐)

^๔ เช่น นางชชชุตตรา (ที.ปา.อ. ๑๗๕/๑๐๐)

^๕ คำว่า "บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น" เป็นปัญหาที่อุทกดาบส รามบุตรถามมหาชน เมื่อมหาชนตอบไม่ได้ ท่านจึงตอบเองว่า คนเห็นมิดโคนชื่อว่าไม่เห็นเพราะเห็นแต่ใบมิดโคนเท่านั้น แต่ไม่เห็นความคมของมิดโคน (ที.ปา.อ. ๑๗๖/๑๐๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องพรหมจรรย์ที่ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น

มิดโกนที่ลับดีแล้ว แต่ไม่เห็นคมของมิดโกนนั้น' จุนทะ อุทกดาบส รามบุตรจึงกล่าวข้อความนี้ว่า 'บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น' ข้อความที่อุทกดาบส รามบุตรกล่าวนั้น เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน^๑ เป็นของปุถุชน ไม่เป็นของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์^๒ เพราะหมายเอาเฉพาะมิดโกนเท่านั้น

จุนทะ ถ้าบุคคลเมื่อกกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นใดว่า 'บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น' บุคคลเมื่อกกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนี้นั้นนั่นแล้ว ว่า 'บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น' ถามว่า 'บุคคลเห็นอะไรอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น' ตอบว่า 'พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดา กล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว' ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึงชื่อว่าเห็นพรหมจรรย์นั้น ในพรหมจรรย์นี้ ถ้าบุคคลถอนสิ่งนี้ออกไปด้วยคิดว่า 'พรหมจรรย์นั้น จะพึงบริสุทธิกว่า ด้วยวิธีการนี้' ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึงชื่อว่า 'ไม่เห็นพรหมจรรย์นั้น ในพรหมจรรย์นี้' ถ้าบุคคลเพิ่มสิ่งนี้เข้าไป ด้วยคิดว่า 'พรหมจรรย์นั้น จะพึงบริบูรณ์ขึ้นด้วยวิธีการนี้' ด้วยเหตุดังนี้แล บุคคลจึงชื่อว่าไม่เห็นพรหมจรรย์นั้น นี้เรียกว่า 'บุคคลเห็นอยู่ ชื่อว่าไม่เห็น' จุนทะ บุคคลเมื่อกกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนั้นใดว่า 'พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ฯลฯ ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว' บุคคลเมื่อกกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงคำนี้นั้นแล้ว ว่า 'พรหมจรรย์ สมบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง ศาสดา กล่าวไว้ดี บริบูรณ์ครบถ้วน ศาสดาประกาศไว้ดีแล้ว'

เชิงอรรถ :

- ^๑ เป็นของชาวบ้าน ในที่นี้หมายถึงเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของคนโง่ (ที.ปา.ฎีกา ๑๖๐/๑๐๐)
- ^๒ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๓ อย่าง คือ (๑) ทิฐฐัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกนี้) (๒) สัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ในโลกหน้า) (๓) ปรมัตถะ (ประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน) (ที.ปา.ฎีกา ๑๖๐/๑๐๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
ธรรมที่ควรสังคายนา

ธรรมที่ควรสังคายนา

[๑๓๗] จุนทะ เพราะเหตุนั้น ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละ ฟังพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะในธรรมนั้น แล้วฟังสังคายนา ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมทั้งหลายเราแสดงไว้เพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละฟังพร้อมเพรียงกัน ประชุมสอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะแล้ว ฟังสังคายนา กัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คืออะไร

คือ

๑. สติปัญญา ๔	๒. สัมมัตถิยาน ๔
๓. อิทธิบาท ๔	๔. อินทรีย์ ๕
๕. พละ ๕	๖. โพชฌงค์ ๗
๗. อริยมรรคมีองค์ ๘	

จุนทะ ธรรมทั้งหลายนี้แล เราแสดงไว้แล้วเพื่อความรู้ยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละฟังพร้อมเพรียงกันประชุม สอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะ ฟังสังคายนา กัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นฟังเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
วิธีอธิบายให้เข้าใจ

วิธีอธิบายให้เข้าใจ

[๑๗๘] จุนทะ บรรดาเธอเหล่านั้นซึ่งพร้อมเพรียงกัน ขึ้นชมกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาอยู่ เพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่งพึงกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้นี้แล รับอรรถนั้นแหละมาผิด และยกพยัญชนะมาผิด' เธอทั้งหลายยังไม่พึงขึ้นชม ยังไม่พึงคัดค้านเพื่อนพรหมจรรย์นั้น ครั้นไม่ขึ้นชม ไม่คัดค้านแล้ว พึงกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุ ระหว่างพยัญชนะเหล่านี้กับพยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะเหล่านี้สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า ระหว่างอรรถนี้กับอรรถนั้น อรรถไหนสมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า' ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุ พยัญชนะเหล่านี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า อรรถนี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า' เธอทั้งหลายไม่พึงชมเชย ไม่พึงต่อว่าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว พึงอธิบายให้เพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อใคร่ครวญอรรถนั้นและพยัญชนะเหล่านั้น

[๑๗๙] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์แม่รูปอื่นพึงกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้นี้แล รับอรรถมาผิด แต่ยกพยัญชนะมาถูก' เธอทั้งหลายไม่พึงขึ้นชม ไม่พึงคัดค้านเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ขึ้นชม ไม่คัดค้านแล้ว พึงกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุ ระหว่างอรรถนี้กับอรรถนั้น อรรถไหนสมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า' ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า 'อรรถนี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่พยัญชนะเหล่านี้มากกว่า' เธอทั้งหลายไม่พึงชมเชย ไม่พึงต่อว่าเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว พึงอธิบายให้เพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อใคร่ครวญอรรถนั้น

[๑๘๐] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจรรย์แม่รูปอื่น พึงกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้นี้แล รับอรรถมาดี แต่ยกพยัญชนะมาผิด' เธอทั้งหลายไม่พึงขึ้นชม ไม่พึงคัดค้านเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้น ครั้นไม่ขึ้นชม ไม่คัดค้านแล้ว พึงกล่าวกับเพื่อนพรหมจรรย์รูปนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เหตุแห่งการอนุญาตปัจจัย

อายุ ระหว่างพญฺญชนะเหล่านี้กับพญฺญชนะเหล่านั้น พญฺญชนะเหล่าไหนสมควรแก่อรรถนี้มากกว่า' ถ้าเพื่อนพรหมจารีรูปนั้นฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'พญฺญชนะเหล่านี้ที่ผมพูดแล้วเท่านั้น สมควรแก่อรรถนี้มากกว่า' เธอทั้งหลายไม่ฟังชมเชย ไม่ฟังต่อว่า เพื่อนพรหมจารีรูปนั้น ครั้นไม่ชมเชย ไม่ต่อว่าแล้ว ฟังอธิบายให้เพื่อนพรหมจารีรูปนั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อใครครวญพญฺญชนะเหล่านั้น

[๑๘๘๑] จุนทะ ถ้าเพื่อนพรหมจารีแม่รูปอื่น ฟังกล่าวธรรมในสงฆ์ ในการกล่าวธรรมนั้น หากเธอทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้นี้แล รับอรรถมาถูก และยกพญฺญชนะมาถูก' เธอทั้งหลายฟังชื่นชม ฟังอนุโมทนาภาษิตของเพื่อนพรหมจารีรูปนั้นว่า 'ดีแล้ว' ครั้นชื่นชม อนุโมทนาภาษิตของเพื่อนพรหมจารีรูปนั้นว่า 'ดีแล้ว' ฟังกล่าวกับเพื่อนพรหมจารีรูปนั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุ เป็นลาภของพวกเรา พวกเราได้ดีแล้ว ที่พวกเราพบเพื่อนพรหมจารีเช่นท่าน ผู้มีอายุ ผู้เข้าถึงอรรถ ผู้เข้าถึงพญฺญชนะอย่างนี้'

เหตุแห่งการอนุญาตปัจจัย

[๑๘๘๒] จุนทะ เราแสดงธรรมเพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบันเท่านั้นก็หาไม่ได้ และแสดงธรรมเพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคตเท่านั้นก็หาไม่ได้ แต่เราแสดงธรรมเพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน และเพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต เพราะฉะนั้น เราอนุญาตจีวรแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย เราอนุญาตบิณฑบาตแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า 'เราจักกำจัดเวทนาเก่า และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษและความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา ด้วยประการฉะนี้' เราอนุญาตเสนาสนะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

สุขัลลิกานุโยค

แก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อป้องกันความหนาว ป้องกันความร้อน ป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และเพื่อยินดีในการหลีกเร้น เราอนุญาตคิลานปัจจัยเภสัชบริขารแก่เธอทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อบรรเทาเวทนาอันเนื่องมาจากอาพาธต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อความไม่ลำบากเป็นอย่างยิ่ง

สุขัลลิกานุโยค

[๑๘๓] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกสมณะ ศากยบุตรยึดถือสุขัลลิกานุโยค^๑อยู่’ เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สุขัลลิกานุโยค เป็นอย่างไร เพราะสุขัลลิกานุโยค มีมากมายหลายอย่างต่าง ๆ กัน’

จุนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นธรรมต่ำทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน มิใช่ของพระอรិยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. คนพาลบางคนในโลกนี้ ฆ่าสัตว์ ครั้นฆ่าแล้ว บำรุงตนเองให้เป็นสุข ให้มีความเอิบอím^๒ นี้เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๑
๒. คนพาลบางคนในโลกนี้ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ครั้นถือเอาแล้วบำรุงตนเองให้เป็นสุข ให้มีความเอิบอím นี้เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๒
๓. คนพาลบางคนในโลกนี้ พุดเท็จ ครั้นพุดเท็จแล้ว บำรุงตนเองให้เป็นสุข ให้มีความเอิบอím นี้เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๓

เชิงอรรถ :

^๑ สุขัลลิกานุโยค ในที่นี้หมายถึงการหมกมุ่นในการเสพสุข (เป็นคตินิยมอย่างหนึ่งในปรัชญาอินเดีย เรียกว่า จารวาก เทียบได้กับคติสุขาภรณ์ (hedonism) ของปรัชญาตะวันตก) (ที.ปา.อ. ๑๘๓/๑๐๒)

^๒ ให้มีความเอิบอím ในที่นี้หมายถึงให้มีร่างกายอ้วนท้วน (ที.ปา.อ. ๑๘๓/๑๐๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

สุขัลลิกานุโยค

๔. คนพาลบางคนในโลกนี้ เอิบอ้ม พรั่งพร้อม ได้รับการบำเรออยู่ด้วย
 กามคุณ ๕ ประการ นี่เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๔

จนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นธรรมต่ำทราม เป็นของชาวบ้าน
 เป็นของปฤชน มิใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความ
 เบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ
 ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

จนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'พวกสมณะ
 ศากยบุตร ยึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่' เธอทั้งหลายพึงกล่าวกับอัญญเดียรถีย์
 ปริพาชกเหล่านั้นว่า 'พวกท่านอยากกล่าวอย่างนี้เลย' อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น
 เมื่อกล่าวถึงเธอทั้งหลาย ก็ไม่กล่าวให้ถูกต้อง กลับกล่าวด้วยคำที่ไม่มีจริง ไม่เป็นจริง

[๑๘๔] จนทะ สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดย
 ส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อ
 นิพพาน

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. ภิภษุในธรรมวินัยนี้สังัดแล้วจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุ
 ปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ นี่เป็น
 สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๑
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิภษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ อยู่ นี่เป็น
 สุขัลลิกานุโยคประการที่ ๒
๓. เพราะปีติจางคลายไป ภิภษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุข
 ด้วยนามกาย บรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ นี่เป็นสุขัลลิกานุโยค
 ประการที่ ๓

๔. เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิภษุ
 บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ อยู่ นี่เป็นสุขัลลิกานุโยคประการที่ ๔

สุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลาย
 กำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
ว่าด้วยอานิสงส์ของสุขัลลิกานุโยค

จนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกสมณะ ศากยบุตร ยึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่’ เธอทั้งหลายฟังกล่าวกับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นว่า ‘ท่านทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้’ อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น เมื่อกล่าวถึงเธอทั้งหลายก็กล่าวได้ถูกต้อง มิใช่กล่าวต่อเธอทั้งหลายด้วยคำที่ไม่มีจริง ไม่เป็นจริง

ว่าด้วยอานิสงส์ของสุขัลลิกานุโยค

[๑๘๕] จนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ก็ท่านทั้งหลายยึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่ ฟังหวังผลได้เท่าไร ฟังหวังอานิสงส์ได้เท่าไร’ เธอทั้งหลายควรกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า ‘พวกเรายึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่ ฟังหวังได้ผล ๔ ประการ ฟังหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการ

ผล ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า นี่เป็นผลประการที่ ๑ อานิสงส์ประการที่ ๑
๒. ภิกษุเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำให้สุดแห่งทุกข์ได้ นี่เป็นผลประการที่ ๒ อานิสงส์ประการที่ ๒
๓. ภิกษุเป็นโอบปาติกะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในโลกนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก นี่เป็นผลประการที่ ๓ อานิสงส์ประการที่ ๓
๔. ภิกษุทำให้แจ่มเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นี่เป็นผลประการที่ ๔ อานิสงส์ประการที่ ๔

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเรายึดถือสุขัลลิกานุโยค ๔ ประการนี้อยู่ ฟังหวังได้ผล ๔ ประการ ฟังหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการนี้แล้ว’

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้สำหรับพระชีณาสพ

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้สำหรับพระชีณาสพ

[๑๘๖] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พวกสมณะ ศากยบุตร มีหลักการไม่แน่นอนอยู่’ เธอทั้งหลายควรกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย หลักการที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้^๑ทรงเห็น^๒ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงแสดงไว้บัญญัติไว้แก่เหล่าสาวก เป็นหลักการที่เหล่าสาวกต้องไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิตมีอยู่ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เสาเขื่อน หรือเสาเหล็ก มีรากลึก ปักไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่สั่นสะเทือน แม้ฉนใด หลักการที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงแสดงไว้ บัญญัติไว้แก่เหล่าสาวก เป็นหลักการที่เหล่าสาวกต้องไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว^๓ บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบได้ ภิกษุนั้นไม่อาจประพตติละเมิดฐานะ ๙ ประการ คือ

๑. ภิกษุชีณาสพไม่อาจจงใจปลงชีวิตสัตว์
๒. ภิกษุชีณาสพไม่อาจถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย
๓. ภิกษุชีณาสพไม่อาจเสพเมถุนธรรม
๔. ภิกษุชีณาสพไม่อาจพูดเท็จทั้งที่รู้
๕. ภิกษุชีณาสพไม่อาจสะสมบริโภคคาม^๔เหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์
๖. ภิกษุชีณาสพไม่อาจล่าเหยียงเพราะชอบ

เชิงอรรถ :

^๑ ทรงรู้ ในที่นี้หมายถึงทรงรู้ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ (ที.ปา.อ. ๑๘๖/๑๐๒)

^๒ ทรงเห็น ในที่นี้หมายถึงทรงเห็นด้วยจักขุ ๕ คือ (๑) มังสจักขุ (ตาเนื้อ) (๒) ทิพพจักขุ (ตาทิพย์) (๓) ปัญญาจักขุ (ตาปัญญา) (๔) พุทธจักขุ (ตาพระพุทธเจ้า) (๕) สมันตจักขุ (ตาเห็นรอบ) (ที.ปา.อ. ๑๘๖/๑๐๒)

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อย ๑๑๖ หน้า ๘๗ ในเล่มนี้

^๔ กาม ในที่นี้หมายถึงทั้งวัดฤกคามและกิเลสคาม (ที.ปา.อ. ๑๘๖/๑๐๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
ปัญหาพยากรณ์

๗. ภิกษุชฌาสพไม่อาจล่าเหยียงเพราะข้ง
๘. ภิกษุชฌาสพไม่อาจล่าเหยียงเพราะหลง
๙. ภิกษุชฌาสพไม่อาจล่าเหยียงเพราะกลัว

ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชฌาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นไม่อาจประพடுத்தิละเมิตฐานะ ๙ ประการนี้แล^๑

ปัญหาพยากรณ์

[๑๘๗] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘พระสมณโคดม प्रารภอดิตกาลยาวนานแล้วบัญญัติญาณทัสสนะอันไม่มีขอบเขตไว้ แต่หาได้ปรารภอนาคตกาลยาวนานแล้วบัญญัติญาณทัสสนะอันไม่มีขอบเขตไว้ไม่ ทำไมจึงกล่าวอย่างนั้น กล่าวอย่างนั้นเพราะเหตุไร’ อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น เข้าใจญาณทัสสนะที่มีความหมายอย่างหนึ่งว่า ทรงบัญญัติรวมเข้ากับญาณทัสสนะที่มีความหมายอีกอย่างหนึ่งเหมือนคนโง่ ไม่เจียบแหลมจะนั้น ตถาคตมีสตานุสาริญาณ^๒ ปรารภอดิตกาลยาวนานได้ คือ ตถาคตระลึกได้ตลอดขอบเขตเท่าที่ประสงค์ และตถาคตมีญาณ^๓ที่เกิดจากการตรัสรู้ ปรารภอนาคตกาลยาวนานได้ว่า ‘ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’ แม้ถ้าเรื่องอดีต เป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตไม่พยากรณ์เรื่องอดีตนั้น ถ้าแม้เรื่องอดีต เป็นเรื่องจริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องอดีตนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.นวก. (แปล) ๒๓/๗/๔๔๖

^๒ **สตานุสาริญาณ** ในที่นี้หมายถึงปฐพินิวาสานุสติญาณ (ความหยั่งรู้เป็นเหตุให้ระลึกชาติได้) (ที.ปา.อ. ๑๘๗/ ๑๐๓)

^๓ **ญาณ** หมายถึงมรรคญาณ ๔ คือ (๑) โสตาปัตติมรรค (๒) สกทาคามิมรรค (๓) อนาคามิมรรค (๔) อรหัตตมรรค (ที.ปา.อ. ๑๘๗/๑๐๓)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
ปัญหาพยากรณ์

ถ้าแม่เรื่องอดีต เป็นเรื่องจริง แต่ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้นตถาคต
ก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น ถ้าแม่เรื่องอนาคต เป็นเรื่องไม่จริง ไม่แท้ ไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องอนาคตนั้น ถ้าแม่เรื่องอนาคต
เป็นเรื่องจริง แต่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่อง
อนาคตนั้น ถ้าแม่เรื่องอนาคต เป็นเรื่องจริง แต่ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่อง
นั้นตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น ถ้าแม่เรื่องปัจจุบัน เป็นเรื่องไม่จริง
ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่องปัจจุบันนั้น ถ้าแม่เรื่อง
ปัจจุบัน เป็นเรื่องจริง แต่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ตถาคตก็ไม่พยากรณ์เรื่อง
ปัจจุบันนั้น ถ้าแม่เรื่องปัจจุบัน เป็นเรื่องจริง แต่ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้น
ตถาคตก็รู้จักกาลที่จะพยากรณ์ปัญหานั้น

[๑๘๘] จุนทะ ด้วยเหตุนี้ เพราะตถาคตเป็นกาลวาที^๑ ภูตวาที^๒ อัถถวาที^๓
ธัมมวาที^๔ วินยวาที^๕ ในธรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฉะนั้น ชาวโลก
จึงเรียกว่า 'ตถาคต'

เพราะตถาคตตรัสรูปร่างที่^๖ ได้เห็น^๖ เสียงที่^๗ ได้ฟัง^๗ อารมณ์ที่^๘ ได้ทราบ^๘ ธรรมารมณ์
ที่^๙ รู้แจ้ง^๙ ที่ชาวโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง

เชิงอรรถ :

- ^๑ กาลวาที หมายถึงตรัสในเวลาเหมาะสม (ข.จ.อ. ๘๓/๖๔)
^๒ ภูตวาที หมายถึงตรัสสภาวะที่เป็นจริง (ข.จ.อ. ๘๓/๖๔)
^๓ อัถถวาที หมายถึงตรัสปรมาัตถนิพพาน (ข.จ.อ. ๘๓/๖๔)
^๔ ธัมมวาที หมายถึงตรัสถึงมรรคธรรมและผลธรรม (ข.จ.อ. ๘๓/๖๔)
^๕ วินยวาที หมายถึงตรัสถึงวินัยที่มีการสำรวมเป็นต้น (ข.จ.อ. ๘๓/๖๔)
^๖ รูปที่^๖ ได้เห็น หมายถึงรูปร่างตนะ (อายุตนะคือรูป) (ที.ปา.อ. ๑๘๘/๑๐๔, อภ.จตุกก.อ. ๒/๒๓/๓๐๑)
^๗ เสียงที่^๗ ได้ฟัง หมายถึงสัททายตนะ (อายุตนะคือเสียง) (ที.ปา.อ. ๑๘๘/๑๐๔, อภ.จตุกก.อ. ๒/๒๓/๓๐๑)
^๘ อารมณ์ที่^๘ ได้ทราบ หมายถึงคันธอายตนะ (อายุตนะคือกลิ่น) รสอายตนะ (อายุตนะคือรส) โผฏฐัพพายตนะ
(อายุตนะคือโผฏฐัพพะ) เพราะเป็นสภาวะที่บุคคลถึงแล้วจึงกำหนดได้ (ที.ปา.อ. ๑๘๘/๑๐๔, อภ.จตุกก.อ.
๒/๒๓/ ๓๐๑)
^๙ ธรรมารมณ์ที่^๙ รู้แจ้ง หมายถึงธรรมารมณ์มีสุขและทุกข์เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๑๘๘/๑๐๔, อภ.จตุกก.อ. ๒/๒๓/
๓๐๑)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

เรื่องที่ไม่ทรงพยากรณ์

สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ บรรลุ แสวงหา ตรองตามด้วยใจทั้งหมด ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า 'ตถาคต'

เพราะตถาคตตรัสรู้อุตรสัมมาสัมโพธิญาณในราตรีใด ปรินิพพานด้วยอนุภาทิสเสนิพพานธาตุในราตรีใด ในระหว่างนี้ ย่อมภษิต กล่าว แสดงคำใด คำนั้นทั้งหมดเป็นจริงอย่างนั้นแล 'ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า 'ตถาคต'

เพราะตถาคตกล่าวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใดก็กล่าวอย่างนั้น ตถาคตกล่าวอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใดก็กล่าวอย่างนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า 'ตถาคต'

เพราะตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้ เผยแผ่อำนาจไปในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า 'ตถาคต'

เรื่องที่ไม่ทรงพยากรณ์

[๑๘๘] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคต^๑เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ' เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า 'พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้อย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกพึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ' เธอทั้งหลาย พึงกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า 'พระผู้มีพระภาคมิได้ทรง

เชิงอรรถ :

- ^๑ ตถาคต เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัตตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า สัตตะ (ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
เรื่องที่ไม่ทรงพยากรณ์

พยากรณ์ไว้แม้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง'

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว
ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้นหรือ' เธอทั้งหลาย
ฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า 'พระผู้มีพระภาคมิได้
ทรงพยากรณ์ไว้แม้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก นี่
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง กระนั้น
หรือ' เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า
'พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้แม้ว่า 'หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่า
เกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'

เป็นไปได้ที่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'เพราะเหตุไร พระ
สมณโคดมจึงไม่ทรงพยากรณ์เรื่องนั้น' เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญเดียรถีย์
ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า 'เพราะเรื่องนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์^๑ ไม่ประกอบด้วย
ด้วยธรรม^๒ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์^๓ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็น

เชิงอรรถ :

- ^๑ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๒ อย่าง คือ (๑) วัตถุสัมผัสกัตถะ
(ประโยชน์ในโลกนี้) (๒) สัมปรายิกัตถะ(ประโยชน์ในโลกหน้า) (ที.ปา.อ. ๑๘๙/๑๐๕)
- ^๒ ไม่ประกอบด้วยธรรม ในที่นี้หมายถึงไม่ประกอบด้วยโลกุตตรธรรม ๙ (ที.ปา.อ. ๑๘๙/๑๐๕)
- ^๓ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ คือ ไม่ใช่เบื้องต้นแห่งศาสนพรหมจรรย์ทั้งสิ้นที่รวบรวมไตรสิกขา
(ที.ปา.อ. ๑๘๙/๑๐๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทีฎฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีต

ไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อยัง
ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรง
พยากรณ์เรื่องนั้นไว้

เรื่องที่ทรงพยากรณ์

[๑๙๐] จุนทะ เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ก็พระ
สมณโคดมทรงพยากรณ์เรื่องอะไรเล่า’ เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับอัญญเดียรถีย์
ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า ‘นี้ทุกข์’ พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ว่า ‘นี้ทุกข์สมุทัย’ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า ‘นี้ทุกข์นิโรธ’
พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า ‘นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

เป็นไปได้ที่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เพราะเหตุไร พระ
สมณโคดมจึงทรงพยากรณ์เรื่องนั้นไว้’ เธอทั้งหลายฟังกล่าวอย่างนี้กับพวกอัญญเดียรถีย์
ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนั้นว่า ‘เพราะเรื่องนั้นประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วย
ธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยัง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาค
จึงทรงพยากรณ์เรื่องนั้นไว้’

ทีฎฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีต

[๑๙๑] จุนทะ เราได้พยากรณ์ทีฎฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีต^๑แก่เธอ
ทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่าที่เรา
ไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย เราได้พยากรณ์ทีฎฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอนาคต
แก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่า
ที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ ทีฎฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีต ได้แก่ ปุพพันตกับปัจจุทีฎฐิ ๑๘ ดูเทียบ ที.สี. (แปล) ๙/๒๘-๓๓/
๑๑-๓๐

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]
 ทิฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอดีต

**เราได้พยากรณ์ทิฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอดีตแก่เธอทั้งหลาย ทั้งที่
 ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ คืออะไร**

คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา
 และโลก^๑เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา
 และโลกไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา
 และโลกทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา
 และโลกจะว่าเที่ยงก็มีใช่ จะว่าไม่เที่ยงก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่น
 ไม่จริง'
๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา
 และโลกมีตนเองเป็นตัวการ^๒ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'

เชิงอรรถ :

- ^๑ **อัตตาและโลก** แยกอธิบายได้ดังนี้ คำว่า **อัตตา** และ **โลก** มีความหมาย ๕ นัย คือ
 นัยที่ ๑ ทั้ง **อัตตา** และ **โลก** หมายถึงขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
 นัยที่ ๒ **อัตตา** หมายถึงอหังการวัตถุ หรือเหตุให้เกิดมานะว่าเป็นเรา **โลก** หมายถึงมมังการวัตถุ คือเหตุ
 ให้เกิดตัณหาว่าเป็นของเรา
 นัยที่ ๓ **อัตตา** หมายถึงตนเอง **โลก** หมายถึงผู้อื่น
 นัยที่ ๔ **อัตตา** หมายถึงขันธใดขันธหนึ่ง ในอุปาทานขันธ ๕ **โลก** หมายถึงสิ่งอื่นนอกจากขันธ ๕
 นัยที่ ๕ **อัตตา** หมายถึงขันธสันดานที่มีวิญญาณ **โลก** หมายถึงขันธสันดานที่ไม่มีวิญญาณ
 คำว่า "**อัตตาและโลกเที่ยง**" ในที่นี้ทรงมุ่งแสดงสัตสวดวาตะ ๔ ประการ ส่วนคำว่า "**อัตตาและโลก
 ไม่เที่ยง**" ทรงมุ่งแสดงอุจเฉทวาตะ ๗ ประการ (ข.อุ.อ. ๕๕/๓๖๙)
- ^๒ **เป็นตัวการ** แปลจากบาลีว่า "สยกโต" ในที่นี้หมายถึงลัทธิสังการ (ลัทธิสังการ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า
 ลัทธิอัตตการ) หมายถึงลัทธิที่เชื่อว่า ตนเป็นตัวการ คือ เป็นผู้สร้างอัตตาและโลกขึ้นเอง (ข.อุ.อ. ๕๖/๓๗๑)
 หมายถึงพวกอริจสมุปบันนวาตะ คือลัทธิที่เชื่อว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง มิได้อาศัยเหตุอะไร เป็น
 ลัทธิปฏิเสธทั้งลัทธิสังการ และลัทธิปริงการ (ผู้อื่นเป็นตัวการ) พวกอริจสมุปบันนวาตะนี้ เรียกอีกชื่อ
 หนึ่งว่า อเหตุกวาตะ (ข.อุ.อ. ๕๕-๕๖/๓๗๐-๓๗๒) และดู ส.นิ. (แปล) ๑๖/๑๗/๒๗-๒๘, ส.นิ.อ. ๒/๑๗/๔๐
 ประกอบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอดีต

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา และโลกมีผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา และโลกมีทั้งตนเองเป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา และโลกเกิดขึ้นได้เอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็น ตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์เพียง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์ไม่เพียง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์ทั้งเพียงและไม่เพียง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์จะว่าเพียงก็มีใช่ จะว่าไม่เพียงก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีตนเองเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีทั้งตนเองเป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'
๑๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์เกิดขึ้นเอง จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่น เป็นตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทีฆนิกายที่สหคตด้วยขันธส่วนอดีต

- [๑๙๒] ๑. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกเที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว กล่าวอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า 'อัตตาและโลกเที่ยง' ไซ้ใหม่ และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใด อย่างนี้ว่า 'นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราไม่ยอมรับคำนั้น ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่องบัญญัติ^๑แม้นี้ ผู้ที่เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริง เราเท่านั้นเป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ
- [๑๙๓] ๒. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๓. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๔. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกจะว่าเที่ยงก็มีไซ้ จะว่าไม่เที่ยงก็มีไซ้ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๕. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกมีตนเองเป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **บัญญัติ** มี ๒ อย่าง คือ(๑) บัญญัติ (๒) อธิบัญญัติ **บัญญัติ** หมายถึงทีฎฐิบัญญัติ **อธิบัญญัติ** หมายถึงขันธบัญญัติ ชาติบัญญัติ อายตน์บัญญัติ อินทริยบัญญัติ สัจจบัญญัติ และบุคคลบัญญัติ ในที่นี้หมายถึงเอาทั้งบัญญัติและอธิบัญญัติ (ที.ปา.อ. ๑๙๒/๑๐๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธสวนอดีต

๖. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกมีผู้อื่นเป็นตุการ นี้เท่านั้น
 จริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๗. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกมีทั้งตนเองเป็นตุการและ
 ผู้อื่นเป็นตุการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๘. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง จะว่าตน
 เองเป็นตุการก็มีใช่ จะว่าผู้อื่นเป็นตุการก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง
 อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๙. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์เที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่น
 ไม่จริง' ฯลฯ
๑๐. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์ไม่เที่ยง นี้เท่านั้นจริง
 อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๑๑. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์ทั้งเที่ยงและไม่เที่ยง นี้เท่านั้น
 จริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๑๒. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์จะว่าเที่ยงก็มีใช่ จะว่าไม่
 เที่ยงก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๑๓. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีตนเองเป็นตุการ นี้เท่านั้นจริง
 อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๑๔. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีผู้อื่นเป็นตุการ นี้เท่านั้น
 จริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทีฎฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต

๑๕. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์มีทั้งตนเองเป็นตัวการและ
 ผู้อื่นเป็นตัวการ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๑๖. บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะ
 อย่างนี้ มีทีฎฐิอย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์เกิดขึ้นได้เอง จะว่าตนเอง
 เป็นตัวการก็มีไข้ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีไข้ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่น
 ไม่จริง' เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า
 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า 'สุขและทุกข์เกิดขึ้นได้เอง
 จะว่าตนเองเป็นตัวการก็มีไข้ จะว่าผู้อื่นเป็นตัวการก็มีไข้' ไข้ใหม่
 และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า 'นี้เท่านั้นจริง
 อย่างอื่นไม่จริง' เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณพราหมณ์เหล่านั้น
 ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้
 แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่องบัญญัติแม่นี้ ผู้ที่
 เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริง เราเท่านั้นเป็นผู้เหนือกว่า
 ใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

จนทะ เราได้พยากรณ์ทีฎฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้แลแก่เธอ
 ทั้งหมด ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้น ยังมีอะไรอีกเล่าที่เรา
 ไม่พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

ทีฎฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต

[๑๕๔] เราได้พยากรณ์ทีฎฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต^๑แก่เธอ
 ทั้งหมด ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ คืออะไร ในเรื่องนั้น ยังมีอะไร
 อีกเล่า ที่เราไม่ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ ทีฎฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต ได้แก่อปรินตกับปิกทีฎฐิ ๔๔ ตูเทียบ ที.ล. (แปล) ๙/๗๔-๑๐๔/
 ๓๐-๓๙

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต

คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ที่มีรูป ยั่งยืน^๑หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา จะว่ามีรูปก็มีไข่ จะว่าไม่มีรูปก็มีไข่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ที่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ที่ไม่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา จะว่ามีสัญญาก็มีไข่ จะว่าไม่มีสัญญาก็มีไข่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'อัตตา ย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ยั่งยืน แปลจากคำว่า อโรค อรรถกถาอธิบายว่า นิจจ แปลว่า เที่ยง ยั่งยืน คงที่ เพราะไม่แตกดับไป (ที.สี.อ. ๗๖-๗๗/๑๐๙, ที.สี.ฎีกา ๗๖-๗๗/๒๐๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวณินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต

๑. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวณินิสัยว่า 'อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วถามว่า 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า 'อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว' ไข้ไหม และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า 'นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่องบัญญัติ แม้ผู้ที่เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริงเราเท่านั้นเป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

[๑๙๕] ๒. จุนทะ บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวณินิสัยว่า 'อัตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวณินิสัยว่า 'อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวณินิสัยว่า 'อัตตาจะว่ามีรูปก็มีไข้ จะว่าไม่มีรูปก็มีไข้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวณินิสัยว่า 'อัตตาที่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคต

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า
'อัตตาที่ไม่มีสัญญา ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า
'อัตตาคะว่ามีสัญญาก็มิใช่ จะว่าไม่มีสัญญาก็มิใช่ ยั่งยืน หลัง
จากตายแล้ว นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' ฯลฯ
๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า
'อัตตาย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว
นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น
แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านกล่าวคำว่า
'อัตตาย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว'
ใช่ไหม และสมณพราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวคำใดอย่างนี้ว่า
'นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง' เราไม่ยอมรับคำนั้นของสมณ-
พราหมณ์เหล่านั้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสัตว์แต่ละพวก ๆ
มีความเข้าใจในเรื่องนี้แตกต่างกัน เราไม่เห็นผู้ที่เสมอกับเราในเรื่อง
บัญญัติแม้นี้ ผู้ที่เหนือกว่าเราจะมีแต่ที่ไหน ความจริง เราเท่านั้น
เป็นผู้เหนือกว่าใครในบัญญัติ คือ อธิบัญญัติ

จนทะ เราได้พยากรณ์ทิวฏฐินิสัยที่สหระคด้วยขันธส่วนอนาคตเหล่านี้แล แก่เธอ
ทั้งหลาย ทั้งที่ควรพยากรณ์และไม่ควรพยากรณ์ ในเรื่องนั้นยังมีอะไรอีกเล่า ที่เราไม่
ได้พยากรณ์แก่เธอทั้งหลาย

[๑๙๖] จนทะ เราแสดง บัญญัติสติปัญญา ๔ ประการไว้ อย่างนี้ ก็เพื่อละ
เพื่อก้าวล่วงทิวฏฐินิสัยอันสหระคด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้ และทิวฏฐินิสัยอันสหระค
ด้วยขันธส่วนอนาคตเหล่านี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๖. ปาสาทิกสูตร]

ทิวฏฐินิสัยที่สหระคตด้วยขันธส่วนอนาคต

สติปฏิฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เราแสดง บัญญัติสติปฏิฐาน ๔ ประการไว้ อย่างนี้ ก็เพื่อละ เพื่อก้าวล่วง
ทิวฏฐินิสัยอันสหระคตด้วยขันธส่วนอดีตเหล่านี้ และทิวฏฐินิสัยอันสหระคตด้วยขันธส่วน
อนาคตเหล่านี้

[๑๙๗] ในเวลานั้น ท่านพระอุปัชฌายะ ยืนถวายงานพัดอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์
ของพระผู้มีพระภาค ท่านพระอุปัชฌายะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “นำอัศจรรย์
จริง ไม่เคยปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า ธรรมบรรยายนี้ น่าเลื่อมใสนัก ธรรมบรรยายนี้
น่าเลื่อมใสยิ่งนัก พระพุทธเจ้าข้า ธรรมบรรยายนี้ ชื่ออะไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุปัชฌายะ เธอจงจำธรรมบรรยายนี้ไว้เถิดว่า ‘ชื่อ
ปาสาทิกะ’ ด้วยเหตุดังว่ามานี้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ท่านพระอุปัชฌายะมีใจยินดีชื่นชมพระ
ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

ปาสาทิกสูตรที่ ๖ จบ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]
ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

๗. ลักขณสูตร

ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

[๑๙๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
“ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุทั้งหลายทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัส
ดังนี้ว่า

[๑๙๙] “ภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒^๑ ประการ
มีคติเพียง ๒ อย่างเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ

๑. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ครองราชย์
โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต
ทรงได้รับชัยชนะ มีพระราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗
ประการ คือ (๑) จักรแก้ว (๒) ข้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว
(๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรส
มากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีร-
กษัตริย์ สามารถย้ายราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้อง
ใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต
๒. ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก

[๒๐๐] ภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ
อะไรบ้าง จึงมีคติ ๒ อย่างเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ

๑. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ
๒. ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๓๔-๓๕/๑๖-๒๐

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]
ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

คือ มหาบุรุษในโลกนี้

๑. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีฝ่าพระบาทราบเสมอกันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษ มีจักรซึ่งมีกำข้างละ ๑,๐๐๐ ซี่ มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง ข้อที่พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษมีจักรซึ่งมีกำข้างละ ๑,๐๐๐ ซี่ มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่งนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๓. มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป ข้อที่มหาบุรุษมีสันพระบาทยื่นยาวออกไปนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๔. มีพระองค์ยาว ข้อที่มหาบุรุษมีพระองค์ยาวนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๕. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ข้อที่มหาบุรุษมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๖. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองค์ลัดกันเป็นรูปดาข้าย ข้อที่มหาบุรุษมีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองค์ลัดกันเป็นรูปดาข้ายนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๗. มีข้อพระบาทสูง ข้อที่มหาบุรุษมีข้อพระบาทสูงนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๘. มีพระขงฆ์เรียวดจແ่งเนื้อทราย ข้อที่มหาบุรุษมีพระขงฆ์เรียวดจແ่งเนื้อทรายนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๙. เมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระขานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้ ข้อที่มหาบุรุษเมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระขานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๐. มีพระคยหลานเร้นอยู่ในฝัก ข้อที่มหาบุรุษมีพระคยหลานเร้นอยู่ในฝักนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

๑๑. มีพระฉวีสีทอง คือคล้ายทองคำ ข้อที่มหาบุรุษมีพระฉวีสีทอง คือคล้ายทองคำนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๒. มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ ข้อที่มหาบุรุษมีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๓. มีพระโลมชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียวนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๔. มีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น คือ พระโลมชาติขอดเป็นวงเวียนขวาดังกฤษณาสีครามเข้มดังดอกอัญชัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น คือพระโลมชาติขอดเป็นวงเวียนขวาดังกฤษณาสีครามเข้มดังดอกอัญชันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๕. มีพระวรกายตั้งตรงดุษฎีพรหม ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายตั้งตรงดุษฎีพรหมนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๖. มีพระมังสะใน ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระมังสะในที่ ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๗. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๘. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๑๙. มีพระวรกายเป็นปริมณฑลจุดปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูงเท่ากับ ๑ วา ของพระองค์ ๑ วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายเป็นปริมณฑลจุดปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูงเท่ากับ ๑ วาของพระองค์ ๑ วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกายนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

ว่าด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ

๒๐. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีลำพระศอกกลมเท่ากัน
ตลอดนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๑. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี ข้อที่มหาบุรุษมีเส้นประสาท
รับรสพระกระยาหารได้ดีนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๒. มีพระหนุดจางราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระหนุดจางราชสีห์นี้
เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ ๔๐ ซี่นี้ เป็นลักษณะ
มหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์เรียบเสมอกันนี้
เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๕. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ไม่ห่างกันนี้ เป็น
ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๖. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม ข้อที่มหาบุรุษมีพระเขี้ยวแก้วขาวงามนี้
เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๗. มีพระชิวหาใหญ่ยาว ข้อที่มหาบุรุษมีพระชิวหาใหญ่ยาวนี้ เป็น
ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๘. มีพระสรเสียงดจเสียงพรหม ตรัสดจเสียงร้องของนกการเวก ข้อที่
มหาบุรุษมีพระสรเสียงดจเสียงพรหม ตรัสดจเสียงร้องของนกการเวกนี้
เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๒๙. มีดวงพระเนตรดำสนิท ข้อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรดำสนิทนี้ เป็น
ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
๓๐. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดจตาลูกโคเพ็งตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีดวง
พระเนตรแจ่มใสดจตาลูกโคเพ็งตลอดนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของ
มหาบุรุษ
๓๑. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น ข้อที่มหาบุรุษ
มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่นนี้ เป็นลักษณะ
มหาบุรุษของมหาบุรุษ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑. ลักษณะฝ่าพระบาทราบเสมอกัน

๓๒. มีพระเศียรดจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระเศียร
ดจประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
ภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการนี้
จึงมีคติเพียง ๒ อย่างเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ

๑. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ

๒. ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก

ภิกษุทั้งหลาย ถึงพวกฤาษีภายนอก ก็อาจจำลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการนี้
ของมหาบุรุษได้ แต่ฤาษีเหล่านั้นไม่ทราบว่ 'เพราะมหาบุรุษทรงทำกรรมนี้จึงได้
ลักษณะนี้'

๑. ลักษณะพระบาทราบเสมอกัน

[๒๐๑] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน^๑ กำเนิดก่อน^๒ ตถาคตเกิดเป็น
มนุษย์สมาทานในกุศลธรรม^๓ สมาทานมั่นคงในกายสุจริต(ประพฤติชอบด้วยกาย)
ในวจีสุจริต(ประพฤติชอบด้วยวาจา) ในมโนสุจริต(ประพฤติชอบด้วยใจ) ในการ
จำแนกทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในความเกื้อกูลมารดา
ในความเกื้อกูลบิดา ในความเกื้อกูลสมณะ ในความเกื้อกูลพราหมณ์ ในความ
ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลธรรม^๔อันยิ่งอื่น ๆ อีก เพราะ
ตถาคตได้ทำ สังขม พอกพูนกรรมนั้น ทำกรรมนั้นให้ไพบุลย์แล้ว หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครองบำเพ็ญเหล่าอื่นในเทวโลกนั้นด้วยฐานะ ๑๐

เชิงอรรถ :

^๑ ชาติก่อน ภพก่อน หมายถึงชาติที่เคยเกิดมาก่อน (ที.ปา.อ. ๒๐๑/๑๐๘)

^๒ กำเนิดก่อน หมายถึงที่อยู่อาศัยในชาติก่อน (ที.ปา.อ. ๒๐๑/๑๐๘)

^๓ กุศลธรรม หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (ที.ปา.อ. ๒๐๑/๑๐๙)

^๔ กุศลธรรมอันยิ่ง มีความหมายต่อไปนี้ คือ (๑) กามาวจรกุศล (๒) รูปาวจรกุศล (๓) อรูปาวจรกุศล
(๔) สวากขารมีญาณ (๕) ปัจเจกโพธิญาณ (๖) สัพพัญญุตญาณ ในที่นี้หมายถึงสัพพัญญุตญาณ (ที.ปา.
อ. ๒๐๑/๑๑๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑. ลักษณะฝ่าพระบาทราบเสมอกัน

คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นใหญ่ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โภญญูปพะทิพย์ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้^๑ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีฝ่าพระบาทราบเสมอกันขณะเหยียบลง พื้นฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ยกฝ่าพระบาทขึ้นก็ยิ่งเสมอกัน ขณะจกดฝ่าพระบาทลง ทุกส่วนก็แตะพื้นพร้อมกัน

[๒๐๒] มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวิรกษัตริย์ สามารถย้ายราชศัตรูได้ ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต ไม่มีเสาเขื่อน ไม่มีเขตหมาย ไม่มีรั้วหนาม มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ ปลอดภัยสงบ ไร้เสียนหนาม เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชา ไม่มีมนุษย์คนใดที่เป็นข้าศึกศัตรูข่มได้ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ หนึ่ง ถ้ามหาบุรุษออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะไม่มีข้าศึกศัตรูภายในหรือภายนอก คือ ราคะ โทสะ หรือโมหะ หรือสมณพราหมณ์ เทพ มาร พรหม ใคร ๆ ในโลกนี้จะข่มขู่ได้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว

[๒๐๓] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

เชิงอรรถ :

^๑ มาสู่ความเป็นอย่างนี้ หมายถึงมาเกิดเป็นมนุษย์ คือ เจ้าชายสิทธัตถะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑. ลักษณะฝ่าพระบาทราบเสมอกัน

“มหาบุรุษทรงยินดีในสัจจะ^๑ ในธรรม^๒
 ในการฝึก^๓ ในความสำรวม^๔ ในความสะอาด^๕
 ในศีลที่เป็นอาลัย ในอุโบสถกรรม
 ในความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ในกรรมอันไม่สาหัส
 ทรงสมาทานมัน ทรงประพฤติอย่างรอบคอบ
 เพราะกรรมนั้น มหาบุรุษจึงไปสู่โลกทิพย์
 เสวยสุขและสมบัติที่น่าเพลิดเพลินยินดี
 จุตจากโลกทิพย์แล้ว เสด็จมาในโลกนี้อีก
 ทรงเหยียบปฐพีด้วยพระบาททั้งสองอันราบเสมอกัน
 พวกพราหมณ์ผู้ทำนายนัยลักษณะมาประชุมกันทำนายว่า
 ‘พระกุมารนี้ มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
 เป็นคฤหัสถ์ หรือบรรพชิตก็ไม่มีใครข่มได้
 พระลักษณะนั้นเป็นนิมิตส่งความนั้น
 พระกุมารนี้ เมื่ออยู่ครองเรือน ไม่มีใครข่มได้
 มีแต่ครอบงำพวกปรปักษ์ เหล่าข้าศึกศัตรูข่มมิได้
 ใคร ๆ ที่เป็นมนุษย์ในโลกนี้ หาข่มได้ไม่
 เพราะผลแห่งกรรมนั้น
 ถ้าพระกุมารผู้มีพระลักษณะเช่นนั้น
 ทรงออกผนวช ทรงยินดีในเนกขัมมฉันทะ
 จะมีพระปริชาเห็นแจ้ง เป็นอัครบุคคล
 ไม่มีใคร ๆ ข่มได้แน่นอน เป็นผู้สูงสุดกว่านรชน’
 นี้เป็นธรรมดาของพระกุมารนั้น”

เชิงอรรถ :

^๑ สัจจะ ในที่นี้หมายถึงคำสัตย์ (ที.ปา.อ. ๒๐๓/๑๑๒)

^๒ ธรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (ที.ปา.อ. ๒๐๓/๑๑๒)

^๓ การฝึก ในที่นี้หมายถึงการฝึกอินทรีย์ (ที.ปา.อ. ๒๐๓/๑๑๒)

^๔ ความสำรวม ในที่นี้หมายถึงความสำรวมในศีล (ที.ปา.อ. ๒๐๓/๑๑๒)

^๕ ความสะอาด ในที่นี้หมายถึงสุจริต ๓ ประการ คือ (๑) กายสุจริต (ประพฤติชอบด้วยกาย) (๒) วาสุจริต (ประพฤติชอบด้วยวาจา) (๓) มโนสุจริต (ประพฤติชอบด้วยใจ) (ที.ปา.อ. ๒๐๓/๑๑๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๒. ลักษณะของจักรบนพื้นฝ่าพระบาท

๒. ลักษณะของจักรบนพื้นพระบาท

[๒๐๔] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ได้นำความสุขมาให้แก่คนหมู่มาก บรรเทาภัยคือความหวาดกลัวและความหวาดสะดุ้ง จัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอย่างเป็นธรรมและให้ทานพร้อมทั้งของที่เป็นบริวาร เพราะตถาคตได้ทำ สังสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ตถาคตครองท่าเทพเหล่าอื่นใน เทวโลกนั้นด้วยฐานะ ๑๐ ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองมีจักรซึ่งมีก้าข้างละ ๑,๐๐๐ ซึ่งมีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่างและจัดวางไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสม

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชา จะทรงมีบริวารมาก คือ มีพราหมณ์ คหบดี ขวานินคม ขาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมารเป็นบริวาร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ อนึ่ง ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีบริวารมาก คือ มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์เป็นบริวาร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้า จะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๐๕] พระโอราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ๆ

นำความสุขมาให้แก่คนหมู่มาก

บรรเทาภัยคือความหวาดกลัวและความหวาดสะดุ้ง

ชวนช่วยในการคุ้มครองรักษาป้องกัน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๓-๕. ลักษณะสันพระบาทยื่นยาวออกไปเป็นต้น

เพราะกรรมนั้น มหาบุรุษจึงเสด็จเข้าไปสู่โลกทิพย์
 เสวยความสุขและสมบัติอันน่าเพลิดเพลินยินดี
 ครั้นจุติจากโลกทิพย์แล้วเสด็จมาในโลกนี้อีก
 ทรงได้ลายจักรทั้งหลายที่ฝ่าพระบาททั้งสอง
 มีกำขางละ ๑,๐๐๐ ซี่ มีกง โดยรอบ

พวกพราหมณ์ผู้ทำนายลักษณะ
 มาประชุมกันแล้ว เห็นพระกุมารมีลักษณะ
 อันเกิดแต่บุญเป็นร้อย ๆ แล้วทำนายว่า
 ‘พระกุมารนี้จักมีบริวาร จักย้ายิศตฺร
 เพราะจักรทั้งหลายมีกงโดยรอบอย่างนั้น

ถ้าพระกุมารนั้นไม่ทรงออกผนวช
 จะหมุนจักรให้เป็นไปและปกครองแผ่นดิน
 จะมิกษัตริย์ผู้มียศมากติดตามห้อมล้อมพระองค์

ถ้าทรงออกผนวชจะ ทรงยินดีในเนกขัมมฉันทะ
 จะมีพระปรีชาเห็นแจ้ง
 พวกเทพ มนุษย์ อสูร ท้าวสักกะ ยักษ์
 คนธรรพ์ นาค นก และสัตว์สี่เท้าจะแวดล้อม
 พระองค์ผู้มียศมาก ผู้มีเทพและมนุษย์บูชาไม่มีใครยิ่งกว่า”

๓-๕. ลักษณะสันพระบาทยื่นยาวออกไปเป็นต้น^๑

[๒๐๖] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
 มนุษย์ ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑฆาต และศีลตราฐ มีความละเอียด
 มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์อยู่ เพราะตถาคตได้ทำ สังฆสม พอกพูน
 กรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้
 ได้ลักษณะมหาบุรุษ ๓ ประการนี้ คือ (๑) มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป (๒) มีพระ
 องค์สีขาว (๓) มีพระวรกายตั้งตรงดงามกายพรหม

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๓,๔,๑๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๑๖๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๓-๕. ลักษณะสันพระบาทยื่นยาวออกไปเป็นต้น

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะ ๓ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมีพระชนมายุยืน ดำรงอยู่นาน ทรงรักษาพระชนมายุไว้ได้นาน ไม่มีข้าศึกศัตรูที่เป็นมนุษย์คนใดสามารถปลงพระชนมชีพในระหว่างได้ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้า จะมีพระชนมายุยืน ดำรงอยู่นาน ทรงรักษาพระชนมายุไว้ได้นาน ไม่มีข้าศึกศัตรูที่เป็นสมณะ พราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกสามารถปลงพระชนมชีพในระหว่าง^๑ได้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๐๗] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษทรงทราบว่าการฆ่าสัตว์เป็นภัยแก่ตน
ได้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์อื่น
แล้วได้เสด็จไปสู่สวรรค์ เพราะกรรมที่เป็นสุจริตนั้น
เสวยวิบากอันเป็นผลแห่งกรรมที่ทรงทำดีแล้ว
จติแล้วเสด็จมาในโลกนี้อีก
ได้ลักษณะ ๓ ประการในโลกนี้ คือ
(๑) มีสันพระบาทสมส่วนยื่นยาวออกไป
(๒) มีพระวรกายเกิดดี งดงามตั้งตรงดุดกายพรหม
มีทรวดทรงดี สมส่วนแลดูนุ่มเสมอ
(๓) มีพระองค์ลึ่อ่อนนุ่มยาว
พระชนกเป็นต้น ทรงบำรุงพระกุมาร
ให้มีพระชนมายุยืนยาว
เพราะพระองค์สมบุรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓ ประการ

เชิงอรรถ :

^๑ ในระหว่าง ในที่นี้หมายถึงช่วงเวลาตั้งแต่ปฏิสนธิ(เกิด) จนถึงจติ (ดับ) (ที.ปา.อ. ๒๐๖/๑๑๕, ที.ปา.ฎีกา ๒๐๖/๑๓๕)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๖. ลักษณะพระมังสะในที ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์

ถ้าพระกุมารทรงครองเรือน

ก็จะมีพระชนมายุยืนยาว

ถ้าออกผนวชก็จะให้พระชนมายุยืนยาวกว่านั้น

เพื่อให้มีความชำนาญในการเจริญอิทธิบาท

นั้นเป็นนิมิตแห่งความเป็นผู้มีพระชนมายุยืนยาว ด้วยประการฉะนี้”

๖. ลักษณะพระมังสะในที ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์^๑

[๒๐๘] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ให้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภคน้ำที่ควรดื่ม อันประณีตและมีรสอร่อย เพราะตถาคตได้ทำ สังฆม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรม นั้นไพบูลย์แล้ว หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ จุตจาก เทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระมังสะ ในที ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์ พระมังสะในที ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์ ได้แก่ ที่หลังพระหัตถ์ ทั้งสองมีพระมังสะพูนเต็ม ที่หลังพระบาททั้งสองมีพระมังสะพูนเต็ม ที่จะงอขา ทั้งสองมีพระมังสะพูนเต็ม ที่ลำพระศอมีพระมังสะพูนเต็ม

มหาบุรุษทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชา จะทรงได้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภคน้ำที่ควรดื่ม อันประณีต มีรสอร่อย เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภคน้ำที่ควรดื่ม อันประณีต มีรสอร่อย เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่ง ดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๐๙] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ มหาบุรุษนั้นว่า

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อ ๑๖

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๗-๘. ลักษณะพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม

“มหาบุรุษเป็นผู้ให้ของที่ควรเคี้ยว
 ของที่ควรบริโภคนั้น ของที่ควรลิ้ม
 ของที่ควรชิม และน้ำที่ควรดื่ม มีรสอันเลิศ
 เพราะกรรมที่เป็นสุจริตนั้น มหาบุรุษนั้น
 จึงบันเทิงยิ่งตลอดกาลนานในสวนนั้นทวัน
 เสด็จมาในโลกนี้อีก
 ทรงได้พระมั่งสะในที ๗ แห่งเต็มบริบูรณ์
 ได้ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
 บัณฑิตผู้ฉลาดในพยัญชนะและนิมิต
 ทำนายมหาบุรุษนั้นว่า
 เป็นผู้ให้ของควรเคี้ยว ของควรบริโภคนั้นมีรส
 ลักษณะนี้ไซ้ว่าจะบ่งบอกถึงการได้ของควรเคี้ยว
 ของควรบริโภคนั้น เจเพาะเมื่อมหาบุรุษเป็นคฤหัสถ์เท่านั้น
 แม้เมื่อทรงออกผนวช
 ก็จะได้ของควรเคี้ยวของควรบริโภคนั้นเหมือนกัน
 บัณฑิตทั้งหลายทำนายมหาบุรุษผู้ได้ของควรเคี้ยว
 ของควรบริโภคนั้นมีรสอันเลิศว่า พระองค์
 จะเป็นผู้ตัดกิเลสเครื่องผูกพันของคฤหัสถ์ทั้งปวงได้”

**๗-๘. ลักษณะพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม
 และมีเส้นที่ข้อพระองคฺลีจกดกันเป็นรูปดาขำย^๑**

[๒๑๐] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคคเกิดเป็น
 มนุษย์สังเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถ ๔ คือ (๑) ทาน (การให้) (๒) เปยยวัชชะ
 (วาจาเป็นที่รัก) (๓) อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์) (๔) สมานัตตดา (การวางตน

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๕, ๖

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๑๗๐ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๗-๘. ลักษณะพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม

สม่าเสมอ) เพราะตถาคตได้ทำ สังขม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม (๒) มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองค์ลัดกันเป็นรูปดาช่าย

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมีบริวารชน อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี บริวารชน คือ พราหมณ์ คหบดี ขวานิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมารอันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีบริวารชน อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี บริวารชน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๑๑] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษทรงกระทำ

และประพฤตสังคหธรรมอย่างดีแก่คนหมู่มาก

คือ (๑) ทาน (๒) เปยยวัชชะ^๑

(๓) อัถถจริยา (๔) สมานัตตตา

ไปสู่สวรรค์ด้วยคุณที่ใคร ๆ ดูหมิ่นไม่ได้

จุตจากสวรรค์แล้วเสด็จมาในโลกนี้อีก

ก็เป็นพระกুমารยังหนุ่มแน่น งดงาม

ทรงได้พระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม

เชิงอรรถ :

^๑ บาลีเป็นปิยวาทีตะ แปลว่า การกล่าววาจาเป็นที่รัก

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]
 ๙-๑๐. ลักษณะข้อพระบาทสูงและพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น

ที่ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาท
 มีเส้นที่ข้อพระองคุลิจัดกันเป็นรูปตาข่าย
 งามอย่างยิ่ง เลอเลิศ และน่าชม
 ถ้าพระองค์ครอบครองแผ่นดินนี้
 ก็จะมีบริวารอันพระองค์ตรวจตรา และสงเคราะห์ดี
 ตรัสวาจาเป็นที่รัก
 แสวงหาผลประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้
 ทรงประพฤติกุณงามความดีที่พระองค์โปรดยิ่ง
 ถ้าพระองค์ทรงละการบริโภคมามทั้งปวง
 เป็นพระชินสีห์ ตรัสธรรมกถาแก่ประชุมชน
 ชนทั้งหลายก็จะสนองพระดำรัสของพระองค์
 เลื่อมใสยิ่งนัก ครั้นพึงธรรมแล้ว
 ย่อมจะพากันประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม”

๙-๑๐. ลักษณะข้อพระบาทสูงและพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น^๑

[๒๑๒] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
 มนุษย์เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วยธรรม แนะนำคน
 หมู่มาก เป็นผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้บูชาธรรมเป็น
 ปกติ เพราะตถาคตได้ทำ สังสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์ ฯลฯ
 จุตจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้
 คือ (๑) มีข้อพระบาทสูง (๒) มีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้
 เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชา
 จะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ดีกว่าหมูชนผู้บริโภคมาม

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๗,๑๔

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๙-๑๐. ลักษณะข้อพระบาทสูงและพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น

เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้า จะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ดี
กว่าสรรพสัตว์ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
เนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๑๓] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ
มหาบุรุษนั้นว่า

“ในชาติก่อน มหาบุรุษ

เมื่อจะกล่าวแสดงวาจาอันประกอบด้วยประโยชน์

และประกอบด้วยธรรม แก่คนหมู่มาก

จึงเป็นผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย

เป็นผู้ไม่ตระหนี่ ได้เสียสละบูชาธรรมแล้ว

พระองค์ไปสู่สุคติ บันเทิงอยู่ในสุคตินั้น

เพราะกรรมที่เป็นสุจริตนั้น

เสด็จมาในโลกนี้อีก ได้พระลักษณะ ๒ ประการ

อันเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นประมุขสูงสุด

มหาบุรุษนั้นมีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น

และมีข้อพระบาทได้สัดส่วนอย่างดี

มีพระมังสะและพระโลหิตเต็ม

ห่อหุ้มด้วยพระตจะ และมีพระขนุส่วนบนสง่างาม

มหาบุรุษผู้มีลักษณะเช่นนั้น

ถ้าอยู่ครองเรือน จะถึงความเป็นผู้เลิศกว่าพวกที่บริโศกคาม

ไม่มีใคร ๆ ยิ่งกว่า พระองค์จะทรงครอบครองทั่วทั้งชมพูทวีป

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๑. ลักษณะพระขงษ์เรียวดจแข็งเนื้อทราย

อนึ่ง ถ้าพระองค์ทรงออกผนวช
ก็จะทรงมีพระวิริยะไม่ย่อหย่อน
ถึงความเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งปวง
ไม่มีใคร ๆ ยิ่งกว่าพระองค์
ทรงครอบครองโลกทั้งปวงอยู่”

๑๑. ลักษณะพระขงษ์เรียวดจแข็งเนื้อทราย^๑

[๒๑๔] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
มนุษย์เป็นผู้ตั้งใจสอนศิลปะ^๒ วิชา^๓ จรรยา^๔ หรือกรรม^๕ โดยประสงค์ว่า ทำอย่างไร
ชนทั้งหลายนี้พึงรู้ได้เร็ว พึงปฏิบัติได้เร็ว ไม่พึงลำบากนาน เพราะตถาคตได้ทำ
สั่งสม ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหายุขนี้
คือ มีพระขงษ์เรียวดจแข็งเนื้อทราย

มหายุขนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้พาหนะ
อันควรแก่พระราชา ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งขบวนทัพของพระราชา เครื่อง
ราชูปโภคอันสมควรแก่พระราชาโดยพลัน เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้
 ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้ปัจจัยอันควร
แก่สมณะ อันเป็นองค์ของสมณะ และเครื่องสมณูปโภคอันควรแก่สมณะโดยพลัน
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความ
นี้ไว้แล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหายุขข้อที่ ๘

^๒ ศิลปะ หมายถึงวิชาชีพมี ๒ อย่าง คือ (๑) ศิลปะสามัญมีช่างสาน ช่างหม้อ ช่างหูก เป็นต้น (๒) ศิลปะ
อย่างสูงมีช่างลวดลาย นักคำนวณด้วยวิธีการนับนิ้ว (มัททา) และนักคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา)
(ที.ปา.อ. ๒๑๔/๑๒๐)

^๓ วิชา ในที่นี้หมายถึงวิชาหลายหลากมีวิชาหมอง เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๒๑๔/๑๒๐)

^๔ จรรยา ในที่นี้หมายถึงศีล ๕ ศีล ๑๐ หรือปาฎิโมกขสังวรศีล (ที.ปา.อ. ๒๑๔/๑๒๐)

^๕ กรรม ในที่นี้หมายถึงปัญญาหยั่งรู้ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน (ที.ปา.ฎีกา ๒๑๔/๑๓๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๑. ลักษณะพระขงฆ์เรียวดจแข็งเนื้อทราย

[๒๑๕] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ
มหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษทรงปรารถนาอยู่ว่า
 ‘ทำอย่างไร ชนทั้งหลายจะพึงรู้
 ในเรื่องศิลปะ ในเรื่องวิชา ในเรื่องจรณะ
 ในเรื่องกรรมได้อย่างแจ่มชัดโดยพลัน’
 ศิลปะเป็นต้นใดที่ไม่เป็นไปเพื่อความเดือดร้อนแก่ใคร ๆ
 จะทรงบอกศิลปะเป็นต้นนั้นทันที
 ด้วยทรงหวังว่า ‘เขาจะไม่ต้องลำบากนาน’
 เพราะทรงทำกุศลธรรม มีความสุขเป็นกำไรนั้นแล้ว
 จึงทรงได้พระขงฆ์เป็นที่พึงใจ
 กลมได้สัดสวน งดงามเรียวไปตามลำดับ
 มีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น
 และมีพระดจะอันละเอียดหอมแล้ว
 บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวถึงมหาบุรุษนั้นว่า
 ‘มีพระขงฆ์เรียวดจแข็งเนื้อทราย’
 และกล่าวถึงลักษณะแห่งคุณสมบัติในเรื่องนี้ไว้ทันทีว่า
 ‘ถ้ามหาบุรุษนี้ไม่ทรงออกผนวช
 จะได้สิ่งที่พระองค์ปรารถนา
 อันสมควรแก่การครองเรือนทันที
 แต่ถ้ามหาบุรุษเช่นนั้นทรงออกผนวช
 ทรงยินดีในเนกขัมมจันทะ มีพระปรีชาเห็นแจ้ง
 มีพระวิริยะไม่ย่อหย่อน
 จะทรงได้สิ่งที่เหมาะที่ควรทันที”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๒. ลักษณะพระฉวีละเอียด

๑๒. ลักษณะพระฉวีละเอียด^๑

[๒๑๖] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ได้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ แล้วซักถามว่า 'ท่านผู้เจริญ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน' เพราะตถาคตได้ทำ สิ่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไปบุญแล้ว ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลี ไม่อาจติดพระวรกายได้

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า จักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมีปัญญามาก บรรดากามโภคีบุคคล ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งมีปัญญาเสมอ หรือมีปัญญาประเสริฐกว่าพระองค์ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีปัญญามาก ทรงมีปัญญากว้างขวาง ทรงมีปัญญา ราบเรียบ ทรงมีปัญญาแล่นไป ทรงมีปัญญาเฉียบแหลม ทรงมีปัญญาชำแรกกิเลส บรรดาสรรพสัตว์ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งมีปัญญาเสมอ หรือมีปัญญาประเสริฐกว่าพระองค์ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ ไว้แล้ว

[๒๑๗] พระโอรสภคเฑาะว์ทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ มหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ๆ
 ประสงค์จะรู้ทั่วถึง จึงเข้าไปหาบรรพชิต
 สอบถาม ตั้งใจฟังด้วยดี มุ่งประโยชน์
 ไตรตรองเรื่องที่เป็นประโยชน์

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๓. ลักษณะพระฉวีสีทอง

อุบัติเป็นมนุษย์ มีพระฉวีละเอียด
 เพราะกรรมที่เป็นไปเพื่อได้ปัญญา
 บัณฑิตผู้ฉลาดในลาภและนิมิต
 ทำนายว่า "พระกุมารเช่นนี้
 จะทรงหยั่งรู้อรรถอันลุ่มลึกแล้ว
 ถ้ามหาบุรุษผู้มีลักษณะเช่นนั้น
 ไม่ทรงออกผนวชก็จะหม่นจึกรให้เป็นไป
 ปกครองแผ่นดินในการสั่งสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์
 และในการกำหนดรู้ ไม่มีใครประเสริฐหรือเสมอเท่าพระองค์
 ถ้ามหาบุรุษผู้มีลักษณะเช่นนั้นทรงออกผนวช
 ทรงยินดีในเนกขัมมจันตะ
 จะมีพระปรีชาเห็นแจ้ง
 ทรงได้พระปัญญาอันพิเศษอันยอดเยี่ยม บรรลุพระโพธิญาณ
 มีพระปัญญาประเสริฐกว้างขวางดังแผ่นดิน"

๑๓. ลักษณะพระฉวีสีทอง^๑

[๒๑๘] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
 มนุษย์ ไม่มีความโกรธ^๒ ไม่มีความแค้นใจ แม้จะถูกล่าอย่างรุนแรงก็ไม่ขัดเคือง
 ไม่โกรธ ไม่พยายาม ไม่จงล้างจงผลาญ ไม่สำแดงความโกรธ ความคิด
 ประทุษร้าย และความเสียใจให้ปรากฏ และเป็นผู้ให้เครื่องลาด มีเนื้อดีอ่อนนุ่ม
 และให้ผ้าห่ม ที่เป็นผ้าไหมพัสเตอร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดี และผ้ากำพล
 เนื้อดี เพราะตถาคตได้ทำ สังขม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว
 มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระฉวีสีทอง คือ คล้ายทองคำ

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๑

^๒ ไม่มีความโกรธ ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงละความโกรธได้เด็ดขาดด้วยอนาคามิมรรค แต่หมายถึงสามารถ
 บรรเทาความโกรธที่เกิดขึ้นได้เร็วพลัน (ที.ปา.อ. ๒๑๘/๑๒๔, ที.ปา.ฎีกา ๒๑๘/๑๔๖)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๓. ลักษณะพระฉวีสีทอง

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้เครื่องลาดเนื้อดีอ่อนนุ่ม และได้ผ้าห่ม ที่เป็นผ้าไหมพัสดร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดี และผ้ากัมพลเนื้อดี เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้เครื่องลาดเนื้อดีอ่อนนุ่ม และได้ผ้าห่มที่เป็นผ้าไหมพัสดร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดี และผ้ากัมพลเนื้อดี เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๑๙] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษทรงอธิษฐานความไม่โกรธ
 และได้ให้ทาน คือ ผ้าเป็นอันมากล้วนแต่เนื้อดี
 มีสิ่งดงาม ดำรงอยู่ในภพก่อน ๆ
 ทรงเสียสละ เหมือนฝนตกทั่วแผ่นดิน
 ครั้นทรงทำกุศลกรรมนั้นแล้ว
 จุตจากโลกมนุษย์ ไปเกิดในเทวโลก
 เสวยวิบากอันเป็นผลกรรมที่ทรงทำไว้ดี
 มีพระฉวีคล้ายทอง ปกครองหมู่เทพในเทวโลก
 ดุจพระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาจะนั้น
 ถ้าทรงครองเรือน ไม่ปรารถนาที่จะทรงออกผนวช
 ก็ทรงครอบครองแผ่นดินกว้างใหญ่
 ปกครองประชาชนในแผ่นดินนี้
 ทรงได้พระฉวีที่ละเอียด
 งดงามและไม่มีมลทินพร้อมทั้งรัตนะ ๗ ประการ
 ถ้าทรงออกผนวชก็จะได้อาสน์และผ้าห่มอย่างดี
 และทรงได้รับประโยชน์
 เสวยผลกรรมที่ทรงกระทำไว้ในภพก่อน
 ไม่มีความหมัดสิ้นไปแห่งผลกรรมที่พระองค์ทรงทำไว้เลย”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๑๔. ลักษณะพระคฤหฐานเร้นอยู่ในฝัก

๑๔. ลักษณะพระคฤหฐานเร้นอยู่ในฝัก^๑

[๒๒๐] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ เป็นผู้นำพวกญาติ มิตรสหาย ผู้มีใจดี ที่หายไปนาน จากกันไปนาน ให้กลับมาพบกัน คือ นำมารดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับมารดา นำบิดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับบิดา นำพี่ชายน้องชายให้พบกับพี่ชายน้องชาย นำพี่ชายน้องชายให้พบกับพี่สาวน้องสาว นำพี่สาวน้องสาวให้พบกับพี่ชายน้องชาย นำพี่สาวน้องสาวให้พบกับพี่สาวน้องสาว ครั้นทำให้พบกันแล้วก็ได้รับความชื่นชม เพราะตถาคตได้ทำ สังฆม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระคฤหฐานเร้นอยู่ในฝัก

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมีพระโอรสมาก มีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายราชศัตรูได้ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีพระอริยสาวกมาก พระอริยสาวกของพระองค์มีจำนวนหลายพัน เป็นผู้แก่กล้า มีความเพียรเป็นคุณสมบัติ กำจัดเสนา(กิเลส)เสียได้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๒๑] พระโอราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ๆ
ได้ทรงนำพวกญาติ มิตร
ที่หายไปนาน จากกันไปนานให้มาพบกัน
ครั้นทรงทำให้พบกันแล้วก็ได้รับความชื่นชม

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๐

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]
๑๕-๑๖. ลักษณะพระวรกายเป็นปริมณฑลจตุปริมณฑลแห่งต้นไทร

เพราะกุศลกรรมนั้น พระองค์จึงเข้าไปสู่โลกทิพย์
เสวยความสุขและสมบัติเป็นที่เพลิดเพลินและยินดี
จตุจากเทวโลกแล้วเสด็จมาในโลกนี้อีก
ได้องค์กายพ คือ พระคุษฐาน
ที่ควรปกปิดด้วยผ้า เรนอยู่ในฝัก
มหาบุรุษเช่นนั้นมีพระโอรสมาก
พระโอรสของพระองค์มากกว่า ๑,๐๐๐ องค์
เป็นผู้แก่กล้า เป็นวีรบุรุษ สามารถให้ศัตรูพ่ายไป
ให้ปีติเกิด และทูลถ้อยคำน่ารัก
แก่มหาบุรุษที่ยังทรงเป็นคฤหัสถ์
เมื่อมหาบุรุษทรงออกผนวชบำเพ็ญพรต
จะมีพระสาวกมากกว่านั้น
ล้วนแต่ดำเนินตามพระพุทธรูป
ลักษณะนั้นย่อมบ่งบอกถึงพระคุษฐาน
ที่เรนอยู่ในฝักของมหาบุรุษ
“ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์ หรือบรรพชิต”

ภาณวารที่ ๑ จบ

๑๕-๑๖. ลักษณะพระวรกายเป็นปริมณฑลจตุปริมณฑลแห่งต้นไทร
และเมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ลูบคลำถึงพระขาน
ด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้^๑

[๒๒๒] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
มนุษย์เมื่อตรวจดูมหาชนที่ควรสงเคราะห์ ย่อมรู้จักชนที่เท่าเทียมกัน รู้จักตนเอง
รู้จักฐานะของบุคคล รู้จักความแตกต่างของบุคคล หยั่งทราบว่าคุณคนนี้ควรกับสิ่งนี้

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๙,๙

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๑๕-๑๖. ลักษณะพระวรกายเป็นปริมณฑลจปริมณฑลแห่งต้นไทร

บุคคลนี้ควรกับสิ่งนี้ แล้วทำให้เหมาะกับความแตกต่างในฐานะนั้น ๆ ในกาลก่อน เพราะตถาคตได้ทำ สังขม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระวรกายเป็นปริมณฑลจปริมณฑลแห่งต้นไทร (๒) เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระขาน ด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์น่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก มีพระคลังเต็มบริบูรณ์ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก พระองค์จะทรงมีทรัพย์เหล่านี้ คือ สัทธาณะ (ทรัพย์คือศรัทธา) สีลณะ (ทรัพย์คือศีล) หิริณะ (ทรัพย์คือหิริ) โอตตปฺปนณะ (ทรัพย์คือโอตตปฺปะ) สุตตะณะ (ทรัพย์คือสุตะ) จาคณะ (ทรัพย์คือจาคะ) ปญญาณะ (ทรัพย์คือปัญญา) เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๒๓] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเมื่อตรวจดูมหาชนที่ควรสงเคราะห์
พิจารณาแล้ว สอดส่องแล้ว คิดแล้ว หยิ่งทราบวา
'บุคคลนี้ ควรกับสิ่งนี้' แล้วทำให้เหมาะ
กับความแตกต่างของบุคคลในฐานะนั้น ๆ ในกาลก่อน
ก็แล เพราะเศษของผลกรรมที่เป็นสุจริต
พระมหาบุรุษเมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลง
ก็ทรงลูบคลำถึงพระขานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๗-๑๙. ลักษณะมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์

และมีพระวรกายเป็นปริมณฑล

ดจตันไทรทึงอองงามบนแผ่นดิน

มนุษย์ทั้งหลายที่มีปัญญาอันละเอียด

รู้จักนิมิตและลักษณะมากอย่าง ทำนายว่า

‘พระกุมารนี้เมื่อยังทรงพระเยาว์

มีพระรูปพระโจอมงดงาม

จะได้สิ่งอันควรแก่คฤหัสถ์มากอย่าง

พระกุมารผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินในโลกนี้

จะทรงมีกามโภคะซึ่งควรแก่คฤหัสถ์เป็นอันมาก

ถ้าพระกุมารนี้ทรงละกามโภคะทั้งปวง

จะทรงได้ทรัพย์อันเลิศยอดเยี่ยมสูงสุด”

๑๗-๑๙. ลักษณะมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์

ดจล้าตัวทอนหน้าของราชสีห์ เป็นต้น^๑

[๒๒๕] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
มนุษย์เป็นผู้หวังประโยชน์ หวังความเกื้อกูล หวังความผาสุก หวังความเกษมจาก
โยคะแก่คนหมู่มาก ด้วยมนสิการว่า ‘ทำไฉน ชนเหล่านี้พึงเจริญด้วยศรัทธา เจริญ
ด้วยศีล เจริญด้วยสตะ เจริญด้วยพุทธิ เจริญด้วยจาคะ เจริญด้วยธรรม เจริญด้วย
ปัญญา เจริญด้วยทรัพย์และธัญชาติ เจริญด้วยนาและสวน เจริญด้วยสัตว์สองเท้า
และสัตว์สี่เท้า เจริญด้วยบุตรและภรรยา เจริญด้วยทาสกรรมกรและคนรับใช้ เจริญ
ด้วยญาติ เจริญด้วยมิตร เจริญด้วยพวกพ้อง’ เพราะตถาคตได้ทำ สิ่งสม พอกพูน
กรรมนั้น ฯลฯ จุตติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ
๓ ประการนี้ คือ (๑) มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดจล้าตัวทอนหน้าของราชสีห์
(๒) มีร่องพระปฤษฏางค์เต็มเสมอกัน (๓) มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๗, ๑๘, ๒๐

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๑๗-๑๙. ลักษณะมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๓ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงมีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ได้แก่ ไม่เสื่อมจากทรัพย์และธัญชาติ ไม่เสื่อมจากนาและสวน ไม่เสื่อมจากสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า ไม่เสื่อมจากบุตรและภรรยา ไม่เสื่อมจากทาสกรรมกรและคนรับใช้ ไม่เสื่อมจากญาติ ไม่เสื่อมจากมิตร ไม่เสื่อมจากพวกพ้อง ไม่เสื่อมจากสมบัติทุกอย่าง เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะมีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ได้แก่ ไม่เสื่อมจากศรัทธา^๑ ไม่เสื่อมจากศีล^๒ ไม่เสื่อมจากสัจจะ^๓ ไม่เสื่อมจากจาคะ ไม่เสื่อมจากปัญญา ไม่เสื่อมจากสมบัติทุกอย่าง เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๒๕] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษทรงปรารถนา

และทรงหวังความสำเร็จประโยชน์ว่า

‘ท่าไหน ชนเหล่าอื่นไม่พึงเสื่อมจากศรัทธา

จากศีล จากสัจจะ จากพุทธิ จากจาคะ

จากธรรม จากสิ่งที่ทำให้สำเร็จประโยชน์มากอย่าง

จากทรัพย์และธัญชาติ จากนาและสวน

จากบุตรและภรรยา จากสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า

เชิงอรรถ :

- ^๑ ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ มี ๒ ระดับ นับจากต่ำไปหาสูง คือ (๑) โอบกัปปนสัทธา คือ ความเชื่อที่ปักใจเชื่อในสิ่งที่น่าเชื่อ (๒) ปสาทนสัทธา คือ ความเชื่อที่อาศัยความเลื่อมใสอย่างแรงกล้าในสิ่งที่น่าเลื่อมใส (ที.ปา.อ. ๒๒๕/๑๒๗, อง.ปญจก.อ. ๓/๒๐๕/๘๕, ที.ปา.ฐีกา ๒๒๕/๑๔๙) และดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๐๕/๓๔๗ ประกอบ
- ^๒ ศีล ในที่นี้หมายถึงศีล ๕ ศีล ๑๐ (ที.ปา.อ. ๒๒๕/๑๒๗)
- ^๓ สัจจะ ในที่นี้หมายถึงการศึกษาที่น่าประโยชน์สุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย (ที.ปา.ฐีกา ๒๒๕/๑๔๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๐. ลักษณะมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี

จากญาติ จากมิตร จากพวกพ้อง
จากพละ จากวรรณะ และจากสุขทั้ง ๒ ประการ'
มหาบุรุษนั้น มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์
ดจล่ำตัวท่อนหน้าของราชสีห์
มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด
และมีร่องพระปฤษฎางค์เต็มราบเสมอกัน
ลักษณะทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นบุพนิมิต
อันไม่เสื่อมของพระองค์
เพราะกรรมที่ทรงสั่งสม กระทำไว้ในกาลก่อน
มหาบุรุษแม่ทรงเป็นคฤหัสถ์
ทรงเจริญด้วยทรัพย์และธัญชาติ บุตรและภรรยา
สัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า (ถ้า)ทรงตัดกังวลเสีย ออกผนวช
จะบรรลุพระโพธิญาณอันยอดเยี่ยม
มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา”

๒๐. ลักษณะมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี^๑

[๒๒๖] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยศัสตรา เพราะตถาคตได้ทำ สังฆม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุตติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารเกิดที่ลำพระศอกและมีปลายชูขึ้นรับรสพระกระยาหารส่งไปทั่วสรรพางค์

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมีพระโรคพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ประกอบด้วยไพศาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๒๐. ลักษณะมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี

ไม่ร้อนนัก เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะมีพระโรคาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ปานกลาง เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๒๗] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเป็นผู้ไม่ทรงเบียดเบียน
ไม่ทรงย่ำยีปวงชนด้วยฝ่ามือ และท่อนไม้
ด้วยก้อนดิน ด้วยศัสตรา ด้วยคำสั่งประหาร
ด้วยการจองจำ หรือด้วยการข่มขู่
เพราะกรรมนั้นนั่นแหละ
มหาบุรุษจึงเข้าถึงสุดดี บันเทิงใจ
และเพราะทำกรรมมีผลเป็นสุข
จึงได้สุขมากเสด็จมาในโลกนี้
ทรงได้เส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี
ตั้งอยู่ในที่เหมาะสม ทำให้โอชะแผ่ไปสม่ำเสมอ
ด้วยเหตุนั้น พรหมณ์ผู้ฉลาด
มีปัญญาเห็นแจ่มแจ้งทำนายว่า
‘พระกุมารนี้จักมีความสุขมาก’
ลักษณะนั้นย่อมบ่งบอกถึงเส้นประสาท
รับรสพระกระยาหารได้ดีนั้น
ของมหาบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นครุฑหัสต์หรือบรรพชิต”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๑-๒๒. ลักษณะมีดวงพระเนตรดำสนิทและแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด

๒๑-๒๒. ลักษณะมีดวงพระเนตรดำสนิทและแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด^๑

[๒๒๘] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ไม่ถลึงตา^๒ ไม่ค้อน ไม่เมิน มองตรง มองเต็มตา และแลดูคนหมู่มากด้วย ดวงตาเปี่ยมด้วยความรัก เพราะตถาคตได้ทำ สิ่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจาก เทวโลกแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีดวงพระเนตรดำสนิท (๒) มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะเป็นผู้ที่แลดูน่ารักของคนหมู่มากและเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของพราหมณ์และคหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะเป็นผู้ที่แลดูน่ารักของคนหมู่มาก และเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๒๙] พระโบริกษณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ มหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษไม่ถลึงตา ไม่ค้อน ไม่เมิน
มองตรง มองเต็มตา
แลดูคนหมู่มากด้วยดวงพระเนตรเปี่ยมด้วยความรัก
พระองค์เสวยผลวิบากในสุคติทั้งหลาย
บันเทิงอยู่ในสุคติเหล่านั้น เสด็จมาในโลกนี้
มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๙,๓๐

^๒ ไม่ถลึงตา ในที่นี้หมายถึงไม่จ้องดูด้วยความโกรธจนตาลนเหมือนตาปู (ที.ปา.อ. ๒๒๘/๑๒๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๒๓. ลักษณะพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์

และมีดวงพระเนตรดำสนิท

มองเห็นได้ชัดเจน

พวกมนุษย์จำนวนมากเป็นอภิโยคี^๑

มีความรอบคอบ ฉลาดในนิมิต

ฉลาดในการทำนายอย่างละเอียดถี่ถ้วน

จะชมเชยพระกุนารนั้นว่า 'เป็นผู้ที่แลดูน่ารัก'

อนึ่ง แม้ทรงเป็นคฤหัสถ์ ก็แลดูน่ารัก

เป็นที่รักของคนหมู่มาก

ถ้าไม่ทรงเป็นคฤหัสถ์ ทรงเป็นพระสมณะ

จะทรงเป็นที่รักและดับโศกของคนหมู่มาก"

๒๓. ลักษณะพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์^๒

[๒๓๐] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์เป็นผู้นำของคนหมู่มากในกุศลธรรม เป็นประมุขของคนหมู่มากในกายสุจริต ในวจีสุจริต ในมโนสุจริต ในการจำแนกทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในความเกื้อกูลมารดา ในความเกื้อกูลบิดา ในความเกื้อกูลสมณะ ในความเกื้อกูล พราหมณ์ ในความประพาดิอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลธรรมอันยิ่ง อื่น ๆ อีก เพราะตถาคตได้ทำ สิ่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้น แล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระเศียรดุจประดับด้วย กรอบพระพักตร์

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า จักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะเป็นผู้ที่คน หมู่มาก คือ พราหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชาวชนบท ไหฺรอาจารย์และมหาอำมาตย์

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นอภิโยคี ในที่นี้หมายถึงผู้รู้ในลักษณะศาสตร์ (ที.ปา.อ. ๒๒๙/๑๒๘)

^๒ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๓๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๓. ลักษณะพระเศียรตจประดับด้วยกรอบพระพักตร์

แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราช่า เศรษฐี ราชกุมาร ดำเนินตาม
เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
เทวดา มนุษย์ อสุร นาค คนธรรพ์ ดำเนินตาม เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่ง
ดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๓๑] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ
มหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษเป็นผู้นำในธรรมทั้งหลายที่เป็นสุจริต
ทรงยินดีในธรรมจริยา เป็นผู้ที่คนหมู่มากดำเนินตาม
เสวยผลบุญในสวรรค์
มหาบุรุษนั้น ครั้นเสวยผลแห่งสุจริต
แล้วเสด็จมาในโลกนี้
ทรงได้ความเป็นผู้มีพระเศียรตจประดับด้วยกรอบพระพักตร์
พวกที่ทรงความรู้ในเรื่องพยัญชนะและนิมิตทำนายว่า
'พระกุมารนี้ จักเป็นผู้นำของคนหมู่มาก
ในหมู่มนุษย์ ในโลกนี้
ผู้ที่ช่วยเหลือพระองค์ในเบื้องต้น จะมีจำนวนมาก
ในกาลนั้น พรหมณ์ทั้งหลายจะทำนายพระองค์ว่า
'ถ้าทรงเป็นกษัตริย์ จะทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
จะทรงได้รับความช่วยเหลือจากคนหมู่มาก
ถ้ามหาบุรุษนั้นทรงออกผนวช
จะทรงเป็นผู้ปราดเปรื่อง เชี่ยวชาญในธรรม
คนหมู่มากจะเป็นผู้ยินดียิ่ง
ในคุณคือคำสอนของพระองค์และจะเป็นผู้ดำเนินตาม”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]
๒๔-๒๕. ลักษณะพระโลมชาติเดียว

๒๔-๒๕. ลักษณะพระโลมชาติเดียว
และพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น^๑

[๒๓๒] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือพูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก เพราะตถาคตได้ทำ สังขม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุตติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระโลมชาติเดียว (๒) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ พรหมมณฺ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร ประพฤติตาม เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสุร นาค คนธรรพ์ ประพฤติตาม เมื่อเป็นพระพุทธรูปจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๓๓] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๑๓,๓๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๔-๒๕. ลักษณะพระโลมชาติเดียว

“ในชาติก่อน ๆ มหาบุรุษมีสังปฏิญาณ
มีพระวาจาไม่เป็นสอง เว้นคำเหลวไหล
ไม่ตรัสให้คลาดเคลื่อนแก่ใคร ๆ
ตรัสตามความจริงแท้ แน่นอน
มีพระอุณาโลมสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น
เกิดในระหว่างพระโขนง
และไม่มีพระโลมชาติเกิดในขุมเดียวกัน ๒ เส้น
ทั่วพระสรีระสะพรั่งด้วยพระโลมชาติเดียว

พวกผู้รู้พระลักษณะ

ฉลาดในปางและนิมิต จำนวนมากมาประชุมกัน
แล้วทำนายมหาบุรุษนั้นว่า
พระอุณาโลมตั้งอยู่ในตำแหน่งที่บ่งชี้ว่า
คนหมู่มากจะประพศติดตามพระองค์ผู้มีลักษณะเช่นนี้
มหาบุรุษแม้ทรงเป็นคฤหัสถ์ผู้เช่นนี้
มหาชนก็ประพศติดตาม
เพราะกรรมที่ทรงกระทำไว้มากในชาติก่อน
แม้ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีความกังวล
เป็นบรรพชิตผู้ยอดเยี่ยม
ประชาชนก็ประพศติดตาม”

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๖-๒๗. ลักษณะพระทนต์ ๔๐ ซี่และไม่ห่างกัน

๒๖-๒๗. ลักษณะพระทนต์ ๔๐ ซี่และไม่ห่างกัน^๑

[๒๓๔] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ ละเว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความจากฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ขึ้นชมยินดีเพลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พุดแต่คำที่สร้างสรรค์ความสามัคคีกัน เพราะตถาคตได้ทำ สังฆม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ (๒) มีพระทนต์ไม่ห่าง

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็น พระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงมี บริษัทที่ไม่แตกแยกกัน บริษัทที่ไม่แตกแยกกันของพระองค์ คือ พรหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี ราชกุมาร เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าว มานี้ ฯลฯ เมื่อ เป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีบริษัทที่ไม่แตกแยกกัน บริษัทที่ไม่แตกแยกกันของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่ง ดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๓๕] พระโบริณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ มหาบุรุษนั้นว่า

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๓, ๒๔

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]
 ๒๖-๒๗. ลักษณะพระทนต์ ๔๐ ซี่และไม่ห่างกัน

“มหาบุรุษนั้น ไม่ตรัสวาจา
 ที่ทำให้เกิดการแตกแยกกัน
 คือ ทำผู้ที่ปรองดองกันให้แตกแยกกัน
 ทำให้การวิวาทขยายตัวไปสู่การแตกแยกกัน
 ทำเรื่องที่ไม่ใช่หน้าที่จนเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะกัน
 (และ) ที่ก่อให้เกิดการแตกแยกแก่คนที่ปรองดองกัน
 ตรัสแต่วาจาอ่อนหวาน
 คือ ที่ส่งเสริมการไม่วิวาทกัน
 ที่ก่อให้เกิดสมานฉันท์ระหว่างผู้ที่แตกกัน
 ขจัดความทะเลาะของชุมชนทำให้สามัคคีกัน
 และทรงเพิลิตเพิลินบันเทิงอยู่กับผู้ที่ปรองดองกัน
 มหาบุรุษนั้น เสวยผลวิบากในสุดติ
 เสด็จมาในโลกนี้ มีพระทนต์ ๔๐ ซี่
 มีพระทนต์ไม่ห่าง เรียบสนิท
 ได้สัดส่วน เกิดขึ้นในพระโอษฐ์
 ถ้าเป็นกษัตริย์ จะทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
 จะทรงมีบริษัทไม่แตกแยกกัน
 ถ้าเป็นสมณะจะทรงเป็นผู้ปราศจากกิเลสเพียงตั้งฐลี
 และเป็นผู้ปราศจากกิเลสเพียงตั้งมลทิน
 บริษัทของพระองค์ จะเป็นผู้ดำเนินตามไม่หวั่นไหว”

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักขณสูตร]

๒๘-๒๙. ลักษณะพระชีวหาใหญ่ยาวและพระสรเสียดจเสียดพรหม

๒๘-๒๙. ลักษณะพระชีวหาใหญ่ยาวและพระสรเสียดจเสียดพรหม^๑

[๒๓๖] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น มนุษย์ ละเว้นขาดจากคำหยาบ คือ พูดแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ นารัก จับใจ เป็น คำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ เพราะตถาคตได้ทำ สิ่งสม พอกพูน กรรมนั้น ฯลฯ จุตจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ได้ลักษณะ มหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระชีวหาใหญ่ยาว (๒) มีพระสรเสียดจเสียดพรหม ตรัสจเสียดจเสียดร้องของนการเวก

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะมี พระวาจาอันชนทั้งหลายยอมรับ ชนทั้งหลาย คือ พรหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี ราชกุมาร ยอมรับพระดำรัสของพระองค์ เมื่อเป็นพระราชา จะทรงได้สิ่งดังกล่าวนี้นี้ ฯลฯ เมื่อทรงเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็น พระพุทธเจ้าจะมีพระวาจาอันชนทั้งหลายยอมรับ ชนทั้งหลาย คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพยอมรับพระดำรัสของ พระองค์ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวนี้นี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความ นี้ไว้แล้ว

[๒๓๗] พระโบริณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะ มหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษนั้น ไม่ตรัสคำหยาบรุนแรง
คือ ที่ก่อให้เกิดการด่า การบาดหมาง และการเบียดเบียนกัน
ที่ก่อให้เกิดความเจ็บแค้น ที่ทำลายชนจำนวนมาก
ตรัสแต่คำอ่อนหวาน นุ่มนวล มีประโยชน์

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๗,๒๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๓๐. ลักษณะพระหนุดจางราชสีห์

มหาบุรุษนั้น ตรัสแต่คำเป็นที่ถูกใจ
จับใจ เสนาะโสต จึงทรงได้รับผลอันเกิดจากความประพฤติดี
เสวยผลบุญในสวรรค์ทั้งหลาย
ครั้นเสวยผลอันเกิดจากความประพฤติดีแล้ว
เสด็จมาในโลกนี้ ได้ความเป็นผู้มีพระสรเสียงดลเสียงพรหม
เป็นผู้มีพระชีวหาใหญ่ หนา
เป็นผู้มีพระดำรัสอันชนทั้งหลายยอมรับ
ผลนั้นย่อมสำเร็จแก่มหาบุรุษผู้ตรัสอยู่
แม้เมื่อทรงเป็นคฤหัสถ์ ฉันทิ
ถ้ามหาบุรุษนั้นทรงออกผนวช
หมู่ชนจะเชื่อถือพระดำรัสของพระองค์
ผู้ตรัสสภามิตหลากหลายแก่คนหมู่มาก ฉันทิ”

๓๐. ลักษณะพระหนุดจางราชสีห์^๑

[๒๓๘] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็น
มนุษย์ ละเว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ คือ พุดถูกกาล พุดแต่คำจริง พุดอิงประโยชน์
พุดอิงธรรม พุดอิงวินัย พุดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วย
ประโยชน์ เหมาะแก่เวลา ตถาคตได้ทำ สังสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจากเทว-
โลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระหนุดจางราชสีห์

มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชาจะไม่มีข้าศึกศัตรู
ที่เป็นมนุษย์คนใดกำจัดพระองค์ได้ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวนี้อันนี้ ฯลฯ
เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะไม่มีข้าศึกศัตรูภายในหรือ

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๓๐. ลักษณะพระหนุดจางราชสีห์

ภายนอก คือ รากะ โทสะ หรือโมหะ หรือสมณพราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกกำจัดพระองค์ได้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๓๙] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษนั้น ไม่ตรัสคำเพื่อเจ้า

ไม่ตรัสคำปราศจากหลักฐาน

มีครรลองแห่งพระดำรัสไม่สับสน

ทรงกำจัดคำที่ไม่เป็นประโยชน์

ตรัสแต่คำที่เป็นประโยชน์

และคำที่เป็นสุขแก่คนหมู่มาก

ครั้นทรงทำกรรมนั้นแล้วจตุจากมนุษย์โลก

เข้าสู่เทวโลก เสวยผลวิบากแห่งกรรมที่ทรงทำดีแล้ว

จตุแล้ว เสด็จมาในโลกนี้อีก

ได้ความเป็นผู้มีพระหนุดจางราชสีห์

ซึ่งเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์สี่เท้า

ถ้าเป็นพระราชาจะทรงเป็นจอมมนุษย์

เป็นใหญ่เหนือมนุษย์ เป็นผู้มีอำนาจมาก

เป็นผู้ที่ใครกำจัดได้ยากยิ่ง

เป็นผู้เสมอกับเทพผู้ประเสริฐในเมืองไตรทิพย์

ดุจพระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าเทพ ฉะนั้น

ผู้มีสภาวะเช่นนั้นเป็นผู้ที่คนธรรมดา อสูร

ท้าวสักกะ และยักษ์ผู้กล้าหาญ กำจัดไม่ได้ง่าย

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]
๓๑-๓๒. ลักษณะพระหนต์เรียบเสมอกันและพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

ผู้มีพระลักษณะเช่นว่านั้น
ย่อมจะเป็นใหญ่ในทิศทั้งหลาย
คือทั้งทิศใหญ่และทิศเฉียง ในโลกนี้”

๓๑-๓๒. ลักษณะพระหนต์เรียบเสมอกันและพระเขี้ยวแก้วขาวงาม^๑

[๒๔๐] ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์จะมีจลาอาชีวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ คือ เว้นขาดจากการโกง ด้วยตาชั่ง การโกงด้วยของปลอม การโกงด้วยเครื่องตวงวัด การรับสินบน การล่อลวง การตลบตะแลง การตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีขึงรังราว การปล้น และการชุกกรโขก เพราะตถาคตได้ทำ สังสม พอกพูน ทำให้กรรมนั้น ไพบูลย์แล้ว หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครอบงำเทพเหล่าอื่นในเทวโลกนั้น ด้วยฐานะ ๑๐ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นใหญ่ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โภญฐัพพะทิพย์ จุตติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ ๒ ประการนี้ คือ (๑) มีพระหนต์เรียบเสมอกัน (๒) มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

มหาบุรุษนั้นทรงสมบุรณ์ด้วยลักษณะ ๒ ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ (๑) จักรแก้ว (๒) ช้างแก้ว (๓) ม้าแก้ว (๔) มณีแก้ว (๕) นางแก้ว (๖) คหบดีแก้ว (๗) ปริณายกแก้ว และมีพระราชโอรสมากกว่า ๑,๐๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายราชศัตรุได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต ไม่มีเสาเขื่อน ไม่มีเขตหมาย ไม่มีรั้วหนาม มั่งคั่ง อุดมสมบุรณ์ ปลอดภัยสงบ ไร้เสี้ยนหนาม เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระราชา จะทรงมีบริวารสะอาด บริวารที่สะอาดของพระองค์ คือ พรหมณ์ คหบดี ขวานินคม ขาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นลักษณะมหาบุรุษข้อที่ ๒๔,๒๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]

๓๑-๓๒. ลักษณะพระทนต์เรียบเสมอกันและพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร เมื่อเป็นพระราชาก็ทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ อนึ่ง ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลก เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงมีบริวารสะอาด บริวารที่สะอาดของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว

[๒๕๑] พระโบราณกเถระทั้งหลาย จึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า

“มหาบุรุษนั้นทรงละมิจฉาอาชีวะ

ดำรงพระชนม์อยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ

อันสะอาดเป็นธรรม ทรงกำจัดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

ทรงประพฤดิแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นสุขแก่คนหมู่มาก

เสวยสิ่งที่มีผลเป็นสุข

ที่สัตบุรุษผู้มีปัญญาละเอียด ฝูงลาดสรรเสริญแล้ว

เป็นผู้เสมอกับเทพผู้ประเสริฐในเมืองไตรทิพย์

เป็นผู้พร้อมด้วยความยินดีและความเพลิดเพลิน

อภิรมย์อยู่ในสวรรค์

ครั้นจติจากสวรรค์นั้น ได้ภพที่เป็นมนุษย์

ทรงได้รับผลวิบากแห่งกรรมที่ทรงทำดีแล้ว

คือ มีพระทนต์เรียบ เสมอ สะอาด ขาวผ่อง

ด้วยวิบากแห่งกรรมที่เหลือ

พวกมนุษย์ผู้ทำนายนลักษณะ

ที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้ละเอียดรอบคอบจำนวนมาก

ประชุมกันแล้วทำนายนมหาบุรุษนั้นว่า

‘พระกุมารนี้ จะมีหมู่ชนที่สะอาดเป็นบริวาร

มีพระทนต์ที่เกิดทั้ง ๒ ครั้ง

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๗. ลักษณะสูตร]
 ๓๑-๓๒. ลักษณะพระทนต์เรียบเสมอกันและพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

สม่าเสมอ ขาว สะอาด งดงาม
 เมื่อพระองค์ทรงเป็นพระราชาปกครองแผ่นดินใหญ่
 จะทรงมีคนหมู่มากเป็นบริวารที่สะอาด
 และไม่มีการข่มขู่ให้เดือดร้อนในราชอาณาจักร
 คนทั้งหลายต่างประพาสสิ่งที่เป็นประโยชน์
 และเป็นความสุขแก่คนหมู่มาก

ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นสมณะ

จะปราศจากบาปกรรม
 มีกิเลสเพียงดังขลุ่ยระงับไป เป็นผู้ไม่มีกิเลส
 ปราศจากความกระวนกระวายและความลำบาก
 จะทรงเห็นโลกนี้และโลกอื่น

คฤหัสถ์จำนวนมากและพวกบรรพชิต

ผู้ที่ทำตามโอวาทของพระองค์
 จะกำจัดบาปกรรมที่ไม่สะอาดอันบัณฑิตติเตียนแล้ว
 มีบริวารที่สะอาด

กำจัดสนิมตะปู^๑ โทษและกิเลสเสียได้แวดล้อมพระองค์”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายมีใจยินดีต่างชื่นชมพระ
 ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

ลักษณะสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สนิมตะปู คำ สนิม ในที่นี้หมายถึงอกุศลมูลคือราคะ โทสะ โมหะ ที่ทำจิตให้เศร้าหมอง ส่วนคำ ตะปู หมายถึงอกุศลมูล คือ ราคะ โทสะ โมหะ ที่ตรึงจิตไว้ (ที.ปา.อ. ๒๔๑/๑๓๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๑๙๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ว่าด้วยสิงคาลกมาณพ

๘. สิงคาลกสูตร

ว่าด้วยสิงคาลกมาณพ

[๒๔๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น สิงคาลกะ คหบดีบุตร ลูกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปี้ยก มีผมเปี้ยก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า(ทิศตะวันออก) ทิศเบื้องขวา(ทิศใต้) ทิศเบื้องหลัง(ทิศตะวันตก) ทิศเบื้องซ้าย(ทิศเหนือ) ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน

[๒๔๓] ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเห็นสิงคาลกะ คหบดีบุตร ลูกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปี้ยก มีผมเปี้ยก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนแล้ว ได้ตรัสถามสิงคาลกะ คหบดีบุตรดังนี้ว่า "คหบดีบุตร เธอลูกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปี้ยก มีผมเปี้ยก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ เพราะเหตุไร"

สิงคาลกะ คหบดีบุตรกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ ก่อนจะตาย ได้กล่าวไว้ว่า 'นี่แน่ลูก เจ้าพึงไหว้ทิศทั้งหลาย' ข้าพระองค์ สักการะ เคารพ นับถือ บูชาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปี้ยก มีผมเปี้ยก ประคองอัญชลี ไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สังคาลกสูตร]
กรรมกิลเลส ๔

ทศ ๖

[๒๔๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ในอริยวินัย(ธรรมนิยมแบบแผนของพระอริยะ) เขาไม่ไหวทศ ๖ กันอย่างนี้”

สังคาลกะ คหบดีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยวินัย เขาไหวทศ ๖ กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามวิธีการไหวทศ ๖ ในอริยวินัยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

สังคาลกะ คหบดีบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร อริยสาวกละกรรมกิลเลส(กรรมเครื่องเศร้าหมอง) ๔ ประการได้แล้ว ไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ และไม่ข้องแวะอบายมุข(ทางเสื่อม) ๖ ประการ แห่งโภคะทั้งหลาย อริยสาวกนั้นเป็นผู้ปราศจากบาปกรรม ๑๔ ประการนี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ปิดป้องทศ^๑ ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

กรรมกิลเลส ๔

[๒๔๕] กรรมกิลเลส ๔ ประการที่อริยสาวก ละได้แล้ว อะไรวาง คือ

๑. กรรมกิลเลสคือปาณาติบาต
๒. กรรมกิลเลสคืออทินนาทาน
๓. กรรมกิลเลสคือกาเมสุมิจฉาจาร
๔. กรรมกิลเลสคือมุสาวาท

กรรมกิลเลส ๔ ประการนี้ ที่อริยสาวกนั้น ละได้แล้ว”

เชิงอรรถ :

^๑ ปิดป้องทศ ในที่นี้หมายถึงปกปิดช่องว่างระหว่างตนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่าทศ ๖ (ที.ปา.ฎีกา ๒๔๔/๑๕๙)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

เหตุ ๔ ประการ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์
การล่วงละเมิดภรรยาผู้อื่น และการพูดเท็จ
เรียกว่า เป็นกรรมกิเลส
บัณฑิตทั้งหลายไม่สรรเสริญ”

เหตุ ๔ ประการ

[๒๔๖] อริยสาวกไม่ทำบาปกรรมโดยเหตุ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ
ปุถุชน

๑. ย่อมถึงฉันทาคติ (ล่าเหยียงเพราะรัก) ทำบาปกรรม
๒. ย่อมถึงโทสาคติ (ล่าเหยียงเพราะชัง) ทำบาปกรรม
๓. ย่อมถึงโมหาคติ (ล่าเหยียงเพราะหลง) ทำบาปกรรม
๔. ย่อมถึงภยาคติ (ล่าเหยียงเพราะกลัว) ทำบาปกรรม

ส่วนอริยสาวก

๑. ย่อมไม่ถึงฉันทาคติ
๒. ย่อมไม่ถึงโทสาคติ
๓. ย่อมไม่ถึงโมหาคติ
๔. ย่อมไม่ถึงภยาคติ

อริยสาวกย่อมไม่ทำบาปกรรม โดยเหตุ ๔ ประการนี้

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม
เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ
ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
โทษแห่งสุราเมรัย ๖ ประการ

เหมือนดวงจันทร์ข้างแรม ฉะนั้น
บุคคลใดไม่ละเมิดความชอบธรรม
เพราะฉันทาคติ โทษาคติ โมหาคติ ภยาคติ
ยศของบุคคลนั้นย่อมเจริญ
เหมือนดวงจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น”^๑

อธิบายมุข ๖ ประการ

[๒๔๗] อริยสาวกไม่ข้องแวะอธิบายมุข ๖ ประการ แห่งโภคะทั้งหลาย อะไรบ้าง
คือ

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท เป็นอธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็น
อธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
๓. การเที่ยวดูมหรสพ เป็นอธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็น
อธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอธิบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย

โทษแห่งสุราเมรัย ๖ ประการ

[๒๔๘] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอัน
เป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. เสียทรัพย์หันตาเห็น
๒. ก่อการทะเลาะวิวาท

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกภ.(แปล) ๒๑/๑๗-๑๙/๒๙-๓๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

โทษแห่งการเที่ยวดมหรสพ ๖ ประการ

๓. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
๕. เป็นเหตุให้ไม่รู้จักกาย
๖. เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้แล

โทษแห่งการเที่ยวกลางคืน ๖ ประการ

[๒๔๙] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาตน
๒. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาบุตรภรรยา
๓. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
๔. เป็นที่สงสัย^๑ของคนอื่นด้วยเหตุต่าง ๆ
๕. มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง
๖. ทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ ประการนี้แล

โทษแห่งการเที่ยวดมหรสพ ๖ ประการ

[๒๕๐] คหบดีบุตร การเที่ยวดมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. มีการรำที่ไหน (ไปที่นั่น)
๒. มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น)
๓. มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น)

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นที่สงสัย ในที่นี้หมายถึงถูกสงสัยว่าเป็นผู้ทำกรรมชั่วทั้งที่ไม่มีส่วนในกรรมชั่วนั้น (ที.ปา.อ. ๒๔๙/๑๓๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๐๓ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

โทษแห่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการ

๔. มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น)
๕. มีการบรณเฑาะฐที่ไหน (ไปที่นั่น)
๖. มีเถียงที่ไหน (ไปที่นั่น)

คหบดีบุตร การเที่ยวดูมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้แล

โทษแห่งการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ๖ ประการ

[๒๕๑] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. ผู้ชนะยอมก่อเวร
๒. ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป
๓. เสียดายทรัพย์ทันตาเห็น
๔. ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้
๕. ถูกมิตรอำมาตย์^๑ดูหมิ่น
๖. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้แล

โทษแห่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการ

[๒๕๒] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตรมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย
๒. เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย
๓. เขามีนักเลงเหล่าเป็นมิตรสหาย

เชิงอรรถ :

^๑ มิตรอำมาตย์ แยกอธิบายได้ดังนี้ มิตร ในที่นี้หมายถึงคนที่สามารถใช้สอยสิ่งของในบ้านเรือนของกันและกันได้ อำมาตย์ ในที่นี้หมายถึงเพื่อนร่วมงาน (ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

โทษแห่งความเกียจคร้าน ๖ ประการ

๔. เขามีคนหลอกหลวงเป็นมิตรสหาย

๕. เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย

๖. เขามีโจรเป็นมิตรสหาย

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตรมีโทษ ๖ ประการนี้แล

โทษแห่งความเกียจคร้าน ๖ ประการ

[๒๕๓] คหบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. มักอ้างว่า 'หนาวเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

๒. มักอ้างว่า 'ร้อนเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

๓. มักอ้างว่า 'เวลาเย็นเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

๔. มักอ้างว่า 'เวลายังเช้าเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

๕. มักอ้างว่า 'หิวเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

๖. มักอ้างว่า 'กระหายเกินไป' แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลศ ผัดเพี้ยนการทำงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิด
ก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้แล”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวรยาภรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“เพื่อนในโรงสุราก็มี

เพื่อนดีแต่พูดก็มี

เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้น ผู้ใดเป็นเพื่อนได้

ผู้นั้นจัดว่าเป็นเพื่อนแท้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

โทษแห่งความเกียจคร้าน ๖ ประการ

เหตุ ๖ ประการนี้ คือ

- (๑) การนอนตื่นสาย (๒) การเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
- (๓) การผูกเวร (๔) ความเป็นผู้ก่อแต่เรื่องเสียหาย
- (๕) การมีมิตรชั่ว (๖) ความตระหนี่จัด

ย่อมทำลายบุรุษให้พินาศ

คนมีมิตรชั่ว มีเพื่อนชั่ว

มีมารยาทและความประพฤติชั่ว

ย่อมเสื่อมจากโลกทั้งสอง คือ

จากโลกนี้และจากโลกหน้า

เหตุ ๖ ประการนี้ คือ

- (๑) นักเลงการพนันและนักเลงหญิง
- (๒) นักเลงสุรา (๓) ฟ้อนรำขับร้อง
- (๔) นอนหลับในกลางวัน เทียวกลางคืน
- (๕) การมีมิตรชั่ว (๖) ความตระหนี่จัด

ย่อมทำลายบุรุษให้พินาศ

ผู้ใตเลงการพนัน ตี๋มสุรา

ลวงละเมิดหญิงผู้เป็นที่รักเสมอด้วยชีวิตของผู้อื่น

คบแต่คนเลว และไม่คบหาคนเจริญ

ผู้นั้นย่อมเสื่อมดวงจันทรข้างแรม ฉะนั้น

ผู้ใตตี๋มสุรา ไร้ทรัพย์

ไม่ทำงานเลี้ยงชีพ เป็นคนขี้เมาหัวทิ่มบ่อ

ผู้นั้นจักจมลงสู่หานี้เหมือนก้อนหินจมน้ำ

จักทำความมัวหมองให้แก่ตนทันที

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สังคาลสูตร]
มิตรเทียม

คนชอบนอนหลับในกลางวัน
ไม่ลุกขึ้นในกลางคืน เป็นนักเลงขี้เมาประจำ
ไม่สามารถครองเรือนได้
ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลย
หนุ่มสาวที่ละทิ้งการงาน
โดยอ้างว่า 'เวลานี้หนาวเกินไป
เวลานี้ร้อนเกินไป เวลานี้เย็นเกินไป' เป็นต้น
ส่วนผู้ใดทำหน้าที่ของบุรุษ
ไม่ใส่ใจความหนาว ความร้อน ยิ่งไปกว่าหญ้า
ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข

มิตรเทียม

[๒๕๔] คหบดีบุตร คน ๔ จำพวกนี้ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม คือ

๑. คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๒. คนดีแต่พูด พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๓. คนพูดประจบ พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๔. คนที่เป็นเพื่อนชักนำในทางเสื่อม พึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม

[๒๕๕] คหบดีบุตร คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

- (๑) เป็นผู้ถือเอาประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว
- (๒) เสียน้อย ประรณาคะได้มาก
- (๓) เมื่อตัวเองมีภัยจึงทำกิจของเพื่อน
- (๔) คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

มิตรเทียม

คหบดีบุตร คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อ่านฝ่ายเดียว เธอพึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๕๖] คหบดีบุตร คนดีแต่พูด เธอพึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่เป็นอดีตไปแล้ว
๒. กล่าวต้อนรับด้วยเรื่องที่ยังมาไม่ถึง
๓. สงเคราะห์ด้วยสิ่งทีหาประโยชน์มิได้
๔. เมื่อมีกิจเกิดขึ้นเฉพาะหน้าก็แสดงความขัดข้อง

คหบดีบุตร คนดีแต่พูด เธอพึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๕๗] คหบดีบุตร คนพูดประจบ เธอพึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อนทำชั่ว ก็คล้อยตาม
๒. เพื่อนทำดี ก็คล้อยตาม
๓. สรรเสริญต่อหน้า
๔. นินทาลับหลัง

คหบดีบุตร คนพูดประจบ เธอพึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๕๘] คหบดีบุตร คนที่เป็นเพื่อนชักชวนไปในทางเสื่อม พึงทราบว่ ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นเพื่อนที่ชักชวนให้หมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]

มิตรมีใจดี

๒. เป็นเพื่อนที่ชักชวนให้หมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลา
กลางคืน
๓. เป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น
๔. เป็นเพื่อนที่ชักชวนให้หมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท

คหบดีบุตร คนที่เป็นเพื่อนชักชวนไปในทางเสื่อม ฟังทราบว่าเป็นมิตรแท้ เป็น
มิตรเทียม โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล”

[๒๕๙] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึง
ได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“บุคคลที่ไม่ใช่มิตรแท้ ๔ จำพวกนี้ คือ
(๑) มิตรที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นอย่างเดียว
(๒) มิตรดีแต่พูด (๓) มิตรพูดประจบ
(๔) มิตรชักนำในทางเสื่อม
บัณฑิตรู้อย่างนี้แล้ว ฟังเว้นเสียให้ห่างไกล
เหมือนคนเว้นทางมีภัยเฉพาะหน้าเสียจะนั้น”

มิตรมีใจดี

[๒๖๐] คหบดีบุตร คน ๔ จำพวกนี้ เธอฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี(มิตรแท้)
คือ

๑. มิตรมีอุปการะ ฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี
๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี
๓. มิตรแนะนำประโยชน์ ฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี
๔. มิตรมีความรักใคร่ ฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
มิตรมีใจดี

[๒๖๑] คหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว
๒. ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยก็เป็นทีพึ่งพำนักได้
๔. เมื่อมีกิจที่จำเป็นเกิดขึ้น ก็ช่วยโศคทรัพย์ให้ ๒ เท่าของทรัพย์ที่ต้องการในกิจนั้น

คหบดีบุตร มิตรมีอุปการะ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๖๒] คหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. บอกความลับแก่เพื่อน
๒. ปิดความลับของเพื่อน
๓. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
๔. แม้ชีวิตก็อาจจะสละเพื่อประโยชน์ของเพื่อนได้

คหบดีบุตร มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๖๓] คหบดีบุตร มิตรแนะนำประโยชน์ เธอพึงทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ห้ามมิให้ทำความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๔. บอกทางสวรรค์ให้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
มิตรมีใจดี

คหบดีบุตร มิตรแนะนำประโยชน์ เธอฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล

[๒๖๕] คหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ เธอฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน
๒. พอใจความเจริญของเพื่อน
๓. ห้ามปรามคนที่นินทาเพื่อน
๔. สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน

คหบดีบุตร มิตรมีความรักใคร่ เธอฟังทราบว่าเป็นมิตรมีใจดี โดยเหตุ ๔ ประการนี้แล”

[๒๖๕] พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดา ครันตริสเวยยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“บุคคลที่เป็นมิตรมีใจดี ๔ จำพวกนี้ คือ

- (๑) มิตรมีอุปการะ (๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์
- (๓) มิตรแนะนำประโยชน์ (๔) มิตรมีความรักใคร่

บัณฑิตรู้อย่างนี้แล้ว

พึงเข้าไปคบหาโดยความจริงใจ

เหมือนมารดาคบหาบุตรผู้เกิดแต่อกจะนั้น

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

ย่อมสว่างโชติช่วงดังดวงไฟ

เมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ตั้งตัวฝั่งสร้างรัง

โภคทรัพย์ของเขาก็ย่อมเพิ่มพูนขึ้น

ดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้นจะนั้น

คฤหัสถ์ในตระกูล ผู้สามารถ

ครันรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สังคาลกสูตร]
ฉติสาปฎิจฉาทนกัณฑ์

พึงแบ่งโศคทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน
คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบกิจการงาน
ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย
จึงผูกมิตรไว้ได้”

ฉติสาปฎิจฉาทนกัณฑ์
ว่าด้วยการปิดป้องทิศ ๖

[๒๖๖] อริยสาวกเป็นผู้ปิดป้องทิศ ๖ เป็นอย่างไร

คหบดีบุตร เธอพึงทราบทิศ ๖ นี้ คือ พึงทราบว่า มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า
พึงทราบว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา พึงทราบว่า บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง
พึงทราบว่า มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย พึงทราบว่า ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง
พึงทราบว่า สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน

[๒๖๗] คหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่
๕ ประการ คือ

๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
๒. จักทำกิจของท่าน
๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล
๔. จักประพฤติดนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม
อนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ฉติสาปฏิจจาทนกัณฑ์

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หากรรยา(สามี) ที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

คหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่า กุลบุตรได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

[๒๖๘] คหบดีบุตร ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ลูกซันยีนรับ
๒. เข้าไปคอยรับใช้
๓. เชื้อฟุ้ง
๔. ดูแลปรนนิบัติ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. แนะนำให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

คหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องขวานั้นเป็นอันชื่อว่าศิษย์ได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ฉติสาปฏิจจาทนกัณฑ์

[๒๖๙] คหบดีบุตร สามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังโดยหน้าที่ ๕
ประการ คือ

๑. ให้เกียรติยกย่อง
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่ประพาดินอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ให้
๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์
สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
๓. ไม่ประพาดินอกใจ
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

คหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล
ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องหลังนั้นเป็นอันชื่อว่าสามีได้
ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

[๒๗๐] คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยหน้าที่
๕ ประการ คือ

๑. การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
๒. กล่าววาจาเป็นที่รัก
๓. ประพาดินให้เป็นประโยชน์
๔. วางตนสม่าเสมอ
๕. ไม่พุดจาหลอกหลวงกัน

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ฉทีสาปฏิจฉาหนกัณฑ์

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม
อนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงกันได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

คหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล
ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตร
ได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

[๒๗๑] คหบดีบุตร นายพึงบำรุงทาสกรรมกร ผู้เป็นทิศเบื้องต่ำโดยหน้าที่
๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
๒. ให้อาหารและค่าจ้าง
๓. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
๔. ให้อาหารมีรสแปลก
๕. ให้หยุดงานตามโอกาส

ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องต่ำ นายบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม
อนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
๒. เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำงานให้ดีขึ้น
๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ฉติสาปฏิจจาหนกัณฑ์

คหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทศเบื่องต่ำ นายบำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการ
นี้แล ย่อมอนุเคราะห์นายโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทศเบื่องต่ำนั้นเป็นอันชื่อว่า
นายได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

[๒๗๒] คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทศเบื่องบน โดยหน้าที่
๕ ประการ คือ

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. เปิดประตูต้อนรับ
๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทศเบื่องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล
ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้

คหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทศเบื่องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕
ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยหน้าที่ ๖ ประการนี้ ทศเบื่องบนนั้น
เป็นอันชื่อว่ากุลบุตรได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”

[๒๗๓] พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวैयाกรณภาษิตนี้แล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สังคาลกสูตร]
ฉติสาปฏิจจาหนกัณฑ์

“มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า

อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา

บุตรภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง

มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย

ทาสกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง

สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน

คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถ^๑ พึงไหว้ทิศเหล่านี้

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ^๒

มีความประพฤติเจียมตน

ไม่แข็งกระด้าง เช่นนั้น ย่อมได้ยศ

คนขยัน ไม่เกียจคร้าน

ย่อมไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย

คนมีความประพฤติไม่ขาดตอน^๓

มีปัญญาเช่นนั้น ย่อมได้ยศ

คนชอบสงเคราะห์

ชอบสร้างไมตรี รู้เรื่องที่เขาบอก^๔

ปราศจากความตระหนี่ เป็นผู้ชอบแนะนำ

ชี้แจงแสดงเหตุผล เช่นนั้น ย่อมได้ยศ

เชิงอรรถ :

^๑ ผู้มีความสามารถ ในที่นี้หมายถึงผู้มีความสามารถที่จะครองเรือน คือเลี้ยงดูบุตรและภรรยาให้เป็นสุขได้ (ที่.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

^๒ มีไหวพริบ ในที่นี้หมายถึงมีความเฉลียวฉลาดในการไหว้ทิศ คือเข้าใจความหมายของการไหว้อย่างถูกต้อง (ที่.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

^๓ ประพฤติไม่ขาดตอน ในที่นี้หมายถึงประพฤติต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย (ที่.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

^๔ รู้เรื่องที่เขาบอก ในที่นี้หมายถึงรู้เรื่องที่บุพการีสั่งไว้ แล้วปฏิบัติตามนั้น (ที่.ปา.อ. ๒๗๓/๑๕๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๘. สิงคาลกสูตร]
ฉทีสาปฏิจฉาหนกัณฑ์

ทาน(การให้) เปยยวัชชะ(วาจาเป็นที่รัก)
อัตถจริยา(การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้
และสมานัตตดา(การวางตนสม่ำเสมอ)
ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร
สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก
เหมือนลีมส์ลักเพลาคุมรถที่แล่นไปไว้ได้ฉะนั้น
ถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้
มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือ
หรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ
แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้
ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นาสรรเสริญ”

[๒๗๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สิงคาลกะ คหบดีบุตร ได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาค
ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบ
เหมือนบุคคลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีป
ในที่มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี่ขอถึงพระผู้มีพระภาค
พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระ
องค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

สิงคาลกสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

๙. อาฏานาฎียสูตร

ว่าด้วยมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ

ภาณวารที่ ๑

[๒๗๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์วางยามรักษาการณ์ไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางกองกำลังไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ทั้ง ๔ ทิศ ด้วยกองทัพยักษ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพคนธรรพ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพกุมภภัณฑ์หมู่ใหญ่ และด้วยกองทัพนาคหมู่ใหญ่ เมื่อราตรีผ่านไป^๑ มีวรรณงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไสวทั่วภูเขาคิชฌกุฏ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ฝ่ายยักษ์เหล่านั้น บางพวกถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพระผู้มีพระภาค แล้วนิ่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและตระกูลแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งเฉย ณ ที่สมควร

[๒๗๖] ท้าวเวสวัณมหาราชประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยักษ์ชั้นสูงที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นกลางที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นต่ำที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยมาก ยักษ์ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการพูดเท็จ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย

เชิงอรรถ :

^๑ เมื่อราตรีผ่านไป หมายถึงปฐมยาม คือยามที่หนึ่งผ่านไป (ในคืนหนึ่ง แบ่งเป็น ๓ ยาม ยามละ ๔ ชั่วโมง เรียกปฐมยาม มัชฌิมยามและปัจฉิมยาม ตามลำดับ) (ที.ม.อ. ๒๙๓/๒๕๙, ที.ปา.อ. ๒๗๕/๑๘๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๑๙ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

อันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่โดยมาก พวกยักษ์ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
ไม่งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพตติผิต
ในกาม ไม่งดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย
อันเป็นเหตุแห่งความประมาท การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อการงดเว้น
นั้นจึงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของยักษ์เหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสาวก
ของพระผู้มีพระภาคที่อาศัยเสนาสนะเป็นป่าละเมาะ และป่าทึบ อันสงัด มีเสียงน้อย
มีเสียงอีกทีก็น้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับ
ของมนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น พวกยักษ์ชั้นสูงผู้อาศัยอยู่ในป่านั้นไม่เสื่อมใสใน
พระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคนี้ก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
ทรงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเสื่อมใส เพื่อคุ้มครอง
เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา
ทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี

ลำดับนั้น ท้าวเวสวัณมหาราช ทรงทราบพระอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับ
แล้วจึงได้กราบทูลมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะนี้ ในเวลานั้นว่า

[๒๗๗] “ขอนอบน้อมพระวิปัสสีพุทธเจ้า

ผู้มีพระจักขุ มีพระสิริ

ขอนอบน้อมพระสีขีพุทธเจ้า

ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั่วหน้า

ขอนอบน้อมพระเวสสภูพุทธเจ้า

ผู้ทรงชำระกิเลส มีความเพียร

ขอนอบน้อมพระกกุสันธพุทธเจ้า

ผู้ทรงย้ายิมารและกองทัพมาร

ขอนอบน้อมพระโกนาคมนพุทธเจ้า

ผู้มีบาปอันลอยแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๑

ขออนบ้น้อมพระกัศสปพุทธเจ้า
ผู้หลุดพ้นในที่หังปวง
ขออนบ้น้อมพระอังกีรสพุทธเจ้าผู้ศากยบุตร
ผู้มีพระสิริ ผู้ทรงแสดงธรรมนี้
อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์หังปวง
อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นผู้ดับกิเลสแล้วในโลก
ทรงเห็นแจ้งแล้วตามความเป็นจริง
พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ส่อเสียด
เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนอบน้อมพระพุทธเจ้า
ผู้โคตมโคตรพระองค์ใด
ทรงเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม
[๒๓๘] พระสุริยะ คือพระอาทิตย์
มีมณฑลใหญ่ ขึ้นทางทิศใต้
เมื่อพระอาทิตย์ขึ้น กลางคืนก็หายไป
และเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเรียกกันว่ากลางวัน
ในที่ที่พระอาทิตย์ขึ้นนั้นมีห้วงน้ำลึก
คือ มหาสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ
ชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่าสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ
คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันออกจากภูเขาสีเนรนี้ไป
ซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่
ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าธรรลุ
ทรงเป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ มีคนธรรพ์แวดล้อม
ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๑

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า
 'แม่โอรสของท้าวธตรฐจะมีมากก็มีพระนามเดียวกัน
 คือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก'
 ท้าวธตรฐและพระโอรสเหล่านั้น
 เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
 ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 พากันถวายอภิวัตพระพุทธเจ้า
 ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากครามครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
 ข้าแต่พระผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนย
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุด
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
 แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเคยถามพวกอมมนุษย์ว่า
 'พวกท่าน ถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ'
 พวกอมมนุษย์ตอบว่า
 'พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม'
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม
 ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

[๒๗๙]   ชนทั้งหลายผู้ส่อเสียด
 ผู้นินทาคนลับหลัง เป็นผู้ขาสัตว์
 เป็นนายพราน เป็นโจร เป็นคนตลบตะแลง
 ตายแล้ว เขาบอกให้นำออกไปทางที่ใด
 คนเรียกทศนั้นว่า ทศนั้นเป็นทศได้จากภูเขาสิเนรุนี้ไป
 ซึ่งเป็นทศที่ทำวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่
               ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรุฬหะ
 ทรงเป็นหัวหน้าของพวกกุมภันท์ มีกุมภันท์แวดล้อม
 ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขบถ
               ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า
 ‘แม่โอรสของท้าววิรุฬหะจะมีมากก็มีพระนามเดียวกัน
 คือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’
               ท้าววิรุฬหะและพระโอรสเหล่านั้น
 เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
 ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 พากันถวายอภิวัตพระพุทธรูป
 ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ยิ่ง ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
               ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษอาชาไนย
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษสูงสุด
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
 แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเนือง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

ข้าพระองค์ทั้งหลายถามพวกอมนุษย์ว่า

‘พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ’

พวกอมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม’

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม

ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

[๒๘๐] พระสุริยะ คือพระอาทิตย์

มีมณฑลใหญ่ ตกทางทิศใต้

เมื่อพระอาทิตย์ตก กลางวันก็หายไป

และเมื่อพระอาทิตย์ตกเรียกกันว่ากลางคืน

ในที่ที่พระอาทิตย์ตกนั้น มีห้วงน้ำลึก

คือมหาสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ

ชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่า สมุทรที่เต็มด้วยน้ำ

คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันตกจากภูเขาสิเนรุนี้ไป

ซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหाराชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่

ท้าวมหाराชนั้นมีพระนามว่าวิรูปักษ์

ทรงเป็นหัวหน้าของพวกนาค มีขนาดแวดล้อม

ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าววิรูปักษ์จะมีมาก ก็มีพระนามเดียวกัน

คือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’

ท้าววิรูปักษ์ และโอรสเหล่านั้น

ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว

ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

พากันถวายอภิวัตพระพุทเจ้า
 ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม แต่ที่ไกล
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนย
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุด
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
 แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถามพวกอมมนุษย์ว่า
 ‘พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ’
 พวกอมมนุษย์ตอบว่า
 ‘พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม’
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม
 ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

[๒๘๑]   อุตตรกฐทวีปเป็นรมณีสถาน
 มีภูเขาหลวงชื่อสินธุ แลดงดงาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้
 พวกมนุษย์ซึ่งเกิดในอุตตรกฐทวีปนั้น
 ‘ไม่ยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน ไม่ถือครอง
 มนุษย์เหล่านั้น ไม่ต้องหว่านพืช
 ‘ไม่ต้องนำไถออกไถ
 หม่อมมนุษย์บริโภคข้าวสาลี
 อันผลผลิตในที่ที่ไม่ต้องไถ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎยสูตร]
ภาณวารที่ ๑

พวกเขาหุงข้าวสาลีอันไม่มีรำ ไม่มีแกลบ
บริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร
บนเตาอันปราศจากควันและถ่าน^๑
แล้วบริโภคโภชนะจากที่นั่น
พวกเขาใช้แม่โคแทนม้าก็บเดียว
แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
ใช้สัตว์เลี้ยงแทนม้าก็บเดียว แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
ใช้หญิงเป็นพาหนะ^๒ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
ใช้ชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
ใช้เด็กหญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
ใช้เด็กชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่
พระสนมทั้งหลายของท้าวมหาราชนั้น
ก็ขึ้นสู่ยานเหล่านั้น ตามห้อมล้อมไปทุกทิศ
ยานช้าง ยานม้า ยานทิพย์ ปราสาท และวอ
บังเกิดแก่ท้าวมหาราชผู้มียศ
ท้าวเธอทรงมีเมืองหลายเมืองที่สร้างในอากาศ
คือ เมืองอาฏานาฎา เมืองกุสินาฎา
เมืองปรุกุสินาฎา เมืองนาฏปริยา เมืองปรุกุสิฎา

เชิงอรรถ :

- ^๑ **เตาอันปราศจากควันและถ่าน** ในที่นี้หมายถึงเตาที่ใช้หินซึ่งมีความร้อนในตัวเอง ๓ ก้อนวางเป็นสามเส้า
แล้วนำหม้อข้าวที่บรรจุข้าวสารวางไว้บนก้อนเส้านั้น แล้วข้าวก็จะสุกด้วยความร้อนที่เกิดจากก้อนเส้านั้น
(ที.ปา.อ. ๒๘๑/๑๕๗)
- ^๒ **ใช้หญิงเป็นพาหนะ** ในที่นี้หมายถึงจับผู้หญิงท้องมาเทียมยานให้ลากไปเหมือนม้าก็บเดียว(ที.ปา.อ.
๒๘๑/๑๕๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

ทางทิศเหนือ มีเมืองกปீวันตะ
 และมีอีกเมืองหนึ่งชื่อชโนชะ
 อีกเมืองหนึ่งชื่อนวนวติยะ
 และมีอีกเมืองหนึ่งชื่ออัมพรอัมพรวติยะ
 มีราชธานีชื่ออาฬกมันทา
 ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ท้าวกุเวรมหาราช
 มีราชธานีชื่อวิสาณา
 ฉะนั้น มหาชนจึงเรียกท้าวกุเวรมหาราชว่า 'ท้าวเวสวัณ'
 ยักษ์ชื่อตโตลา ชื่อตัตตลา
 ชื่อตโตตลา ชื่อโอบสี ชื่อเตชสี ชื่อตโตชสี
 ชื่อสระ ชื่อราชา ชื่อสุโรราชา
 ชื่ออริฎฐะ ชื่อเนมิ ชื่ออริฎฐเนมิ
 ต่างทำหน้าที่หาข่าวและประกาศให้ทราบ^๑
 ในวิสาณาราชธานีนั้น มีห้วงน้ำชื่อธรณี
 ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดเมฆ เกิดฝนตก
 ในวิสาณาราชธานีนั้น มีสภาชื่อภคลวดี
 เป็นที่ประชุมของพวกยักษ์
 มีต้นไม้ทั้งหลาย ผลิผลเป็นนิจ
 ดารดาษด้วยหมุ่นกชนิดต่าง ๆ
 มีเสียงร้องของนกยูง นกกะเรียน
 และเสียงขับกล่อมจากนกคุดเหว่า เป็นต้น

เชิงอรรถ :

- ^๑ ต่างทำหน้าที่หาข่าวและประกาศให้ทราบ หมายถึงยักษ์ผู้ครองเมืองแต่ละตน แยกกันทำหน้าที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ของเมืองนั้นและแจ้งข่าวแก่ยักษ์ผู้เฝ้าประตูในทิศต่าง ๆ ๑๒ ทิศ ของวิสาณาราชธานี เพื่อให้เข้าไปถวายแก่ท้าวเวสวัณ (ที.ปา.อ. ๒๘๑/๑๕๙, ที.ปา.ฎีกา ๒๘๑/๑๙๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๒๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๑

ในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียงร้องของนกชิวัญชิวกะ
และนกโกฎฐวจิตตกะ มีไก่อป่า
ในสระบัวมีปูทอง และนกชื้อโปกขรสาตกะ
ในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียงนกแก้ว
นกสาลิกา และหมูนกทัณฑฆาณวะ^๑
สระบัวของท้าวภูเวรนั้น จึงงามตลอดกาลทุกเมื่อ
คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศเหนือจากภูเขาสิเนรุนี้ไป
ซึ่งเป็นทิศที่ทำวมหาราชผู้ทรงยศองค์นั้นอภิบาลอยู่
ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าท้าวภูเวร
ทรงเป็นหัวหน้าของพวกยักษ์ มียักษ์แวดล้อม
ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง
ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า
'แม่โอรสของท้าวภูเวรจะมีมาก แต่มีพระนามเดียวกัน
คือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก'
ท้าวภูเวรและโอรสเหล่านั้น
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
พากันถวายอภิวัตพระพุทธเจ้า
ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษอาชาไนย
ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษสูงสุด

เชิงอรรถ :

^๑ นกทัณฑฆาณวะ หมายถึงนกที่มีหน้าเหมือนคนซึ่งชอบนำท่อนไม้สีทองมาวางไว้บนใบบัว (ที.ปา.อ. ๒๘๑/๑๖๐)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๑

ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
แม้อมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ได้สดับเรื่องนั้นมาเนือง ๆ จะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถามพวคอมมนุษย์ว่า
'พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ'
พวคอมมนุษย์ตอบว่า
'พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม'
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดม
ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ นี้แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะนั้น
เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย

[๒๘๒] ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ ผู้ใดก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
หรืออุบาสิกา ผู้เรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะนี้จนจบครบบริบูรณ์แล้ว
หากว่าอมนุษย์ ไม่ว่าจะ เป็นยักษ์ ยักษ์ณี บุตรยักษ์ ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์
ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นคนธรรพ์ นางคนธรรพ์
บุตรคนธรรพ์ ธิดาคคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์ บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้
ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นกุมภภัณฑ์ นางกุมภภัณฑ์ บุตรกุมภภัณฑ์ ธิดากุมภภัณฑ์
มหาอำมาตย์ของกุมภภัณฑ์ บริวารของกุมภภัณฑ์ ผู้รับใช้ของกุมภภัณฑ์ก็ตาม ไม่ว่าจะ
จะเป็นนาค นางนาค บุตรนาค ธิดานาค มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาค
ผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

ผู้กำลังเดินไป ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์นั้นไม่พึงได้สักการะ หรือความเคารพ ในหมู่บ้านหรือในนิคมของข้าพระพุทธเจ้า ไม่พึงได้พื้นที่บ้าน หรือที่อยู่ในราชธานีชื่อว่า อาฬกมันทาของข้าพระพุทธเจ้า ไม่อาจเข้าสมาคมของพวกยักษ์ของข้าพระพุทธเจ้า

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายไม่พึงทำอวาหมงคลหรือวิวาหมงคลกับอมนุษย์นั้น

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายต่ออมนุษย์นั้นด้วยคำดำที่ตรงตัวเต็มปากเต็มคำ^๑

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงเอาบาตรเปล่าครอบศีรษะอมนุษย์นั้น

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงผ่าศีรษะอมนุษย์นั้นออกเป็น ๗ เสี่ยง

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุ อมนุษย์เหล่านั้นไม่เชื่อฟังท้าวมหाराช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหाराช ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหाराช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของท้าวมหाराช เหมือนมหาโจรทั้งหลายในแคว้นแคว้นของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ มหาโจรเหล่านั้นไม่เชื่อฟังพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มหาโจรเหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ฉันทิ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุ อมนุษย์เหล่านั้น ไม่เชื่อฟังท้าวมหाराช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหाराช ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหाराช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของท้าวมหाराช ฉันทินั้นเหมือนกัน

เชิงอรรถ :

^๑ คำดำที่ตรงตัวเต็มปากเต็มคำ ในที่นี้หมายถึงคำด่ากระทบถึงอวัยวะส่วนตัวของผู้ถูกด่า ที่ขัดถ้อยขัดคำ ไม่อ้อมค้อม เช่น ไอ้ดาเซ ไอ้พินเหยิน (ที.ปา.อ. ๒๕๒/๑๖๐-๑๖๑)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๑

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข อมมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ยักรษ ยักรษณี บุตรยักรษ
 ธิดายักรษ มหาอำมาตย์ของยักรษ บริวารของยักรษ ผู้รับใช้ของยักรษก็ตาม ไม่ว่าจะเป็
 คนธรรพ นางคนธรรพ บุตรคนธรรพ ธิดาคคนธรรพ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ
 บริวารของคนธรรพ ผู้รับใช้ของคนธรรพก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกมุภณท นางกมุภณท
 บุตรกมุภณท ธิดากมุภณท มหาอำมาตย์ของกมุภณท บริวารของกมุภณท ผู้รับ
 ใช้ของกมุภณทก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นภาค นางภาค บุตรภาค ธิดาภาค มหาอำมาตย์
 ของภาค บริวารของภาค ผู้รับใช้ของภาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษ
 ภิกษณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้กำลังเดินอยู่ ยืนใกล้ภิกษ ภิกษณี อุบาสก หรือ
 อุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษ ภิกษณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้
 ภิกษ ภิกษณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่ ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข ร้องเรียน
 ต่อยักรษ มหายักรษ เสนาบดียักรษ มหาเสนาบดียักรษเหล่านี้ว่า 'ยักรษนี้สิ่ง ยักรษนี้
 เข้าสิ่ง ยักรษนี้ระราน ยักรษนี้รุกราน ยักรษนี้เบียดเบียน ยักรษนี้บีบบคัณ ยักรษนี้ไม่
 ยอมปล่อย'

[๒๘๓] ยักรษ มหายักรษ เสนาบดียักรษ มหาเสนาบดียักรษ คือใคร

คือ อินทะ ๑ โสมะ ๑ วรุณะ ๑

การทวาชะ ๑ ปชาบดี ๑ จันทนะ ๑ กามเสฏฐะ ๑

กินนุฆัณท ๑ นิฆัณท ๑ ปนาทะ ๑

โอปมัญญะ ๑ เทวสุตตะ ๑ มาตลี ๑

จิตตเสนะ ๑ คันธัพพะ ๑ นโฬราชา ๑

ชโนสกะ ๑ สาดาคิระ ๑ เหมวตตะ ๑

ปุกณณะ ๑ กรตียะ ๑ คัพพะ ๑

สิวกะ ๑ มุจลินทะ ๑ เวสสามิตตะ ๑

ยุคัณธระ ๑ โคपालะ ๑ สุปปเคธะ ๑ หิริ ๑

เนตติ ๑ มันทียะ ๑ ปัญจาลจันทะ ๑

อาฬวกะ ๑ ปชุนนะ ๑ สมนะ ๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๑

สมุชชะ ๑ ทธิมุชชะ ๑ มณิ ๑

มานิจระ ๑ ทีชชะ ๑ รวมทั้งเสริสกะด้วย

พุทธบริษัท ฟิงกล่าวโทษ ร้องทุกข์ ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์
มหาเสนาบดียักษ์เหล่านี้ว่า 'ยักษ์นี้สิง ยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้ระราน ยักษ์นี้รุกราน
ยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบบังคับ ยักษ์นี้ไม่ยอมปล่อย'

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ นี้แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ เพื่อ
คุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา
อุบาสิกาทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอทูลลากลับ เพราะ
มีกิจมาก มีหน้าที่ที่จะต้องทำมาก พระพุทธเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "มหाराชทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงกำหนดเวลา
ที่สมควร ณ บัดนี้เถิด"

[๒๘๔] ครั้งนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ลุจากที่ประทับถวายอภิวัตพระผู้มี
พระภาค กระทำประทักษิณแล้วอันตรธาน(หายตัว)ไป ณ ที่นั่นเอง แม้พวกยักษ์
เหล่านั้นก็ลุจากที่หนึ่ง บางพวกก็ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ
แล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็น
ที่ระลึกถึงกันกับพระผู้มีพระภาคแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกประนมมือ
ไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกประกาศ
ชื่อและโคตรแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกอันตรธานไปเสียเฉย ๆ ณ ที่
นั่นเอง

ภาณวารที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฏิยสูตร]
ภาณวารที่ ๒

ภาณวารที่ ๒

[๒๘๕] เมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตลอดราตรีนี้นี้ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์วางยามรักษาการณ์ไว้
ทั้ง ๔ ทิศ วางกองกำลังไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ทั้ง ๔ ทิศ ด้วยกองทัพ
ยักษ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพคนธรรพ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพกุมภภัณฑ์หมู่ใหญ่ และด้วย
กองทัพนาคหมู่ใหญ่ เมื่อราตรีนั้นผ่านไป มีวรรณงะดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้
สว่างไสวทั่วภูเขาคิชฌกูฏแล้ว เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร
ยักษ์เหล่านั้น บางพวกไหว้เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัย
พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับเราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวก
ประนมมือมาทางที่เราอยู่ นั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วนั่ง
ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งเฉย ณ ที่สมควร

[๒๘๖] ภิกษุทั้งหลาย ท้าวเวสวัณมหาราชประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว
ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยักษ์ชั้นสูงที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาค
ก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นกลางที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี
ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นต่ำที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใส
พระผู้มีพระภาคก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยมาก ยักษ์ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาค
เลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ทรงแสดง
ธรรมเพื่องดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการ
พูดเท็จ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
เหตุแห่งความประมาท แต่โดยมาก พวกยักษ์ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่งดเว้น
จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม ไม่งดเว้น
จากการพูดเท็จ ไม่งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อการงดเว้นนั้นจึงไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่ชอบใจของยักษ์เหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสาวกของพระผู้มีพระภาค

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๒

ที่อาศัยเสนาสนะอันเป็นป่าละเมาะและป่าทึบ อันสงัด มีเสียงน้อย มีเสียงอีกทึก
น้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับของมนุษย์
ควรแก่การหลีกเร้น พวกยักษ์ชั้นสูงผู้อาศัยอยู่ในป่านั้นที่ไม่เสื่อมใสในพระธรรม-
วินัยของพระผู้มีพระภาคนี้ก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียน
มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเสื่อมใส เพื่อคุ้มครอง เพื่อ
รักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
ทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า' ภิกษุทั้งหลาย เรารับนิมนต์ด้วยอาการดุชนี

ลำดับนั้น ท้าวเวสวัณมหาราช ทราบอาการที่เรารับแล้วจึงได้กล่าวมนต์เครื่อง
รักษาชื่ออาฏานาฎียะนี้ ในเวลานั้นว่า

[๒๘๗] "๑ ขอนอบน้อมพระวิปัสสีพุทธเจ้า

ผู้มีพระจักขุ มีพระสิริ

ขอนอบน้อมพระสีขีพุทธเจ้า

ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั่วหน้า

ขอนอบน้อมพระเวสสภูพุทธเจ้า

ผู้ทรงขำระกิเลส มีความเพียร

ขอนอบน้อมพระกกุสันธพุทธเจ้า

ผู้ทรงย้ายีमारและกองทัพนาร

ขอนอบน้อมพระโกนาคมพุทธเจ้า

ผู้มีบาปอันลอยแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์

ขอนอบน้อมพระกัสสปพุทธเจ้า

ผู้หลุดพ้นในที่ทั้งปวง

เชิงอรรถ :

๑ ดูเทียบ ข้อ ๒๗๗-๒๘๒ หน้า ๒๒๐-๒๓๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๓๔ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฏิยสูตร]
ภาณวารที่ ๒

ขออนบ้น้อมพระอังคีรสพุทธเจ้าผู้ศากยบุตร
ผู้มีพระสิริ ผู้ทรงแสดงธรรมนี้
อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวง
อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นผู้ดับกิเลสแล้วในโลก
ทรงเห็นแจ้งแล้วตามความเป็นจริง
พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ส่อเสียด
เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนอบน้อมพระพุทธเจ้า
ผู้โคตมโคตรพระองค์ใด
ทรงเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม

[๒๘๘] พระสุริยะ คือพระอาทิตย์
มีมณฑลใหญ่ ขึ้นทางทิศใต้
เมื่อพระอาทิตย์ขึ้น กลางคืนก็หายไป
และเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเรียกกันว่ากลางวัน
ในที่ที่พระอาทิตย์ขึ้นนั้นมีห้วงน้ำลึก
คือ มหาสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ
ชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่าสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ
คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันออกจากภูเขาสีเนรนี้ไป
ซึ่งเป็นทิศที่ทำวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่
ทำวมหาราชนั้นมีพระนามว่าธรรฐ
ทรงเป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ มีคนธรรพ์แวดล้อม
ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
 ภาณวารที่ ๒

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า
 'แม่โอรสของท้าวธตรฐจะมีมากก็มีพระนามเดียวกัน
 คือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก'
 ท้าวธตรฐและพระโอรสเหล่านั้น
 เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
 ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 พากันถวายอภิวัตพระพุทธเจ้า
 ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
 ข้าแต่พระผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนย
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุด
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
 แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเคยถามพวกอมมนุษย์ว่า
 'พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ'
 พวกอมมนุษย์ตอบว่า
 'พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม'
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม
 ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๒

[๒๘๙]   ชนทั้งหลายผู้ส่อเสียด
 ผู้นินทาคนลับหลัง เป็นผู้ขาสัตว์
 เป็นนายพราน เป็นโจร เป็นคนตลบตะแลง
 ตายแล้ว เขาบอกให้นำออกไปทางทิศใด
 คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศใต้จากภูเขาสิเนรุนี้ไป
 ซึ่งเป็นทิศที่ทำวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่
               ทำวมหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรุฬหะ
 ทรงเป็นหัวหน้าพวกกุมภักณฑ์ มีกุมภักณฑ์แวดล้อม
 ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขบถ
               ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า
 ‘แม่โอรสของท้าววิรุฬหะจะมีมากก็มีพระนามเดียวกัน
 คือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’
               ท้าววิรุฬหะและพระโอรสเหล่านั้น
 เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
 ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 พากันถวายอภิวัตพระพุทธรูป
 ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ยิ่ง ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
               ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษอาชาไนย
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษสูงสุด
 ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
 ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
 แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเนือง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภาณวารที่ ๒

ข้าพระองค์ทั้งหลายถามพวกอมนุษย์ว่า

‘พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ’

พวกอมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม’

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม

ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

[๒๙๐] พระสุริยะ คือพระอาทิตย์

มีมณฑลใหญ่ ตกทางทิศใต้

เมื่อพระอาทิตย์ตก กลางวันก็หายไป

และเมื่อพระอาทิตย์ตกเรียกกันว่ากลางคืน

ในที่ที่พระอาทิตย์ตกนั้น มีห้วงน้ำลึก

คือมหาสมุทรที่เต็มด้วยน้ำ

ชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่า สมุทรที่เต็มด้วยน้ำ

คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันตกจากภูเขาสิเนรุนี้ไป

ซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหाराชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่

ท้าวมหाराชนั้นมีพระนามว่าวิรูปักษ์

ทรงเป็นหัวหน้าของพวกนาค มีขนาดแวดล้อม

ทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าววิรูปักษ์จะมีมาก ก็มีพระนามเดียวกัน

คือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’

ท้าววิรูปักษ์ และโอรสเหล่านั้น

ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๒

ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
พากันถวายอภิวัตพระพุทเจ้า
ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษอาชาไนย
ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษสูงสุด
ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเถิด
แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนั้น
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถ้ามหากอมมนุษย์ว่า
'พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ'
พวกอมมนุษย์ตอบว่า
'พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม'
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ขอถวายอภิวัตพระพุทธโคดม
ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

[๒๙๑]   อุตตรกฐทวีปเป็นรมณีสถาน
มีภูเขาหลวงชื่อสินธุ แลดงดงาม ตั้งอยู่ทางทิศใต้
พวกมนุษย์ซึ่งเกิดในอุตตรกฐทวีปนั้น
'ไม่ยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน 'ไม่ถือครอง
มนุษย์เหล่านั้น 'ไม่ต้องหว่านพืช
'ไม่ต้องนำไถออกไถ
หม่อมมนุษย์บริโภคข้าวสาลี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]

ภณวารที่ ๒

อันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถ

พวกเขาหุงข้าวสาส์อันไม่มีรำ ไม่มีแกลบ

บริสุทธ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร

บนเตาอันปราศจากควันและถ่าน

แล้วบริโภคโภชนะจากที่นั่น

พวกเขาใช้แม่โคแทนม้าก็บเดียว

แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

ใช้สัตว์เลี้ยงแทนม้าก็บเดียว แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

ใช้หญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

ใช้ชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

ใช้เด็กหญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

ใช้เด็กชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่

พระสนมทั้งหลายของท้าวมหาราชนั้น

ก็ขึ้นสู่ยานเหล่านั้น ตามห้อมล้อมไปทุกทิศ

ยานข้าง ยานม้า ยานทิพย์ ปราสาท และวอ

บังเกิดแก่ท้าวมหาราชผู้มียศ

ท้าวเธอทรงมีเมืองหลายเมืองที่สร้างในอากาศ

คือ เมืองอาฏานาฎา เมืองกุสินาฎา

เมืองปรกุสินาฎา เมืองนาฏปริยา เมืองปรกุสิฎา

ทางทิศเหนือ มีเมืองกปีวันตะ

และมีอีกเมืองหนึ่งชื่อชโนหะ

อีกเมืองหนึ่งชื่อนวนวติยะ

และมีอีกเมืองหนึ่งชื่ออัมพรอัมพรวติยะ

มีราชธานีชื่ออาฟักมันทา

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๒

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ท้าวกุเวรมหาราช
มีราชธานีชื่อวิสาณา
ฉะนั้น มหาชนจึงเรียกท้าวกุเวรมหาราชว่า 'ท้าวเวสวัณ'
ยักษชื่อตโตลา ชื่อตัตตลา
ชื่อตโตตลา ชื่อโอบสี ชื่อเดชสี ชื่อตโตชสี
ชื่อสุระ ชื่อราชา ชื่อสุโรราชา
ชื่ออริฏฐะ ชื่อเนมิ ชื่ออริฏฐเนมิ
ต่างทำหน้าที่หาข่าวและประกาศให้ทราบ
ในวิสาณาราชธานีนั้น มีห้วงน้ำชื่อธรณี
ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดเมฆ เกิดฝนตก
ในวิสาณาราชธานีนั้น มีสภาชื่อภคลวดี
เป็นที่ประชุมของพวกยักษ
มีต้นไม้ทั้งหลาย ผลิผลเป็นนิจ
ดาราตาศด้วยหมูนกชนิดต่าง ๆ
มีเสียงร้องของนกยูง นกกระเรียน
และเสียงขับกล่อมจากนกคเหว่า เป็นต้น
ในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียงร้องของนกชิวัญชิวกะ
และนกโอบฐฐวจิตตกะ มีไก่อป่า
ในสระบัวมีปทุมทองและนกชื่อโปกขรสาตกะ
ในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียงนกแก้ว
นกสาธิกาและหมูนกทัณฑมาณวะ
สระบัวของท้าวกุเวรนั้น จึงงามตลอดกาลทุกเมื่อ
คนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศเหนือจากภูเขาสิเนรุนี้ไป
ซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้ทรงยศองค์นั้นอภิบาลอยู่

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๒

ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าท้าวกุเวร
เป็นหัวหน้าของพวกยักษ์ มียักษ์แวดล้อม
ทรงโปรดปรานด้วยการร่ำรำและการขับร้อง
ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า
'แม่โอรสของท้าวกุเวรจะมีมาก แต่มีพระนามเดียวกัน
คือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก'
ท้าวกุเวรและโอรสเหล่านั้น
ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
พากันถวายอภิวัตพระพุทธรูป
ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั้นคร้าม แต่ที่ไกล
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษอาชาไนย
ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นนุรุษสูงสุด
ข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิด
แม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเนือง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถ้ามพอกอมมนุษย์ว่า
'พวกท่านถวายอภิวัตพระชินโคดมหรือ'
พวคอมมนุษย์ตอบว่า
'พวกเราถวายอภิวัตพระชินโคดม'
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ขอถวายอภิวัตพระพุทธรูปโคดม
ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฏิยสูตร]

ภาณวารที่ ๒

[๒๙๒] ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นี้แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะนั้น เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้เรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะนั้นจนจบครบบริบูรณ์แล้ว หากว่า อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นยักษ์ ยักษ์ณี บุตรยักษ์ ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนธรรพ์ นางคนธรรพ์ บุตรคนธรรพ์ ธิดาคคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์ บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกุมภภัณฑ์ นางกุมภภัณฑ์ บุตรกุมภภัณฑ์ ธิดากุมภภัณฑ์ มหาอำมาตย์ของกุมภภัณฑ์ บริวารของกุมภภัณฑ์ ผู้รับใช้ของกุมภภัณฑ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนาค นางนาค บุตรนาค ธิดานาค มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาค ผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้กำลังเดินไป ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์นั้นไม่พึงได้สักการะ หรือความเคารพ ในหมู่บ้านหรือในนิคมของข้าพระพุทธเจ้า ไม่พึงได้พื้นที่บ้าน หรือที่อยู่ในราชธานีชื่อว่า อาฬกมันทาของข้าพระพุทธเจ้า ไม่อาจเข้าสมาคมของพวกยักษ์ของข้าพระพุทธเจ้า

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายไม่พึงทำอวาหมงคลและวิวาหมงคลกับอมนุษย์นั้น

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายต่ออมนุษย์นั้นด้วยคำดำที่ตรงตัวเต็มปากเต็มคำ

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงเอาบาตรเปล่าครอบศีรษะอมนุษย์นั้น

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงผ่าศีรษะอมนุษย์นั้นออกเป็น ๗ เสี่ยง

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฏิยสูตร]

ภาณวารที่ ๒

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุ
 อมนุษย์เหล่านั้นไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหาราช
 ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น
 เรียกว่า เป็นศัตรูของท้าวมหาราช เหมือนมหาโจรทั้งหลายในแคว้นของพระราช
 ผู้ครองแคว้นมคธ มหาโจรเหล่านั้นไม่เชื่อฟังพระราชผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟัง
 เสนาบดีของพระราชผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของพระราช
 ผู้ครองแคว้นมคธ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มหาโจรเหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของ
 พระราชผู้ครองแคว้นมคธ ฉันทิ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุ
 อมนุษย์เหล่านั้น ไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟัง
 ผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่า
 เป็นศัตรูของท้าวมหาราช ฉันทินั้นเหมือนกัน

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งไม่ว่าจะเป็นยักษ์ ยักษ์ณี บุตรยักษ์
 ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็
 คนธรรพ์ นางคนธรรพ์ บุตรคนธรรพ์ ธิดาคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์
 บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ กุมภภัณฑ์ นางกุมภภัณฑ์
 บุตรกุมภภัณฑ์ ธิดากุมภภัณฑ์ มหาอำมาตย์ของกุมภภัณฑ์ บริวารของกุมภภัณฑ์
 ผู้รับใช้ของกุมภภัณฑ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ นาค นางนาค บุตรนาค ธิดานาค
 มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาค ผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย
 เดินตามภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้กำลังเดินอยู่ ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี
 อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่
 หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่ ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์
 ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์เหล่านี้ว่า 'ยักษ์นี้สิง
 ยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้ระราน ยักษ์นี้รุกราน ยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบคั้น ยักษ์นี้
 'ไม่ยอมปล่อย'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฏิยสูตร]

ภณวารที่ ๒

[๒๙๓] **ยั๊กษ์ มหายั๊กษ์ เสนาบดียั๊กษ์ มหาเสนาบดียั๊กษ์ คือใคร**

คือ อินทะ ๑ โสมะ ๑ วรณะ ๑
 ภารทวาชะ ๑ ปชาบดี ๑ จันทนะ ๑ กามเสฏฐะ ๑
 กิณนุชฌนุ ๑ นิชฌนุ ๑ ปนาทะ ๑
 โอบมัณญะ ๑ เทวสุตตะ ๑ มาตลี ๑
 จิตตเสนะ ๑ คันธัพพะ ๑ นโฬราชา ๑
 ชโนสกะ ๑ สาดาคิระ ๑ เหมวตะ ๑
 ปุณณกะ ๑ กรตियะ ๑ คุพะ ๑
 สิวกะ ๑ มุจลินทะ ๑ เวสสามิตตะ ๑
 ยุดันธระ ๑ โคपालะ ๑ สุปปเคธะ ๑ หิริ ๑
 เนตติ ๑ มันทियะ ๑ ปัญจาลจันทะ ๑
 อาฬวกะ ๑ ปชุนนะ ๑ สมณะ ๑
 สุขุขะ ๑ ทธิมุขะ ๑ มณิ ๑
 มานิจระ ๑ ทีฆะ ๑ รวมทั้งเสรีสกะด้วย

พุทธบริษัท ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์ ร้องเรียนต่อยั๊กษ์ มหายั๊กษ์ เสนาบดียั๊กษ์
 มหาเสนาบดียั๊กษ์เหล่านี้ว่า 'ยั๊กษ์นี้สิง ยั๊กษ์นี้เข้าสิง ยั๊กษ์นี้ระราน ยั๊กษ์นี้รุกราน
 ยั๊กษ์นี้เบียดเบียน ยั๊กษ์นี้บีบบังคับ ยั๊กษ์นี้ไม่ยอมปล่อย'

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ นี้แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะ เพื่อ
 คัมครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสิกา
 อุบาสิกาทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอทูลลากลับ เพราะ
 มีกิจมาก มีหน้าที่ที่จะต้องทำมาก พระพุทธเจ้าข้า' เราได้กล่าวว่า 'มหाराช
 ทั้งหมด ขอท่านทั้งหลายจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด'

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๙. อาฏานาฎียสูตร]
ภาณวารที่ ๒

[๒๙๔] ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ท้าวมหाराชทั้ง ๔ ลุกจากที่ประทับ ใหว่เรา
กระทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง แม่พุกยักษเหล่านั้นก็ลุกจากที่นั่ง
บางพุกก็ใหว่เรา กระทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพุกสนทนา
ปราศรัย พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับเราแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง
บางพุกประนมมือมาทางที่เราอยู่แล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพุกประกาศ
ชื่อและโคตรแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพุกอันตรธานไปเสียเฉย ๆ ณ ที่
นั่นเอง

[๒๙๕] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ
จงเล่าเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะ จงทรงจำมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏา-
นาฎียะไว้ ภิกษุทั้งหลาย มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฎียะนี้ ประกอบด้วยประโยชน์
เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระ
ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

อาฏานาฎียสูตรที่ ๙ จบ

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตีสสูตร]

ท้องพระโรงหลังใหม่ชื่ออุพทกะ

๑๐. สังคีตีสสูตร

ว่าด้วยการสังคายนา

[๒๙๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมัลละ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ใหญ่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ได้เสด็จถึงกรุงปาวาของพวกเจ้ามัลละ ทราบว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของนายจุนทกัมมารบุตร^๑ เขตกรุงปาวานั้น

ท้องพระโรงหลังใหม่ชื่ออุพทกะ

[๒๙๗] สมัยนั้น ท้องพระโรงหลังใหม่อันมีนามว่า อุพทกะ ที่พวกเจ้ามัลละกรุงปาวา โปรดให้สร้างสำเร็จแล้วได้ไม่นาน ยังไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ หรือใคร ๆ ที่เป็นมนุษย์เข้าพักอาศัยเลย พวกเจ้ามัลละกรุงปาวาได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกในแคว้นมัลละ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ใหญ่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ได้เสด็จถึงกรุงปาวาโดยลำดับ ประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของนายจุนทกัมมารบุตร เขตกรุงปาวา ต่อมา พวกเจ้ามัลละกรุงปาวาได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ท้องพระโรงหลังใหม่อันมีนามว่า อุพทกะ ที่พวกเจ้ามัลละกรุงปาวา โปรดให้สร้างสำเร็จแล้วได้ไม่นาน ยังไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ หรือใคร ๆ ที่เป็นมนุษย์เข้าพักอาศัยเลย ขอพระผู้มีพระภาคทรงใช้ท้องพระโรงนั้นเป็นปฐมฤกษ์ด้วยเถิด พวกเจ้ามัลละกรุงปาวา จักใช้ภายหลังที่พระผู้มีพระภาคทรงใช้เป็นปฐมฤกษ์แล้ว ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงปาวาตลอดกาลนาน”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี

[๒๙๘] ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละกรุงปาวา ทรงทราบพระอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากที่ประทับ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค

เชิงอรรถ :

^๑ กัมมารบุตร แปลว่าบุตรของนายช่างทอง (อง.ทสก.อ. ๓/๑๗๖/๓๗๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๔๗ }

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

ท้องพระโรงหลังใหม่ชื่ออุพทกะ

กระทำประทักษิณ^๑แล้ว เสด็จเข้าไปยังท้องพระโรงหลังใหม่ แล้วจึงรับสั่งให้ปุ่เครื่องลาดทั่วท้องพระโรง ปูลาดอาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมัน แล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ปุ่เครื่องลาดทั่วท้องพระโรง ปูลาดอาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด”

[๒๙๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร เสด็จไปยังท้องพระโรงพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงล้างพระบาทแล้วเสด็จเข้าสู่ท้องพระโรงประทับนั่งพึงเสากลาง ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

ฝ่ายภิกษุสงฆ์ล้างเท้าแล้วเข้าสู่ท้องพระโรงนั่งพึงฝาด้านทิศตะวันตก ผินหน้าไปทางทิศตะวันออกอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์พระผู้มีพระภาค

ส่วนพระเจ้ามัลละกรุงปาวาทรงล้างพระบาทแล้วเสด็จเข้าสู่ท้องพระโรงประทับนั่งพึงฝาด้านทิศตะวันออก ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตกอยู่เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค^๒

จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พวกเจ้ามัลละกรุงปาวาเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่วักลา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาเกือบตลอดคืน แล้วทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า “วาเสฏฐะทั้งหลาย ราตรีผ่านไปมากแล้ว^๓ ขอท่านทั้งหลายจงกำหนดเวลาสมควร ณ บัดนี้เถิด” พวกเจ้ามัลละกรุงปาวาทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ทรงพากันลุกขึ้นจากที่ประทับ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วเสด็จจากไป

เชิงอรรถ :

^๑ **กระทำประทักษิณ** หมายถึงเดินเวียนขวา คือเดินพนมมือเวียนไปทางขวาตามเข็มนาฬิกา เป็นการแสดงความเคารพ ตามธรรมเนียมสมัยนั้น ต้องเดินเวียนขวา ๓ รอบ โดยมีพระผู้มีพระภาคอยู่ทางขวา เสร็จแล้วหันหน้าไปทางพระผู้มีพระภาค เดินถอยหลังจนสุดสายตา คือจมองไม่เห็นพระผู้มีพระภาค คुकเขาลงกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วเดินจากไป (วิ.อ. ๑/๑๕/๑๗๖-๑๗๗)

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๔๓/๒๔๖

^๓ **ราตรีผ่านไปมากแล้ว** หมายถึงเกือบสว่าง (ที.ม.อ. ๑๕๑/๑๔๐-๑๔๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

เรื่องนิครนถ์แตกกัน

[๓๐๐] ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค เมื่อพวกเจ้ามัลละกรุงปาวาเสด็จจากไปแล้ว ไม่นาน ทรงเหลือวดูหมู่ภิกษุผู้หนึ่งแล้ว รับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า “สารีบุตร ภิกษุสงฆ์ปราศจากถิ่นมิทธะ สารีบุตร จงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อภายหลัง จักขอพักสักหน่อย” ท่านพระสารีบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จากนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ปุสังขาภิษณกัน ๔ ชั้น ทรงสำเร็จสหัสยาโดย พระปรศุर्वเบื้องขวา ทรงซ้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท ทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงกำหนด พระทัยพร้อมจะเสด็จลุกขึ้น

เรื่องนิครนถ์แตกกัน

[๓๐๑] สมัยนั้น นิครนถ์ นาฏบุตรได้ถึงแก่กรรมแล้ว ไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกกัน เป็น ๒ พวก ต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ไข่หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัย ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัย นี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด แต่ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก คำพูดของข้าพเจ้ามีประโยชน์ แต่คำพูดของท่านไม่มีประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง ท่านกลับพูดก่อน เรื่องที่ท่านเคยชินได้ผันแปรไปแล้ว ข้าพเจ้าจับผิด คำพูดของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าข่มท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถ ก็จงหาทาง แก่คำพูดหรือเปลื้องตนให้พ้นผิดเถิด” เห็นจะมีแต่การฆ่ากันเท่านั้นที่จะเป็นไปใน พวกนิครนถ์ผู้เป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร แม้พวกสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ที่เป็นคฤหัสถ์ นุ่งขาวห่มขาว ก็มีอาการเบื้ออหนาย คลายความรัก รู้สึกท้อถอยใน พวกนิครนถ์ผู้เป็นสาวกของนิครนถ์ นาฏบุตร ทั้งนี้เพราะธรรมวินัยที่นิครนถ์ นาฏบุตร กล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความ สงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใจพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นธรรมวินัยที่มี ที่พำนักถูกทำลายแล้ว เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย^๑

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๑๖๔ หน้า ๑๒๕ ในเล่มนี้

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๑

[๓๐๒] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นิครนถ์ นาฏบุตรได้ถึงแก่กรรมแล้วไม่นานที่กรุงปาวา เพราะการถึงแก่กรรมของนิครนถ์ นาฏบุตรนั้น พวกนิครนถ์จึงแตกกัน เกิดแยกกันเป็น ๒ พวก ฯลฯ เป็นธรรมวินัยที่มีที่พำนักถูกทำลายแล้ว เป็นธรรมวินัยที่ไม่มีที่พึ่งอาศัย ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้ก็เป็นอย่างนั้นแหละ ในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมวินัยที่ผู้มีใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ ส่วนธรรมนี้แลพระผู้มีพระภาคของพวกเราตรัสไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมอะไรเล่าที่พระผู้มีพระภาคของพวกเราตรัสไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหมวด ๑

[๓๐๓] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๑ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คน

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๒

หม่อมมาก เพื่อสุขแก่คนหม่อมมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมหมวดละ ๑ ประการ คืออะไร

คือ

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ดำรงอยู่ได้ด้วยสังขาร

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๑ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้
ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหม่อมมาก เพื่อสุข
แก่คนหม่อมมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีตหมวด ๑ จบ

สังคีตหมวด ๒

[๓๐๕] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๒ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้
พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คน
หม่อมมาก เพื่อสุขแก่คนหม่อมมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๒

ธรรมหมวดละ ๒ ประการ คืออะไร
คือ

๑

๑. นาม^๑

๒. รูป^๒

๒

๑. อวิชา^๓ (ความไม่รู้แจ้ง)

๒. ภาตัทธหา^๔ (ความทะยานอยากในภพ)

๓

๑. ภาทิกฐลึ^๕ (ความเห็นเนื่องด้วยภพ)

๒. วิภาทิกฐลึ^๖ (ความเห็นเนื่องด้วยวิภพ)

เชิงอรรถ :

^๑ นาม หมายถึงอรูปชั้น ๔ คือ (๑) เวทนาชั้น (๒) สัญญาชั้น (๓) สังขารชั้น (๔) วิญญาณชั้น และ
นิพพาน (ที.ปา.อ. ๓๐๔/๑๗๐-๑๗๑) และดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๐/๑๐๗, อภ.สง. (แปล) ๓๔/๑๓๑๖-
๑๓๑๗/๓๓๐

^๒ รูป หมายถึงมหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ (คืออุปาทายรูป ๒๔)(ที.ปา.อ.๓๐๔/๑๗๑)
และดูเทียบ อภ.สง. (แปล) ๓๔/๑๓๑๖-๑๓๑๗/๓๓๐

^๓ อวิชา หมายถึงความไม่รู้แจ้งในสังขาร ๔ มีทุกข เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๓๐๔/๑๗๑)

^๔ ภาตัทธหา หมายถึงความปรารถนาภพ (ที.ปา.อ. ๓๐๔/๑๗๑) และดูเทียบข้อ ๓๕๒ หน้า ๓๗๐ ในเล่มนี้

^๕ ภาทิกฐลึ หมายถึงสังสททิฐลึ คือเห็นว่าอัตตาและโลกเที่ยง (ที.ปา.อ. ๓๐๔/๑๗๑) และดูเทียบ อภ.ทุก.
(แปล) ๒๐/๙๒/๑๐๘, อภ.วิ. (แปล) ๓๔/๘๙๖/๕๖๒

^๖ วิภาทิกฐลึ หมายถึงอุจเฉททิฐลึ คือเห็นว่าอัตตาและโลกขาดสูญ (ที.ปา.อ. ๓๐๔/๑๗๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๕๒ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๒

๔

๑. อหิริกะ (ความไม่อายบาป)
๒. อโนตตปปะ (ความไม่กลัวบาป)^๑

๕

๑. หิริ (ความอายบาป)
๒. โอตตปปะ (ความกลัวบาป)^๒

๖

๑. โทวจัสสตา (ความเป็นผู้ว่ายาก)
๒. ปापมิตตดา (ความมีปาปमितร)^๓

๗

๑. โสวจัสสตา (ความเป็นผู้ว่าง่าย)
๒. กัลยาณมิตตดา (ความมีกัลยาณमितร)^๔

๘

๑. อาบัตติกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ)
๒. อาบัตติวุฏฐานกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ)^๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๐๐/๕๖๓

^๒ ดูเทียบ อง.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๔/๑๐๘

^๓ ดูเทียบ อง.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๕/๑๐๘, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๐๑/๕๖๔

^๔ ดูเทียบ อง.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๖/๑๐๘

^๕ ดูเทียบ อง.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๘/๑๐๙

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๒

๙

๑. สมาบัติติกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาบัติ)
๒. สมาบัติติฎฐานกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ)

๑๐

๑. ธาตุกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ)
๒. มนสิการกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในมนสิการ)^๑

๑๑

๑. อายตนกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ)
๒. ปฏิจจสมุปปาตกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปบาท)

๑๒

๑. ฐานกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ)
๒. อัญฐานกุสลตา (ความเป็นผู้ฉลาดในอัญฐานะ)

๑๓

๑. อาชชวะ (ความซื่อตรง)
๒. ลัชชวะ (ความละเอียด)^๒

๑๔

๑. ชันตี (ความอดทน)
๒. โสรัจจะ (ความเสถียร)^๓

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๗/๑๐๙

^๒ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๖๕/๑๒๖

^๓ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๖๖/๑๒๖

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๒

๑๕

๑. สาขัลยะ (ความมีวาจาอ่อนหวาน)
๒. ปฏิสันถาร (การต้อนรับ)^๑

๑๖

๑. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน)
๒. โสเจยยะ (ความสะอาด)^๒

๑๗

๑. มุญฺหุสัจจะ (ความหลงลืมสติ)
๒. อสัมปชัญญะ (ความไม่รู้ตัว)^๓

๑๘

๑. สติ (ความระลึกได้)
๒. สัมปชัญญะ (ความรู้ตัว)^๔

๑๙

๑. อินทริเยสุ อคฺคตทวารตา (ความไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์)
๒. โภขเน อมัตตัญญตา (ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภค)^๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๖๗/๑๒๖

^๒ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๖๘/๑๒๖

^๓ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๙/๑๒๙

^๔ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๘๐/๑๒๙

^๕ ดูเทียบ อัง.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๖๙/๑๒๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๒

๒๐

๑. อินทริเยสุ คุตตทวารตา (ความคุ้มครองทวารในอินทริย์)
๒. โภขเน มัตตัญญตา (ความรู้จักประมาณในการบริโภค)^๑

๒๑

๑. ปฏิสังขานพะละ (กำลังคือการพิจารณา)
๒. ภวานาพะละ (กำลังคือการเจริญ)^๒

๒๒

๑. สติพะละ (กำลังคือสติ)
๒. สมาธิพะละ (กำลังคือสมาธิ)^๓

๒๓

๑. สมณะ (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ)
๒. วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง)^๔

๒๔

๑. สมณนิมิต (นิมิตแห่งสมณะ)
๒. ปัคคหนิมิต (นิมิตแห่งความเพียร)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๐/๑๒๗

^๒ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๑/๑๒๗

^๓ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๒/๑๒๗

^๔ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๓/๑๒๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๒

๒๕

๑. ปัดคหะ (ความเพียร)
๒. อวิกเขปะ (ความไม่ฟุ้งซ่าน)

๒๖

๑. สีสวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล)
๒. ทิฏฐีวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ)^๑

๒๗

๑. สีสสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งศีล)
๒. ทิฏฐีสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ)^๒

๒๘

๑. สีสวิสุทธี (ความหมดจดแห่งศีล)
๒. ทิฏฐีวิสุทธี (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ)^๓

๒๙

๑. ทิฏฐีวิสุทธี (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ)
๒. ยถาทิฏฐิปธานะ (ความเพียรที่สมควรแก่สัมมาทิฏฐิ)^๔

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๔/๑๒๘

^๒ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๕/๑๒๘

^๓ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๖/๑๒๘

^๔ ดูเทียบ อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๑๗๗/๑๒๘

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๒

๓๐

๑. สังเขณีเยสฺ ฐาเนสฺ สังเวคะ (ความสลัดใจในที่ที่ควรสลัดใจ)
 ๒. สังวิคัสสะ โยนิโส ปธานะ (ความเพียรโดยแยกกายของผู้มีความสลัดใจ)

๓๑

๑. กุสเลสฺ ชัมเมสฺ อสันตภูติตา (ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย)
 ๒. ปธานัสมิง อปปฏิวานิตา (ความไม่ทอดทิ้งในการบำเพ็ญเพียร)^๑

๓๒

๑. วิชชา (ความรู้แจ้ง)
 ๒. วิมุตติ (ความหลุดพ้น)^๒

๓๓

๑. ขยญาณ (ความรู้ในการสิ้นกิเลส)
 ๒. อนุปปาตญาณ (ความรู้ในการไม่เกิดกิเลส)

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๒ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
 ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
 พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้
 ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่
 คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา
 และมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหมวด ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อจ.ทก. (แปล) ๒๐/๕/๖๑,๑๗๘/๑๒๙

^๒ ดูเทียบ อจ.ทก. (แปล) ๒๐/๙๑/๑๐๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๓

สังคีสหหมวด ๓

[๓๐๕] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๓ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมหมวดละ ๓ ประการ คืออะไร

คือ

๑

อกุศลมูล^๑ ๓

๑. อกุศลมูลคือโลภะ	(ความอยากได้)
๒. อกุศลมูลคือโทสะ	(ความคิดประทุษร้าย)
๓. อกุศลมูลคือโมหะ	(ความหลง)

๒

กุศลมูล^๒ ๓

๑. กุศลมูลคืออโลภะ	(ความไม่อยากได้)
๒. กุศลมูลคืออโทสะ	(ความไม่คิดประทุษร้าย)
๓. กุศลมูลคืออโมหะ	(ความไม่หลง)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ติก. (แปล) ๒๐/๗๐/๒๗๕

^๒ ดูเทียบ อัง.ติก. (แปล) ๒๐/๗๐/๒๗๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๕๙ }

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๓

๓

ทุจจริต^๑ ๓

๑. กายตุจจริต	(ความประพฤติชั่วด้วยกาย) ^๒
๒. วจตุจจริต	(ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)
๓. มโนตุจจริต	(ความประพฤติชั่วด้วยใจ)

๔

สุจจริต^๓ ๓

๑. กายสุจจริต	(ความประพฤติชอบด้วยกาย)
๒. วจสุจจริต	(ความประพฤติชอบด้วยวาจา)
๓. มโนสุจจริต	(ความประพฤติชอบด้วยใจ)

๕

อกุศลวิตก^๔ ๓

๑. กามวิตก	(ความตริกในทางกาม)
๒. พยาบาทวิตก	(ความตริกในทางพยาบาท)
๓. วิหิงสาวิตก	(ความตริกในทางเบียดเบียน)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๒/๑๔๐

^๒ อีกนัยหนึ่งแปลว่า ความประพฤติชั่วที่เป็นไปทางกาย หรือความประพฤติชั่วทางกายก็ได้ (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๗๙)

^๓ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๒/๑๔๑

^๔ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๑๒๕/๓๗๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]
สังคี่ติหมวด ๓

๖

กุศลวิตก^๑ ๓

๑. เนกขัมมวิตก	(ความตริภลอดจากกาม)
๒. อพยาบาทวิตก	(ความตริภลอดจากพยาบาท)
๓. อวิหิงสาวิตก	(ความตริภลอดจากการเบียดเบียน)

๗

อกุศลสังกัปปะ ๓

๑. กามสังกัปปะ	(ความตริในทางกาม)
๒. พยาบาทสังกัปปะ	(ความตริในทางพยาบาท)
๓. วิหิงสาสังกัปปะ	(ความตริในทางเบียดเบียน)

๘

กุศลสังกัปปะ^๒ ๓

๑. เนกขัมมสังกัปปะ	(ความตริภลอดจากกาม)
๒. อพยาบาทสังกัปปะ	(ความตริภลอดจากพยาบาท)
๓. อวิหิงสาสังกัปปะ	(ความตริภลอดจากการเบียดเบียน)

๙

อกุศลสังัญญา ๓

๑. กามสังัญญา	(ความกำหนดหมายในทางกาม)
๒. พยาบาทสังัญญา	(ความกำหนดหมายในทางพยาบาท)
๓. วิหิงสาสังัญญา	(ความกำหนดหมายในทางเบียดเบียน)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๑๒๕/๓๗๒

^๒ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๖๑ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๓

๑๐

กุศลสัญญา ๓

๑. เนกขัมมสัญญา	(ความกำหนดหมายปลอดจากกาม)
๒. อพยาบาทสัญญา	(ความกำหนดหมายปลอดจากพยาบาท)
๓. อวิหิงสาสัญญา	(ความกำหนดหมายปลอดจากการเบียดเบียน)

๑๑

อกุศลธาตุ ๓

๑. กามธาตุ	(ธาตุคือกาม)
๒. พยาบาทธาตุ	(ธาตุคือพยาบาท)
๓. วิหิงสาธาตุ	(ธาตุคือวิหิงสา)

๑๒

กุศลธาตุ ๓

๑. เนกขัมมธาตุ	(ธาตุคือเนกขัมมะ)
๒. อพยาบาทธาตุ	(ธาตุคืออพยาบาท)
๓. อวิหิงสาธาตุ	(ธาตุคืออวิหิงสา)

๑๓

ธาตุ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. กามธาตุ	(ธาตุคือกามภพ)
๒. รูปธาตุ	(ธาตุคือรูปภพ)
๓. อรูปธาตุ	(ธาตุคืออรูปภพ)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหหมวด ๓

๑๔

ธาตุ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. รูปธาตุ	(ธาตุคือรูปภพ)
๒. อรูปธาตุ	(ธาตุคืออรูปภพ)
๓. นิโรธธาตุ	(ธาตุคือนิโรธ)

๑๕

ธาตุ^๑ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. หีนธาตุ	(ธาตุอย่างหยาบ)
๒. มัชฌิมธาตุ	(ธาตุอย่างกลาง)
๓. ปณีตธาตุ	(ธาตุอย่างประณีต)

๑๖

ตัณหา ๓

๑. กามตัณหา ^๒	(ความทะยานอยากในกาม)
๒. ภวตัณหา ^๓	(ความทะยานอยากในภพ)
๓. วิภวตัณหา ^๔	(ความทะยานอยากในวิภพ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ติก. (แปล) ๒๐/๗๗/๓๐๐-๓๐๑

^๒ กามตัณหา หมายถึงราคะที่มีกามคุณ ๕ เป็นอารมณ์ (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๘๒, ที.ปา.ฐีกา ๓๐๕/๒๓๕)

^๓ ภวตัณหา หมายถึงราคะในรูปภพและอรูปภพ ราคะอันสหระคด้วยสัสสตทิฏฐิ หรือความปรารถนาภพ (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๘๒)

^๔ วิภวตัณหา หมายถึงราคะที่สหระคด้วยอุจเฉททิฏฐิ (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๘๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]
สังคี่ติหมวด ๓

๑๗

ดัดหนา ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. กามดัดหนา	(ความทะยานอยากในกามภพ)
๒. รูปดัดหนา	(ความทะยานอยากในรูปภพ)
๓. อรูปดัดหนา	(ความทะยานอยากในอรูปภพ)

๑๘

ดัดหนา^๑ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. รูปดัดหนา	(ความทะยานอยากในรูปภพ)
๒. อรูปดัดหนา	(ความทะยานอยากในอรูปภพ)
๓. นิโรธดัดหนา ^๒	(ความทะยานอยากในความดับสูญ)

๑๙

สังโยชน^๓ ๓

๑. สักกายทิฏฐิ	(ความเห็นว่าเป็นตัวของตน)
๒. วิจิกิจฉา	(ความลังเลสงสัย)
๓. สีลัพพตปรามาส	(ความถือมั่นศีลพรต)

๒๐

อาสวะ^๔ ๓

๑. กามาสวะ	(อาสวะคือกาม)
๒. ภวาสวะ	(อาสวะคือภพ)
๓. อวิชชาสวะ	(อาสวะคืออวิชชา)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๑๘/๕๗๔

^๒ นิโรธดัดหนา หมายถึงระคะที่สหระคดด้วยอุจเจททิฏฐิ ที่ถึถึว่าภพ ถึถึ ความเป็นมนุษย์ ความเป็นเทพ
ชั้นกามาวจร ความเป็นเทพชั้นรูปาวจรและชั้นอรุปาจร ชาตสุญ (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๘๒, ที.ปา.ฐีกา
๓๐๕/๒๓๖)

^๓ ดูเทียบ อง.ตัก. (แปล) ๒๐/๙๕/๓๒๘

^๔ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๑๘/๕๗๑

พระสวดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๓

๒๑

ภาพ ๓

๑. กามภาพ	(ภาพที่เป็นกามาวจร)
๒. รูปภาพ	(ภาพที่เป็นรูปาวจร)
๓. อรูปภาพ	(ภาพที่เป็นอรูปาวจร)

๒๒

เอสนา^๑(การแสวงหา) ๓

๑. กามเอสนา	(การแสวงหากาม)
๒. ภเวสนา	(การแสวงหาภพ)
๓. พรหมจริเยสนา	(การแสวงหาพรหมจรรย์)

๒๓

วิชา^๒(ความถือตัว) ๓

๑. เสยโยหัมสมิติ วิชา	(ถือตัวว่าเราเป็นผู้เลิศกว่าเขา)
๒. สทิสหัมสมิติ วิชา	(ถือตัวว่าเราเป็นผู้เสมอเขา)
๓. หีนหัมสมิติ วิชา	(ถือตัวว่าเราเป็นผู้ด้อยกว่าเขา)

๒๔

อัทธา(กาล) ๓

๑. อดีตอัทธา	(อดีตกาล)
๒. อนาคตอัทธา	(อนาคตกาล)
๓. ปัจจุบันนอัทธา	(ปัจจุบันกาล)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๑๙/๕๗๕

^๒ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๒๐/๕๗๖

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตนิพนธ์ ๓

๒๕

อัมตะ ๓

๑. สักกายอัมตะ	(ส่วนสุดคือสักกายะ)
๒. สักกายสมุททยอัมตะ	(ส่วนสุดคือสักกายสมุททัย)
๓. สักกายนิโรธอัมตะ	(ส่วนสุดคือสักกายนิโรธ)

๒๖

เวทนา^๑ ๓

๑. สุขเวทนา	(ความรู้สึกสุข)
๒. ทุกขเวทนา	(ความรู้สึกทุกข์)
๓. อทุกขมสุขเวทนา	(ความรู้สึกไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุข)

๒๗

ทุกขตา^๒ ๓

๑. ทุกขทุกขตา	(สภาวะทุกข์คือทุกข์)
๒. สังขารทุกขตา	(สภาวะทุกข์คือสังขาร)
๓. วิปริณามทุกขตา	(สภาวะทุกข์คือความแปรผันไป)

๒๘

ราสี(กอง) ๓

๑. มิจฉัตตนิยตราสี	(กองแห่งธรรมที่มีสภาวะผิดและให้ผลแน่นอน)
๒. สัมมัตตนิยตราสี	(กองแห่งธรรมที่มีสภาวะชอบและให้ผลแน่นอน)
๓. อนิยตราสี	(กองแห่งธรรมที่ให้ผลไม่แน่นอน)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๔๙/๒๗๐

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๒๗/๓๔๕

พระสวดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกัวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีติหมวด ๓

๒๙

ตมะ(ความมืด) ๓

๑. เคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ปรารถนาดีดกาล
๒. เคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ปรารถนาอดกาล
๓. เคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ปรารถนาปัจจุบันกาล

๓๐

อรักเขยยะ(ข้อที่พระตถาคตไม่ต้องรักษา) ๓

๑. พระตถาคตทรงมีกายสมาจาร (ความประพฤติทางกาย) บริสุทธิ์ ไม่ทรงมีกายทุจริตที่พระองค์จะต้องรักษาไว้โดยตั้งพระทัยว่า 'คนอื่น ๆ อย่านำได้รู้กายทุจริตของเรานี้'
๒. พระตถาคตทรงมีวจีสมาจาร (ความประพฤติทางวาจา) บริสุทธิ์ ไม่ทรงมีวจีทุจริตที่พระองค์จะต้องรักษาไว้โดยตั้งพระทัยว่า 'คนอื่น ๆ อย่านำได้รู้วจีทุจริตของเรานี้'
๓. พระตถาคตทรงมีมโนสมาจาร (ความประพฤติทางใจ) บริสุทธิ์ ไม่ทรงมีมโนทุจริตที่พระองค์จะต้องรักษาไว้โดยตั้งพระทัยว่า 'คนอื่น ๆ อย่านำได้รู้มโนทุจริตของเรานี้'

๓๑

กัญจนะ^๑(เครื่องกังวล) ๓

๑. รากกัญจนะ	(เครื่องกังวลคือรากะ)
๒. โทสกัญจนะ	(เครื่องกังวลคือโทสะ)
๓. โมหกัญจนะ	(เครื่องกังวลคือโมหะ)

เชิงอรรถ :

^๑ อภ.วิ. (แปล) ๓๔/๙๒๔/๕๗๗

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๓

๓๒

อัคคี^๑(ไฟ) ๓

๑. ราคัคคิ (ไฟคืออโรคะ)
๒. โทสัคคิ (ไฟคือโทสะ)
๓. โมหัคคิ (ไฟคือโมหะ)

๓๓

อัคคี^๒ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. อาหุเนยัคคิ (ไฟคืออาหุไนยบุคคล)
๒. คหปตัคคิ (ไฟคือคหบดี)
๓. ทักขิณเณยัคคิ (ไฟคือทักขิณเณยบุคคล)

๓๔

รูปสังคหะ ๓

๑. สนิทสนสัปปฏิขรูป (รูปที่เห็นได้และสัมผัสได้)
๒. อนิทสนสัปปฏิขรูป (รูปที่เห็นไม่ได้ แต่สัมผัสได้)
๓. อนิทสนอปปปฏิขรูป (รูปที่เห็นไม่ได้และสัมผัสไม่ได้)

๓๕

สังขาร^๓ ๓

๑. ปุญญาภิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายดี)
๒. อปุญญาภิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายชั่ว)
๓. อาเนญชาภิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคงไม่หวั่นไหว)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.สดตค. (แปล) ๒๓/๔๗/๗๒

^๒ ดูเทียบ อง.สดตค. (แปล) ๒๓/๔๗/๗๓

^๓ สังขาร ในที่นี้หมายถึงสภาพที่ปรุงแต่งกิจ(หน้าที่)อันเป็นของตน การให้ผลแก่ตน(ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๙๒, ที.ปา.ฎีกา ๓๐๕/๒๕๒)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๓

๓๖

บุคคล ๓

๑. เสขบุคคล	(บุคคลผู้ยังต้องศึกษา)
๒. อเสขบุคคล	(บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา)
๓. เนวเสขานาเสขบุคคล	(บุคคลผู้ยังต้องศึกษาก็มิใช่ ผู้ไม่ต้องศึกษาก็มิใช่)

๓๗

เถระ ๓

๑. ชาติเถระ	(พระเถระโดยชาติ)
๒. ธรรมเถระ	(พระเถระโดยธรรม)
๓. สมมติเถระ	(พระเถระโดยสมมติ)

๓๘

บุญกิริยาวัตต^๑ ๓

๑. ทานมัยบุญกิริยาวัตต	(บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยทาน)
๒. สีลมัยบุญกิริยาวัตต	(บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยศีล)
๓. ภวานามัยบุญกิริยาวัตต	(บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยภavana)

๓๙

โจทนาวัตต(เหตุที่ใช้โจท) ๓

๑. ทิฏฐเฐนะ	(โจทด้วยได้เห็น)
๒. สุเตนะ	(โจทด้วยได้ยินได้ฟัง)
๓. ปริสังกายะ	(โจทด้วยความระแวงสงสัย)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๓๖/๒๙๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๖๙ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๓

๔๐

กามปัตติ(การเกิดในกามภพ) ๓

๑. สัตว์ที่มีกามปรากฏเฉพาะหน้ามีอยู่ สัตว์เหล่านั้นเป็นไปตามอำนาจของ กามทั้งหลายที่ปรากฏเฉพาะหน้าแล้ว เช่น มนุษย์ เทพบางพวกและ วินิปาติกะบางพวก^๑ นี้เป็นกามปัตติที่ ๑
๒. สัตว์ที่เนรมิตกามคุณได้มีอยู่ สัตว์เหล่านั้นเนรมิตแล้ว เป็นไปตามอำนาจของ กามทั้งหลาย เช่น พวกเทพชั้นนิมมานรดี นี้เป็นกามปัตติที่ ๒
๓. สัตว์ที่ผู้อื่นเนรมิตกามคุณให้ มีอยู่ สัตว์เหล่านั้นเป็นไปตามอำนาจของ กามคุณที่ผู้อื่นเนรมิตให้แล้ว เช่น พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี นี้เป็น กามปัตติที่ ๓

๔๑

การเข้าถึงความสุข ๓

๑. สัตว์พวกที่ทำความสุขให้เกิดขึ้น ๆ แล้วอยู่เป็นสุขมีอยู่ เช่น พวกเทพ ชั้นพรหมกายิกา นี้เป็นการเข้าถึงความสุขที่ ๑
๒. สัตว์พวกที่เอิบอ้อม อิ่มเอม บริบูรณ์ เปี่ยมล้นด้วยความสุขมีอยู่ สัตว์ เหล่านี้บางครั้งบางคราวก็เปล่งอุทานว่า 'สุขหนอ ๆ' เช่น พวกเทพ ชั้นอาภัสสระ นี้เป็นการเข้าถึงความสุขที่ ๒
๓. สัตว์พวกที่เอิบอ้อม อิ่มเอม บริบูรณ์ เปี่ยมล้นด้วยความสุขมีอยู่ สัตว์ เหล่านี้ยินดีเสวยความสุขทางจิตอันประณีตเท่านั้น เช่น พวกเทพ ชั้นสุภกิณหะ นี้เป็นการเข้าถึงความสุขที่ ๓

เชิงอรรถ :

- ^๑ วินิปาติกะบางจำพวก หมายถึงสัตว์จำพวกปลาและเต่า เป็นต้นที่มีที่อยู่ประจำของตน ยกเว้นสัตว์นรก (ที.ปา.อ. ๓๐๕/๑๙๖)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๓

๔๒

ปัญญา ๓

๑. เสขปัญญา	(ปัญญาของบุคคลผู้ยังต้องศึกษา)
๒. อเสขปัญญา	(ปัญญาของบุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา)
๓. เนวเสขานาเสขปัญญา	(ปัญญาของบุคคลผู้ยังต้องศึกษาก็มิใช่ ผู้ไม่ต้องศึกษาก็มิใช่)

๔๓

ปัญญา^๑ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. จินตามยปัญญา	(ปัญญาที่เกิดจากการคิด)
๒. สุตมยปัญญา	(ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)
๓. ภวานามยปัญญา	(ปัญญาที่เกิดจากการอบรม)

๔๔

อาวธ^๒ ๓

๑. สดาวัธ	(อาวธคือสตะ)
๒. ปรีเวกาวัธ	(อาวธคือปรีเวก)
๓. ปัญญาวัธ	(อาวธคือปัญญา)

๔๕

อินทริย^๓ ๓

๑. อนัญญาตัญญูสสามีดินทริย	(อินทริยของผู้ปฏิบัติด้วยมุ่งว่าเราจักรู้สัจธรรม ที่ยังมิได้รู้)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๗๖๘/๕๐๓-๕๐๔

^๒ อาวธ แปลว่าเครื่องมือที่ใช้ป้องกันหรือต่อสู้ ในที่นี้หมายถึงอาวธในทางธรรม ๓ ประการ คือ (๑) สตะ หมายถึงพระพุทธพจน์ (๒) ปรีเวกะ หมายถึงวิเวก(ความสงบ) ๓ ประการ คือ กายวิเวก จิตตวิเวก และอุปธิวิเวก (๓) ปัญญา หมายถึงปัญญาทั้งที่เป็นโลกียะและโลกุตระ

^๓ ดูเทียบ ส.ม. (แปล) ๑๙/๔๙๓/๓๐๓, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๒๒๐/๒๐๑-๒๐๒

พระสูตรต้นตอปิฎก ที่หมื่นกาย ปาฐกัวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๓

๒. อัญญินทรีย (อินทรียคือปัญญาที่รู้ทั่วถึงได้แก่ โสดาปัตติ-
ผลญาณ)
๓. อัญญาตารินทรีย (อินทรียของท่านผู้รู้ทั่วถึงแล้ว)

๔๖

จักขุ^๑ ๓

๑. มังสจักขุ (ตาเนื้อ)
๒. ทิพพจักขุ (ตาทิพย์)
๓. ปัญญาจักขุ (ตาคือปัญญา)

๔๗

สิกขา^๒ ๓

๑. อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง)
๒. อธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง)
๓. อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง)

๔๘

ภาวนา^๓ ๓

๑. กายภาวนา (การอบรมกาย)
๒. จิตตภาวนา (การอบรมจิต)
๓. ปัญญาภาวนา (การอบรมปัญญา)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ข.ม. (แปล) ๒๙/๑๑/๕๕

^๒ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๘๒/๓๐๙

^๓ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๗๙/๑๔๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๓

๔๙

อนุดตริยะ ๓

๑. ทัสสนานุดตริยะ	(การเห็นอันยอดเยี่ยม)
๒. ปฏิปทานุดตริยะ	(การปฏิบัติอันยอดเยี่ยม)
๓. วิมุตตานุดตริยะ	(การหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม)

๕๐

สมาธิ^๑ ๓

๑. สวิตกกสวิจารสมาธิ	(สมาธิที่มีทั้งวิตกและวิचार)
๒. อวิตกกวิچارมัตตสมาธิ	(สมาธิที่ไม่มีวิตกมีเพียงวิचार)
๓. อวิตกกอวิچارสมาธิ	(สมาธิที่ไม่มีวิตกและไม่วิचार)

๕๑

สมาธิ^๒ ๓ อีกนัยหนึ่ง

๑. สญญตสมาธิ	(สมาธิที่พิจารณาเห็นความว่าง)
๒. อนิมิตตสมาธิ	(สมาธิที่พิจารณาธรรมอันไม่มีนิมิต)
๓. อัปปณิหิตสมาธิ	(สมาธิที่พิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนา)

๕๒

โสเจยยะ^๓(ความสะอาด) ๓

๑. กายโสเจยยะ	(ความสะอาดทางกาย)
๒. วจีโสเจยยะ	(ความสะอาดทางวาจา)
๓. มโนโสเจยยะ	(ความสะอาดทางใจ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๑๘๔/๔๐๙

^๒ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๑๘๔/๔๐๙

^๓ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๑๒๑/๓๖๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๓

๕๓

โมนเนยยะ^๑(ธรรมที่ทำให้เป็นมุนี) ๓

๑. กายโมนเนยยะ	(ธรรมที่ทำให้เป็นมุนีทางกาย)
๒. วจีโมนเนยยะ	(ธรรมที่ทำให้เป็นมุนีทางวาจา)
๓. มโนโมนเนยยะ	(ธรรมที่ทำให้เป็นมุนีทางใจ)

๕๔

โกศลละ^๒(ความเป็นผู้ฉลาด) ๓

๑. อายโกศลละ	(ความเป็นผู้ฉลาดในความเจริญ)
๒. อปายโกศลละ	(ความเป็นผู้ฉลาดในความเสื่อม)
๓. อุบายโกศลละ ^๓	(ความเป็นผู้ฉลาดในอุบาย)

๕๕

มทะ(ความมัวเมา) ๓

๑. อารอคยมทะ	(ความมัวเมาในความไม่มีโรค)
๒. โยพพนมทะ	(ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาว)
๓. ชีวีตมทะ	(ความมัวเมาในชีวีต)

๕๖

อธิปไตย^๔ ๓

๑. อัถตธาธิปไตย	(ความมีตนเป็นใหญ่)
๒. โลกาธิปไตย	(ความมีโลกเป็นใหญ่)
๓. ธัมมาธิปไตย	(ความมีธรรมเป็นใหญ่)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๑๒๓/๓๖๙

^๒ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๗๗๑/๕๐๕

^๓ อุบายโกศลละ หมายถึงปัญญาที่รู้จักวิธีทำการงานทั้งฝ่ายเสื่อมและฝ่ายเจริญ (ที.ปา.ฎีกา ๓๐๕/๒๗๐)

^๔ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๔๐/๒๐๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีติหมวด ๓

๕๗

กถาวัตถุ ๓

๑. กล่าวถ้อยคำว่า กาลที่ล่วงไปแล้ว ได้มีแล้วอย่างนี้ ปรารภกาลส่วนอดีต
๒. กล่าวถ้อยคำว่า กาลที่ยังมาไม่ถึง จักมีอย่างนี้ ปรารภกาลส่วนอนาคต
๓. กล่าวถ้อยคำว่า กาลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าบัดนี้เป็นอยู่อย่างนี้ ปรารภกาลส่วนปัจจุบันนี้

๕๘

วิชา^๑ ๓

๑. วิชาคืออุปเพนิวาसानุสสติญาณ (ความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกชาติก่อนได้)
๒. วิชาคือจตุปตญาณ (ความหยั่งรู้การจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย)
๓. วิชาคืออัสวักขยญาณ (ความหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย)

๕๙

วิหารธรรม(ธรรมเป็นเครื่องอยู่) ๓

๑. ทิพพิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของเทพ)
๒. พรหมวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม)
๓. อริยวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ)

๖๐

ปาฎิหารีย์^๒ ๓

๑. อิทธิปาฎิหารีย์ (ปาฎิหารีย์คือฤทธิ์)
๒. อาเทศนาปาฎิหารีย์ (ปาฎิหารีย์คือการท่ายใจ)
๓. อนุศาสนีปาฎิหารีย์ (ปาฎิหารีย์คืออนุศาสนี)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๖๐/๒๓๐-๒๓๑

^๒ ดูเทียบ อภ.ติก. (แปล) ๒๐/๖๑/๒๓๔

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๔

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๓ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหมวด ๓ จบ

สังคีสหมวด ๔

[๓๐๖] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๔ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมหมวดละ ๔ ประการ คืออะไร

คือ

๑

สติปฏิฐาน^๑(ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ) ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑, อภ.จตุกก. (แปล) ๒๑/๒๗๔/๓๗๐

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๗๖ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๔

๒

สัมมปปธาน^๑(ความเพียรชอบ) ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
๒. สร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. สร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
๔. สร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓

อิทธิบาท^๒(คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ) ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๒๗๕/๓๙๐

^๒ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๒๗๖/๓๙๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๔

๔

ฉาน^๑ ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฉานที่มีวิตก
วิจารณ์ ปิติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฉานมีความผ่องใสในภายใน
มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุข
อันเกิดจากสมาธิอยู่
๓. เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกาย บรรลุตติยฉานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า 'ผู้มีอุเบกขา
มีสติอยู่เป็นสุข'
๔. เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว
บรรลุจตุตถฉานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่

๕

[๓๐๗]

สมาธิภาวนา^๒ ๕

๑. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็น
สุขในปัจจุบัน
๒. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณ-
ทัสสนะ^๓
๓. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติ-
สัมปชัญญะ
๔. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น
อาสวะ

**สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขใน
ปัจจุบัน เป็นอย่างไร**

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.สี. (แปล) ๙/๒๒๖-๒๓๒/๗๕-๗๗

^๒ ดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๔๑/๖๘-๖๙

^๓ ญาณทัสสนะ ในที่นี้หมายถึงทิพพจักขุญาณ (ที.ปา.อ. ๓๐๗/๒๐๓, อง.จตุกก.อ. ๒/๔๑/๓๔๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๔

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ฯลฯ บรรลุดูดตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ สมาธิภาวนานี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้มนสิการถึงอาโลกสัญญา (ความกำหนดหมายในแสงสว่าง) อธิษฐานทิวาสัญญา (ความกำหนดว่ากลางวัน) ว่า 'กลางวัน เหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสังัด ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่าง^๑อยู่' สมาธิภาวนานี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้รู้แจ้งเวทนาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งเวทนาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งเวทนาที่ดับไป รู้แจ้งสัญญาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งสัญญาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งสัญญาที่ดับไป ... รู้แจ้งวิตกที่เกิดขึ้น รู้แจ้งวิตกที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งวิตกที่ดับไป สมาธิภาวนานี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีปกติเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ อยู่ว่า 'รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ... สัญญาเป็นอย่างนี้ ... สังขารเป็นอย่างนี้ ... วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้' สมาธิภาวนานี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

เชิงอรรถ :

^๑ อบรมจิตให้สว่าง ในที่นี้หมายถึงการเข้าสมาบัติโดยมีฌานเป็นฐาน (ที.ปา.อ. ๓๐๗/๒๐๓, อจ.จตุกก.อ. ๒/๔๑/๓๔๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตนิมิต ๔

๖

[๓๐๘] **อัปป์มัญญา^๑ ๔**

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. มีเมตตาคจิต แผลไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน^๒ ทิศเบื้องล่าง^๓ ทิศเฉียง^๔ แผลไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า
ในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาคจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ^๕ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่
๒. มีกรุณาจิต แผลไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผลไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า
ในที่ทุกสถาน ด้วยมุทิตาคจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่
๓. มีมุทิตาคจิต แผลไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผลไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า
ในที่ทุกสถาน ด้วยกรุณาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่
๔. มีอุเบกขาจิต แผลไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ...
ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผลไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า
ในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๑๒๕/๑๙๐-๑๙๓

^๒ ทิศเบื้องบน หมายถึงเทวโลก (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๓ ทิศเบื้องล่าง หมายถึงนรกและนาค (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๔ ทิศเฉียง หมายถึงทิศย่อยของทิศใหญ่หรือทิศรอง (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๕ มหัคคตะ หมายถึงอารมณ์ที่ถึงความยิ่งใหญ่ขั้นรูปาวจร และขั้นอรุปาวจร เพราะมีผลที่สามารถขม
กิเลสได้ และหมายถึงฉันทะ วิริยะ จิตตะ และปัญญาอันยิ่งใหญ่ (อภิ.สง.อ. ๑๒/๙๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๔

๗

อรุป^๑ ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. บรรลุอากาศสำนัญจายตนฉานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สุดมิได้' อยู่ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฐิขสัญญา ไม่กำหนดนาคัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง
๒. ล่วงอากาศสำนัญจายตนฉานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฉานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สุดมิได้' อยู่
๓. ล่วงวิญญาณัญจายตนฉานโดยประการทั้งปวง บรรลุอาภิกขัญญายตนฉานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่
๔. ล่วงอาภิกขัญญายตนฉานโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฉานอยู่

๘

อปัสเสนธรรม^๒ (ธรรมเป็นจุดพนักพิง) ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาแล้วเสพออย่างหนึ่ง
๒. พิจารณาแล้วอดกสันอย่างหนึ่ง
๓. พิจารณาแล้วเวณอย่างหนึ่ง
๔. พิจารณาแล้วบรรเทาอย่างหนึ่ง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๒๙/๗๕

^๒ ดูเทียบ อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๒๐/๔๐

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๔

๙

[๓๐๙]

อริยวงศ์^๑ ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. สันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้อัน กล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้อัน ไม่มีการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะจีวรเป็นเหตุ ไม่ได้จีวรก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ^๒ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้น้อยอยู่ และไม่ยกตนข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้นั้น ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในความสันโดษด้วยจีวรตามแต่จะได้นั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก๋า
๒. สันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อัน กล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อัน ไม่มีการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ฉ้นอยู่ และไม่ยกตนข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้นั้น ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้นั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก๋า

เชิงอรรถ :

- ^๑ อริยวงศ์ แปลว่าวงศ์ของพระอริยะ แบบแผนของพระอริยะ และประเพณีของพระอริยะ หมายถึงวงศ์ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกของพระพุทธเจ้า (ที.ปา.อ. ๓๐๙/๒๐๙, อจ.จตก.อ. ๒/๒๘/๓๑๑) ดูเทียบ อจ.จตก. (แปล) ๒๑/๒๘/๔๓-๔๔
- ^๒ มองเห็นโทษ ในที่นี้หมายถึงมองเห็นการต้องอาบัติเพราะการแสวงหาไม่สมควร และการบริโภคลาภที่ติดใจ (อจ.จตก.อ. ๒/๒๘/๓๑๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๘๒ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๔

๓. สันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อัน กล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วย
เสนาสนะตามแต่จะได้อันนั้น ไม่มีการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะเสนาสนะ
เป็นเหตุ ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่
หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใช้สอยอยู่
และไม่ยกตนข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันนั้น
ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในความสันโดษ
ด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้
กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก่า
๔. มีปหานะ (การละ) เป็นที่ยินดี ยินดีในปหานะ มีภาวนาเป็นที่ยินดี
ยินดีในภาวนาและไม่ยกตนข่มผู้อื่น เพราะความเป็นผู้มีปหานะเป็นที่ยินดี
ยินดีในปหานะ เพราะความเป็นผู้มีภาวนาเป็นที่ยินดี ยินดีในภาวนานั้น
ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในปหานะและ
ภาวนานั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ
เป็นของเก่า

๑๐

[๓๑๐]

ปธาน^{๑๔}

๑. สังวรปธาน (เพียรระวัง)
๒. ปหานปธาน (เพียรละ)
๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ)

(*ดกหล่น ๔. อนุรักขนาปธาน – บันทึกเพิ่มเติมโดยเว็บ thepathofpurity.com)

เชิงอรรถ :

^{๑๔} ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๑๔/๒๔-๒๖

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๘๓ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๔

สังวรปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ^๑ ไม่แยกถือ^๒ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คืออกิขณา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมมโนนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนนทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนนทรีย์ นี้เรียกว่า สังวรปธาน

ปหานปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ไม่ยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้น ฯลฯ ไม่ยินดีวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ฯลฯ ไม่ยินดีบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี นี้เรียกว่า ปหานปธาน

ภาวนापธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เจริญสติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือความระลึกได้) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ^๓ น้อมไปในโอสลัคคะ เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพ็นธรรม) ... เจริญ

เชิงอรรถ :

- ^๑ รวบถือ (นิมิตตคคาหี) คือมองภาพรวม โดยเห็นเป็นหญิงหรือเป็นชาย เห็นว่ารูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสที่อ่อนนุ่ม เป็นอารมณ์ ที่น่าปรารถนาด้วยอำนาจฉันทราคะ (อภิ.สง.อ. ๑๓๕๒/๔๕๖-๔๕๗)
- ^๒ แยกถือ (อนุพยณชนคคาหี) คือ มองแยกแยะเป็นส่วน ๆ ไป ด้วยอำนาจกิเลส เช่นเห็นมือ เท้า ว่าสวยหรือไม่สวย เห็นอาการยิ้มแย้ม หัวเราะ การพูด การเหลียวซ้าย และขวา ว่าน่ารัก หรือไม่น่ารัก ถ้าเห็นว่าสวยน่ารัก ก็เป็นอภิวรรณมณ ถ้าเห็นว่าไม่สวยไม่น่ารัก ก็เป็นอนภิวรรณมณ (อภิ.สง.อ. ๑๓๕๒/๔๕๖-๔๕๗)
- ^๓ วิเวก (ความสงบ) วิราคะ (ความคลายกำหนัด) นิโรธ (ความดับ) ทั้ง ๓ คำนี้ เป็นชื่อเรียกนิพพาน (อง.จตุกก.อ. ๒/๑๔/๒๙๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๒๘๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๔

วิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) ... เจริญปีติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ) ... เจริญปีติสัทธัมมสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ) ... เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น) ... เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ นี้เรียกว่า ภาวนาปธาน

อนุรักษนาปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ตามรักษาสมาธินิมิต ที่ขัดดีซึ่งเกิดขึ้นแล้ว คือ อัญญิกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือกระดูกท่อน) ปุพุกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่มีหนอนคลาคล่ำเต็มไปหมด) วินิลกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่าง ๆ) วิบุพกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตามที่แตกปรือออก) วิจฉิททกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่ขาดจากกันเป็น ๒ ท่อน) อุทฺธมาตกสัญญา (กำหนดหมายซากศพที่เน่าพองขึ้นอืด) นี้เรียกว่า อนุรักษนาปธาน

๑๑

ญาณ (ความรู้) ๔

๑. ฉัมมญาณ	(ความรู้ในธรรม)
๒. อัญญญาณ	(ความรู้ในการคล้อยตาม)
๓. ปรีชญญาณ	(ความรู้ในการกำหนดจิตของผู้อื่น)
๔. สัมมตญาณ	(ความรู้ในสมมติ)

๑๒

ญาณ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. ทุกขญาณ	(ความรู้ในทุกข์)
๒. ทุกขสมุทฺถญาณ	(ความรู้ในเหตุเกิดแห่งทุกข์)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๔

๓. ทกขนิโรธญาณ (ความรู้ในความดับแห่งทุกข์)
 ๔. ทกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ (ความรู้ในข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์)

๑๓

[๓๑๑] **องค์แห่งการบรรลุโสดาบัน^๑ ๔**

๑. สัมปรีทิสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ)
 ๒. สัทธัมมัสสวนะ (การฟังพระสัทธรรม)
 ๓. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)
 ๔. ธัมมานุชัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม)

๑๔

องค์แห่งพระโสดาบัน^๒ ๔

พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
 ๒. เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน'

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๒๔๘/๓๖๘

^๒ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๕๙/๑๐๓, อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๕๒/๘๖-๘๗

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๔

๓. เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ พระอริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก'
๔. เป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันท่านผู้สรรเสริญ ไม่ถูกตัดหาและทักขิณครอบง่า เป็นไปเพื่อสมาธิ

๑๕

สามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) ๔

๑. โสดาปัตติผล	๒. สกทาคามีผล
๓. อนาคามีผล	๔. อรหัตตผล

๑๖

ธาตุ^๑ ๔

๑. ปรฐวีธาตุ (ธาตุดิน)	๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ)
๓. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ)	๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม)

๑๗

อาหาร ๔

๑. กวฬิงการอาหาร	(อาหารคือคำข้าว) ทั้งหยาบและละเอียด
๒. ผัสสอาหาร	(อาหารคือผัสสะ)
๓. มโนสังฺญเจตนาอาหาร	(อาหารคือมโนสังฺญเจตนา)

(*ตกลง ๔. วิญญาณาหาร (อาหารคือวิญญาณ) – เว็บบัณฑิต)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๑๗๗/๒๔๙

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๒๘๗ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๔

๑๘

วิญญานฐิติ ๔

๑. วิญญาน (ความรู้แจ้งอารมณ์) ที่เข้าถึงรูป เมื่อดำรงอยู่ ก็มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง เข้าไปเสวยความเพิลิตเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญ งอกงามไพบูลย์ได้
๒. วิญญานที่เข้าถึงเวทนา ...
๓. วิญญานที่เข้าถึงสัญญา ...
๔. วิญญานที่เข้าถึงสังขาร เมื่อดำรงอยู่ ก็มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง เข้าไปเสวยความเพิลิตเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญ งอกงามไพบูลย์ได้

๑๙

การถึงอคติ^๑(ความลำเอียง) ๔

๑. ฉันทาคติ	(ลำเอียงเพราะชอบ)
๒. โทสาคติ	(ลำเอียงเพราะชัง)
๓. โมหาคติ	(ลำเอียงเพราะหลง)
๔. ภยาคติ	(ลำเอียงเพราะกลัว)

๒๐

เหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา^๒ ๔

๑. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะฉิวรเป็นเหตุ
๒. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ
๓. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ
๔. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะปัจจัยที่ดีและดีกว่าเป็นเหตุ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๑๗/๒๙

^๒ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๙/๑๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๔

๒๑

ปฏิบัติ^๑ ๔

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา	(ปฏิบัติลำบาก และรู้ได้ช้า)
๒. ทุกขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา	(ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว)
๓. สุขขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา	(ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า)
๔. สุขขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา	(ปฏิบัติสะดวก และรู้ได้เร็ว)

๒๒

ปฏิบัติ^๒ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. อักขมา ปฏิบัติ	(ข้อปฏิบัติที่ไม่อดทน)
๒. ขมา ปฏิบัติ	(ข้อปฏิบัติที่อดทน)
๓. ทมา ปฏิบัติ	(ข้อปฏิบัติที่ขมใจ)
๔. สมา ปฏิบัติ	(ข้อปฏิบัติที่ระงับ)

๒๓

ธรรมบท^๓ ๔

๑. ธรรมบทคืออนภิขณา	(ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา)
๒. ธรรมบทคืออพยาบาท	(ความไม่คิดร้าย)
๓. ธรรมบทคือสัมมาสติ	(ความระลึกชอบ)
๔. ธรรมบทคือสัมมาสมาธิ	(ความตั้งจิตมั่นชอบ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๑๖๑/๒๒๖

^๒ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๑๖๔/๒๓๐

^๓ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๒๙/๔๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๔

๒๔

การสมาทานธรรม^๑(การถือปฏิบัติธรรม) ๔

๑. การสมาทานธรรมที่มีทุกขในปัจจุบัน และมีทุกขเป็นวิบากในอนาคต
๒. การสมาทานธรรมที่มีทุกขในปัจจุบัน แต่มีสุขเป็นวิบากในอนาคต
๓. การสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบัน แต่มีทุกขเป็นวิบากในอนาคต
๔. การสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบากในอนาคต

๒๕

ธรรมชั้น^๒ ๔

๑. สीलชั้น (กองศีล)	๒. สมาธิชั้น (กองสมาธิ)
๓. ปัญญาชั้น (กองปัญญา)	๔. วิมุตติชั้น (กองวิมุตติ)

๒๖

พละ ๔

๑. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ)	๒. สติพละ (กำลังคือสติ)
๓. สมาธิพละ (กำลังคือสมาธิ)	๔. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา)

๒๗

อธิษฐาน(ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ) ๔

๑. ปัญญาอธิษฐาน	(ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือปัญญา)
๒. สัจจาธิษฐาน	(ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือสัจจะ)
๓. จาคาธิษฐาน	(ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือจาคะ)
๔. อุปสมาธิษฐาน	(ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคืออุปสมะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ม.ม. (แปล) ๑๒/๔๗๕/๔๒๓

^๒ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๕๘/๒๒๓

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๔

๒๘

[๓๑๒] **ปัญหาพยากรณ์^๑ ๔**

๑. เอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียว)
๒. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถาม)
๓. วิภังชพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรแยกตอบ)
๔. ฐปณียปัญหา (ปัญหาที่ควรงดตอบ)

๒๙

กรรม^๒ ๔

๑. กรรมดำ มีวิบากดำ
๒. กรรมขาว มีวิบากขาว
๓. กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว
๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

๓๐

สังฆิกรณียธรรม^๓ (ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง) ๔

๑. ปุพเพนิวาส ควรทำให้แจ้งด้วยสติ
๒. การจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรทำให้แจ้งด้วยจักขุ
๓. วิโมกข์ ๘ ควรทำให้แจ้งด้วยกาย
๔. ความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญา

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๔๒/๗๐

^๒ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๒๓๒/๓๔๕

^๓ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๑๘๙/๒๗๓

พระสวดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกัวรรค [๑๐. สังคีตีสสูตร]
สังคีติหมวด ๔

๓๑

โอะชะ^๑(ห้วงน้ำ) ๔

๑. กามโอะชะ	(โอะชะคือกาม)
๒. ภโวชะ	(โอะชะคือภพ)
๓. ทิฏฐโอะชะ	(โอะชะคือทิฏฐิ)
๔. อวิชโชชะ	(โอะชะคืออวิชชา)

๓๒

โยคะ^๒(สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพ) ๔

๑. กามโยคะ	(โยคะคือกาม)
๒. ภวโยคะ	(โยคะคือภพ)
๓. ทิฏฐิโยคะ	(โยคะคือทิฏฐิ)
๔. อวิชชาโยคะ	(โยคะคืออวิชชา)

๓๓

วิสังโยคะ^๓(ความพราก) ๔

๑. กามโยควิสังโยคะ	(ความพรากจากกามโยคะ)
๒. ภวโยควิสังโยคะ	(ความพรากจากภวโยคะ)
๓. ทิฏฐิโยควิสังโยคะ	(ความพรากจากทิฏฐิโยคะ)
๔. อวิชชาโยควิสังโยคะ	(ความพรากจากอวิชชาโยคะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๓๘/๒๓๙

^๒ ดู อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๓๗/๕๘๘

^๓ ดูเทียบ อภ.จตก. (แปล) ๒๑/๑๐/๑๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๔

๓๗

การก้าวลงสู่ครรภ์^๑ ๔

๑. สัตว์บางชนิดในโลกนี้ไม่รู้สีกตัวขณะก้าวลงสู่ครรภ์ของมารดา ไม่รู้สีกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา (และ) ไม่รู้สีกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ครรภ์ประการที่ ๑
๒. สัตว์บางชนิดในโลกนี้รู้สีกตัวขณะก้าวลงสู่ครรภ์ของมารดา แต่ไม่รู้สีกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา ไม่รู้สีกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ครรภ์ประการที่ ๒
๓. สัตว์บางชนิดในโลกนี้รู้สีกตัวขณะก้าวลงสู่ครรภ์ของมารดา รู้สีกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา แต่ไม่รู้สีกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ครรภ์ประการที่ ๓
๔. สัตว์บางชนิดในโลกนี้รู้สีกตัวขณะก้าวลงสู่ครรภ์ของมารดา รู้สีกตัวขณะอยู่ในครรภ์ของมารดา (และ) รู้สีกตัวขณะคลอดจากครรภ์ของมารดา นี่เป็นการก้าวลงสู่ครรภ์ประการที่ ๔

๓๘

การได้อัฒภาพ^๒ ๔

๑. การได้อัฒภาพที่สัญเจตนาของตนดำเนินไป มิใช่สัญเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป
๒. การได้อัฒภาพที่สัญเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป มิใช่สัญเจตนาของตนดำเนินไป
๓. การได้อัฒภาพที่สัญเจตนาของตนและสัญเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป
๔. การได้อัฒภาพที่มีไม่ใช่สัญเจตนาของตนและมีไม่ใช่สัญเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๑๔๗ หน้า ๑๐๗ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบ อภ.จตุกก. (แปล) ๒๑/๑๗๑/๒๔๐-๒๔๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๔

๓๙

[๓๑๓] ทักขินาวิสุทธิ^๑(ความบริสุทธิ์แห่งทักขินา) ๔

๑. ทักขินาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิบัติ
(ผู้รับ)
๒. ทักขินาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิบัติ แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก
๓. ทักขินาที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิบัติ
๔. ทักขินาที่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิบัติ

๔๐

สังคนวัตถ^๒(ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อัถถจริยา (การประพฤดีประโยชน์)
๔. สมานัตตดา (การวางตนสม่ำเสมอ)

๔๑

อนริยโฆหาร(วิธีการพูดของผู้มิใช่อริยะ) ๔

๑. มุสาวาท (พูดเท็จ)
๒. ปีสณาวาจา (พูดส่อเสียด)
๓. ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ)
๔. สัมผัสปลापะ (พูดเพ้อเจ้อ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๗๘/๑๒๓

^๒ ดูเทียบ อง.จตก. (แปล) ๒๑/๓๒/๕๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๔

๔๒

อริยโฆหาร(วิธีการพูดของผู้เป็นอริยะ) ๔

๑. มุสาวาทา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
๒. ปิสุณาย วาจาเย เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด)
๓. ผรุสสาย วาจาเย เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ)
๔. สัมผัสปลลาปา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ)

๔๓

อนริยโฆหาร^๑ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

๔๔

อริยโฆหาร^๒ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าจะไม่ได้รู้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘

^๒ ดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๒๕๑/๓๖๙

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๔

๔๕

อนริยโฆหาร^๑ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้

๔๖

อริยโฆหาร^๒ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้

๔๗

[๓๑๔]

บุคคล^๓ ๔

๑. เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน
๒. เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
๓. เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน
และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
๔. เป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน
และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้
เดือดร้อน เขาผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้
ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุขมีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบันเทียว

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๒๕๒/๓๖๙^๒ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๒๕๓/๓๗๐^๓ ดูเทียบ อง.จตกก. (แปล) ๒๑/๑๙๘/๓๐๓, อภ.ป. (แปล) ๓๖/๑๗๔-๑๗๗/๒๐๖-๒๐๙

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๔

๔๘

บุคคล^๑ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น
๒. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง
๓. เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง และไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น
๔. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง และปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๔๙

บุคคล^๒ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. ตโม ตมปรายโน (ผู้มีดมา และมีดไป)
๒. ตโม โขติปรายโน (ผู้มีดมา แต่สว่างไป)
๓. โขติ ตมปรายโน (ผู้สว่างมา แต่มีดไป)
๔. โขติ โขติปรายโน (ผู้สว่างมา และสว่างไป)

๕๐

บุคคล^๓ ๔ อีกนัยหนึ่ง

๑. สมณอจละ (สมณะผู้ไม่หวั่นไหว)
๒. สมณปทุมะ (สมณะเหมือนดอกปทุม)
๓. สมณปณทริกะ (สมณะเหมือนดอกบุนทริก)
๔. สมณเสสุ สมณสุขุมालะ (สมณะผู้ละเอียดอ่อน ในหมู่สมณะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.จตก. (แปล) ๒๑/๙๖/๑๔๕

^๒ ดูเทียบ อัง.จตก. (แปล) ๒๑/๘๕/๑๒๙, อภิ.ป. (แปล) ๓๖/๑๖๘/๒๐๑-๒๐๒

^๓ ดูเทียบ อัง.จตก. (แปล) ๒๑/๘๗/๑๓๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๕

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๕ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนาน่า ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้
ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุข
แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหหมวด ๕ จบ

ภาณวารที่ ๑ จบ

สังคีสหหมวด ๕

[๓๑๕] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๕ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนาน่า ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมหมวดละ ๕ ประการ คืออะไร

คือ

๑

ขันธ^๑ ๕

๑. รูปขันธ	(กองรูป)
๒. เวทนาขันธ	(กองเวทนา)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๑/๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๕

๓. สัญญาชั้น	(กองสัญญา)
๔. สังขารชั้น	(กองสังขาร)
๕. วิญญาณชั้น	(กองวิญญาณ)

๒

อุปาทานชั้น (ชั้นอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕

๑. รูปอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทณอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญาอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

๓

กามคุณ^๑ ๕

- รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก
ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด
- เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู ...
- กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก ...
- รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ...
- โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก
ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ปญจก. (แปล) ๒๒/๖๓/๕๗๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๕

๕

คต^๑(ภพที่สัตว์ไปเกิด) ๕

๑. นირยะ	(นรก)
๒. ตีรัจฉานโยนิ	(กำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน)
๓. เปตติวิสัย	(แดนเปรต)
๔. มนุสสะ	(มนุษย์)
๕. เทวะ	(เทวดา)

๕

มัจฉริยะ^๒(ความตระหนี่) ๕

๑. อาวาสมัจฉริยะ	(ความตระหนี่อาวาส)
๒. กุลมัจฉริยะ	(ความตระหนี่ตระกูล)
๓. ลาภมัจฉริยะ	(ความตระหนี่ลาภ)
๔. วัณณมัจฉริยะ	(ความตระหนี่วรรณะ)
๕. ธรรมมัจฉริยะ	(ความตระหนี่ธรรม)

๖

นิวรรณ^๓(สิ่งที่ขัดขวางจิตไม่ไห้บรรลุความดี) ๕

๑. กามฉันทนิวรรณ	(นิวรรณคือความพอใจในกาม)
๒. พยาบาทนิวรรณ	(นิวรรณคือความคิดร้าย)
๓. ถีนมิตถนิวรรณ	(นิวรรณคือความหดหู่และเชื่องซึม)
๔. อุทธัจจกุกกัจจนนิวรรณ	(นิวรรณคือความฟุ้งซ่านและร้อนใจ)
๕. วิจิกิจฉานนิวรรณ	(นิวรรณคือความลังเลสงสัย)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๓๙/๔๙

^๒ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๘๙๓/๕๖๑

^๓ ดูเทียบ อง.ติก. (แปล) ๒๐/๕๘/๒๒๓, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๑/๕๙๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๕

๗

โอรัมภาคิยสังโยชน^๑(ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์เบื้องต่ำ) ๕

๑. สักกายทิฏฐิ	(ความเห็นว่าเป็นตัวของตน)
๒. วิจิกิจฉา	(ความลังเลสงสัย)
๓. สีสัพพตปรัมมาส	(ความถือมั่นศีลพรต)
๔. กามฉันทะ	(ความกำหนัดในกามคุณ)
๕. พยาบาท	(ความคิดร้าย)

๘

อุทธัมภาคิยสังโยชน^๒(ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์เบื้องสูง) ๕

๑. รูปราคะ	(ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน)
๒. อรูปราคะ	(ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน)
๓. มานะ	(ความถือตัว)
๔. อุทธัจจะ	(ความฟุ้งซ่าน)
๕. อวิชชา	(ความไม่รู้แจ้ง)

๙

สิกขาบท^๓ ๕

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ เจ้าของเขามีได้ให้)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ปณจก. (แปล) ๒๒/๑๓/๒๑, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๐/๕๙๒

^๒ ดูเทียบ อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๐/๕๙๒

^๓ ดูเทียบ อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๕

๓. กามะสมิฉฉาจารย์ เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิถีในกาม)
 ๔. มุสาวาทา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
 ๕. สุราเมรยมัชชปมาทัญญุชานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท)

๑๐

[๓๑๖] **อภัพพฐาน^๑(ฐานะที่เป็นไปไม่ได้) ๕**

๑. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุชฌาสพจะจงใจปลงชีวิตสัตว์
 ๒. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุชฌาสพจะถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย
 ๓. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุชฌาสพจะเสพเมถุนธรรม
 ๔. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุชฌาสพจะพูดเท็จทั้งที่รู้
 ๕. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุชฌาสพจะสั่งสม บริโภคกามเหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์

๑๑

พยสนะ^๒(วิบัติ) ๕

๑. ญาตีพยสนะ (ความวิบัติแห่งญาติ)
 ๒. โภคพยสนะ (ความวิบัติแห่งโภคะ)
 ๓. โรคพยสนะ (ความวิบัติเพราะโรค)
 ๔. สीलพยสนะ (ความวิบัติแห่งศีล)
 ๕. ทิฏฐิลีพยสนะ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.นวก. (แปล) ๒๓/๗/๔๔๖

^๒ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๑๓๐/๒๑๐

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๕

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้ว จะไม่ไปเกิดในอบาย
ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความวิบัติแห่งญาติเป็นเหตุ เพราะความวิบัติแห่งโคคะ
เป็นเหตุ หรือเพราะความวิบัติเพราะโรคเป็นเหตุ แต่สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้ว
จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความวิบัติแห่งศีลเป็นเหตุ หรือเพราะ
ความวิบัติแห่งทิวฐีเป็นเหตุ

๑๒

สัมปทา^๑ (ความถึงพร้อม) ๕

๑. ญาติสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งญาติ)
๒. โภคสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งโคคะ)
๓. อโรคยสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความไม่มีโรค)
๔. ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งศีล)
๕. ทิวฐีสัมปทา (ความถึงพร้อมแห่งทิวฐี)

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้ว จะไม่ไปเกิดในสุคติโลก
สวรรค์ เพราะความถึงพร้อมแห่งญาติเป็นเหตุ เพราะความถึงพร้อมแห่งโคคะ
เป็นเหตุ หรือเพราะความถึงพร้อมด้วยความไม่มีโรคเป็นเหตุ แต่สัตว์ทั้งหลาย
หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นเหตุ
หรือเพราะความถึงพร้อมแห่งทิวฐีเป็นเหตุ

๑๓

โทษแห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล^๒ ๕

๑. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก
ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ ๑ แห่งศีลวิบัติของ
บุคคลผู้ทุศีล

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๑๓๐/๒๑๐

^๒ ดูเทียบ วิ.ม. (แปล) ๕/๒๘๕/๑๐๐, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๔๙/๙๓-๙๔, อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๑๓/๓๕๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคคีสสูตร]

สังคคิหมวด ๕

๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉอนไป นี่เป็นโทษประการที่ ๒ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่กลัวกลัว เกอเขินเข้าไป นี่เป็นโทษประการที่ ๓ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี่เป็นโทษประการที่ ๔ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล
๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็นโทษประการที่ ๕ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๑๔

อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล^๑ ๕

๑. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
๓. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมกลัวกลัว ไม่เกอเขินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
๔. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล
๕. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๕๐/๙๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๐๕ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๕

๑๕

ธรรมสำหรับผู้เป็นโจทก์^๑ ๕

ภิกษุผู้เป็นโจทก์ประสงค์จะโจทผู้อื่น ฟังตั้งธรรม ๕ ประการไว้มั่นในตนแล้ว
จึงโจทผู้อื่น คือ

๑. เราจักกล่าวในกาลอันควร จักไม่กล่าวในกาลอันไม่ควร
๒. เราจักกล่าวถ้อยคำจริง จักไม่กล่าวถ้อยคำไม่จริง
๓. เราจักกล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน จักไม่กล่าวถ้อยคำหยาบ
๔. เราจักกล่าวถ้อยคำอันประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวถ้อยคำอันไม่
ประกอบด้วยประโยชน์
๕. เราจักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่เพ่งโทษกล่าว

ภิกษุผู้เป็นโจทก์ประสงค์จะโจทผู้อื่น ฟังตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้มั่นในตน
แล้วจึงโจทผู้อื่น

๑๖

[๓๑๗] **องค์ของภิกษุผู้บำเพ็ญความเพียร^๒ ๕**

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีความศรัทธา เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตว่า 'แม้เพราะ
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์
เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็น
สารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นพระศาสดาของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๑๖๗/๒๗๗

^๒ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๕๓/๙๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๕

๒. เป็นผู้มีอาหารน้อย โรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหาร
สม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ปานกลาง เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร
๓. เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา ทำตนให้เปิดเผยตามความเป็นจริงในพระศาสนา
หรือเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลาย
๔. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความ
เข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
๕. เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นความเกิด
และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

๑๗

[๓๑๘] สหชวาสน (ที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ) ๕

๑. อวิหา	๒. อดับปา
๓. สัทสสา	๔. สัทสสี
๕. อกนิฏฐา	

๑๘

พระอนาคามี^๑ ๕

๑. อंतरาปรินิพพายี (ผู้ที่จะปรินิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง)
๒. อุพหัจจปรินิพพายี (ผู้ที่จะปรินิพพานต่อเมื่ออายุพ้นกึ่งไปแล้ว)
๓. อสังขารปรินิพพายี (ผู้ที่จะปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก)
๔. สสังขารปรินิพพายี (ผู้ที่จะปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก)
๕. อุทังโสโต อกนิฏฐคามิ (ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่ชั้นอกนิฏฐภาพ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ต.ก. (แปล) ๒๐/๘๘/๓๑๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๕

๑๙

[๓๑๙] กิเลสเครื่องตรึงจิตตฺจตะปฺ^๑ ๕

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดา^๒ จิตของภิกษุผู้เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดานั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร การที่จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นกิเลสเครื่องตรึงจิตตฺจตะปฺประการที่ ๑
๒. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระธรรม ฯลฯ
๓. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา) ฯลฯ
๕. เป็นผู้โกรธ ไม่พอใจ มีจิตถูกโทสะ (ความคิดประทุษร้าย) กระทบ มีจิตแข็งกระด้างในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จิตของภิกษุผู้โกรธไม่พอใจ มีจิตถูกโทสะกระทบ มีจิตแข็งกระด้างในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร การที่จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นกิเลสเครื่องตรึงจิตตฺจตะปฺประการที่ ๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๔/๒๒-๒๓

^๒ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดา ในที่นี้หมายถึงไม่เชื่อว่า พระสรีระของพระพุทธเจ้าประดับด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ไม่เชื่อว่าพระสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าสามารถรู้อดีต อนาคต และปัจจุบันได้ (อจ.ปญจก.อ. ๓/๒๐๕/๘๕)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๕

๒๐

[๓๒๐] วินิพันธา^๑(กิเลสเครื่องผูกใจ) ๕

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความอยากในกามทั้งหลาย จิตของภิกษุผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความอยากในกามทั้งหลายนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร การที่จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นกิเลสเครื่องผูกใจประการที่ ๑
๒. เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ในกาย ฯลฯ
๓. เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ในรูป ฯลฯ
๔. ฉันอาหารตามความต้องการจนอิ่มเกินไป ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอกเขนก ความสุขในการหลับอยู่ ฯลฯ
๕. ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยความปรารถนาเป็นเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่งว่า 'ด้วยศีล วัตร ดบะ หรือพรหมจรรย์นี้ เราจะเป็นเทพเจ้า หรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง' จิตของภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยความปรารถนาเป็นเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่งว่า 'ด้วยศีล วัตร ดบะ หรือพรหมจรรย์นี้ เราจะเป็นเทพเจ้า หรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง' ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร การที่จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อเนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นกิเลสเครื่องผูกใจประการที่ ๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ม.ม. (แปล) ๑๒/๑๘๕-๑๘๙/๑๙๗-๒๐๓, อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๐๖/๓๔๘-๓๕๐

พระสูตรตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๕

๒๑

อินทรีย์^๑ ๕

๑. จักขุอินทรีย์	(อินทรีย์คือตา)
๒. โสติดินทรีย์	(อินทรีย์คือหู)
๓. ฆานินทรีย์	(อินทรีย์คือจมูก)
๔. ชิวหินทรีย์	(อินทรีย์คือลิ้น)
๕. กายินทรีย์	(อินทรีย์คือกาย)

๒๒

อินทรีย์^๒ ๕ อีกนัยหนึ่ง

๑. สุขินทรีย์	(อินทรีย์คือความสุขกาย)
๒. ทุกชินทรีย์	(อินทรีย์คือความทุกข์กาย)
๓. โสมนัสสินทรีย์	(อินทรีย์คือความสุขใจ)
๔. โทมนัสสินทรีย์	(อินทรีย์คือความทุกข์ใจ)
๕. อุเปกชินทรีย์	(อินทรีย์คืออุเบกขา)

๒๓

อินทรีย์^๓ ๕ อีกนัยหนึ่ง

๑. สัทธินทรีย์	(อินทรีย์คือศรัทธา)
๒. วิริยอินทรีย์	(อินทรีย์คือวิริยะ)
๓. สตินทรีย์	(อินทรีย์คือสติ)
๔. สมาธิอินทรีย์	(อินทรีย์คือสมาธิ)
๕. ปัญญาอินทรีย์	(อินทรีย์คือปัญญา)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๑๐๑๒/๖๖๐

^๒ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๒๒๐/๑๙๙-๒๐๐

^๓ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๒๒๐/๒๐๐-๒๐๑

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกัวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๕

๒๔

[๓๒๑] **ธาตุ^๑ที่สลัด^๒ ๕**

๑. เมื่อภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มนสิการกามทั้งหลาย^๓ จิตของเธอ ย่อมไม่แล่นไป ไม่เสื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในกามทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการเนกขัมมะ จิตของเธอจึงแล่นไป เสื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในเนกขัมมะ จิตนั้นของเธอเชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากกามทั้งหลาย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ^๔และความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น^๕ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะกามเป็นปัจจัย เธอย่อมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดกามทั้งหลาย
๒. เมื่อภิกษุมนสิการพยายาม จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ไม่เสื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในพยายาม แต่เมื่อเธอมนสิการพยายาม จิตของเธอจึงแล่นไป เสื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในพยายาม จิตนั้นของเธอเชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากพยายาม เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะพยายามเป็นปัจจัย เธอ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ธาตุ** ในที่นี้หมายถึงธัมมธาตุและมโนวิญญาณธาตุชั้นพิเศษ เป็นสภาวะที่ว่างจากอึดตา (อึดตสฺยญฺสภาวะ) (อง.ปญจก.อ. ๓/๒๐๐/๘๒) หรือสภาวะที่ปราศจากชีวิต (อง.ปญจก.ฐีกา ๓/๒๐๐/๙๑)
- ^๒ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๐๐/๓๔๐-๓๔๒
- ^๓ **มนสิการกามทั้งหลาย** ในที่นี้หมายถึงวิธีการที่ท่านผู้ออกจากอสุภกาม (เพ่งความไม่งาม) แล้วสงจิดคิดถึงกามคุณ เพื่อตรวจดูจิตว่า 'บัดนี้จิตเราแน่วแนต่อเนกขัมมะหรือไม่ กามวิตกยังเกิดขึ้นอยู่หรือไม่' เหมือนคนจับงูพิษ เพื่อทดลองดูว่างมีพิษหรือไม่ (ที.ปา.อ. ๓๒๑/๒๓๐, อง.ปญจก.ฐีกา ๓/๒๐๐/๙๑)
- ^๔ **อาสวะ** ในที่นี้หมายถึงอาสวะ ๔ คือ กามาสวะ (อาสวะคือกาม) ภวาสวะ (อาสวะคือภพ) ทิฏฐาสวะ (อาสวะคือทิฏฐิ) อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา) (ส.สพ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔, อง.จก.อ. ๓/๕๘/๑๔๐)
- ^๕ **ความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น** ในที่นี้หมายถึงความเร่าร้อนเพราะกิเลสหรือความเร่าร้อนเพราะวิบากกรรมที่ก่อความคับแค้นให้ หรือให้เกิดทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ อันเป็นผลมาจากอาสวะ (อง.จก.อ. ๓/๕๘/๑๔๐, อง.จก.อ. ๓/๕๘/๑๕๔)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๕

ยอมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัด
พยายาม

๓. เมื่อภิกษุมนสิการวิหิงสา จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่
ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในวิหิงสา แต่เมื่อเธอมนสิการวิหิงสา จิตของเธอ
จึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในวิหิงสา จิตนั้นของเธอชื่อว่า
เป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว
พรากออกดีแล้วจากวิหิงสา เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความเร่าร้อน
ที่ก่อความคับแค้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะวิหิงสาเป็นปัจจัย เธอยอมไม่
เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดวิหิงสา
๔. เมื่อภิกษุมนสิการรูปทั้งหลาย จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส
ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในรูปทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการอรูปรูป จิตของ
เธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในอรูปรูป จิตนั้นของเธอชื่อว่า
เป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว
พรากออกดีแล้วจากรูปทั้งหลาย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความ
เร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะรูปเป็นปัจจัย เธอยอมไม่
เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดรูปทั้งหลาย
๕. เมื่อภิกษุมนสิการสักกายะ^๑ จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส
ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายะ แต่เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธ
(ความดับแห่งสักกายะ) จิตของเธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไป
ในสักกายนิโรธ จิตนั้นของเธอชื่อว่า เป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว อบรมดีแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ มนสิการสักกายะ ในที่นี้หมายถึงวิธีการที่พระอรหันต์สุกขวิปัสสกะ(ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาล้วนๆ)ผู้เห็นนิพพาน
ด้วยอรหัตตมรรคและอรหัตตผล ออกจากผลสมบัตินี้แล้ว ส่งจิตไปยังอุปาทานชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ เพื่อจะทดสอบดูว่า 'ความยึดมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นอัตตายังมี
อยู่หรือไม่' (อง.ปญจก.อ. ๓/๒๐๐/๘๓)

อนึ่ง ๕ วิธีแรกดังกล่าวมาแล้ว เป็นวิธีของท่านผู้เป็นสมถยานิกะ (ผู้บำเพ็ญสมถกัมมัฏฐาน) แต่วิธี
ที่ ๕ นี้เป็นวิธีของท่านผู้เป็นวิปัสสนายานิกะ (ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาล้วน) (อง.ปญจก.ฎีกา ๓/๒๐๐/๙๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๕

ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พราศออกดีแล้วจากสักกายะ เธอหลุดพ้นแล้วจากอัสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแค้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะสักกายะเป็นปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดสักกายะ

๒๕

[๓๒๒]

เหตุแห่งวิมุตติ^๑ ๕

๑. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูแสดงธรรม^๒ แก่ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เธอรู้แจ้งอรรถ^๓ รู้แจ้งธรรม^๔ ในธรรมนั้น ตามที่พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูแสดงแก่เธอ เมื่อเธอรู้แจ้งอรรถ รู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็นวิมุตตายนะประการที่ ๑
๒. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แต่ภิกษุแสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ฯลฯ
๓. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร แต่ภิกษุสาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๖/๓๓-๓๕

^๒ ธรรม ในที่นี้หมายถึงอริยสัจ ๔ (ที.ปา.ฐีกา ๓๒๒/๓๑๖, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๖/๘)

^๓ รู้แจ้งอรรถ ในที่นี้หมายถึงรู้ความหมายแห่งบาลีนั้นว่า ศิลมาในที่นี้ สมาริมาในที่นี้ ปัญญาในที่นี้ (ที.ปา.ฐีกา ๓๒๒/๓๑๖, อัง.ติก.อ. ๒/๔๓/๑๕๒-๑๕๓, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๖/๘)

^๔ รู้แจ้งธรรม ในที่นี้หมายถึงรู้บาลีคือพระพุทฺธพจน์ เช่น ทรงจำบาลีที่ให้ความหมายได้อย่างถูกต้อง (ที.ปา.ฐีกา ๓๒๒/๓๑๖, อัง.ติก.อ. ๓/๔๓/๑๕๒-๑๕๓, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๖/๘)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีติสูตร]

สังคีติหมวด ๕

๔. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครู ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ไม่ได้สาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร แต่ภิกษุตริกตามตรงตามเพ่งตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา ฯลฯ
๕. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ไม่ได้สาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร และไม่ได้ตริกตามตรงตามเพ่งตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา แต่เธอเรียนสมาธินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งมาดี มนสิการดี ทรงจำไว้ดี ทางตลอดดีด้วยปัญญา เธอรู้แจ้งอรรถ รู้แจ้งธรรม ในธรรมนั้นตามที่เธอได้เรียนสมาธินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งมาดี มนสิการดี ทรงจำไว้ดี ทางตลอดดีด้วยปัญญา เมื่อเธอรู้แจ้งอรรถ รู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี้เป็นวิมุตตายนะประการที่ ๕

๒๖

สัญญาที่ควรเจริญเพื่อวิมุตติ^๑ ๕

๑. อนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๒. อนิจเทุกขสัญญา (กำหนดหมายความเป็นทุกข์ในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๓. ทุกเข อนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข์)
๔. ปหานสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปธรรมทั้งหลาย)
๕. วิราคสัญญา (กำหนดหมายวิราคะเป็นธรรมละเอียดประณีต)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๖๑/๑๑๐, อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๕๖/๑๒๓

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๑๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๕ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้
ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุข
แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหมวด ๕ จบ

สังคีสหมวด ๖

[๓๒๓] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๖ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้
ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุข
แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมหมวดละ ๖ ประการ คืออะไร

คือ

๑

อายตนะภายใน^๑ ๖

๑. จักขายตนะ	(อายตนะคือตา)
๒. โสedayตนะ	(อายตนะคือหู)
๓. ขณายตนะ	(อายตนะคือจมูก)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.นิ. (แปล) ๑๖/๒/๖, ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑/๑-๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๖

๔. ขิวหายตนะ	(อายตนะคือลิ้น)
๕. กายตนะ	(อายตนะคือกาย)
๖. มนayedตนะ	(อายตนะคือใจ)

๒

อายตนะภายนอก^๑ ๖

๑. รูปร่างตนะ	(อายตนะคือรูป)
๒. สัททหายตนะ	(อายตนะคือเสียง)
๓. คันธหายตนะ	(อายตนะคือกลิ่น)
๔. รสหายตนะ	(อายตนะคือรส)
๕. โภญฐัพพายตนะ	(อายตนะคือโภญฐัพพะ)
๖. ธัมมหายตนะ	(อายตนะคือธรรมารมณ์)

๓

หมวดวิญญาน^๒ ๖

๑. จักขวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางตา)
๒. โสตรวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางหู)
๓. ชานวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางจมูก)
๔. ขิวหาวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางลิ้น)
๕. กายวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางกาย)
๖. มโนวิญญาน	(ความรู้อารมณ์ทางใจ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๔-๖/๔-๕

^๒ ดูเทียบ ส.น. (แปล) ๑๖/๒/๗, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๑๒๑/๘๑

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีติหมวด ๖

๔

หมวดผัสสะ^๑ ๖

๑. จักขุสัมผัส	(ความกระทบทางตา)
๒. โสตสัมผัส	(ความกระทบทางหู)
๓. ขานสัมผัส	(ความกระทบทางจมูก)
๔. ชิวหาสัมผัส	(ความกระทบทางลิ้น)
๕. กายสัมผัส	(ความกระทบทางกาย)
๖. มโนสัมผัส	(ความกระทบทางใจ)

๕

หมวดเวทนา^๒ ๖

๑. จักขุสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากจักขุสัมผัส)
๒. โสตสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากโสตสัมผัส)
๓. ขานสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากขานสัมผัส)
๔. ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากชิวหาสัมผัส)
๕. กายสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากกายสัมผัส)
๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากมโนสัมผัส)

๖

หมวดสัญญา^๓ ๖

๑. รูปสัญญา	(กำหนดหมายรูรูปร่าง)
๒. สัททสัญญา	(กำหนดหมายรู้เสียง)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.นิ. (แปล) ๑๖/๒/๖

^๒ ดูเทียบ ส.นิ. (แปล) ๑๖/๒/๗

^๓ ดูเทียบ ส.นิ. (แปล) ๑๖/๑๙๓/๒๙๓

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๖

๓. คันธสัญญา	(กำหนดหมายรูกลิ้น)
๔. รสสัญญา	(กำหนดหมายรุกรส)
๕. โผฏฐัพพสัญญา	(กำหนดหมายรู้โผฏฐัพพะ)
๖. ฐัมมสัญญา	(กำหนดหมายรู้ธรรมารมณ)

๗

หมวดสัญญาเจตนา^๑ ๖

๑. รูปสัญญาเจตนา	(ความจำนงรูป)
๒. สัททสัญญาเจตนา	(ความจำนงเสียง)
๓. คันธสัญญาเจตนา	(ความจำนงกลิ่น)
๔. รสสัญญาเจตนา	(ความจำนงรส)
๕. โผฏฐัพพสัญญาเจตนา	(ความจำนงโผฏฐัพพะ)
๖. ฐัมมสัญญาเจตนา	(ความจำนงธรรมารมณ)

๘

หมวดตัณหา^๒ ๖

๑. รูปตัณหา	(ความทะยานอยากได้รูป)
๒. สัททตัณหา	(ความทะยานอยากได้เสียง)
๓. คันธตัณหา	(ความทะยานอยากได้กลิ่น)
๔. รสตัณหา	(ความทะยานอยากได้รส)
๕. โผฏฐัพพตัณหา	(ความทะยานอยากได้โผฏฐัพพะ)
๖. ฐัมมตัณหา	(ความทะยานอยากได้ธรรมารมณ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.ข. (แปล) ๑๗/๕๖/๘๔

^๒ ดูเทียบ ส.น. (แปล) ๑๖/๑๔๔/๒๙๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๑๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๖

๙

[๓๒๔] **อकारะ^๑(ความไม่เคารพ) ๖**

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในพระศาสดา
๒. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในพระธรรม
๓. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในพระสงฆ์
๔. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในสิกขา
๕. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในความไม่ประมาท
๖. อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรง ในปฏิสันถาร

๑๐

การะ^๒(ความเคารพ) ๖

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในพระศาสดา
๒. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในพระธรรม
๓. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในพระสงฆ์
๔. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในสิกขา
๕. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในความไม่ประมาท
๖. อยู่อย่างมี ความเคารพ มี ความยำเกรง ในปฏิสันถาร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.จก. (แปล) ๒๒/๔๐/๔๙๒

^๒ ดูเทียบ อภ.จก. (แปล) ๒๒/๔๐/๔๙๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๖

๑๑

โสมนัสสุปริจาร (การใคร่ครวญอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส) ๖

๑. เห็นรูปทางตาแล้ว ใคร่ครวญรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส
๒. ฟังเสียงทางหูแล้ว ใคร่ครวญเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส
๓. ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว ใคร่ครวญกลิ่นอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส
๔. ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว ใคร่ครวญรสอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส
๕. ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว ใคร่ครวญโผฏฐัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส
๖. รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ใคร่ครวญธรรมารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส

๑๒

โทมนัสสุปริจาร (การใคร่ครวญอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส) ๖

๑. เห็นรูปทางตาแล้ว ใคร่ครวญรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส
๒. ฟังเสียงทางหูแล้ว ใคร่ครวญเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส
๓. ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว ใคร่ครวญกลิ่นอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส
๔. ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว ใคร่ครวญรสอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส
๕. ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว ใคร่ครวญโผฏฐัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส
๖. รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ใคร่ครวญธรรมารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส

๑๓

อุpekขุปริจาร (การใคร่ครวญอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขา) ๖

๑. เห็นรูปทางตาแล้ว ใคร่ครวญรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขา
๒. ฟังเสียงทางหูแล้ว ใคร่ครวญเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขา
๓. ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว ใคร่ครวญกลิ่นอันเป็นที่ตั้งแห่งอุpekขา

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๖

๔. ลืมรสทางลิ้นแล้ว ใคร่ครวญรสอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา
๕. ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว ใคร่ครวญโผฏฐัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา
๖. รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว ใคร่ครวญธรรมารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา

๑๔

สารณียธรรม^๑ (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึง) ๖

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรม^๒ ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม่นี่ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๒. ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม่นี่ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม่นี่ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยก^๓ ลากทั้งหลายอันประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุตแม่เพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภคกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล แม่นี่ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อจ.จกก. (แปล) ๒๒/๑๒/๔๒๗

^๒ เมตตากายกรรม ในที่นี้หมายถึงกายกรรมที่พึงทำด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา เมตตาวจีกรรมและเมตตามโนกรรม ก็มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกันนี้ (อจ.จกก.อ. ๓/๑๑/๙๗)

^๓ ไม่แบ่งแยก หมายถึงไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า "จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนั้น" (อจ.จกก.อ. ๓/๑๑/๙๙, อจ.จกก. ฎีกา ๓/๑๑/๑๑๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่
วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะเล ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้สรรเสริญ ที่ไม่
ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อน
พรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม่นี้ก็เป็นสารณียธรรม
ที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน
เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๖. มีอริยทักขณิ^๑อันเป็นธรรมเครื่องนำออก^๒เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
แก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและ
ลับหลัง แม่นี้ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ
เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความ
สามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๑๕

[๓๒๕] **วิวาทมูล^๓ (มูลเหตุแห่งวิวาท) ๖**

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภิกษุใดเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภิกษุ
นั้นอยู่อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระศาสดา อยู่
อย่างไม่มี ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระธรรม อยู่อย่างไม่มี
ความเคารพ ไม่มี ความยำเกรงในพระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้
บริบูรณ์ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่อย่างไม่มี ความเคารพ

เชิงอรรถ :

^๑ อริยทักขณิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทักขณิในอริยมรรค (ฉก.ฉก.อ. ๓/๑๑/๑๐๓)

^๒ อันเป็นธรรมเครื่องนำออก ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ (โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค
และอรหัตตมรรค) ที่ตัดมูลเหตุแห่งวัฏฏะ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วออกจากวัฏฏะได้ (อภิ.สง. (แปล)
๓๔/๑๒๕๕/๓๒๗, อภิ.สง.อ. ๘๓-๑๐๐/๕๘)

^๓ ดูเทียบ ฉก.ฉก. (แปล) ๒๒/๓๖/๔๘๔-๔๘๕

พระสดตันตปิฎก ที่มณิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา อยู่อย่างไม่มีความเคารพ อยู่อย่างไม่มี
ความยำเกรงในพระธรรม อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำ
เกรงในพระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ย่อมก่อวิวาทให้เกิดขึ้น
ในสงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คน
หมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์ เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าท่านทั้งหลายพิจารณา
เห็นมูลเหตุแห่งวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก ท่านทั้งหลายพึง
พยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล
ถ้าท่านทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งวิวาทเช่นนี้ภายในหรือ
ภายนอก ท่านทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาป
นั้นแลไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาปนั้นย่อมมีได้
และมูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยึดเยื้อต่อไป

๒. เป็นผู้ลบหลู่ ดีเสมอ ฯลฯ

๓. เป็นผู้ริษยา มีความตระหนี่ ฯลฯ

๔. เป็นผู้โอ้อวด มีมายา ฯลฯ

๕. เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว เป็นมิจฉาทิฎฐิ^๑ ฯลฯ

๖. เป็นผู้ยึดมั่นทิฎฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุใดเป็นผู้ยึดมั่นทิฎฐิของตน มีความ
ถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก ภิกษุนั้นอยู่อย่างไม่มีมีความเคารพ
ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา อยู่อย่างไม่มีมีความเคารพ ไม่มี
ความยำเกรงในพระธรรม อยู่อย่างไม่มีมีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง

เชิงอรรถ :

- ^๑ เป็นมิจฉาทิฎฐิ หมายถึงเป็นมิจฉาทิฎฐิมุคคพวกที่ถือนัตถิกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่า ทานที่บุคคลให้แล้ว
ไม่มีผล) อเหตุกวาทะ (ลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย) และอภิกิริยวาทะ
(ลัทธิที่ถือว่า การกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั่วก็ไม่ได้ชั่ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธกฎแห่งกรรม)
(อง.จกก.อ. ๓/๓๖/๑๑๗) และดูเทียบ ที.สี. (แปล) ๙/๑๖๕/๕๓, ๑๖๗/๕๔, ๑๗๓/๕๗

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๖

ในพระสงฆ์และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีควมยำเกรงในพระศาสดา อยู่
อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีควมยำเกรงในพระธรรม อยู่อย่างไม่มี
ความเคารพ ไม่มีควมยำเกรงในพระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้
บริบูรณ์ ย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล
แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์ เพื่อไม่
เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ถ้าท่านทั้งหลายพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งวิวาทเช่นนี้ภายในหรือ
ภายนอก ท่านทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาป
ภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าท่านทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุ
แห่งวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก ท่านทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้
มูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่ง
วิวาทที่เป็นบาปนั้นย่อมมีได้ และมูลเหตุแห่งวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อม
ไม่ยึดเยื้อต่อไป

๑๖

ธาตุ^๑ ๖

๑. ปรฐวีธาตุ	(ธาตุดิน)
๒. อาโปธาตุ	(ธาตุน้ำ)
๓. เตโชธาตุ	(ธาตุไฟ)
๔. วาโยธาตุ	(ธาตุลม)
๕. อากาศธาตุ	(ธาตุคือที่ว่าง)
๖. วิญญานธาตุ	(ธาตุคือความรู้อารมณ์)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๑๗๒/๑๓๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๒๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

๑๗

[๓๒๖]

ธาตุที่สลัด^๑ ๖

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ^๒แล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารถดีแล้ว แต่พยายาม(ความคิดร้าย) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลย ที่ภิกษุได้เจริญเมตตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารถดีแล้ว แต่พยายามก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย เพราะเมตตาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดพยายาม
๒. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญกรุณาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นอุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารถดีแล้ว แต่วิหิงสา(ความเบียดเบียน) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาค

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.จก.ก. (แปล) ๒๒/๑๓/๔๒๙-๔๓๑

^๒ เมตตาเจโตวิมุตติ ในที่นี้หมายถึงเมตตาที่เกิดจากอดิฆมานและจตุตถฆมาน เพราะพ้นจากปัจเจกธรรม (ธรรมที่เป็นข้าศึก) กล่าวคือนิเวรณ ๕ ประการ ได้แก่ กามฉันทะ พยายาม ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิฉฉา (ที.ปา.อ. ๓๒๖/๒๓๔, อัง.เอกก.อ. ๑/๗/๔๒, อัง. จก.ก. อ. ๓/๑๓/๑๐๔)

พระสดตันตปิฎก ที่มณฑล ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

ไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลย
ที่ภิกษุได้เจริญกรรมาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจ
ยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว
แต่วิหิงสาก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย
เพราะกรรมาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดวิหิงสา

๓. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญมูทิตา-
เจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว
ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่อรติ(ความไม่ยินดี) ก็ยัง
ครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวตักเตือนเธอว่า
'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้
กล่าวดูพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวดูพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย
พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ
ได้เจริญมูทิตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจยานแล้ว
ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่อรติ
ก็ยังคงครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย เพราะมูทิตา-
เจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดอรติ
๔. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญอุเบกขา-
เจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว
ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่ราคะก็ยังคงครอบงำจิตของ
ข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าว
อย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวดู
พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวดูพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มี
พระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุได้เจริญ
อุเบกขาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่ราคะก็ยัง
ครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย เพราะอุเบกขา-
เจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดราคะ

พระสดตันตปิฎก ที่มณฑล ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๖

๕. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญอนิมิตตา-
เจโตวิมุตติ^๑แล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดจยานแล้ว ทำให้เป็นที่
ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารถดีแล้ว แต่วิญญานของ
ข้าพเจ้าก็ยังแสหานิมิตอยู่' ภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า
'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ
อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาค
ไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลย
ที่ภิกษุได้เจริญอนิมิตตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็น
ดจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารถดีแล้ว
แต่วิญญาน ของภิกษุนั้นก็ยังแสหานิมิตอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย
เพราะอนิมิตตาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดนิมิตทั้งปวง
๖. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าปราศจาก
อัสสมิมานะ และไม่พิจารณาเห็นว่า 'เราเป็นนี้' แต่ลูกศรคือความ
เคลือบแคลงสงสัยก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลาย
ฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้
กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการ
กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มี
อายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุปราศจากอัสสมิมานะแล้ว และไม่พิจารณา

เชิงอรรถ :

- ^๑ อนิมิตตาเจโตวิมุตติ หมายถึงพลววิปัสสนา(วิปัสสนาที่มีพลัง) คือ อรหัตตผลสมบัติ ที่ชื่อว่า อนิมิต
ไม่มีเครื่องหมาย เพราะไม่มีราคนิมิต (นิมิตคือราคะ) ไม่มีโทสนิมิต (นิมิตคือโทสะ) ไม่มีโมหนิมิต (นิมิต
คือโมหะ) ไม่มีรูปนิมิต (นิมิตคือรูป) ไม่มีนิจจนิมิต (นิมิตคือความเที่ยง) เป็นต้น (ที่.ปา.อ. ๓๒๖/๒๓๔,
อง.จก.อ. ๓/๑๓/๑๐๔)

อีกอย่างหนึ่ง อนิมิตตาเจโตวิมุตติ เป็นชื่อของญาณ ๔ คือ (๑) ภัยตปิฎฐานญาณ (ญาณในการเห็น
สังขารปรากฏโดยความเป็นภัย) (๒) อาทีนวานุปัสสนาญาณ (ญาณในการพิจารณาอารมณ์แล้วพิจารณาเห็น
โทษ) (๓) มุญจิตกัมมยตาญาณ (ญาณหยั่งรู้อันทำให้ต้องการจะพ้น) (๔) ภัคฺคญาณ (ญาณที่พิจารณาเห็น
ความดับ) (อง.จก.ก.ฎีกา ๓/๑๓/๑๑๗)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]
สังคี่ติหมวด ๖

เห็นว่า 'เราเป็นนี้' แต่ลูกศรคือความเคลือบแคลงสงสัยก็ยัง
ครอบงำจิตของภิกษุผู้นั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย เพราะสภาวะที่
ถอนอัสมิมานะ^๑ นี้เป็นธาตุที่สลัดลูกศรคือความเคลือบแคลงสงสัย

๑๘

[๓๒๗]

อนุตตริยะ^๒ ๖

๑. ทัสสนานุตตริยะ (การเห็นอันยอดเยี่ยม)
๒. สวานานุตตริยะ (การฟังอันยอดเยี่ยม)
๓. ลาภานุตตริยะ (การได้อันยอดเยี่ยม)
๔. ลิกขานุตตริยะ (การศึกษาอันยอดเยี่ยม)
๕. ปาริจรียนานุตตริยะ (การบำรุงอันยอดเยี่ยม)
๖. อนุสสदानุตตริยะ (การระลึกอันยอดเยี่ยม)

๑๙

อนุสสติฐาน^๓ ๖

๑. พุทธานุสสติ (การระลึกถึงพระพุทธเจ้า)
๒. ธัมมานุสสติ (การระลึกถึงพระธรรม)
๓. สังฆานุสสติ (การระลึกถึงพระสงฆ์)
๔. สีลานุสสติ (การระลึกถึงศีล)
๕. จาคานุสสติ (การระลึกถึงการบริจาค)
๖. เทเวदानุสสติ (การระลึกถึงเทวดา)

เชิงอรรถ :

^๑ สภาวะที่ถอนอัสมิมานะ ในที่นี้หมายถึงอรหัตตมรรค ที่เรียกว่าสภาวะที่ถอนอัสมิมานะ เพราะเมื่อเห็นนิพพาน ด้วยอำนาจผลที่เกิดจากอรหัตตมรรค อัสมิมานะจึงไม่มี (ที.ปา.อ. ๓๒๖/๒๓๕, อัง.จก.อ. ๓/๑๓/๑๐๕)

^๒ ดูเทียบ อัง.จก. (แปล) ๒๒/๘/๔๑๙-๔๒๐

^๓ อนุสสติฐาน แปลว่า "ฐานคืออนุสสติ" หมายถึงเหตุคืออนุสสติ ได้แก่ ฌาน ๓(ที.ปา.อ. ๓๒๗/๒๓๕, อัง. จก.อ. ๓/๒๕/๑๑๐,๒๙/๑๑๒)

อนุสสติ ที่เรียกว่า "ฐาน" เพราะเป็นเหตุให้ได้รับประโยชน์เกื้อกูลและความสุขทั้งในภพนี้และภพหน้า เช่น พุทธานุสสติ ย่อมเป็นเหตุให้บรรลุคุณวิเศษ เพราะเมื่อบุคคลระลึกถึงพุทธคุณอยู่ ปีติ (ความอิ่มใจ) ย่อมเกิด จากนั้น จึงพิจารณาปีติให้เห็นความสิ้นไปเสื่อมไปจนได้บรรลุอรหัตตผล

อนุสสติฐาน นี้จัดเป็นอุปจารกัมมัฏฐาน แม้คฤหัสถ์ก็สามารถบำเพ็ญได้ (ข.อป.อ.๑/๒๕/๑๓๗, อัง.จก.ฎีกา ๓/๙/๑๐๘) และดูเทียบ อัง.จก. (แปล) ๒๒/๙/๔๒๐-๔๒๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๖

๒๐

[๓๒๘] สดตวิหารธรรม^๑ (ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ของพระชีณาสพ) ๖
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เห็นรูปทางตาแล้ว เป็นผู้ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่
๒. ฟังเสียงทางหูแล้ว ...
๓. ดมกลิ่นทางจมูกแล้ว ...
๔. ลิ้มรสทางลิ้นแล้ว ...
๕. ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกายแล้ว ...
๖. รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว เป็นผู้ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่

๒๑

[๓๒๙] อภิชาติ^๒ ๖

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นกัณหาภิชาติ (เกิดในตระกูลต่ำ) ประพฤติธรรมต่ำ
๒. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นกัณหาภิชาติ ประพฤติธรรมขาว
๓. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นกัณหาภิชาติ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว
๔. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสุกกาภิชาติ (เกิดในตระกูลสูง) ประพฤติธรรมต่ำ
๕. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสุกกาภิชาติ ประพฤติธรรมขาว
๖. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสุกกาภิชาติ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๕๖ หน้า ๓๙๔ ในเล่มนี้

^๒ อภิชาติ ในที่นี้หมายถึงการกำหนดหมายชนเป็นชั้น เป็นกลุ่ม เช่น หมู่คนที่ประพฤติอย่างนี้ ๆ กำหนดเรียกอย่างนี้ ๆ (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗) หรือหมายถึงชาติกำเนิด (อง.จก.อ. ๓/๕๗/๑๓๙, อง.จก.ก.ฎีกา ๓/๕๗/๑๕๐) และดู ที.สี. (แปล) ๙/๑๖๘/๕๕, อง.จก. (แปล) ๒๒/๕๗/๕๕๕

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๗

๒๒

นิพเพธภาคีสัญญา^๑ (กำหนดหมายในญาณอันเป็นส่วนข้าแรกกิเลส) ๖

๑. อนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๒. อนิจเจ ทุกขสัญญา (กำหนดหมายความเป็นทุกขในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๓. ทุกเข อนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข)
๔. ปหานสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย)
๕. วิราคสัญญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
๖. นิโรธสัญญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๖ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหมวด ๖ จบ

สังคีสหมวด ๗

[๓๓๐] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๗ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๕๖/๑๒๓

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๓๐ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๗

ธรรมหมวดละ ๗ ประการ คืออะไร

คือ

๑

อริยทรัพย์^๑ ๗

๑. สัทธาณะ	(ทรัพย์คือศรัทธา)
๒. สีลณะ	(ทรัพย์คือศีล)
๓. หิริณะ	(ทรัพย์คือหิริ)
๔. โอตตปฺปณะ	(ทรัพย์คือโอตตปฺปะ)
๕. สุตณะ	(ทรัพย์คือสุตะ)
๖. จาคณะ	(ทรัพย์คือจาคะ)
๗. ปัญญาณะ	(ทรัพย์คือปัญญา)

๒

โพชฌงค์^๒ ๗

๑. สติสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)
๒. ทัมมวิจยสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพินธรรม)
๓. วิริยสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)
๔. ปีติสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ)
๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)
๖. สมာธิสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น)
๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์	(ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.สดตค. (แปล) ๒๓/๕/๘

^๒ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๐๒/๒๔๓

พระสวดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตหมวด ๗

๓

ธรรมที่เป็นบริหารแห่งสมาธิ^๑ ๗

๑. สัมมาทิฏฐิ	(เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ	(ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา	(เจรจาชอบ)
๔. สัมมากัมมันตะ	(กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพชอบ)
๖. สัมมาวายามะ	(พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ	(ระลึกชอบ)

๔

อสังกัธรรม^๒ ๗

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา	๒. เป็นผู้ไม่มีhiri
๓. เป็นผู้ไม่มีโอดตปปะ	๔. เป็นผู้มีสตะน้อย
๕. เป็นผู้เกียจคร้าน	๖. เป็นผู้มีสติหลงลืม
๗. เป็นผู้มีปัญหาทรมาน	

๕

สังกัธรรม^๓ ๗

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีศรัทธา	๒. เป็นผู้มีhiri
๓. เป็นผู้มีโอดตปปะ	๔. เป็นพหูสูต

เชิงอรรถ :

^๑ **บริหารแห่งสมาธิ** หมายถึงองค์ประกอบแห่งมรรคสมาธิ (อง.สวดต.อ. ๓/๔๔-๔๕/๑๘๓) และดูเทียบ

อง.สวดต. (แปล) ๒๓/๔๕/๖๘-๖๙

^๒ ดูเทียบ อง.สวดต. (แปล) ๒๓/๙๓/๑๘๓

^๓ ดูเทียบ อง.สวดต. (แปล) ๒๓/๙๔/๑๘๔

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีติสูตร]
สังคีติหมวด ๗

๕. เป็นผู้ปรารถนาคามเพียร ๖. เป็นผู้มึสติมั่นคง
๗. เป็นผู้มึปัญญา

๖
สัปปริสธรรม^๖ ๗

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นฉัมมัญญ	(ผู้รู้จักเหตุ)
๒. เป็นอัตถัญญ	(ผู้รู้จักผล)
๓. เป็นอัตตัญญ	(ผู้รู้จักตน)
๔. เป็นมัตตัญญ	(ผู้รู้จักประมาณ)
๕. เป็นกาลัญญ	(ผู้รู้จักกาลเวลา)
๖. เป็นปริสัญญ	(ผู้รู้จักชุมชน)
๗. เป็นบุคคลัญญ	(ผู้รู้จักบุคคล)

๗

[๓๓๑] นิททสวัตถุ^๖(เหตุให้ได้ชื่อว่าผู้มีอายุไม่ถึง ๑๐ ปี) ๗

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มึฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานสิกขา^๗ และไม่ปราศจาก
ความรักในการสมาทานสิกขาต่อไป^๘

เชิงอรรถ :

๑ ดูเทียบ อัง.สดตท. (แปล) ๒๓/๖๘/๑๔๓

^๖ นิททสวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้ชื่อว่า "นิททส" ซึ่งแปลว่า มีอายุไม่ถึง ๑๐ ปี คำนี้เป็นคำที่พวก
เดียรถีย์ใช้เรียกนิครนถ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์กำหนด ๑๒ ปี ถ้าตายลงเมื่อถึง ๑๐ ปี เรียกผู้นั้นว่า
"นิททส" คือเมื่อมาเกิดอีก จะมีอายุไม่ถึง ๑๐ ปี และอาจไม่ถึง ๙ ปี - ๑ ปี แต่พระผู้มีพระภาคทรงใช้คำนี้
หมายถึงพระชีณาสพในความหมายว่า "ไม่มีการเกิดอีก" ไม่ว่าจะเกิดมาเพียงวันเดียวหรือครู่เดียวโดย
มีเงื่อนไขว่า ผู้นั้นต้องเพียบพร้อมด้วยธรรม ๗ ประการ ส่วนเวลาประพฤติพรหมจรรย์มากน้อยไม่สำคัญ
(ที่.ปา.อ. ๓๓๑/๒๓๘, อัง.สดตท.อ. ๓๒๐/๑๖๔-๑๖๕)

^๗ สมาทานสิกขา ในที่นี้หมายถึงการบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาให้บริบูรณ์และถูกต้อง (อัง.
สดตท.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อัง.สดตท.ฎีกา ๓/๒๐/๑๙๒)

^๘ ไม่ปราศจากความรักในการสมาทานสิกขาต่อไป ในที่นี้หมายถึงกาลเวลาแห่งการบำเพ็ญที่เฝ้า้องกัน
ไม่ขาดระยะ มิได้หมายถึงภพในอนาคต (อัง.สดตท.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อัง.สดตท.ฎีกา ๓/๒๐/๑๙๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคิตสูตร]

สังคิตหมวด ๗

๒. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการใคร่ครวญธรรม^๑ และไม่ปราศจากความรักในการใคร่ครวญธรรมต่อไป
๓. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการกำจัดความอยาก^๒ และไม่ปราศจากความรักในการกำจัดความอยากต่อไป
๔. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการหลีกเร้น และไม่ปราศจากความรักในการหลีกเร้นต่อไป
๕. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการปรารภความเพียร และไม่ปราศจากความรักในการปรารภความเพียรต่อไป
๖. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน^๓ และไม่ปราศจากความรักในสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนต่อไป
๗. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการแทงตลอดด้วยทิวฐิ^๔ และไม่ปราศจากความรักในการแทงตลอดด้วยทิวฐิต่อไป

๘

สัญญา^๕ ๗

๑. อนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๒. อนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง)

เชิงอรรถ :

- ^๑ การใคร่ครวญธรรม แปลจากบาลีว่า "ธมฺมนิสฺสนฺติ" หมายถึงการเพ่งพินิจพิจารณาเห็นธรรมโดยเป็นสภาวะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา คำว่า "ธมฺมนิสฺสนฺติ" เป็นชื่อของอภิปัสสนา (ที.ปา.อ. ๓๓๑/๒๓๙, อภ.สตตก.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อภ.สตตก.ฐีกา ๓/๒๐/๑๙๒)
- ^๒ การกำจัดความอยาก หมายถึงการกำจัดหรือขมอดค้นหาได้ด้วยอำนาจกัมมัญญานูปัสสนาญาณ (ญาณที่พิจารณาเห็นความดับ) (อภ.ปญจก.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อภ.สตตก.ฐีกา ๓/๒๐/๑๙๒) หรือด้วยอำนาจวิปัสสนาญาณมีวิราคานูปัสสนา เป็นต้น (ที.ปา.ฐีกา ๓๓๑/๓๒๖)
- ^๓ สติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน ในที่นี้หมายถึงสติและเนบิกกบปัญญา กล่าวคือสติและสัมปชัญญะ (อภ.สตตก.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อภ.สตตก.ฐีกา ๓/๒๐/๑๙๓)
- ^๔ การแทงตลอดด้วยทิวฐิ แปลจากบาลีว่า "ทิวฐิปฏิเวธ" หมายถึงมัคคทัตสนะ (การเห็นด้วยมรรค) กล่าวคือ การเห็นแจ้งด้วยมัคคสัมมาทิวฐิ (อภ.สตตก.อ. ๓/๒๐/๑๖๕, อภ.สตตก.ฐีกา ๓/๒๐/๑๙๓)
- ^๕ ดูเทียบ อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๕๗/๑๒๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๓๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]

สังคี่ติหมวด ๗

๓. อสภัสัญญา (กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
 ๔. อาทีนวัสัญญา (กำหนดหมายโทษทุกข์ของกายอันมีความเจ็บไข้ต่าง ๆ)
 ๕. ปหานัสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย)
 ๖. วิราคะสัญญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
 ๗. นิโรธัสัญญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

๙

พละ^๑ ๗

๑. สัทธาพละ (กำลังคือศรัทธา)
 ๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ)
 ๓. หิริพละ (กำลังคือหิริ)
 ๔. โอตตปป์พละ (กำลังคือโอตตปป์ปะ)
 ๕. สติพละ (กำลังคือสติ)
 ๖. สมာธิพละ (กำลังคือสมาธิ)
 ๗. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา)

๑๐

[๓๓๒] วิญญาณลลิตี^๒ (ภุมิเป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณ) ๗

๑. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน คือ มนุษย์ เทพบางพวก^๓
 และวินิปาติกะบางพวก^๔ นี้เป็นวิญญาณลลิตีที่ ๑

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.สดตค. (แปล) ๒๓/๓/๔

^๒ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๒๗/๗๒-๗๓

^๓ เทพบางพวก หมายถึงเทพในสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ ๖ คือ (๑) ชั้นจาตุมหาราช (๒) ชั้นดาวดึงส์ (๓) ชั้นยามา (๔) ชั้นดุสิต (๕) ชั้นนิมมานรดี (๖) ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี (ที.ม.อ. ๒/๑๒๗/๑๐๙)

^๔ วินิปาติกะบางพวก หมายถึงพวกเวมานิกเปรตที่พ้นจากอบายภูมิ ๔ เช่น ยักษิณีผู้เป็นมารดาของอุตตระ ยักษิณีผู้เป็นมารดาของปียังกระ ยักษิณีผู้เป็นมารดาของมุสสะ ร่างกายของเปรตเหล่านี้แตกต่างกัน คือ มีทั้งอ้วน ผอม เตี้ย สูง มีผิวขาว ผิวดำ ผิวสีทอง และสีนิล มีลักษณะ มีสัญญาต่างกัน ด้วยดีเหตุกะทุกเหตุกะ และอเหตุกะ เหมือนของมนุษย์ เวมานิกเปรตเหล่านี้ไม่มีคักดิ์มาก เหมือนพวกเทพบางพวก ได้รับทุกขในข้างแรม ได้รับสุขในข้างขึ้น แต่เวมานิกเปรตที่เป็นดีเหตุกะสามารถบรรลธรรมได้ เช่น การบรรลธรรมของยักษิณีผู้เป็นมารดาของปียังกระ เป็นต้น (ที.ม.อ. ๑๒๗/๑๐๙, ๔๔-๔๕/๑๘๐)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๗

๒. มีสัตว์ทั้งหลายมีกายต่างกัน แต่มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือพวกเทพชั้นพรหมกายิกา^๑ (เทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม) นี้เป็นวิญญานลลิตีที่ ๒
๓. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน คือ พวกเทพชั้นอภิสสระ นี้เป็นวิญญานลลิตีที่ ๓
๔. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพชั้นสุกกินหะ (เทพผู้เต็มไปด้วยความงดงาม) นี้เป็นวิญญานลลิตี ที่ ๔
๕. มีสัตว์ทั้งหลายบรรลอากาศสำนัญจายตนฌาน^๒โดยกำหนดว่า "อากาศหาที่สุดมิได้" เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิญญานลลิตีที่ ๕
๖. มีสัตว์ทั้งหลายล่วงอากาศสำนัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลวิญญานัญจายตนฌาน^๓โดยกำหนดว่า "วิญญานหาที่สุดมิได้" นี้เป็นวิญญานลลิตีที่ ๖
๗. มีสัตว์ทั้งหลายล่วงวิญญานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลอากิญจัญญายตนฌาน^๔โดยกำหนดว่า "ไม่มีอะไร" นี้เป็นวิญญานลลิตีที่ ๗

เชิงอรรถ :

- ^๑ เทพชั้นพรหมกายิกา หมายถึงพรหมชั้นปฐมฌานภูมิ (ระดับปฐมฌาน) ๓ ชั้น คือ (๑) พรหมปาริสังขา (พวกบริษัทบริวารมหาพรหม) (๒) พรหมปโรหิตา (พวกปุโรหิตมหาพรหม) (๓) มหาพรหมา (พวกท้าวมหาพรหม) (ที.ม.อ. ๑๒๗/๑๐๙-๑๑๐)
- ^๒ อากาศสำนัญจายตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดอากาศ คือช่องว่างอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๑ ของอรุปรฌาน ๔ (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)
- ^๓ วิญญานัญจายตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดวิญญานอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๒ ของอรุปรฌาน ๔ (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)
- ^๔ อากิญจัญญายตนฌาน หมายถึงฌานที่กำหนดภาวะอันไม่มีอะไร (ความว่าง) เป็นอารมณ์ ฌานนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญญัคคะ (ที่สุดแห่งสัญญา) เพราะเป็นภาวะสุดท้ายของการมีสัญญา กล่าวคือผู้บรรลอากิญจัญญายตนฌานแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานบ้าง เข้าถึงสัญญาเวทียตนิโรธบ้าง (ที.สี.อ. ๔๑๔/๓๐๘)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๗

๑๑

ทักษิณียบุคคล (บุคคลผู้ควรแก้ทักษิณา) ๗

๑. อุภโตภาควิมุต^๑ (ผู้หลุดพ้นทั้ง ๒ ส่วน)
๒. ปัญญาวิมุต^๒ (ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา)
๓. กายสักขี^๓ (ผู้เป็นพยานในนามกายด้วยกาย)
๔. ทิฏฐิปัตตะ^๔ (ผู้บรรลุสัมมาทิฏฐิ)
๕. สัทธาวิมุต^๕ (ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา)
๖. ธัมมานุสารี^๖ (ผู้แล่นไปตามธรรม)
๗. สัทธานุสารี^๗ (ผู้แล่นไปตามศรัทธา)

๑๒

อนุสัย^๘ (กิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน) ๗

๑. กามราคานุสัย (อนุสัยคือความกำหนัดในกาม)
๒. ปฏิฆานุสัย (อนุสัยคือความยินร้าย)
๓. ทิฏฐานุสัย (อนุสัยคือความเห็นผิด)
๔. วิจิกิจฉานุสัย (อนุสัยคือความลังเลสงสัย)
๕. มานานุสัย (อนุสัยคือความถือตัว)
๖. ภวราคานุสัย (อนุสัยคือความติดใจในภพ)
๗. อวิชขานุสัย (อนุสัยคือความไม่รู้แจ้ง)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๑ ในเล่มนี้

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๑ ในเล่มนี้

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๔ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๑ ในเล่มนี้

^๔ ดูเชิงอรรถที่ ๕ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๑ ในเล่มนี้

^๕ ดูเชิงอรรถที่ ๖ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๑ ในเล่มนี้

^๖ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๒ ในเล่มนี้

^๗ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๕๐ หน้า ๑๑๒ ในเล่มนี้

^๘ ดูเทียบ อง.สดตก. (แปล) ๒๓/๑๑/๑๗, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๙/๖๐๕-๖๐๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]
สังคี่ติหมวด ๗

๑๓

สังโยชน^๑ (กิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพ) ๗

๑. อนุนยสังโยชน (สังโยชนคือความยินดี^๒)
๒. ปฏิฆสังโยชน (สังโยชนคือความยินร้าย)
๓. ทิฏฐิสังโยชน (สังโยชนคือความเห็นผิด)
๔. วิจิกจฉาสังโยชน (สังโยชนคือความลังเลสงสัย)
๕. มานสังโยชน (สังโยชนคือความถือตัว)
๖. ภวราคสังโยชน (สังโยชนคือความติดใจในภพ)
๗. อวิชชาสังโยชน (สังโยชนคือความไม่รู้แจ้ง)

๑๔

อธิกรณสมถกรรม^๓ (ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ) ๗

เพื่อระงับ เพื่อดับอธิกรณ^๔ทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ

๑. สงฆ์พึงให้สัมมุขารินัย^๕
๒. สงฆ์พึงให้สติวินัย^๖

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.สวดก. (แปล) ๒๓/๘/๑๔

^๒ ความยินดี หมายถึงกามราคะ (อัง.สวดก.อ. ๓/๘/๑๖๐)

^๓ ดูเทียบ อัง.สวดก. (แปล) ๒๓/๘๔/๑๗๙

^๔ อธิกรณ หมายถึงเรื่องที่ต้องดำเนินการ มี ๔ อย่าง คือ (๑) วิวาทาธิกรณ การถกเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย (๒) อนุวาทาธิกรณ การโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ (๓) อาปัตตาธิกรณ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวเองให้พ้นจากอาบัติ (๔) กิจจาธิกรณ กิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น การให้อุปสมบท การให้ผ้ากฐิน เป็นต้น (อัง.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๓) และดู วิ.จ. (แปล) ๖/๒๑๕/๒๔๕-๒๔๖)

^{๕-๖} สัมมุขารินัย วิธีระงับอธิกรณ ในที่พร้อมหน้า คือต้องพร้อมทั้ง ๔ พร้อม คือ (๑) พร้อมหน้าสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุเข้าร่วม ประชุมครบองค์ประชุมตามที่กำหนดไว้แต่ละกรณี (๒) พร้อมหน้าบุคคลได้แก่คู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นอยู่พร้อมหน้า (๓) พร้อมหน้าวัตถุ ได้แก่ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นมารินิจฉัย (๔) พร้อมหน้าธรรม ได้แก่ วินิจฉัยถูกต้องตามธรรมวินัย

สติวินัย หมายถึงวิธีระงับอธิกรณโดยประกาศให้ทราบทั่ว พระอรหันต์เป็นพระอริยะ ผู้มีสติสมบูรณ์ เป็นวิธีระงับโดยเอาสติเป็นหลักในกรณีที่มีผู้โจทพระอรหันต์ เป็นการบอกให้รู้ว่า ใครจะโจทพระอรหันต์ไม่ได้ (วิ.ม. (แปล) ๕/๔๐๐-๔๐๑/๒๘๘-๒๙๑) และดูเทียบ วิ.จ. (แปล) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๑๘-๒๔๓, วิ.ป. (แปล) ๘/๒๗๕/๓๗๐

พระสดับตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคิติสูตร]

สังคิติหมวด ๘

๓. สงฆ์พึงให้อมุฬหวินัย^๑
๔. สงฆ์พึงให้ปฏิญญาตถะ^๒
๕. สงฆ์พึงให้เยภยยสิกา^๓
๖. สงฆ์พึงให้ตัสสปายสิกา^๔
๗. สงฆ์พึงให้ติณวัตถการกะ^๕

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๗ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคิติหมวด ๗ จบ

ภาณวารที่ ๒ จบ

สังคิติหมวด ๘

[๓๓๓] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๘ ประการที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

- ^{๑-๕} อมุฬหวินัย หมายถึงวิธีระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้ว ในกรณีที่มิใช่
โจทภิกษุด้วยอาบัติที่ต้องในขณะที่เป็นบ้า สงฆ์จะสวดประกาศสมมติเพื่อมิให้ใคร ๆ โจทเธอด้วยอาบัติ
ปฏิญญาตถะ หมายถึงวิธีระงับอธิกรณ์โดยปรับอาบัติตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้ต้องอาบัติ
เยภยยสิกา หมายถึงวิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินตามเสียงข้างมาก สงฆ์จะใช้วิธีการนี้ในกรณีที่บุคคล
หลายฝ่ายมีความเห็นไม่ตรงกัน
ตัสสปายสิกา หมายถึงวิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินลงโทษผู้กระทำผิด เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐาน
พยานแล้ว เห็นว่ามีความผิดจริง แม้เธอจะไม่รับสารภาพก็ตาม
ติณวัตถการกะ หมายถึงวิธีระงับอธิกรณ์โดยให้ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอมกัน เปรียบเหมือนเอาหญ้า
กลบไว้ ไม่ต้องชำระสะสางความ วิธีนี้จะใช้ระงับอธิกรณ์ที่ยุ่งยาก เช่น กรณีพิพาทกันของภิกษุชาวกรุง
โกสัมพี (วิ.ม. ๕/๔๐๐-๔๐๑/๒๘๘-๒๙๑/๓๓๓-๓๓๕) และ ดูเหียบ วิ.จ. (แปล) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๑๘-๒๔๓,
วิ.ป. (แปล) ๘/๒๗๕/๓๗๐

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๘

ธรรมหมวดละ ๘ ประการ คืออะไร

คือ

๑

มิจฉัตตะ^๑ (ความเป็นธรรมที่ผิด) ๘

๑. มิจฉาทิฏฐิ	(เห็นผิด)
๒. มิจฉาสังกัปปะ	(ดำริผิด)
๓. มิจฉาวาจา	(เจรจาผิด)
๔. มิจฉากัมมันตะ	(กระทำผิด)
๕. มิจฉาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพผิด)
๖. มิจฉาวายามะ	(พยายามผิด)
๗. มิจฉาสติ	(ระลึกผิด)
๘. มิจฉาสมามิ	(ตั้งจิตมั่นผิด)

๒

สัมมัตตะ^๒ (ความเป็นธรรมที่ถูก) ๘

๑. สัมมาทิฏฐิ	(เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ	(ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา	(เจรจาชอบ)
๔. สัมมากัมมันตะ	(กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพชอบ)
๖. สัมมาวายามะ	(พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ	(ระลึกชอบ)
๘. สัมมาสมามิ	(ตั้งจิตมั่นชอบ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓๒/๒๘๒

^๒ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓๓//๒๘๒-๒๘๓

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหหมวด ๘

๓

ทักษิณเวยยบุคคล^๑ (บุคคลผู้ควรแก้ทักษิณา) ๘

๑. พระโสดาบัน
๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล
๓. พระสกทาคามี
๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสกทาคามีผล
๕. พระอนาคามี
๖. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล
๗. พระอรหันต์
๘. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล

๔

[๓๓๔] **กุสீตวัตถุ^๒ (เหตุแห่งความเกียจคร้าน) ๘**

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีงานที่ต้องทำ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องทำงาน เมื่อเราทำงานอยู่ ภายจักเมื่อยล้า อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสீตวัตถุประการที่ ๑
๒. ภิกษุทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราได้ทำงานแล้ว เมื่อเราทำงานอยู่ ภายเมื่อยล้าแล้ว อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสீตวัตถุประการที่ ๒
๓. ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องเดินทาง เมื่อเราเดินทางอยู่ ภายจักเมื่อยล้า อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสীตวัตถุประการที่ ๓

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.นวก. (แปล) ๒๓/๙/๔๔๘, อภิ.ป. (แปล) ๓๖/๒๐๗/๑๐๘

^๒ ดูเทียบ อง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๘๐/๔๐๐-๔๐๒, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๕๓/๖๑๐

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๘

๔. ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเดินทางแล้ว เมื่อเราเดินทางอยู่ ภายเมื่อยล้าแล้ว อย่างกระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๔
๕. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณิตบริบูรณเพียงพอดตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ก็ไม่ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณิตบริบูรณเพียงพอดตามต้องการ ภายของเรานั้นเมื่อยล้าแล้ว ไม่ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๕
๖. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณิตบริบูรณเพียงพอดตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณิตบริบูรณเพียงพอดตามต้องการแล้ว ภายของเรานั้นหนัก ไม่ควรแก่การงาน จะเหมือนถั่วราชมาสชุ่มด้วยน้ำ อย่างกระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสึดวัตถุประการ ที่ ๖
๗. ภิกษุเกิดอาพาธขึ้นเล็กน้อย เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเกิดมีอาพาธ ขึ้นเล็กน้อยแล้ว มีข้ออ้างที่จะนอนได้ อย่างกระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๗
๘. ภิกษุหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน ภายของเรายังอ่อนแอไม่ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๘

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๘

๕

[๓๓๕] **อาร์มภวัตถุ^๑(เหตุแห่งการปรารถนาความเพียร) ๘**

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีงานที่ต้องทำ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจัก ต้องทำงาน เมื่อเราทำงาน การจะใส่ใจคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าทั้งหลายมิใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนา ความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาความเพียร เพื่อ ถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรม ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๑
๒. ภิกษุทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราได้ทำงานแล้ว เมื่อเรา ทำงานอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอ จึงปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๒
๓. ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องเดินทาง การที่ เราเดินทางอยู่จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มิใช่ทำ ได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำ ให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๓
๔. ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเดินทางแล้ว เมื่อเรา เดินทางอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๔

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๘๐/๔๐๒-๔๐๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๔๓ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๘

๕. ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะที่เสerahmong หรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยวบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเสerahmongหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ กายของเรานั้นเบา ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงเริ่มปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๕
๖. ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ได้โภชนะเสerahmongหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยวบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือนิคม ได้โภชนะเสerahmongหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการแล้ว ร่างกายของเรานั้นมีกำลัง ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๖
๗. ภิกษุเกิดมีอาพาธขึ้นเล็กน้อย เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเกิดมีอาพาธขึ้นเล็กน้อยแล้ว เป็นไปได้ที่อาพาธของเราจะพึงรุนแรงขึ้น อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๗
๘. ภิกษุหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เป็นไปได้ที่อาพาธของเราจะพึงกลับกำเริบขึ้น อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอาร์มภวัตถุประการที่ ๘

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๘

๖

[๓๓๖] ทานวัตถ^๑(เหตุแห่งการให้ทาน) ๘

๑. ให้ทานเพราะประสบเข้า^๒
๒. ให้ทานเพราะกลัว^๓
๓. ให้ทานเพราะคิดว่า 'เขาได้ให้แก่เราแล้ว'
๔. ให้ทานเพราะคิดว่า 'เขาจักให้แก่เรา'
๕. ให้ทานเพราะคิดว่า 'การให้ทานเป็นการดี'
๖. ให้ทานเพราะคิดว่า 'เราหุงหากินเองได้ ชนเหล่านี้หุงหากินเองไม่ได้ การที่เราหุงหากินเองได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้ ไม่ควร'
๗. ให้ทานเพราะคิดว่า 'เมื่อเราให้ทานนี้ กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป'
๘. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิต และปรุ้งแต่งจิต^๔

๗

[๓๓๗] ทานูปัตติ^๕ (ผลที่เกิดจากการให้ทาน) ๘

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะ หรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาเห็นพวกชัฏติ-

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๓๑/๒๘๗

^๒ ให้ทานเพราะประสบเข้า หมายถึงเมื่อพบว่าเขามาหา ให้รอสักครู่ก็สามารถให้ทานได้ ไม่รู้สึกหนักใจที่จะถวายทาน (อัง.อฎฐก.อ. ๓/๓๑/๒๕๓)

^๓ ให้ทานเพราะกลัว ในที่นี้หมายถึงให้ทาน เพราะกลัวตำหนิติเตียน หรือกลัวอบายภูมิ (อัง.อฎฐก.อ. ๓/๓๑/๒๕๓)

^๔ ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต ในที่นี้หมายถึงให้ทานเครื่องประดับจิตในการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะทานจะทำให้จิตใจให้อ่อนโยน เหมาะแก่การเจริญกัมมัฏฐานทั้งสอง (อัง.อฎฐก.อ. ๓/๓๑/๒๕๓)

^๕ ดูเทียบ อัง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๓๕/๒๙๒

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๘

มหาศาล พราหมณมหาศาล หรือคหบดีมหาศาล ผู้เอิบอิ่ม พรั่งพร้อม
บำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจาก
ตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกชัตติยมหาศาล พราหมณมหาศาล
หรือคหบดีมหาศาล' เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่
จิตของเขานั้นโน้มไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
เกิดในที่นั้น^๑ ชื่อนั้นแล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้เพราะ
เป็นผู้บริสุทธิ์

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์
เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้นจาตุมหาราช
มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก' จึงมีความ
ปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับ
พวกเทพชั้นจาตุมหาราช' เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่
จิตของเขานั้นโน้มไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
เกิดในที่นั้น ชื่อนั้นแล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะ
เป็นผู้บริสุทธิ์

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์
เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้น
ดาวดึงส์ ฯลฯ

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์
เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้นยามา ฯลฯ'

เชิงอรรถ :

^๑ เกิดในที่นั้น หมายถึงเกิดในสถานที่ที่ตนปรารถนาไว้ขณะทำบุญ (อภ.อภุฎก.อ. ๓/๓๕/๒๕๖)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๘

๕. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้นดุสิต ฯลฯ'
๖. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้น นิมมานรดี ฯลฯ'
๗. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้น ปริณมิตวสวัตดี มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก' จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวก เทพชั้นปริณมิตวสวัตดี' เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตอยู่ จิตของเขานั้นน้อมไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น ชื่อนั้นแล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้เพราะ เป็นผู้บริสุทธ์
๘. บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า 'พวกเทพชั้นพรหม- กายิกา มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก' จึงมีความปรารถนา อย่างนี้ว่า 'โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกเทพชั้น พรหมกายิกา' เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่ จิตของเขา นั้นน้อมไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น ชื่อนั้นแล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล สำหรับผู้ ปราศจากราคะ ไม่ใช่สำหรับผู้มีราคะ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มโนปณิธาน ของท่านผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]
สังคีตนิพพาน ๘

๘
บริษัท^๑ (ขุมนุม) ๘

๑. ชัตตยบริษัท (ขุมนุมกษัตริย์)
๒. พราหมณบริษัท (ขุมนุมพราหมณ์)
๓. คหบดีบริษัท (ขุมนุมคหบดี)
๔. สมณบริษัท (ขุมนุมสมณะ)
๕. จาตุมหาราชบริษัท (ขุมนุมเทพชั้นจาตุมหาราช)
๖. ดาวดึงส์บริษัท (ขุมนุมเทพชั้นดาวดึงส์)
๗. มารบริษัท (ขุมนุมเทพชั้นนิมมานรดี)
๘. พรหมบริษัท (ขุมนุมพรหม)

๙
โลกธรรม^๒ ๘

๑. ได้ลาภ
๒. เสื่อมลาภ
๓. ได้ยศ
๔. เสื่อมยศ
๕. นินทา
๖. สรรเสริญ
๗. สุข
๘. ทุกข์

๑๐

[๓๓๘] อภิกายตนะ^๓ (อายตนะที่ยอดเยียมด้วยกำลังฌาน) ๘

๑. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน^๔ เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดเล็ก มีสีสันดีหรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิกายตนะประการที่ ๑

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๖๙/๓๗๑-๓๗๒, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๗๒/๑๑๘

^๒ ดูเทียบ อัง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๕/๒๐๒-๒๐๓

^๓ อภิกายตนะ หมายถึงเหตุครอบงำ เหตุที่มีอิทธิพล ได้แก่ฌาน หรือฌานที่เป็นเหตุครอบงำนิวรณ์ ๕ และอารมณ์ทั้งหลาย คำว่า อภิกายตนะ มาจากคำว่า อภิกฺ + อายตนะ ที่ชื่อว่า อภิกฺ เพราะครอบงำอารมณ์ และชื่อว่า อายตนะ เพราะเป็นที่เกิดความสุขอันวิเศษแก่พระโยคีทั้งหลาย แต่ในที่นี้หมายถึงมนายตนะ และธัมมายตนะ (ที.ม.อ. ๑๗๓/๑๐๔, อัง.อฎฐก.อ. ๓/๖๕/๒๗๐, อัง.อฎฐก.ฎีกา ๓/๖๑-๖๕/๓๐๒) และดูเทียบ อัง.ทสก.(แปล) ๒๔/๒๙/๗๑

^๔ มีรูปสัญญาภายใน หมายถึงมีความหมายรูปภายในโดยการบริกรรมรูปภายใน (ที.ม.อ. ๑๗๓/๑๖๔, อัง.อฎฐก.อ. ๓/๖๕/๒๗๐)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๘

๒. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดใหญ่ มีสีสันติ หรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้เป็นอภิภายตนะประการที่ ๒
๓. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน^๑ เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดเล็ก มีสีสันติหรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้เป็นอภิภายตนะประการที่ ๓
๔. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดใหญ่ มีสีสันติหรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้เป็นอภิภายตนะประการที่ ๔
๕. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม เปรียบเหมือนดอกผักตบที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม จันใด หรือเปรียบเหมือนผ้าในเมืองพาราณสี อันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม จันใด บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน ก็จันนั้นเหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้เป็นอภิภายตนะประการที่ ๕
๖. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม เปรียบเหมือนดอกกรรณิการที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม จันใด หรือเปรียบเหมือนผ้าเมืองพาราณสี อันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม จันใด บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายในก็จันนั้นเหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม ครอบงำรูป

เชิงอรรถ :

- ^๑ มีรูปสัญญาภายใน หมายถึงมีความหมายรูปภายใน คือ เว้นจากสัญญาโดยการบริกรรมรูปภายใน (ที.ม.อ. ๑๗๓/๑๖๕, อภ.อภ.ก.อ. ๓/๖๕/๒๗๑)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]
สังคีสหมวด ๘

เหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้ เป็นอภิกายตนะ
ประการที่ ๖

๗. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่แดง มีสีแดง
เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม เปรียบเหมือนดอกชบาที่แดง มีสีแดง
เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม ฉันไค หรือเปรียบเหมือนผ้าเมือง
พาราณสี อันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วย
ของแดง มีสีแดงเข้ม ฉันไค บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายในก็ฉันนั้น
เหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง
มีสีแดงเข้ม ครอบงารูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้
เป็นอภิกายตนะประการที่ ๗

๘. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่ขาว มีสีขาว
เปรียบด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม เปรียบเหมือนดาวประกายพริกที่ขาว
มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม ฉันไค หรือเปรียบเหมือน
ผ้าเมืองพาราณสี อันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่ขาว มีสีขาว เปรียบ
ด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม ฉันไค บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายในก็ฉันนั้น
เหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว
มีสีขาวเข้ม ครอบงารูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี้
เป็นอภิกายตนะประการที่ ๘

๑๑

[๓๓๙] วิโมกข์^๑(ความหลุดพ้น) ๘

๑. บุคคลผู้มีรูป^๒ เห็นรูปทั้งหลาย นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๑

๒. บุคคลผู้มีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก นี้เป็นวิโมกข์
ประการที่ ๒

เชิงอรรถ :

^๑ วิโมกข์ แปลว่า ความหลุดพ้น หมายถึงภาวะที่จิตหลุดพ้นจากสิ่งรบกวนและโน้มดึงไปในอารมณ์นั้น
(อง.อฎฐก.อ. ๓/๖๖/๒๗๒) ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๗๔/๑๒๒

^๒ มีรูป ในที่นี้หมายถึงได้รูปฌานที่เกิดจากการทำกรรมในรูปภายในตน เช่นทำกรรมผม เหนือ เนื้อ
เลือด กระดูก ฟัน เล็บ โดยวิธีการกรรมเป็นสีต่าง ๆ มีสีเขียว เหลือง แดง เป็นต้น (อง.อฎฐก.อ.
๓/๖๕/๒๗๐, ๖๖/๒๗๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหหมวด ๙

๓. บุคคลเป็นผู้โน้มใจไปว่า 'งาม' นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๓
๔. บุคคลบรรลุอากาศาสนัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สด
มิได้' อยู่ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญา
โดยประการทั้งปวง นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๔
๕. บุคคลล่วงอากาศาสนัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลวิญญาณัญ-
จายตนฌานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สดมิได้' อยู่ นี้เป็นวิโมกข์
ประการที่ ๕
๖. บุคคลล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอาภิญญายตน-
ฌานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่ นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๖
๗. บุคคลล่วงอาภิญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานา-
สัญญายตนฌานอยู่ นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๗
๘. บุคคลล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุ
สัญญาเวทียัตนิโรธอยู่ นี้เป็นวิโมกข์ประการที่ ๘

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๘ ประการ ที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว
พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีสหหมวด ๘ จบ

สังคีสหหมวด ๙

[๓๔๐] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๙ ประการที่พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว
มีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๙

ธรรมหมวดละ ๙ ประการ คืออะไร

คือ

๑

อาฆาตวัตถุ^๑ (เหตุผูกอาฆาต) ๙

๑. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์^๒แก่เรา'
๒. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา'
๓. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา'
๔. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รัก
ที่ขอบพอของเรา'
๕. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รัก
ที่ขอบพอของเรา'
๖. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รัก
ที่ขอบพอของเรา'
๗. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่ขอบพอของเรา'
๘. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่ขอบพอของเรา'
๙. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่ขอบพอของเรา'

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ วิ.ป. (แปล) ๘/๓๘๐/๕๕๘-๕๕๙, อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๗๙/๑๗๗, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๖๗/๖๙๙

^๒ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงความพินาศ เสียหาย ไม่เจริญ (อง.จกก.อ. ๓/๘๘-๘๙/๑๕๕)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๙

๒

อาฆาตปฏิวินัยะ^๑ (อุบายเป็นเครื่องกำจัดอาฆาต) ๙

๑. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน^๒'
๒. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๓. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๔. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๕. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๖. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๗. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๘. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง. ทสก. (แปล) ๒๔/๘๐/๑๗๘-๑๗๙

^๒ ดูประกอบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๘๐/๑๗๘-๑๗๙ ซึ่งมีสำนวนบาลีต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ ในเล่ม ๒๔ ใช้ว่า "อนตถ เม อจริ, ต กุเตตถ ลพภา"ติ อาฆาต ปฏิวินติ. แต่ในที่นี้ใช้ว่า "อนตถ เม อจริ ต กุเตตถ ลพภา"ติ อาฆาต ปฏิวินติ.

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๙

๙. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'

๓

[๓๕๑] สัตดาวาส^๑ (ภพเป็นที่อยู่ของสัตว์) ๙

๑. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน คือ มนุษย์ เทพ บางพวก และวินิปาติกะบางพวก นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๑
๒. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายต่างกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพ ชั้นพรหมภคยิกา (เทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม) เกิดในปฐมฌาน นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๒
๓. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพ ชั้นอภัสสระ นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๓
๔. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพชั้นสุภคินหะ (เทพผู้เต็มไปด้วยความมั่งคั่ง) นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๔
๕. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีสัญญา ไม่เสวยอารมณ์ คือ พวกเทพชั้นอัสัญญี-สัตตพรหม นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๕
๖. มีสัตว์ทั้งหลายผู้บรรลุอากาศาณัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สดุมิได้' เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๖
๗. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่วงอากาศาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวิญญาณัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สดุมิได้' นี้เป็นสัตดาวาสที่ ๗

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ข้อ ๓๕๙ หน้า ๔๒๐ ในเล่มนี้, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๒๗/๗๒, อภ.สดตค. (แปล) ๒๓/๔๔/๖๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๕๔ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๙

๘. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรล
 อากิญจัญญายตนฌานโดยกำหนดว่า "ไม่มีอะไร" นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๘
๙. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่วงอากิญจัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรล
 เวนัสัญญานาสัญญายตนฌาน นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๙

๔

[๓๔๒] กาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์^๑ ๙

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้แล้ว และ
 ทรงแสดงธรรม^๒ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการ
 ตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศไว้แล้ว แต่บุคคลนี้เป็นผู้เข้าถึงนรก นี้เป็น
 กาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๑
๒. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้แล้ว และ
 ทรงแสดงธรรมที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการ
 ตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศไว้แล้ว แต่บุคคลนี้เป็นผู้เข้าถึงกำเนิด
 สัตว์ดิรัจฉาน นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติ
 พรหมจรรย์ข้อที่ ๒
๓. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้เข้าถึงเปรตวิสัย นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ
 ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๓
๔. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้เข้าถึงอสุรกาย นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ
 ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๔
๕. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้เข้าถึงเทพนิกาย^๓ที่มีอายุยืนขึ้นใน
 ชั้นหนึ่ง นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติ
 พรหมจรรย์ข้อที่ ๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.อฎฐก. (แปล) ๒๓/๒๙/๒๗๔-๒๗๖

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๒๒ หน้า ๓๑๓ ในเล่มนี้

^๓ เทพนิกาย ในที่นี้หมายถึงเทพที่เป็นอสังขยีสัตว์ (อง.อฎฐก.๑ ๓/๒๙/๒๔๘)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๙

๖. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้กลับไปเกิดในปัจฉิมชนบท อยู่ในพวกมีลักษณะผู้ไม่รู้เพียงสา ที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ผ่านไปมา นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๖
๗. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริตว่า 'ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์^๑ ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพตติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ ก็ไม่มีในโลก นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๗
๘. พระตถาคต ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท เป็นคนมีปัญญาทรมาม โง่งเขลา เป็นคนเขอะ ไม่สามารถจะรู้เนื้อความแห่งสุภาสิตและทุพภาสิตได้ นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๘
๙. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก และไม่ทรงแสดงธรรมที่น่าความสงบมาให้เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว ถึงบุคคลนี้จะกลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท และเป็นผู้มีปัญญา ไม่โง่งเขลา ไม่เป็นคนเขอะ สามารถรู้เนื้อความแห่งสุภาสิตและทุพภาสิตได้ นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๙

เชิงอรรถ :

- ^๑ โอปปาติกสัตว์ คือสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจืด(ตาย) ก็หายวับไป ไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรก (ที.สี.อ. ๑/๑๗๑/๑๔๙)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๙

๕

[๓๔๓] **อนุปฺพวิหารธรรม^๑ (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ตามลำดับ) ๙**

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์
ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสในภายใน มีภาวะ
ที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจาก
สมาธิอยู่
๓. เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วย
นามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า 'ผู้มีอุเบกขา
มีสติ อยู่เป็นสุข'
๔. เพราะละสุขและทุกข์ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุ
จตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์และสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่
๕. บรรลุอากาสนัญญาตนฌาน โดยกำหนดว่า 'อากาสนหาที่สดมฺิได้' อยู่
เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฐิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญาโดย
ประการทั้งปวง
๖. ล่วงอากาสนัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลิวินญาณัญญาตน-
ฌานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สดมฺิได้' อยู่
๗. ล่วงวิญญาณัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอาภิญญายตน-
ฌานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่
๘. ล่วงอาภิญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานา-
สัญญายตนฌานอยู่
๙. ล่วงเนวสัญญานาสัญญาตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญาเวทยิต-
นโรธอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.นวก. (แปล) ๒๓/๓๒/๔๙๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๕๗ }

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๑๐

๖

[๓๔๔] **อนุปปพนิโรธ^๑ (ความดับไปตามลำดับ) ๙**

๑. กามสัญญาของผู้เข้าปฐมฌานดับไป
๒. วิตก วิจารณ์ของผู้เข้าทุติยฌานดับไป
๓. ปีติของผู้เข้าตติยฌานดับไป
๔. ลมหายใจเข้า ลมหายใจออกของผู้เข้าจตุตถฌานดับไป
๕. รูปสัญญาของผู้เข้าอากาสนัญญาตนฌานดับไป
๖. อากาสนัญญาตนสัญญาของผู้เข้าวิญญาณัญญาตนฌานดับไป
๗. วิญญาณัญญาตนสัญญาของผู้เข้าอากิญจัญญาตนฌานดับไป
๘. อากิญจัญญาตนสัญญาของผู้เข้าเนวสัญญานาสัญญาตนฌานดับไป
๙. สัญญาและเวทนาของผู้เข้าสัญญาเวทียตนิโรธ^๒ดับไป

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๙ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สังคีติหมวด ๙ จบ

สังคีติหมวด ๑๐

[๓๔๕] ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้โดยชอบแล้วมีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.นวก. (แปล) ๒๓/๓๑/๔๙๓

^๒ สัญญาเวทียตนิโรธ หมายถึงสมาบัติที่ดับสัญญาและเวทนามี ๒ คือ อสัญญาสมาบัติ และนิโรธสมาบัติ ที่เป็นอสัญญาสมาบัติมีแก่ปุถุชน ที่เป็นนิโรธสมาบัติ มีเฉพาะแต่พระอนาคามีและพระอรหันต์ผู้ชำนาญในสมาบัติ ๘ แล้วเท่านั้น จึงจะเข้าได้ (อภิ.ปญจ.อ. ๗๓๕/๒๘๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีติหมวด ๑๐

ธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ คืออะไร

คือ

๑

นาถกรณธรรม^๑(ธรรมเครื่องกระทำที่ฟัง) ๑๐

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์ (มารยาท)และโคจร(การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เป็นนาถกรณธรรม
๒. เป็นพหูสูตร ทรงสวดะ สั่งสมสวดะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิ^๒ แม้การที่ภิกษุเป็นพหูสูตร ฯลฯ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๓. เป็นผู้ที่มีมิตรดี^๓ มีสหายดี^๔ มีเพื่อนดี^๕ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ที่มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๔. เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อุดทนรับฟังคำปราศสอนโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วย

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗/๓๑-๓๓

^๒ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิ หมายถึงรู้แจ้งธรรมโดยผลและเหตุด้วยปัญญา (ที.ปา.อ. ๓๔๕/๒๔๖, อจ.จตุกก.อ. ๒/๒๒/๓๐๐)

^๓ มิตรดี หมายถึงมิตรที่มีคุณธรรม คือ ศีล เป็นต้น (อจ.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)

^๔ สหายดี หมายถึงเพื่อนร่วมงานที่ดี (อจ.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)

^๕ เพื่อนดี หมายถึงเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนม รู้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน (ที.ปา.อ. ๓๔๕/๒๔๖, อจ.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]

สังคี่ติหมวด ๑๐

ธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพรั่าสอนโดยเคารพ นี้
ก็เป็นนาถกรณธรรม

๕. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและ
งานต่ำ^๑ของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่อง
พิจารณาอันเป็นอุบายในกิจการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้
สามารถจัดได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจการงานที่จะ
ต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ฯลฯ
สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๖. เป็นผู้ใคร่ธรรม^๒ เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีความ
ปราโมทย์อย่างยิ่งในพระอภิธรรม^๓ ในพระอภิวินัย^๔ แม้การที่ภิกษุเป็น
ผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีความปราโมทย์
อย่างยิ่งในพระอภิธรรม ในพระอภิวินัย นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๗. เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชช-
บริหารตามแต่จะได้อ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชชบริหารตามแต่จะได้อ นี้ก็เป็นนาถ-
กรณธรรม
๘. เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความ
เข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรม เกิด
มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม

เชิงอรรถ :

- ^๑ งานสูง หมายถึงงานย้อมจีวร หรืองานโภกทาพระเจดีย์ ตลอดถึงงานที่จะต้องช่วยกันทำที่โรงอุโบสถ
เรือนพระเจดีย์ เรือนต้นโพธิ์ เป็นต้น งานต่ำ หมายถึงงานเล็กน้อย มีล้างเท้า และนวดเท้า เป็นต้น
(ที.ปา.อ. ๓๔๕/๒๔๖, อัง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)
- ^๒ ผู้ใคร่ธรรม ในที่นี้หมายถึงรักพระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก (ที.ปา.อ. ๓๔๕/๒๔๗, อัง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)
- ^๓ พระอภิธรรม หมายถึงสัตตปโปกณธรรม คือพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ มรรค ๔ และ
ผล ๔ (ที.ปา.อ. ๓๔๕/๒๔๗, อัง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๓)
- ^๔ พระอภิวินัย หมายถึงชั้นธกบวิวาร หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงธรรมที่เป็นเครื่องระงับกิเลส (ที.ปา.อ.
๓๔๕/๒๔๗, อัง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๓)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหवाद ๑๐

๙. เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน^๑อย่างยิ่ง
ระลึกถึงสิ่งที่ทำและค่าที่พูดมานานได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีสติ คือ
ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำและ
ค่าที่พูดมานาน นี่ก็เป็นนาถกรณธรรม
๑๐. เป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความ
เกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ
แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา
เห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้น
ทุกข์โดยชอบ นี่ก็เป็นนาถกรณธรรม

๒

[๓๔๖] กสิณายตนะ^๒ (บ่อเกิดแห่งธรรมที่มีกสิณเป็นอารมณ์) ๑๐

๑. บุคคลหนึ่งจำปฐวีกสิณ(กสิณคือดิน)ได้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง
ไม่มีสอง ไม่มีประมาณ
๒. บุคคลหนึ่งจำอาโปกสิณ (กสิณคือน้ำ)ได้ ...
๓. บุคคลหนึ่งจำเตโชกสิณ (กสิณคือไฟ)ได้ ...
๔. บุคคลหนึ่งจำวาโยกสิณ (กสิณคือลม)ได้ ...
๕. บุคคลหนึ่งจำนัลกสิณ (กสิณคือสีเขียว)ได้ ...
๖. บุคคลหนึ่งจำปิตกสิณ (กสิณคือสีเหลือง)ได้ ...
๗. บุคคลหนึ่งจำโลหิตกสิณ (กสิณคือสีแดง)ได้ ...
๘. บุคคลหนึ่งจำโอทาทกสิณ (กสิณคือสีขาว)ได้ ...

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๓๓๑ หน้า ๓๓๔ ในเล่มนี้

^๒ บ่อเกิดแห่งธรรมที่มีกสิณเป็นอารมณ์ หมายถึงที่เกิดหรือที่เป็นไปแห่งธรรมทั้งหลายโดยบริกรรมกสิณ
เป็นอารมณ์ คำว่า กสิณ หมายถึงวัตถุสำหรับเพ่งเพื่อจูงใจให้เป็นสมาธิ (ที.ปา.อ. ๓๔๖/๒๔๗, อง.ทสก.อ.
๓/๒๕/๓๓๓, อง.ทสก.ฎีกา ๓/๒๕/๓๙๕) และดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๒๕/๕๖

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคี่ติสูตร]
สังคี่ติหมวด ๑๐

๙. บุคคลหนึ่งจำอาภาสกสิณ (กสิณคือความว่าง)ได้ ...
๑๐. บุคคลหนึ่งจำวิญญาณกสิณ (กสิณคือวิญญาณ)ได้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ
เบื้องขวาง ไม่มีสอง ไม่มีประมาณ

๓

[๓๔๗] **อกุศลกรรมบถ^๑(ทางแห่งอกุศลกรรม) ๑๐**

๑. ปาณาติบาต	(การฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทาน	(การลักทรัพย์)
๓. กาเมสุมิจฉาจาร	(การประพฤตินิดในกาม)
๔. มุสาวาท	(การพูดเท็จ)
๕. ปิสุณาวาจา	(การพูดส่อเสียด)
๖. ผรุสวาจา	(การพูดคำหยาบ)
๗. สัมผัสปลลาปะ	(การพูดเพ้อเจ้อ)
๘. อภิชฌา	(ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา)
๙. พยาบาท	(ความคิดร้าย)
๑๐. มิจฉาทิฏฐี	(ความเห็นผิด)

๔

กุศลกรรมบถ^๒(ทางแห่งกุศลกรรม) ๑๐

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์)
๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม)
๔. มุสาวาทา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด)
๖. ผรุสาย วาจา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ)
๗. สัมผัสปลลาปา เวรมณี	(เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗๘/๓๓๐

^๒ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗๘/๓๓๐-๓๓๑

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๐. สังคีตีสุตฺร]

สังคีติหมวด ๑๐

๘. อนภิขมา	(ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา)
๙. อพยายามา	(ความไม่คิดร้าย)
๑๐. สัมมาทิวฺฐิ	(ความเห็นชอบ)

๕

[๓๔๘] อริยวาสน^๑ (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ) ๑๐

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ละองค์ ๕ ได้
๒. เป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖
๓. เป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก
๔. เป็นผู้มือปัสเสนธรรม (ธรรมเป็นดจพนักพิง) ๔ ประการ
๕. เป็นผู้มีปัจเจกสังขจะ^๒ อันบรรเทาได้
๖. เป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี
๗. เป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว
๘. เป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้
๙. เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นได้ดี
๑๐. เป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นได้ดี

ภิกษุเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละกามฉันทะ(ความพอใจในกาม) ได้ เป็นผู้ละพยายามา (ความคิดร้าย) ได้ เป็นผู้ละถิ่นมัทธะ(ความหุดหู่และเชื่องซึม) ได้ เป็นผู้ละอุทธีจกุกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ได้ เป็นผู้ละวิจิกิจจา(ความล้งเลงสงสัย) ได้ ภิกษุเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๒๐/๓๙-๔๒

^๒ ปัจเจกสังขจะ หมายถึงความเห็นส่วนตัวของแต่ละคนที่แตกต่างกันไปโดยยึดถือว่า "ความเห็นนี้เท่านั้นจริง ความเห็นนี้เท่านั้นจริง" (ที.ปา.อ. ๓๔๘/๒๕๑, อจ.ทสก.อ. ๓/๒๐/๓๒๔)

พระสดตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตหมวด ๑๐

ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว เป็นผู้ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... ฐรรมารมณทางใจแล้ว เป็นผู้ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบด้วยใจที่รักษาด้วยสติ ภิกษุเป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีอุปสเนนธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พิจารณาแล้วเสพออย่างหนึ่ง พิจารณาแล้ว อดกลั้นอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วบรรเทาอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วเว้นอย่างหนึ่ง^๑ ภิกษุเป็นผู้มีอุปสเนนธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ เป็นอย่างไร

คือ ปัจเจกสัจจะเป็นอันมากของสมณพราหมณ์จำนวนมากที่มีอยู่ทั้งหมด ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้บรรเทาได้ กำจัดได้ สละได้ คลายได้ ปล่อยวางได้ ละได้ สละคืนได้ ภิกษุเป็นผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละการแสวงหากามได้ ละการแสวงหาภพได้ ระงับการแสวงหาพรหมจรรย์ได้ ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุนมัว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละความดำริในกามได้ เป็นผู้ละความดำริในพยายามาหาได้ เป็นผู้ละความดำริในวิหิงสาได้ ภิกษุเป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุนมัว เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

- ^๑ พิจารณาแล้วเสพอ หมายถึงพิจารณาแล้วใช้สอยปัจจัย ๔ มีจีวร เป็นต้น พิจารณาแล้วอดกลั้น หมายถึงพิจารณาแล้วอดกลั้นต่อความหนาว เป็นต้น พิจารณาแล้วบรรเทา หมายถึงพิจารณาแล้วบรรเทา อกุศลวิตก มีกามวิตก (ความตรึกในทางกาม) เป็นต้น พิจารณาแล้วเว้น หมายถึงพิจารณาแล้วเว้นข้างดुर้าย หรือคนพาล เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๓๐๘/๒๐๔)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีตสูตร]

สังคีตนิพนธ์ ๑๐

ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว จึงบรรลุดุคตถณานที่ไม่มีทุกข์และไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นจากราคะ มีจิตหลุดพ้นจากโทสะ มีจิตหลุดพ้นจากโมหะ ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างนี้แล
ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างไร
คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ รู้ชัดว่า 'ราคะเราจะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' รู้ชัดว่า 'โทสะเราจะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' รู้ชัดว่า 'โมหะเราจะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างนี้แล

๖

อเสขธรรม^๑ (ธรรมที่เป็นอเสขะ) ๑๐

๑. สัมมาทิฏฐิ^๒ที่เป็นอเสขะ
๒. สัมมาสังกัปปะที่เป็นอเสขะ
๓. สัมมาวาจาที่เป็นอเสขะ

เชิงอรรถ :

^๑ อเสขธรรม หมายถึงธรรมที่เป็นผลและธรรมที่สัมปยุตด้วยธรรมเป็นผลนั้น เป็นธรรมระดับโลกุตระของพระอเสขะ คือพระอรหันตขีณาสพ (ที.ปา.อ. ๓๔๘/๒๕๒, ที.ปา.ฎีกา ๓๔๘/๓๔๙, อัง.ทสก.อ. ๓/๑๒/๓๒๐, ๑๑๒/๓๗๔) และดูเทียบ อัง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๑๑/๒๕๖

^๒ สัมมาทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงปัญญาที่ทำหน้าที่เห็นอารมณ์ของตนถูกต้อง (ที.ปา.อ. ๓๔๘/๒๕๒)

พระสดตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฐกวรรค [๑๐. สังคีสสูตร]

สังคีสหมวด ๑๐

๔. สัมมากัมมันตะที่เป็นอเสขะ
๕. สัมมาอาชีวะที่เป็นอเสขะ
๖. สัมมาวายามะที่เป็นอเสขะ
๗. สัมมาสติที่เป็นอเสขะ
๘. สัมมาสมาธิที่เป็นอเสขะ
๙. สัมมาญาณะ^๑ที่เป็นอเสขะ
๑๐. สัมมาวิมุตติที่เป็นอเสขะ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี้แล คือธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึงสังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย”

สังคีสหมวด ๑๐ จบ

[๓๔๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นแล้ว ตรัสกับท่านพระสารีบุตร ดังนี้ว่า “ดีละ ดีละ ดีแท้ สารีบุตร ที่เผลอกล่าวสังคีสปริยาย(แนวทางแห่งการสังคายนา)แก่ภิกษุทั้งหลาย” ท่านพระสารีบุตร ได้กล่าวสังคีสปริยายนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย และภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมภษิตของท่านพระสารีบุตรแล้วแล

สังคีสสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ สัมมาญาณะ ในที่นี้หมายถึงปัญญาที่ทำหน้าที่รู้อารมณ์ของตนถูกต้อง ทั้งสัมมาทิฐิและสัมมาญาณะ ในพระสูตรนี้หมายถึงปัญญาเหมือนกัน แต่ทำหน้าที่ต่างกัน (ที่.ปา.อ. ๓๔๘/๒๕๒, อง.ทสก.อ. ๓/๑๑๑/๓๗๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๖๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑ ประการ

๑๑. ทสุตตรสูตร

ว่าด้วยธรรม ๑ ถึง ๑๐ ประการ

[๓๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ประทับอยู่ที่ฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคครา เขตกรุงจัมปา ณ ที่นั้น ท่านพระสารีบุตร เรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ท่านภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า

“เราจักกล่าวทสุตตรสูตร

อันเป็นธรรมเครื่องปลดปล่อยกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง
เพื่อบรรลุถึงพระนิพพาน เพื่อทำที่สุดทุกข์”

ธรรม ๑ ประการ

[๓๕๑] ธรรม ๑ ประการที่มีอุปการะมาก

ธรรม ๑ ประการที่ควรกำหนดรู้

ธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

ธรรม ๑ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

ธรรม ๑ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ก) ธรรม ๑ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย

นี้ คือธรรม ๑ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๑ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ กายคตาสติ^๑ สหระคตด้วยความสำราญ

นี้ คือธรรม ๑ ประการที่ควรเจริญ

ธรรม ๑ ประการที่ควรเจริญ

ธรรม ๑ ประการที่ควรละ

ธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่าย

คุณวิเศษ

ธรรม ๑ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

ธรรม ๑ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.เอกก. (แปล) ๒๐/๕๖๓/๕๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑ ประการ

- (ค) **ธรรม ๑ ประการที่ควรกำหนดรู้** คืออะไร
คือ ผัสสะที่ยังมีอาสวะ มีอุปาทาน
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่ควรกำหนดรู้
- (ข) **ธรรม ๑ ประการที่ควรละ** คืออะไร
คือ อัสมิมานะ (ความถือตัวว่าเป็นเรา)
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่ควรละ
- (ง) **ธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม** คืออะไร
คือ อโยนิโสมนสิการ^๑
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม
- (จ) **ธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ** คืออะไร
คือ โยนิโสมนสิการ^๒
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ
- (ฉ) **ธรรม ๑ ประการที่แทงตลอดได้ยาก** คืออะไร
คือ เจโตสมาธิ อันมีลำดับติดต่อกันไป
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่แทงตลอดได้ยาก
- (ช) **ธรรม ๑ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น** คืออะไร
คือ ญาณอันไม่กำเริบ
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
- (ณ) **ธรรม ๑ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง** คืออะไร
คือ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร
นี่ คือธรรม ๑ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.เอกก. (แปล) ๒๐/๑๕/๓

^๒ ดูเทียบ อง.เอกก. (แปล) ๒๐/๒๐/๔

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๒ ประการ

(ญ) **ธรรม ๑ ประการที่ควรทำให้แจ้ง** คืออะไร

คือ เจโตวิมุตติ อันไม่กำเริบ

นี่ คือธรรม ๑ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๑๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

ธรรม ๒ ประการ

[๓๕๒] ธรรม ๒ ประการที่มีอุปการะมาก

ธรรม ๒ ประการที่ควรกำหนดรู้

ธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

ธรรม ๒ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

ธรรม ๒ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

ธรรม ๒ ประการที่ควรเจริญ

ธรรม ๒ ประการที่ควรละ

ธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่าย

คุณวิเศษ

ธรรม ๒ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

ธรรม ๒ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) **ธรรม ๒ ประการที่มีอุปการะมาก** คืออะไร

คือ

๑. สติ (ความระลึกได้)

๒. สัมปชัญญะ (ความรู้ตัว)^๑

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) **ธรรม ๒ ประการที่ควรเจริญ** คืออะไร

คือ

๑. สมถะ (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ)

๒. วิปัสสนา (ความเห็นแจ้ง)^๒

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรเจริญ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๕ ในเล่มนี้, อภ.ทก. (แปล) ๒๐/๑๘๐/๑๒๙

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๖ ในเล่มนี้, อภ.ทก. (แปล) ๒๐/๑๗๓/๑๒๗

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]
 ธรรม ๒ ประการ

(ค) ธรรม ๒ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร

คือ

๑. นาม

๒. รูป^๑

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) ธรรม ๒ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ

๑. อวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง)

๒. ภวตัณหา (ความอยากในภพ)^๒

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรละ

(ง) ธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร

คือ

๑. โทวจัสสตา (ความเป็นผู้ว่ายาก)

๒. ปาปมิตตตา (ความมีบาปมิตร)^๓

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) ธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร

คือ

๑. โสวจัสสตา (ความเป็นผู้ว่าง่าย)

๒. กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร)^๔

นี่คือธรรม ๒ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๒ ในเล่มนี้, อภ.ทก. (แปล) ๒๐/๙๐/๑๐๗

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๒ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๓ ในเล่มนี้, อภ.ทก. (แปล) ๒๐/๙๕/๑๐๘

^๔ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๓ ในเล่มนี้, อภ.ทก. (แปล) ๒๐/๙๖/๑๐๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺสตรสูตร]

ธรรม ๒ ประการ

(จ) **ธรรม ๒ ประการที่แทงตลอดได้ยาก** คืออะไร

คือ

๑. ธรรมที่เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย
๒. ธรรมที่เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย

นี่คือธรรม ๒ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

(ข) **ธรรม ๒ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น** คืออะไร

คือ ญาณ ๒ ได้แก่

๑. ขยญาณ (ความรู้ในการสิ้นกิเลส)
๒. อนุปาทญาณ (ความรู้ในการไม่เกิดกิเลส)^๑

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๒ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง** คืออะไร

คือ ธาตุ ๒ ได้แก่

๑. สังขตธาตุ (ธาตุที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง)
๒. อสังขตธาตุ (ธาตุที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง)

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) **ธรรม ๒ ประการที่ควรทำให้แจ้ง** คืออะไร

คือ

๑. วิชชา (ความรู้แจ้ง)
๒. วิมุตติ (ความหลุดพ้น)^๒

นี่ คือธรรม ๒ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๒๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
 อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๘ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๐๔ หน้า ๒๕๘ ในเล่มนี้, อภ.ทุก. (แปล) ๒๐/๙๑/๑๐๗

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๓ ประการ

ธรรม ๓ ประการ

[๓๕๓] ธรรม ๓ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๓ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๓ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๓ ประการที่ควรละ
ธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๓ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๓ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๓ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง	ธรรม ๓ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๓ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ

๑. สัมปปริสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ)
๒. สัทธัมมัสสวณะ (การฟังพระสัทธรรม)
๓. ชัมมานชัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม)^๑

นี่ คือธรรม ๓ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๓ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ สมาธิ^๒ ๓ ได้แก่

๑. สมาธิที่มีทั้งวิตก และมีวิจารณ์
๒. สมาธิที่ไม่มีวิตก มีเพียงวิจารณ์
๓. สมาธิที่ไม่มีวิตก และไม่มีการวิจารณ์

นี่ คือธรรม ๓ ประการที่ควรเจริญ

(ค) ธรรม ๓ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร

คือ เวทนา^๓ ๓ ได้แก่

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๘๖ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๗๓ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๖๖ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]

ธรรม ๓ ประการ

๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกรทุกข)

๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกรไม่ใช้ทุกขไม่ใช้สุข)

นี้ คือธรรม ๓ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) ธรรม ๓ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ ตัณหา^๑ ๓ ได้แก่

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)

๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)

๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

นี้ คือธรรม ๓ ประการที่ควรละ

(ง) ธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร

คือ อกุศลมูล^๒ ๓ ได้แก่

๑. อกุศลมูลคือโลภะ (ความอยากได้)

๒. อกุศลมูลคือโทสะ (ความคิดประทุษร้าย)

๓. อกุศลมูลคือโมหะ (ความหลง)

นี้ คือธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) ธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร

คือ กุศลมูล^๓ ๓ ได้แก่

๑. กุศลมูลคืออโลภะ (ความไม่อยากได้)

๒. กุศลมูลคืออโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย)

๓. กุศลมูลคืออโมหะ (ความไม่หลง)

นี้ คือธรรม ๓ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๖๔ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๕๙ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๕๙ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๓ ประการ

(จ) **ธรรม ๓ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร**

คือ ธาตุที่สลัด ๓ ได้แก่

๑. ธาตุที่สลัดกามคือเนกขัมมะ^๑
๒. ธาตุที่สลัดรูปคืออรุป^๒
๓. การสลัดสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น สิ่งที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่ง คือนิโรธ^๓

นี่ คือธรรม ๓ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

(ข) **ธรรม ๓ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ ญาณ ๓ ได้แก่

๑. อดีตังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนอดีต)
๒. อนาคตังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต)
๓. ปัจจุปปันนังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนปัจจุบัน)

นี่ คือธรรม ๓ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๓ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง คืออะไร**

คือ ธาตุ^๔ ๓ ได้แก่

๑. กามธาตุ (ธาตุคือกามภพ)
๒. รูปธาตุ (ธาตุคือรูปภพ)
๓. อรูปธาตุ (ธาตุคืออรุปภพ)

นี่ คือธรรม ๓ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

เชิงอรรถ :

^๑ เนกขัมมะ ในที่นี้หมายถึงอนาคามิรรค (ที.ม.อ. ๓๕๓/๒๕๙)

^๒ อรูป ในที่นี้หมายถึงอรรหัตตมรรคในอรุปภพ (ที.ม.อ. ๓๕๓/๒๕๙)

^๓ นิโรธ ในที่นี้หมายถึงอรรหัตตผล (ที.ม.อ. ๓๕๓/๒๕๙)

^๔ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๖๒ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๔ ประการ

(ญ) ธรรม ๓ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ วิชชา^๑ ๓ ได้แก่

๑. วิชชา คือความหยั่งรู้ที่ทำให้ระลึกถึงชาติก่อนได้
๒. วิชชา คือความหยั่งรู้การจติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย
๓. วิชชา คือความหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

นี้ คือธรรม ๓ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๓๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการจะนี้

ธรรม ๔ ประการ

[๓๕๔] ธรรม ๔ ประการที่มีอุปการะมาก

ธรรม ๔ ประการที่ควรกำหนดรู้

ธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

ธรรม ๔ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

ธรรม ๔ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

ธรรม ๔ ประการที่ควรเจริญ

ธรรม ๔ ประการที่ควรละ

ธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่าย

คุณวิเศษ

ธรรม ๔ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

ธรรม ๔ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๔ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ จักร^๒ ๔ ได้แก่

๑. ปฏิรูปทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี)
๒. สัมปปริสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ)
๓. อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ)
๔. ปุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในก่อนแล้ว)

นี้ คือธรรม ๔ ประการที่มีอุปการะมาก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๕ หน้า ๒๗๕ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๘๖ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๔ ประการ

(ข) **ธรรม ๔ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร**

คือ สติปัฏฐาน^๑ ๔ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้ คือธรรม ๔ ประการที่ควรเจริญ

(ค) **ธรรม ๔ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร**

คือ อาหาร^๒ ๔ ได้แก่

๑. กวฬิงการาหาร (อาหารคือค้ำข้าว) ทั้งหยาบและละเอียด
๒. ผัสสาหาร (อาหารคือผัสสะ)
๓. มโนสัญเจตนาหาร (อาหารคือมโนสัญเจตนา)
๔. วิญญาณาหาร (อาหารคือวิญญาณ)

นี้ คือธรรม ๔ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) **ธรรม ๔ ประการที่ควรละ คืออะไร**

คือ โอิชะ^๓ (ห้วงน้ำคือกิเลส) ๔ ได้แก่

๑. กาโมชะ (โอชะคือกาม)
๒. ภโวชะ (โอชะคือภพ)
๓. ทิฏโฐชะ (โอชะคือทิฏฐิ)
๔. อวิชโชชะ (โอชะคืออวิชชา)

นี้ คือธรรม ๔ ประการที่ควรละ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๐๖ หน้า ๒๗๖ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๘๗ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๘๒ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
ธรรม ๔ ประการ

(ง) **ธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร**

คือ โยคะ^๑ (เครื่องเกาะเกี่ยว) ๔ ได้แก่

๑. กามโยคะ (โยคะคือกาม)
๒. ภวโยคะ (โยคะคือภพ)
๓. ทิฏฐิโยคะ (โยคะคือทิฏฐิ)
๔. อวิชชาโยคะ (โยคะคืออวิชชา)

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) **ธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร**

คือ วิสังโยคะ^๒ (ความพราก) ๔ ได้แก่

๑. กามโยควิสังโยคะ (ความพรากจากกามโยคะ)
๒. ภวโยควิสังโยคะ (ความพรากจากภวโยคะ)
๓. ทิฏฐิโยควิสังโยคะ (ความพรากจากทิฏฐิโยคะ)
๔. อวิชชาโยควิสังโยคะ (ความพรากจากอวิชชาโยคะ)

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

(ฉ) **ธรรม ๔ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร**

คือ สมာธิ ๔ ได้แก่

๑. หานภาคิยสมาธิ (สมาธิฝ่ายเสื่อม)
๒. ลีดิภาคิยสมาธิ (สมาธิฝ่ายดำรง)
๓. วิเสสภาคิยสมาธิ (สมาธิฝ่ายวิเศษ)
๔. นิพเพธภาคิยสมาธิ (สมาธิฝ่ายชำแรกกิเลส)

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

(ช) **ธรรม ๔ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ ญาณ^๓ ๔ ได้แก่

๑. ฉัมมญาณ (ความรู้ในธรรม)
๒. อำนวยญาณ (ความรู้ในการคล้อยตาม)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๒ หน้า ๒๙๒ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๑๒ หน้า ๒๙๒ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๑๐ หน้า ๒๘๕ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๔ ประการ

๓. ปริยญาณ (ความรู้ในการกำหนดจิตของผู้อื่น)

๔. สัมมติญาณ (ความรู้ในสมมติ)

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ณ) ธรรม ๔ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง คืออะไร

คือ อริยสัจ ๔ ได้แก่

๑. ทุกขอริยสัจ	(อริยสัจคือทุกข์)
๒. ทุกขสมุททยอริยสัจ	(อริยสัจคือเหตุเกิดแห่งทุกข์)
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	(อริยสัจคือความดับแห่งทุกข์)
๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ	(อริยสัจคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์)

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) ธรรม ๔ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ สามัญญผล^๑ (ผลแห่งความเป็นสมณะ) ๔ ได้แก่

๑. โสดาปัตติผล
๒. สกทาคามีผล
๓. อนาคามีผล
๔. อรหัตตผล

นี่ คือธรรม ๔ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๔๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็นอย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๑ หน้า ๒๘๕ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๓๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

ธรรม ๕ ประการ

[๓๕๕] ธรรม ๕ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๕ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๕ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๕ ประการที่ควรละ
ธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๕ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๕ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๕ ประการที่ควรรู้ยิ่ง	ธรรม ๕ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๕ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ องค์ของผู้บำเพ็ญความเพียร^๑ ๕ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและ จรรยา เสด็จไปตี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ อย่างยอดเยี่ยม เป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. เป็นผู้มีความอดทนน้อย โรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับ ย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ปานกลาง เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร
๓. เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา ทำตนให้เปิดเผยตามความเป็นจริง ในพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้ทั้งหลาย
๔. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ทั้งหลายอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๗ หน้า ๓๐๖ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
 ธรรม ๕ ประการ

๕. เป็นผู้มีปัญหา ประกอบด้วยปัญหาเป็นเครื่องพิจารณาเห็น
 ความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความ
 สิ้นทุกข์โดยชอบ
 นี้ คือธรรม ๕ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๕ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ สัมมาสมาธิ ประกอบด้วยองค์ ๕ ได้แก่

๑. มีปีติแผ่ไป
๒. มีสุขแผ่ไป
๓. มีการกำหนดรู้จิตผู้อื่นแผ่ไป
๔. มีแสงสว่าง^๑แผ่ไป
๕. ปัจจเวกขณญาณเป็นนิมิต

นี้ คือธรรม ๕ ประการที่ควรเจริญ

(ค) ธรรม ๕ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร

คือ อุปาทานชั้น^๒ (กองแห่งความยึดมั่น) ๕ ได้แก่

๑. รูปอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทณูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

นี้ คือธรรม ๕ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ง) ธรรม ๕ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ นิวรณ์^๓ ๕ ได้แก่

๑. กามฉันทะ	(ความพอใจในกาม)
๒. พยาบาท	(ความคิดร้าย)

เชิงอรรถ :

^๑ แสงสว่าง ในที่นี้หมายถึงทิพพจักข คือ ดาตัพย์ (ที.ปา.อ. ๓๕๕/๒๖๑)

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๑๕ หน้า ๓๐๐ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๑๕ หน้า ๓๐๑ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

๓. ถีนมิทระ (ความหดหู่และเชื่องซึม)
 ๔. อุทัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและรอนใจ)
 ๕. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย)

นี่ คือธรรม ๕ ประการที่ควรละ

(ง) ธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร

คือ กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปู^๑ ๕ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระศาสดา
 จิตของภิกษุผู้เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสใน
 พระศาสดานั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบ
 นื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร การที่จิตของ
 ภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบนื่อง ๆ เพื่อ
 กระทำต่อนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกิเลสเครื่องตรึงจิต
 ดุจตะปูประการที่ ๑
๒. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระธรรม ...
๓. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ...
๔. เคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในสิกขา (ข้อที่จะ
 ต้องศึกษา) ...
๕. เป็นผู้โกรธ ไม่พอใจ มีจิตอุกโทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
 กระทบ มีจิตแข็งกระด้างในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จิตของ
 ภิกษุผู้โกรธ ไม่พอใจ มีจิตอุกโทสะกระทบ มีจิตแข็งกระด้าง
 ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายนั้น ย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร
 เพื่อประกอบนื่อง ๆ เพื่อกระทำต่อนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร
 การที่จิตของภิกษุไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อประกอบนื่อง ๆ
 เพื่อกระทำต่อนื่อง เพื่อบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกิเลสเครื่องตรึงจิต
 ดุจตะปูประการที่ ๕

นี่ คือธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๑๙ หน้า ๓๐๘ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

(จ) **ธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร**

คือ อินทรีย์^๑ ๕ ได้แก่

๑. สัทธินทรีย์ (อินทรีย์คือศรัทธา)
๒. วิริยินทรีย์ (อินทรีย์คือวิริยะ)
๓. สตินทรีย์ (อินทรีย์คือสติ)
๔. สมาธินทรีย์ (อินทรีย์คือสมาธิ)
๕. ปัญญินทรีย์ (อินทรีย์คือปัญญา)

นี้ คือธรรม ๕ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

(ฉ) **ธรรม ๕ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร**

คือ ชาติที่สลด^๒ ๕ ได้แก่

๑. เมื่อภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มนสิการกามทั้งหลาย จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในกามทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการเนกขัมมะ จิตของเธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่น้อมไปในเนกขัมมะ จิตนั้นของเธอเชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้ว จากกามทั้งหลาย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความเร่าร้อน ที่ก่อความคับแค้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะกามเป็นปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าชาติที่สลดกามทั้งหลาย
๒. เมื่อภิกษุมนสิการพยาบาท จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในพยาบาท แต่เมื่อเธอมนสิการอพยาบาท จิตของเธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่น้อมไปในอพยาบาท จิตนั้นของเธอเชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปได้แล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากพยาบาท เธอ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๐ หน้า ๓๑๐ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๒๑ หน้า ๓๑๑-๓๑๒ ในเล่มนี้

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

หลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแคบ
ซึ่งเกิดขึ้นเพราะพยาบาทเป็นปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น
นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดพยาบาท

๓. เมื่อภิกษุมนสิการวิหิงสา จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส
ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในวิหิงสา แต่เมื่อเธอมนสิการอวิหิงสา จิต
ของเธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในอวิหิงสา จิตนั้น
ของเธอชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว
หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากวิหิงสา เธอหลุดพ้นแล้ว
จากอาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแคบ ซึ่งเกิดขึ้น
เพราะวิหิงสาเป็นปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มี
พระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดวิหิงสา

๔. เมื่อภิกษุมนสิการรูปทั้งหลาย จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่
เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในรูปทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการ
อรุปร จิตของเธอจึงแล่นไป เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในอรุปร
จิตนั้นของเธอชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่
ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากรูปทั้งหลาย เธอ
หลุดพ้นแล้วจากอาสวะและความเร่าร้อนที่ก่อความคับแคบ
ซึ่งเกิดขึ้นเพราะรูปเป็นปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น
นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าธาตุที่สลัดรูปทั้งหลาย

๕. เมื่อภิกษุมนสิการสังกายะ จิตของเธอยอมไม่แล่นไป ไม่
เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสังกายะ แต่เมื่อเธอมนสิการ
สังกายนิโรธ (ความดับแห่งสังกายะ) จิตของเธอจึงแล่นไป
เลื่อมใส ตั้งอยู่ น้อมไปในสังกายนิโรธ จิตของเธอชื่อว่าเป็น
จิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว
พรากออกดีแล้วจากสังกายะ เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะและ
ความเร่าร้อนที่ก่อความคับแคบ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะสังกายะเป็น
ปัจจัย เธอยอมไม่เสวยเวทนานั้น นี้พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ว่าธาตุที่สลัดสังกายะ

นี่ คือธรรม ๕ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

(ข) **ธรรม ๕ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ สัมมาสมาธิ ประกอบด้วยญาณ^๑ ๕ ได้แก่

๑. ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า 'สมาธิ^๒นี้มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบากต่อไป'
๒. ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า 'สมาธิ^๓นี้เป็นอริยะ ปราศจาก อามิส^๓'
๓. ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า 'สมาธิ^๔นี้มีไม้นุรุษ^๔แล้ว'
๔. ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า 'สมาธิ^๕นี้สงบ ประณีต ได้ด้วยความสงบระงับ บรรลุได้ด้วยภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น และมีไม้นุรุษ^๕ได้ด้วยการขม(ธรรมที่เป็นข้าศึก) ห้ามกิเลส ด้วย สสังขารจิต^๕'
๕. ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า 'เรานั้นมีสติ เข้าสมาธิ และเรามีสติออกจากสมาธิ^๕'

นี้ คือธรรม ๕ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๕ ประการที่ควรรู้อย่างไร**

คือ วิมุตตตายตนะ^๖(เหตุแห่งความหลุดพ้น) ๕ ได้แก่

๑. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูแสดง ธรรมแก่ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เธอรู้แจ้งอรรถรู้แจ้งธรรมใน ธรรมนั้น ตามที่พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้ง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๗/๓๕-๓๖

^๒ **สมาธิ** ในที่นี้หมายถึงอภิปัสสพสมาบัติ หรือมรรคสมาธิ (ที.ปา.อ. ๓๕๕/๒๖๑, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๗/๙)

^๓ **อามิส** ในที่นี้หมายถึงกาม วัฏฏะ และโลก (ที.ปา.อ. ๓๕๕/๒๖๑, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๗/๙)

^๔ **ไม้นุรุษ** ในที่นี้หมายถึงมหาบุรุษมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๓๕๕/๒๖๑)

^๕ **สสังขารจิต** แปลว่า จิตที่ถูกสังขารกระตุ้นเตือน ในที่นี้หมายถึงรูปาวจรกุศลจิต และอรูปาวจรกุศลจิต (ที.ปา.อ. ๓๕๕/๒๖๑-๒๖๒, ที.ปา.ฎีกา ๓๕๕/๓๕๙, อัง.ปญจก.อ. ๓/๒๗/๙, อัง.ปญจก.ฎีกา ๓/๒๗/๑๔)

^๖ ดูเทียบข้อ ๓๒๒ หน้า ๓๐๓-๓๐๔ ในเล่มนี้, อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๖/๓๓-๓๕, ที.ปา.ฎีกา ๓๕๕/๓๕๙

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

อยู่ในฐานะครูแสดงธรรมแก่เธอ เมื่อเธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็นวิมุตตายนะประการที่ ๑

๒. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์บางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แต่ภิกษุแสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรมในธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา ที่เธอแสดงแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เมื่อเธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็นวิมุตตายนะประการที่ ๒
๓. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์บางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร แต่ภิกษุสาธยายธรรมตามที่ได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร เธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรมในธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา ที่เธอสาธยายโดยพิสดาร เมื่อเธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็นวิมุตตายนะประการที่ ๓
๔. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์บางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ได้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ไม่ได้สาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร ภิกษุตรึกตามตรงตามเพ่งตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา เธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรมในธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา ที่เธอตรึกตามตรงตามเพ่งตามด้วยใจ เมื่อเธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมี

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๕ ประการ

ปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมี
กายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็น
วิมุตตายนะประการที่ ๔

๕. พระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจารีบางรูปผู้ตั้งอยู่ในฐานะครูไม่ได้
แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้ไปแสดงธรรมตามที่ตนได้
สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ไม่ได้สาธยาย
ธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียนมาโดยพิสดาร และ
ไม่ได้ตริกตาม ตรองตาม ฟังตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้
สดับมาตามที่ตนได้เรียนมา แต่เธอเรียนสมาธินิมิตอย่างใด
อย่างหนึ่งมาดี มนสิการดี ทรงจำไว้ดี แทนตลอดดีด้วยปัญญา
เธอรู้แจ้งอรรถรู้แจ้งธรรมในธรรมนั้นตามที่เธอได้เรียนสมาธิ-
นิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งมาดี มนสิการดี ทรงจำไว้ดี แทนตลอด
ดีด้วยปัญญา เมื่อเธอรู้แจ้งอรรถรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์
เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมี
กายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น นี่เป็น
วิมุตตายนะประการที่ ๕

นี่ คือธรรม ๕ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) ธรรม ๕ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ ธรรมชั้น ๕ ได้แก่

๑. สीलชั้น	(กองศีล)
๒. สมาธิชั้น	(กองสมาธิ)
๓. ปัญญาชั้น	(กองปัญญา)
๔. วิมุตติชั้น	(กองวิมุตติ)
๕. วิมุตติญาณทัสสนชั้น	(กองวิมุตติญาณทัสสนะ)

นี่ คือธรรม ๕ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๕๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

ธรรม ๖ ประการ

[๓๕๖] ธรรม ๖ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๖ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๖ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๖ ประการที่ควรละ
ธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๖ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๖ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๖ ประการที่ควรรู้อย่าง	ธรรม ๖ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๖ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ สारณียธรรม^๑ ๖ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรม^๒ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ^๓ นี้เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๒. ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม ที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม ฯลฯ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๒๑ ในเล่มนี้, อภ.จก. (แปล) ๒๒/๑๒/๔๒๗-๔๒๘

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๒๑ ในเล่มนี้

^๓ ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ ในที่นี้หมายถึงทั้งต่อหน้าและลับหลัง (ที.ม.อ. ๑๔๑/๑๓๒)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยก^๑ ลากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มา โดยธรรม โดยที่สุตแม่เพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภค ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล แม่นี้ก็เป็นสารณียธรรม ฯลฯ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับ เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม่นี้ก็เป็น สารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อ ความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๖. มีอริยทวิปฏิ^๒ อันเป็นธรรมเครื่องนำออก^๓ เพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม่นี้ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อ ความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอัน เดียวกัน

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๖ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ อนุสสติฐาน^๔ ๖ ได้แก่

๑. พุทธานุสสติ	(การระลึกถึงพระพุทธเจ้า)
๒. ธรรมานุสสติ	(การระลึกถึงพระธรรม)
๓. สังฆานุสสติ	(การระลึกถึงพระสงฆ์)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๒๑ ในเล่มนี้

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๒๒ ในเล่มนี้

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๒๒ ในเล่มนี้

^๔ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๓๒๗ หน้า ๓๒๘ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

- ๔. สीलานุสสติ (การระลึกถึงศีล)
- ๕. จาคานุสสติ (การระลึกถึงการบริจาค)
- ๖. เทวดานุสสติ (การระลึกถึงเทวดา)

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่ควรเจริญ

(ค) ธรรม ๖ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร

คือ อายตนะภายใน^๑ ๖ ได้แก่

- ๑. จักขวยตนะ (อายตนะคือตา)
- ๒. โสedayตนะ (อายตนะคือหู)
- ๓. ขานายตนะ (อายตนะคือจมูก)
- ๔. ชิวหายตนะ (อายตนะคือลิ้น)
- ๕. กายายตนะ (อายตนะคือกาย)
- ๖. มนายตนะ (อายตนะคือใจ)

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) ธรรม ๖ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ หมวดตัณหา^๒ ๖ ได้แก่

- ๑. รูปตัณหา (ความอยากได้รูป)
- ๒. สัททตัณหา (ความอยากได้เสียง)
- ๓. คันธตัณหา (ความอยากได้กลิ่น)
- ๔. รสตัณหา (ความอยากได้รส)
- ๕. โภกฺขัณฑตัณหา (ความอยากได้โภกฺขัณฑพะ)
- ๖. อัมมตัณหา (ความอยากได้ธรรมารมณ์)

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่ควรละ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๓ หน้า ๓๑๕ ในเล่มนี้, ส.นิ. (แปล) ๑๖/๒/๖

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๒๓ หน้า ๓๑๘ ในเล่มนี้, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๔/๖๐๐

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]
ธรรม ๖ ประการ

(ง) ธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร

คือ อการวะ^๑ ๖ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา
๒. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม
๓. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์
๔. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา
๕. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในความไม่ประมาท
๖. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในปฏิสันถาร

นี้ คือธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) ธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร

คือ คารวะ^๒ ๖ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา
๒. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระธรรม
๓. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระสงฆ์
๔. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในสิกขา
๕. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในความไม่ประมาท
๖. อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในปฏิสันถาร

นี้ คือธรรม ๖ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๑๙ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๒๔ หน้า ๓๑๙ ในเล่มนี้, อภ.จก. (แปล) ๒๒/๓๒/๔๗๘

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

(จ) ธรรม ๖ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร

คือ ธาตุที่สลัด^๑ ๖ ได้แก่

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ^๒แล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่พยายาม (ความคิดร้าย) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุได้เจริญเมตตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่พยายามก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย เพราะเมตตาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดพยายาม
๒. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญกรุณาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่วิหิงสา (ความเบียดเบียน) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุได้เจริญกรุณาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๕ หน้า ๓๒๕ ในเล่มนี้, อภ.จก. (แปล) ๒๒/๑๓/๔๒๙-๔๓๑

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๒๖ หน้า ๓๒๕ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

ยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว
ปรารภดีแล้ว แต่วิหิงสาก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้น
เป็นไปไม่ได้เลย เพราะภรรณาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดวิหิงสา

๓. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญ
มูทิตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว
ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว
แต่อรติ (ความไม่ยินดี) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิกษุ
ทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มี
อายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค
เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาค
ไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุได้เจริญมูทิตา-
เจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่อรติ
ก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลย เพราะ
มูทิตาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดอรติ

๔. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญ
อุเบกขาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว
ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว
แต่ราคะ (ความกำหนัดยินดี) ก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่'
ภิกษุทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย
ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มี
พระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มี
พระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุได้
เจริญอุเบกขาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจ
ยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภ
ดีแล้ว แต่ราคะก็ยังครอบงำจิตของภิกษุนั้นอยู่' ข้อนั้นเป็นไป
ไม่ได้เลย เพราะอุเบกขาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดราคะ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

๕. ภิษในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าได้เจริญอนิมิตตาเจโตวิมุตติ^๑แล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่วิญญาณของข้าพเจ้าก็ยังแสหานิมิตอยู่' ภิษทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิษได้เจริญอนิมิตตาเจโตวิมุตติแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว แต่วิญญาณของภิษนั้นก็ยังแสหานิมิตอยู่' ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย เพราะอนิมิตตาเจโตวิมุตตินี้เป็นธาตุที่สลัดนิมิตทั้งปวง
๖. ภิษในพระธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า 'ข้าพเจ้าปราศจากอัสมิมานะแล้ว และไม่พิจารณาเห็นว่า 'เราเป็นนี้' แต่ลูกศรคือความเคลือบแคลงสงสัยก็ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่' ภิษทั้งหลายฟังกล่าวตักเตือนเธอว่า 'อย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ผู้มีอายุ อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสอย่างนี้เลย ผู้มีอายุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิษปราศจากอัสมิมานะแล้ว และไม่พิจารณาเห็นว่า 'เราเป็นนี้' แต่ลูกศรคือความเคลือบแคลงสงสัยก็ยังครอบงำจิตของภิษนั้นอยู่' ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย เพราะสภาวะที่ถอนอัสมิมานะ^๒นี้เป็นธาตุที่สลัดลูกศรคือความเคลือบแคลงสงสัย'

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๒๖ หน้า ๓๒๗ ในเล่มนี้

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๒๖ หน้า ๓๒๘ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

(ข) **ธรรม ๖ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ สัตตวิหารธรรม^๑ (ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ของพระชินาสพ) ๖ ได้แก่

๑. เห็นรูปทางตาแล้ว เป็นผู้ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่

๒. ฟังเสียงทางหู ...

๓. ดมกลิ่นทางจมูก ...

๔. ลิ้มรสทางลิ้น ...

๕. ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ...

๖. รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว เป็นผู้ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๖ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง คืออะไร**

คือ อนุตตริยะ^๒ (ยอดเยี่ยม) ๖ ได้แก่

๑. ทัสสนานุตตริยะ (การเห็นอันยอดเยี่ยม)

๒. สวานานุตตริยะ (การฟังอันยอดเยี่ยม)

๓. ลาภานุตตริยะ (การได้อันยอดเยี่ยม)

๔. ลิกขานุตตริยะ (การศึกษาอันยอดเยี่ยม)

๕. ปาโรจเรียนุตตริยะ (การบำรุงอันยอดเยี่ยม)

๖. อนุสสदानุตตริยะ (การระลึกอันยอดเยี่ยม)

นี่ คือธรรม ๖ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ณ) **ธรรม ๖ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร**

คือ อภิญญา ๖ ได้แก่

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏ หรือแสดงให้หายไปก็ได้ ทะลฝ่า กำแพง (และ)ภูเขา

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๒๘ หน้า ๓๒๙ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๒๗ หน้า ๓๒๘ ในเล่มนี้, อง.จก.ก. (แปล) ๒๒/๘/๔๑๙-๔๒๐

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

- ไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือด้าลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศ เหมือนนกบินไปก็ได้ ไข้ฝ้ามือลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้
๒. ภิกษุ นั้นได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์
๓. ภิกษุ นั้นกำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือปราศจากราคะก็รู้ว่าปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่ามีโทสะ หรือปราศจากโทสะก็รู้ว่าปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่ามีโมหะ หรือปราศจากโมหะก็รู้ว่าปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าหดหู่ หรือฟุ้งซ่านก็รู้ว่าฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะก็รู้ว่า เป็นมหัคคตะ หรือไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ว่าไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า มีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า เป็นสมาธิ หรือไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้น หรือไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น
๔. ภิกษุ นั้น ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์และวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นแล้ว ก็ไปเกิดในภพโน้น ในภพ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๖ ประการ

นั่นเราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุข
ทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นแล้วจึงมาเกิดในภพนี้'
เธอรลัษชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและ
ชีวประวัติอย่างนี้

๕. ภิกษุ นั้นเห็นหมู่นั้ตัวผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง
งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ
เห็นอมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่นั้ตัวผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่นั้ตัวที่
ประกอบกายทุจริต วิสัทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระ
อริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความ
เห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ
วินิบาด นรก แต่หมู่นั้ตัวที่ประกอบกายสุจริต วิสัสุจริต และ
มโนสุจริต 'ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และ
ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจาก
ตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์' เธอเห็นหมู่นั้ตัวผู้กำลัง
จติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและ
เกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิเห็นอมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่นั้ตัว
ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

๖. ภิกษุ นั้นทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ
เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

นี้ คือธรรม ๖ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๖๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๗ ประการ

ธรรม ๗ ประการ

[๓๕๗] ธรรม ๗ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๗ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๗ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๗ ประการที่ควรละ
ธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๗ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๗ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๗ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง	ธรรม ๗ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๗ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ อริยทรัพย์^๑ ๗ ได้แก่

๑. สัทธาณะ (ทรัพย์คือศรัทธา)
๒. สีลณะ (ทรัพย์คือศีล)
๓. หิริณะ (ทรัพย์คือหิริ)
๔. โอตตปฺปณะ (ทรัพย์คือโอดตปฺปะ)
๕. สุตณะ (ทรัพย์คือสุตะ)
๖. จาคณะ (ทรัพย์คือจาคะ)
๗. ปัญญาณะ (ทรัพย์คือปัญญา)

นี่ คือธรรม ๗ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๗ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ สัมโพชฌงค์^๒ ๗ ได้แก่

๑. สติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)
๒. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความ
เห็นธรรม)
๓. วิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)
๔. ปีติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๐ หน้า ๓๓๑ ในเล่มนี้, อภ.สวดกก. (แปล) ๒๓/๕/๘^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๐ หน้า ๓๓๑ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๗ ประการ

๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบ
กายสงบใจ)
๖. สมาริสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้ง
จิตมั่น)
๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจ
เป็นกลาง)

นี่ คือธรรม ๗ ประการที่ควรเจริญ

(ค) **ธรรม ๗ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร**

คือ วิญญานลลิตี^๑ ๗ ได้แก่

๑. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มียากต่างกัน มีสัญญาต่างกัน คือ มนุษย์
เทพบางพวก และวินิปาติกะบางพวก นี่เป็นวิญญานลลิตีที่ ๑
๒. มีสัตว์ทั้งหลายมียากต่างกัน แต่มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ
พวกเทพชั้นพรหมกายิกา (เทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม) เกิดใน
ปฐมฉาน นี่เป็นวิญญานลลิตีที่ ๒
๓. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มียากอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน คือ
พวกเทพชั้นอาภัสสระ นี่เป็นวิญญานลลิตีที่ ๓
๔. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มียากอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน
คือ พวกเทพชั้นสุภกิณหะ (เทพผู้เต็มไปด้วยความงดงาม) นี่
เป็นวิญญานลลิตีที่ ๔
๕. มีสัตว์ทั้งหลายบรรลวอากาศาณัญจายตนฉานโดยกำหนดว่า
"อากาศหาที่สุดมิได้" เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา
ไม่กำหนดนาคัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิญญาน-
ลลิตีที่ ๕
๖. มีสัตว์ทั้งหลายล่วงอากาศาณัญจายตนฉานโดยประการทั้งปวง
บรรลววิญญานัญจายตนฉานโดยกำหนดว่า "วิญญานหาที่สุด
มิได้" นี่เป็นวิญญานลลิตีที่ ๖

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๒ หน้า ๓๓๕-๓๓๖ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๓๙๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๗ ประการ

๗. มีสัตว์ทั้งหลายล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง
บรรลואภิญญาจัญญายตนฌานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” นี้
เป็นวิญญาณลลิตีที่ ๗
นี่ คือธรรม ๗ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) **ธรรม ๗ ประการที่ควรละ คืออะไร**

คือ อนุสัย^๑ ๗ ได้แก่

๑. กามราคานุสัย (อนุสัยคือความกำหนัดในกาม)
๒. ปฏิฆานุสัย (อนุสัยคือความยินร้าย)
๓. ทิฏฐานุสัย (อนุสัยคือความเห็นผิด)
๔. วิจิกิจฉานุสัย (อนุสัยคือความลังเลสงสัย)
๕. มานานุสัย (อนุสัยคือความถือตัว)
๖. ภวราคานุสัย (อนุสัยคือความติดใจในภพ)
๗. อวิชชานุสัย (อนุสัยคือความไม่รู้แจ้ง)

นี่ คือธรรม ๗ ประการที่ควรละ

(ง) **ธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร**

คือ อสังฆธรรม^๒ ๗ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา
๒. เป็นผู้ไม่มีหิริ
๓. เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ
๔. เป็นผู้มิสตะน้อย
๕. เป็นผู้เกียจคร้าน
๖. เป็นผู้มิสติหลงลืม
๗. เป็นผู้มิปัญญาทรม

นี่ คือธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๒ หน้า ๓๓๗ ในเล่มนี้, อภ.สตุตต. (แปล) ๒๓/๑๑/๑๗

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๐ หน้า ๓๓๒ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสตตรสูตร]
 ธรรม ๗ ประการ

(จ) ธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร

คือ สัทธรรม^๑ ๗ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มึศรัทธา
๒. เป็นผู้มึหิริ
๓. เป็นผู้มึโอดตปปะ
๔. เป็นพหุสูต
๕. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร
๖. เป็นผู้มึสติมั่นคง
๗. เป็นผู้มึปัญญา

นี้ คือธรรม ๗ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

(ฉ) ธรรม ๗ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร

คือ สปัริสธรรม^๒ ๗ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ)
๒. เป็นอัตถัญญ (ผู้รู้จักผล)
๓. เป็นอัตตัญญ (ผู้รู้จักตน)
๔. เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ)
๕. เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักเวลา)
๖. เป็นปริสัญญ (ผู้รู้จักชุมชน)
๗. เป็นบุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)

นี้ คือธรรม ๗ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๐ หน้า ๓๓๒-๓๓๓ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๐ หน้า ๓๓๓ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
 ธรรม ๗ ประการ

(ข) ธรรม ๗ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร

คือ สัจญา^๑ ๗ ได้แก่

๑. อนิจจสัจญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๒. อนัตตสัจญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง)
๓. อสภสัจญา (กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
๔. อาทีนวสัจญา (กำหนดหมายทุกขโทษของกายอันมีความเจ็บไข้ต่าง ๆ)
๕. ปหานสัจญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย)
๖. วิราคสัจญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
๗. นิโรธสัจญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

นี้ คือธรรม ๗ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) ธรรม ๗ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง คืออะไร

คือ นิตทสวัตถุ^๒ ๗ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานสิกขา และไม่ปราศจากความรัก^๓ในการสมาทานสิกขาต่อไป
๒. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการใคร่ครวญธรรม และไม่ปราศจากความรักในการใคร่ครวญธรรมต่อไป
๓. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการกำจัดความอยาก และไม่ปราศจากความรักในการกำจัดความอยากต่อไป
๔. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการหลีกเร้น และไม่ปราศจากความรักในการหลีกเร้นต่อไป
๕. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการปรารภความเพียร และไม่ปราศจากความรักในการปรารภความเพียรต่อไป

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๑ หน้า ๓๓๔ ในเล่มนี้, อจ.สตตก. (แปล) ๒๓/๔๒/๖๓

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๑ หน้า ๓๓๓-๓๓๔ ในเล่มนี้, อจ.สตตก. (แปล) ๒๓/๖๒๔/๑๘๙

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๔ ข้อ ๓๓๑ หน้า ๓๓๓ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสตรสูตร]

ธรรม ๗ ประการ

๖. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในสติปัญญาเครื่องรักษาตน และไม่ปราศจากความรักในสติปัญญาเครื่องรักษาตนต่อไป
  ๗. เป็นผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าในการแทงตลอดทฤษฎี และไม่ปราศจากความรักในการแทงตลอดทฤษฎีต่อไป
- นี่ คือธรรม ๗ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) **ธรรม ๗ ประการที่ควรทำให้แจ้ง** คืออะไร

คือ กำลังของพระชินาสพ ๗ ได้แก่

๑. สังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่ภิกษุชินาสพในพระธรรมวินัยนี้เห็นว่าเป็นสภาวะไม่เที่ยงด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง ข้อที่สังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่ภิกษุชินาสพเห็นว่าเป็นสภาวะไม่เที่ยงด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง นี้เป็นกำลังของภิกษุชินาสพที่ภิกษุชินาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"
๒. กามทั้งหลายเป็นธรรมที่ภิกษุชินาสพเห็นว่าเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิงด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง แม้ข้อที่กามทั้งหลายเป็นธรรมที่ภิกษุชินาสพเห็นว่าเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิงด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชินาสพที่ภิกษุชินาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"
๓. จิตของภิกษุชินาสพเป็นธรรมชาติน้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตั้งอยู่ในวิเวก ยินดียิ่งในเนกขัมมะ ปราศจากเงื่อนธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะโดยประการทั้งปวง แม้ข้อที่จิตของภิกษุชินาสพเป็นธรรมชาติน้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตั้งอยู่ในวิเวก ยินดียิ่งในเนกขัมมะ ปราศจากเงื่อนธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะโดยประการทั้งปวง นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชินาสพที่ภิกษุชินาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๗ ประการ

๔. สติปัญญา ๔ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว แม้ข้อที่สติปัญญา ๔ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชฌนาสพที่ภิกษุชฌนาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"
๕. อินทรีย์ ๕ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว แม้ข้อที่อินทรีย์ ๕ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชฌนาสพที่ภิกษุชฌนาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"
๖. โพชฌงค์ ๗ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว แม้ข้อที่โพชฌงค์ ๗ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชฌนาสพที่ภิกษุชฌนาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"
๗. อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว แม้ข้อที่อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นธรรมที่ภิกษุชฌนาสพเจริญอบรมดีแล้ว นี้ก็เป็นกำลังของภิกษุชฌนาสพที่ภิกษุชฌนาสพอาศัยปัญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลายว่า "อาสวะของเราสิ้นแล้ว"

นี่ คือธรรม ๗ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๗๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็นอย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

ภาณวารที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

ธรรม ๘ ประการ

[๓๕๘] ธรรม ๘ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๘ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๘ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๘ ประการที่ควรละ
ธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๘ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๘ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๘ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง	ธรรม ๘ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) **ธรรม ๘ ประการที่มีอุปการะมาก** คืออะไร

คือ เหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการ เป็นไปเพื่อได้อาติพรหมจรรย์กบัญญาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิกษุญาณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งปัญญาที่ได้แล้ว

เหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการ คืออะไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มิหิริโอดตปปะ มีความรักและความเคารพอย่างแรงกล้า
ในพระศาสดา หรือในเพื่อนพรหมจรรย์บางรูป ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะ
ครุที่เธออาศัยอยู่ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๑ เป็นไปเพื่อได้
อาติพรหมจรรย์กบัญญาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิกษุญาณภาพ ไพบูลย์
เจริญเต็มทีแห่งปัญญาที่ได้แล้ว
๒. เป็นผู้มิหิริโอดตปปะ มีความรักและความเคารพอย่างแรงกล้า
ในพระศาสดา หรือในเพื่อนพรหมจรรย์บางรูป ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะ
ครุที่เธออาศัยอยู่ เธอเข้าไปหาท่านเหล่านั้นตามเวลาอันควร
สอบถามไต่สวนว่า “พระพุทธรูปนี้เป็นอย่างไร เนื้อความ
ของพระพุทธรูปนี้เป็นอย่างไร” ท่านเหล่านั้นจะเปิดเผย
ธรรมที่ยังไม่เปิดเผย จะทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้ง่าย

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

และบรรเทาความสงสัยในธรรมที่น่าสงสัยหลายอย่างแก่เธอ
นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๒ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหม-
จรรย์กัณฐาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญญโณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็ม
ที่แห่งปัญญาที่ได้แล้ว

๓. ครั้นฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมได้รับความสงบเย็น ๒ ประการคือ
(๑) ความสงบเย็นทางกาย (๒) ความสงบเย็นทางจิต นี้เป็น
เหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๓ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหมจรรย์-
กัณฐาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญญโณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็ม
ที่แห่งปัญญาที่ได้แล้ว

๔. เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์^๑ เพียบพร้อม
ด้วยอาจารย์ (มารยาท) และโคจร (การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัย
ในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้
เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๔ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหม-
จรรย์กัณฐาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญญโณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็ม
ที่แห่งปัญญาที่ได้แล้ว

๕. เป็นพหูสูต ทรงสตะสังสมสตะ เป็นผู้ได้ฟังมาก ซึ่งธรรมทั้งหลาย
ที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงาม
ในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์
บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอด
ดีด้วยทิวฐิ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๕ เป็นไปเพื่อได้อาทิ-
พรหมจรรย์กัณฐาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญญโณภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มที่แห่งปัญญาที่ได้แล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ **สังวรในพระปาติโมกข์** มีอรรถาธิบายแต่ละคำดังนี้ **สังวร** หมายถึงการไม่ล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจา
ปาติโมกข์ หมายถึงศีลสิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาหลุดพ้นจากทุกข์ (ปาติ=รักษา+โมกข์ = ความหลุด
พ้น) (วิสุทธิ. ๑/๑๔/๑๗)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๖. เป็นผู้ปรารถนาคามเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๖ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหมจรรย์กัปัญหาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งปัญญาที่ได้แล้ว
๗. เป็นผู้มึสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน^๑ อย่างยิ่ง ระลึกรถึงสิ่งที่ทำ และคำที่พูดแม่นยำได้ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๗ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหมจรรย์กัปัญหาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งปัญญาที่ได้แล้ว
๘. ภิกษุพิจารณาเห็นความเกิดและความเสื่อมในอุปาทานชั้น ๕ อยู่ว่า 'รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ สัญญาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ สังขารเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้' นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยประการที่ ๘ เป็นไปเพื่อได้อาทิพรหมจรรย์กัปัญหาที่ยังไม่ได้ เพื่อภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งปัญญาที่ได้แล้ว

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่มีอุปการะมาก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ขั้ว ๓๓๑ หน้า ๓๓๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๔๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

(ข) **ธรรม ๘ ประการที่ควรเจริญ** คืออะไร

คือ อริยมรรคมีองค์^๑ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ	(เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ	(ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา	(เจรจาชอบ)
๔. สัมมากัมมันตะ	(กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพชอบ)
๖. สัมมาวายามะ	(พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ	(ระลึกชอบ)
๘. สัมมาสมาธิ	(ตั้งจิตมั่นชอบ)

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรเจริญ

(ค) **ธรรม ๘ ประการที่ควรกำหนดรู้** คืออะไร

คือ โลกธรรม^๒ ๘ ได้แก่

๑. ได้ลาภ	๒. เสื่อมลาภ
๓. ได้ยศ	๔. เสื่อมยศ
๕. นินทา	๖. สรรเสริญ
๗. สุข	๘. ทุกข์

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) **ธรรม ๘ ประการที่ควรละ** คืออะไร

คือ มิจฉัตตธรรม^๓ (ธรรมที่ผิด) ๘ ได้แก่

๑. มิจฉาทิฐิ	(เห็นผิด)
๒. มิจฉาสังกัปปะ	(ดำริผิด)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๓ หน้า ๓๔๐ ในเล่มนี้

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๗ หน้า ๓๔๘ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๓๓ หน้า ๓๔๐ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๓. มิจฉาวาจา	(เจรจาผิด)
๔. มิจฉากัมมันตะ	(กระทำผิด)
๕. มิจฉาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพผิด)
๖. มิจฉาวายามะ	(พยายามผิด)
๗. มิจฉาสติ	(ระลึกผิด)
๘. มิจฉาสมาธิ	(ตั้งจิตมั่นผิด)

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรละ

(ง) **ธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร**

คือ กุสึดวัตถุ^๑ (เหตุแห่งความเกียจคร้าน) ๘ ได้แก่

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีงานที่ต้องทำ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องทำงาน เมื่อเราทำงานอยู่ กายจักเมื่อยล้า อย่ากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๑
๒. ภิกษุทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราได้ทำงานแล้ว เมื่อเราทำงาน กายเมื่อยล้าแล้ว อย่ากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๒
๓. ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องเดินทาง เมื่อเราเดินทาง กายจักเมื่อยล้า อย่ากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาคความเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสึดวัตถุประการที่ ๓

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๔ หน้า ๓๔๑-๓๔๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๔๐๘ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๔. ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเดินทางแล้ว เมื่อเราเดินทาง ภายเมื่อยล้าแล้ว อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๔
๕. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ก็ไม่ได้ โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ ภายของเรานั้นเมื่อยล้าแล้ว ไม่ควรแก่การงาน อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๕
๖. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการแล้ว ภายของเรานั้นหนัก ไม่ควรแก่การงาน จะเป็นเหมือนถั่วราชมาสชุ่มด้วยน้ำ อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๖
๗. ภิกษุเกิดอาพาธขึ้นเล็กน้อย เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเกิดมีอาพาธขึ้นเล็กน้อย มีข้ออ้างที่จะนอนได้ อยากระนั้นเลย เราจะนอน' เธอจึงนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๗
๘. ภิกษุหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน ภายของเรานั้นยังอ่อนแอ ไม่ควรแก่การงาน มีข้ออ้างที่จะนอนได้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

อย่ากระนั้นเลย เราจะนอน'เธอจึงนอนเสีย 'ไม่ปรารถนา
ความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่
บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุ
ประการที่ ๘

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) **ธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร**

คือ อารัมภัตถุ^๑ (เหตุแห่งการปรารถนาความเพียร) ๘ ได้แก่

๑. ภิกษุในพระในธรรมวินัยนี้ มีงานที่ต้องทำ เธอมีความคิด
อย่างนี้ว่า 'เราจักต้องทำงาน เมื่อเราทำงาน การจะใส่ใจคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้ามิใช่ทำได้ง่าย อย่ากระนั้น
เลย เราจะรีบปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อ
บรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง'
เธอจึงปรารถนาความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุ
ธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็น
อารัมภัตถุประการที่ ๑
๒. ภิกษุทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราทำงานแล้ว
เมื่อเราทำงานอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระ
พุทธเจ้าทั้งหลายได้ อย่ากระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาความ
เพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาความเพียร
 ฯลฯ เพื่อให้แจ้งธรรม ที่ยังไม่ได้แจ้ง นี่เป็นอารัมภัตถุ
ประการที่ ๒

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๕ หน้า ๓๔๓-๓๔๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๓. ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราจักต้องเดินทาง การที่เราเดินทางอยู่ จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มิใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรม ที่ยัง'ไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอรัมภวัตถุประการที่ ๓
๔. ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราได้เดินทางแล้ว เมื่อเดินทางอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะใส่ใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอรัมภวัตถุประการที่ ๔
๕. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ ภายของเรานั้นเบา ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารภความเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอรัมภวัตถุประการที่ ๕
๖. ภิกษุเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเที่ยววิณฑชบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตบริบูรณ์เพียงพอตามต้องการแล้ว ร่างกายของเรานั้นมีกำลัง ควรแก่การงาน อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

ปรารถนาคือเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาคือเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็น อารัมภวัตถุประการที่ ๖

๗. ภิกษุเกิดมีอาพาธขึ้นเล็กน้อย เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราเกิดมีอาพาธขึ้นเล็กน้อยแล้ว เป็นไปได้ที่อาพาธของเราจะพึงรุนแรงขึ้น อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาคือเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาคือเพียร ฯลฯ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นอารัมภวัตถุประการที่ ๗

๘. ภิกษุหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราหายอาพาธแล้ว แต่หายอาพาธยังไม่นาน เป็นไปได้ที่อาพาธของเราจะกลับกำเริบขึ้น อย่างกระนั้นเลย เราจะรีบปรารถนาคือเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง' เธอจึงปรารถนาคือเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็น อารัมภวัตถุประการที่ ๘

นี้ คือธรรม ๘ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

(จ) ธรรม ๘ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร

คือ กาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพาศพิภพจรจร^๑ ได้แก่

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้แล้ว และทรงแสดงธรรม^๒ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน^๓

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๒ หน้า ๓๕๕ ในเล่มนี้, อัง.อรรถก. (แปล) ๒๓/๒๙/๒๗๔

^๒ ธรรม ในที่นี้หมายถึงสังขละ ๔ (อัง.อรรถก.อ. ๓/๒๙/๒๙๘)

^๓ ปรินิพพาน ในที่นี้หมายถึงความดับกิเลส (อัง.อรรถก.อ. ๓/๒๙/๒๙๘)

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

- ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว แต่บุคคลนี้เป็น
ผู้เข้าถึงนรก นี่เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่
ประพบัติพรหมจรรย์ข้อที่ ๑
๒. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว
และทรงแสดงธรรม ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน
ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว แต่บุคคลนี้เป็น
ผู้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย
เพื่อจะอยู่ประพบัติพรหมจรรย์ข้อที่ ๒
๓. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว
และทรงแสดงธรรม ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน
ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว แต่บุคคลนี้เป็น
ผู้เข้าถึงเปรตวิสัย นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะ
อยู่ประพบัติพรหมจรรย์ข้อที่ ๓
๔. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว
และทรงแสดงธรรม ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน
ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว แต่บุคคลนี้เป็น
ผู้เข้าถึงเทพนิกาย^๑ ที่มีอายุยืนขึ้นใดชั้นหนึ่ง นี่ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ
ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพบัติพรหมจรรย์ข้อที่ ๔
๕. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว
และทรงแสดงธรรม ที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน
ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสุคตทรงประกาศแล้ว แต่บุคคลนี้เป็น
ผู้กลับมาเกิดในปัจฉิมจันตชนบท อยู่ในพวกมีลักขะผู้ไม่รู้เดียงสา
ที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาผ่านไปมา นี่ก็
เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพบัติพรหมจรรย์
ข้อที่ ๕

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๓ ข้อ ๓๔๒ หน้า ๓๕๕ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๑๓ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๖. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท เป็นมิถิลาทิฎฐิ มีความเห็นวิปริตว่า 'ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมที่ทําดีและทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์ไม่มี สมณพรหมณเฝ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ก็ไม่มีในโลกนี้' นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๖
๗. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ฯลฯ แต่บุคคลนี้เป็นผู้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท เป็นคนมีปัญญาทรม โง่เขลา เป็นคนเซอะ^๑ ไม่สามารถจะรู้เนื้อความแห่งคำสุภาสิตและทุพภาสิตได้ นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๗
๘. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก และไม่ทรงแสดงธรรมที่นำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ ที่พระสวดทรงประกาศแล้ว ถึงบุคคลนี้จะกลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท และเป็นผู้มีปัญญาไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ สามารถรู้เนื้อความแห่งคำสุภาสิตและทุพภาสิตได้ นี้ก็เป็นกาลที่ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย เพื่อจะอยู่ประพตติพรหมจรรย์ข้อที่ ๘

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่แห่งตลอดได้ยาก

เชิงอรรถ :

- ^๑ เป็นคนเซอะ แปลจากบาลีว่า 'เอพฺมุโค' อรรถกถาอธิบายไขความว่า 'ปคฺขริตฺเตพฺมุโค' แปลว่า 'เป็นใบมีน้ำลายไหล' (อง.ปญจก.อ. ๓/๑๑๒/๔๘) หมายถึงใช้ปากพูดได้บ้าง พูดไม่ชัด (ส.ม.อ. ๓/๒๒๕-๒๓๑/๒๒๓) แต่ในอภิธานปทีปิกาทีกาฎีกา อธิบายว่า หมายถึงผู้ไม่ฉลาดพูดไม่ฉลาดฟัง และไม่ฉลาดในภาษาที่จะพูด (วัตตฺ โสตุยจ อกุสโล, วจเน จ อกุสโล) ท่านแยกอธิบายไว้ว่า เอโพ หมายถึง พริโร (คนหูหนวก) มุโค หมายถึง อวจโน (พูดไม่ได้) หรือหมายถึงคนโง่อวด (สเรฎฺปี เอพฺมุโค) (อภิธา : ฐีกา คาทา ๗๓๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๔๑๔ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

(ข) **ธรรม ๘ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ ความตริภิกของมหาบุรุษ ๘ ได้แก่

๑. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มักน้อย ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้มักมาก
๒. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้สันโดษ ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้ไม่สันโดษ
๓. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้สงบ ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้ยินดีในการคลุกคลี
๔. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้ปรารถนาความเพียร ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้เกียจคร้าน
๕. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีสติตั้งมั่น ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้หลงสติ
๖. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น
๗. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้มีปัญญา ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้มีปัญญาทราวม
๘. นี่เป็นธรรมของบุคคลผู้ยินดีในนิปปปัญจธรรม^๑ ผู้พอใจในนิปปปัญจธรรม ไม่ใช่ธรรมของบุคคลผู้ยินดีในปัญจธรรม ผู้พอใจในปัญจธรรม

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๘ ประการที่ควรรู้อย่างไร**

คือ อภิกายตนะ^๒ ๘ ได้แก่

๑. ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดเล็ก มีสีสันติหรือไมติ ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิกายตนะประการที่ ๑
๒. ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกขนาดใหญ่ มีสีสันติหรือไมติ ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิกายตนะประการที่ ๒

เชิงอรรถ :

^๑ นิปปปัญจธรรม ในที่นี้หมายถึงธรรมที่ปราศจากสิ่งปรุงแต่ง คือ มานะ ตัณหา และทิฏฐิ (ที.ปา.อ. ๓๕๘/๒๖๔)

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๓๘ หน้า ๓๔๘-๓๕๐ ในเล่มนี้, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๗๓/๑๒๐, อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๒๙/๗๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๓. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน^๑ เห็นรูปทั้งหลายภายนอก ขนาดเล็ก มีสีสันติหรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญา อย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิภายตนะประการที่ ๓
๔. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก ขนาดใหญ่ มีสีสันติหรือไม่ดี ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีสัญญา อย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิภายตนะประการที่ ๔
๕. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก ที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม เปรียบ เหมือนดอกผักตบที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม ฉันไค หรือเปรียบเหมือนผ้าในเมืองพาราณสี อันมี เนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม แม้ฉันไค ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน ก็ฉันนั้น เหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม ครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มี สัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิภายตนะประการที่ ๕
๖. บุคคลหนึ่งมีรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม เปรียบ เหมือนดอกกรรณิการที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม ฉันไค หรือเปรียบเหมือนผ้าในเมืองพาราณสี อันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วย ของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม แม้ฉันไค ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัญญา ภายใน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม ครอบงำรูป เหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิภาย ตนะประการที่ ๖

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๓๘ หน้า ๓๔๙ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๔๑๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺสตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๗. บุคคลหนึ่งมีรูปสัณฐานภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก
ที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม เปรียบเหมือน
ดอกชบาที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม จันใด
หรือเปรียบเหมือนผ้าในเมืองพาราณสีอันมีเนื้อละเอียดทั้ง ๒
ด้านที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม จันใด
ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัณฐานภายใน ก็จันนั้นเหมือนกัน เห็นรูป
ทั้งหลายภายนอกที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีสีแดง
เข้ม ครอบงารูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า 'เรารู้ เราเห็น'
นี่เป็นอภิภายตนะประการที่ ๗
๘. บุคคลหนึ่งมีรูปสัณฐานภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก
ที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม เปรียบเหมือน
ดาวประกายพริกที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีสีขาว
เข้ม จันใด หรือเปรียบเหมือนผ้าในเมืองพาราณสี อันมีเนื้อ
ละเอียดทั้ง ๒ ด้านที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีสี
ขาวเข้ม แม้จันใด ภิกษุรูปหนึ่งมีรูปสัณฐานภายใน ก็จันนั้น
เหมือนกัน เห็นรูปทั้งหลายภายนอกที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วย
ของขาว มีสีขาวเข้ม ครอบงารูปเหล่านั้นได้ มีสัญญาอย่างนี้ว่า
'เรารู้ เราเห็น' นี่เป็นอภิภายตนะประการที่ ๘

นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรรู้อย่าง

(ญ) ธรรม ๘ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ วิโมกข์^๑ ๘ ได้แก่

๑. บุคคลผู้มีรูป เห็นรูปทั้งหลาย นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๑
๒. บุคคลผู้มีรูปสัณฐานภายใน เห็นรูปทั้งหลายภายนอก นี่เป็น
วิโมกข์ประการที่ ๒
๓. บุคคลผู้น้อมใจไปว่า 'งาม' เท่านั้น นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๓

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๓๙ หน้า ๓๕๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๑๗ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๘ ประการ

๔. บุคคลบรรลวากาสาณัญจนโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สุดมิได้' อยู่ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฐมิสัญญา ไม่กำหนด นานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๔
  ๕. บุคคลล่วงวากาสาณัญจนโดยประการทั้งปวง บรรลววิญญาณัญจนโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สุดมิได้' อยู่ นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๕
  ๖. บุคคลล่วงวิญญาณัญจนโดยประการทั้งปวง บรรลวอากิญจัญญาณโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่ นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๖
  ๗. บุคคลล่วงอากิญจัญญาณโดยประการทั้งปวง บรรลวเนวสัญญานาสัญญาณโดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๗
  ๘. บุคคลล่วงเนวสัญญานาสัญญาณโดยประการทั้งปวง บรรลวสัญญาเวทียตนิโรธอยู่ นี่เป็นวิโมกข์ประการที่ ๘
- นี่ คือธรรม ๘ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๘๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็นอย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

ธรรม ๙ ประการ

[๓๕๙] ธรรม ๙ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๙ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๙ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๙ ประการที่ควรละ
ธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๙ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๙ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๙ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง	ธรรม ๙ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) ธรรม ๙ ประการที่มีอุปการะมาก คืออะไร

คือ ธรรมมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ๙ ได้แก่

๑. บุคคลมนสิการโดยแยบคาย ปราโมทย์ย่อมเกิด
๒. เมื่อมีปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด

พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

๓. เมื่อใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ
  ๔. ผู้มีกายสงบ ย่อมได้รับสุข
  ๕. เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น
  ๖. เมื่อจิตตั้งมั่น ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง
  ๗. เมื่อรู้ เมื่อเห็นตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายได้เอง
  ๘. เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด
  ๙. เพราะคลายกำหนด จึงหลุดพ้น
- นี่ คือธรรม ๙ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) ธรรม ๙ ประการที่ควรเจริญ คืออะไร

คือ องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๙ ได้แก่

๑. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือศีลวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งศีล)
๒. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือจิตตวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งจิต)
๓. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือทัญญีวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งทัญญู)
๔. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือกัมมวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งกัมมเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัย)
๕. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง)
๖. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นทางดำเนิน)
๗. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ)
๘. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือปัญญาวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งปัญญา)
๙. องค์ความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือวิมุตติวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งความหลุดพ้น)

นี่ คือธรรม ๙ ประการที่ควรเจริญ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

(ค) **ธรรม ๙ ประการที่ควรกำหนดรู้** คืออะไร

คือ สัตตาวาส^๑ ๙ ได้แก่

๑. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายต่างกัน มีสัญญาต่างกัน คือ มนุษย์ เทพบางพวก และวินิปาติกะบางพวก นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๑
๒. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายต่างกัน แต่มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพชั้นพรหมกายิกา (เทพผู้นับเนื่องในหมู่พรหม) เกิดในปฐมฉาน นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๒
๓. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน แต่มีสัญญาต่างกัน คือ พวกเทพชั้นอภิสสระ นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๓
๔. มีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกายอย่างเดียวกัน มีสัญญาอย่างเดียวกัน คือ พวกเทพชั้นสุภิกินหะ (เทพผู้เต็มไปด้วยความมั่งคั่ง) นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๔
๕. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีสัญญา ไม่เสวยอารมณ์ คือ พวกเทพชั้นอสิญญีสัตตพรหม นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๕
๖. มีสัตว์ทั้งหลายผู้บรรลุอากาศาณัญญายตนฉานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สุดมิได้' เพราะล่องรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนानัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๖
๗. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่องอากาศาณัญญายตนฉานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญญายตนฉานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สุดมิได้' นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๗
๘. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่องวิญญาณัญญายตนฉานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากัญญาณัญญายตนฉานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๘

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๑ หน้า ๓๕๔-๓๕๕ ในเล่มนี้, ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๒๗/๗๒, อภ.สตุตต. (แปล) ๒๓/๔๔/๖๗

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

๙. มีสัตว์ทั้งหลายผู้ล่วงอาภิกขุญจายตนฉานโดยประการทั้งปวง
บรรลุนิวาสัญญานาสนัญญายตนฉาน นี้เป็นสัตตาวาสที่ ๙
นี้ คือธรรม ๙ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) ธรรม ๙ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ ธรรมมีต้นเหตุเป็นมูลเหตุ^๑ ๙ ได้แก่

๑. เพราะอาศัยต้นเหตุ ปริเยสนา (การแสวงหา) จึงเป็นไป
๒. เพราะอาศัยปริเยสนา ลากะ(การไต่) จึงเป็นไป
๓. เพราะอาศัยลากะ วินิจจยะ (การกำหนด) จึงเป็นไป
๔. เพราะอาศัยวินิจจยะ ฉันทราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจ) จึงเป็นไป
๕. เพราะอาศัยฉันทราคะ อัชโฆसानะ (ความหมกมุ่นฝังใจ) จึง
เป็นไป
๖. เพราะอาศัยอัชโฆसानะ ปรีคคหะ (การยึดถือครอบครอง) จึง
เป็นไป
๗. เพราะอาศัยปรีคคหะ มัจฉริยะะ (ความตระหนี่) จึงเป็นไป
๘. เพราะอาศัยมัจฉริยะะ อารักขะ (ความหวงกั้น) จึงเป็นไป
๙. เพราะอาศัยอารักขะเป็นเหตุ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนก ที่เกิดขึ้น
จากการถือท่อนไม้ การถือค้ำสตรา การทะเลาะ การแก่งแย่ง
การวิวาท การกล่าวขึ้นเสียงว่า 'มึง มึง' และการพูดเท็จ จึง
เป็นไป^๒

นี้ คือธรรม ๙ ประการที่ควรละ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๐๓/๖๑, อจ.นวก. (แปล) ๒๓/๒๓/๔๘๐

^๒ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๐๓/๖๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

(ง) **ธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร**

คือ อาฆาตวัตถุ^๑ (เหตุผูกอาฆาต) ๙ ได้แก่

๑. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์^๒แก่เรา'
๒. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา'
๓. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา'
๔. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา'
๕. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา'
๖. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา'
๗. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา'
๘. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา'
๙. บุคคลยอมผูกอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา'

นี้ คือธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) **ธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร**

คือ อุบายเป็นเครื่องกำจัดอาฆาต^๓ ๙ ได้แก่

๑. บุคคลยอมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'^๔

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๐ หน้า ๓๕๒ ในเล่มนี้, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๗๙/๑๗๗-๑๗๘

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๐ หน้า ๓๕๒ ในเล่มนี้

^๓ ดูเทียบข้อ ๓๔๐ หน้า ๓๕๓ ในเล่มนี้

^๔ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๐ หน้า ๓๕๓ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

๒. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๓. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๔. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๕. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๖. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๗. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๘. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'
๙. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า 'ผู้นี้จักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน'

นี่ คือธรรม ๙ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺสตรสูตร]
 ธรรม ๙ ประการ

(จ) ธรรม ๙ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร

คือ นานัตตะ (สภาวะที่ต่างกัน) ๙ ได้แก่

๑. ความต่างกันแห่งธาตุ^๑
๒. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งธาตุ ความต่างกันแห่งผัสสะ จึงเกิดขึ้น
๓. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งผัสสะ ความต่างกันแห่งเวทนา จึงเกิดขึ้น
๔. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งเวทนา ความต่างกันแห่งสัญญา จึงเกิดขึ้น
๕. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งสัญญา ความต่างกันแห่งความดำริจึงเกิดขึ้น
๖. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งความดำริ ความต่างกันแห่งความพอใจจึงเกิดขึ้น
๗. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งความพอใจ ความต่างกันแห่งความเร่าร้อนจึงเกิดขึ้น
๘. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งความเร่าร้อน ความต่างกันแห่งการแสวงหาจึงเกิดขึ้น
๙. เพราะอาศัยความต่างกันแห่งการแสวงหา ความต่างกันแห่งการได้จึงเกิดขึ้น

นี้ คือธรรม ๙ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

(ข) ธรรม ๙ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร

คือ สัญญา^๒ ๙ ได้แก่

๑. อสุภสัญญา (ความกำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
๒. มรณสัญญา (ความกำหนดหมายความตายที่จะต้องมาถึงเป็นธรรมดา)

เชิงอรรถ :

^๑ ธาตุ ในที่นี้หมายถึงธาตุ ๑๘ มีจักขุธาตุ เป็นต้น (ที.ปา.อ. ๓๕๙/๒๖๕)

^๒ ดูเทียบ อง.นวก. (แปล) ๒๓/๑๖/๔๖๕

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

๓. อหาเร ปฏิกุลส์ัญญา (ความกำหนดหมายความปฏิกุลในอาหาร)
๔. สัพพโลเก อนภิตส์ัญญา (ความกำหนดหมายความไม่นำเพลิงเพลิงในโลกทั้งปวง)
๕. อนิจจส์ัญญา (ความกำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๖. อนิจเจ ทุกขส์ัญญา (ความกำหนดหมายความเป็นทุกขในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๗. ทุกเข อนัตตส์ัญญา (ความกำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข)
๘. ปหานส์ัญญา (ความกำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปธรรมทั้งหลาย)
๙. วิราคส์ัญญา (ความกำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

นี่ คือธรรม ๙ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ณ) **ธรรม ๙ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง** คืออะไร

คือ อนุปปพวิหาร^๑ ๙ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตติยฌานที่มีความผ่องใส ในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่
๓. เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุข ด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า 'ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข'

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๓ หน้า ๓๕๗ ในเล่มนี้, อง.นวก. (แปล) ๒๓/๓๓/๔๙๕

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๙ ประการ

๔. เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลจุดถกเถียงที่ไม่มีทุกข์และสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่
  ๕. บรรลอากาศาณัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สุดมิได้' อยู่ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนาคัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง
  ๖. ล่วงอากาศาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลวิญญาณัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สุดมิได้' อยู่
  ๗. ล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลอากาศัญจายตนฌานโดยกำหนดว่า 'ไม่มีอะไร' อยู่
  ๘. ล่วงอากาศัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลเนวสัญญานาสัญญายตนฌานอยู่
  ๙. ล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลสัญญาเวทียัตนิโรธอยู่
- นี่ คือธรรม ๙ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) ธรรม ๙ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ อนุปุพพนิโรธ^๑ ๙ ได้แก่

๑. กามสัญญาของผู้เข้าปฐมฌานดับไป
๒. วิตก วิจารณ์ของผู้เข้าทุติยฌานดับไป
๓. ปีติของผู้เข้าตติยฌานดับไป
๔. ลมหายใจเข้าลมหายใจออกของผู้เข้าจตุตถฌานดับไป
๕. รูปสัญญาของผู้เข้าอากาศาณัญจายตนฌานดับไป
๖. อากาศาณัญจายตนสัญญาของผู้เข้าวิญญาณัญจายตนฌานดับไป
๗. วิญญาณัญจายตนสัญญาของผู้เข้าอากาศัญจายตนฌานดับไป

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๔ หน้า ๓๕๘ ในเล่มนี้, อง.นวก. (แปล) ๒๓/๓๑/๔๙๑

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า : ๔๒๖ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๘. อากิญจัญญายตนสังญาของผู้เข้าเนวสังญานาสังญายตนฌาน
ดับไป

๙. สังญาและเวทนาของผู้เข้าสังญาเวทยิตนิโรธดับไป

นี่ คือธรรม ๙ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

ธรรม ๙๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้

ธรรม ๑๐ ประการ

[๓๖๐] ธรรม ๑๐ ประการที่มีอุปการะมาก	ธรรม ๑๐ ประการที่ควรเจริญ
ธรรม ๑๐ ประการที่ควรกำหนดรู้	ธรรม ๑๐ ประการที่ควรละ
ธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม	ธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่าย คุณวิเศษ
ธรรม ๑๐ ประการที่แทงตลอดได้ยาก	ธรรม ๑๐ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น
ธรรม ๑๐ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง	ธรรม ๑๐ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

(ก) **ธรรม ๑๐ ประการที่มีอุปการะมาก** คืออะไร

คือ นาคกรณธรรม^๑ (ธรรมเครื่องกระทำที่พึง) ๑๐ ได้แก่

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มึสติล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อม
ด้วยอาจารย์(มารยาท)และโคจร(การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัย
ในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มึสติล สำรวมด้วยสังวรในพระปาติโมกข์
เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้
เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายนี้เป็นนา-
คกรณธรรม

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๕ หน้า ๓๕๙-๓๖๑ ในเล่มนี้, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗/๓๑-๓๓

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเมืองต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวลี้ แม้การที่ภิกษุเป็นพหูสูตร ฯลฯ แทงตลอดดีด้วยทิวลี้ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๓. เป็นผู้มิตถิ มีสหายดี มีเพื่อนดี แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มิตถิ มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๔. เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำปราศรัยโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำปราศรัยโดยเคารพ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๕. เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ สามารถจัดได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๖. เป็นผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีความปรารถนาร้อยอย่างยิ่งในพระอภิธรรม ในพระอภิวินัย แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีความปรารถนาร้อยอย่างยิ่งในพระอภิธรรม ในพระอภิวินัย นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม
๗. เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เภสัชชบริวารตามแต่จะได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เภสัชชบริวารตามแต่จะได้ นี้ก็เป็นนาถกรณธรรม

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๘. เป็นผู้ปรารถนาคความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ปรารถนาคความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ นี้ก็เป็น นาคกรณธรรม

๙. เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน อย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำและค่าที่พูดแม่นานได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำและค่าที่พูดแม่นานได้ นี้ก็เป็น นาคกรณธรรม

๑๐. เป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา เห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้ก็เป็น นาคกรณธรรม

นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่มีอุปการะมาก

(ข) **ธรรม ๑๐ ประการที่ควรเจริญ** คืออะไร

คือ กสิณายตนะ^๑ (บ่อเกิดแห่งธรรมที่มีกสิณเป็นอารมณ์) ๑๐ ได้แก่

๑. บุคคลหนึ่งจำปฐวีกสิณ(กสิณคือดิน)ได้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ไม่มีสอง ไม่มีประมาณ
๒. บุคคลหนึ่งจำอาโปกสิณ (กสิณคือน้ำ)ได้ ...
๓. บุคคลหนึ่งจำเตโชกสิณ (กสิณคือไฟ)ได้ ...
๔. บุคคลหนึ่งจำวาโยกสิณ (กสิณคือลม)ได้ ...

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๖ หน้า ๓๖๑ ในเล่มนี้, และดูเทียบข้อ ๓๔๖ หน้า ๓๖๑ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสฺสตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๕. บุคคลหนึ่งจำนัลกสิน (กสินคือสีเขียว) ได้ ...
๖. บุคคลหนึ่งจำปัดกสิน (กสินคือสีเหลือง) ได้ ...
๗. บุคคลหนึ่งจำโลहितกสิน (กสินคือสีแดง) ได้ ...
๘. บุคคลหนึ่งจำโอทาทกสิน (กสินคือสีขาว) ได้ ...
๙. บุคคลหนึ่งจำอากาศกสิน (กสินคือความว่าง) ได้ ...
๑๐. บุคคลหนึ่งจำวิญญานกสิน (กสินคือวิญญาน) ได้ ทั้งเบื้องบน
เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ไม่มีสอง ไม่มีประมาณ

นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรเจริญ

(ค) ธรรม ๑๐ ประการที่ควรกำหนดรู้ คืออะไร

คือ आयตนะ ๑๐ ได้แก่

๑. จักขวยตนะ (อายตนะคือตา)
๒. รูปายตนะ (อายตนะคือรูป)
๓. โสตายตนะ (อายตนะคือหู)
๔. สัททายตนะ (อายตนะคือเสียง)
๕. ฆานายตนะ (อายตนะคือจมูก)
๖. คันธายตนะ (อายตนะคือกลิ่น)
๗. ชิวหายตนะ (อายตนะคือลิ้น)
๘. รสายตนะ (อายตนะคือรส)
๙. กายายตนะ (อายตนะคือกาย)
๑๐. โภกฺขัลลฺพายตนะ (อายตนะคือโภกฺขัลลฺพะ)

นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรกำหนดรู้

(ข) ธรรม ๑๐ ประการที่ควรละ คืออะไร

คือ มิจฉัตตะ^๑ (ความเป็นธรรมที่ผิด) ๑๐ ได้แก่

๑. มิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด)
๒. มิจฉาสังกัปปะ (ตำริผิด)
๓. มิจฉาวาจา (เจรจาผิด)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓๒/๒๘๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
ธรรม ๑๐ ประการ

๔. มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)
๕. มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด)
๖. มิจฉาวายามะ (พยายามผิด)
๗. มิจฉาสติ (ระลึกผิด)
๘. มิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด)
๙. มิจฉาญาณะ (รู้ผิด)
๑๐. มิจฉาวิมตติ (หลุดพ้นผิด)

นี่ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรละ

(ง) ธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม คืออะไร

คือ อกุศลกรรมบถ^๑ (ทางแห่งอกุศลกรรม) ๑๐ ได้แก่

๑. ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทาน (การลักทรัพย์)
๓. กาเมสุมิจฉาจาร (การประพฤติผิดในกาม)
๔. มุสาวาท (การพูดเท็จ)
๕. ปิสุณาวาจา (การพูดส่อเสียด)
๖. ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ)
๗. สัมผัสปลลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ)
๘. อภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา)
๙. พยาบาท (ความคิดร้าย)
๑๐. มิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด)

นี่ คือธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายเสื่อม

(จ) ธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คืออะไร

คือ กุศลกรรมบถ^๒(ทางแห่งกุศลกรรม) ๑๐ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๗ หน้า ๓๖๒ ในเล่มนี้, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗๘/๓๓๐

^๒ ดูเทียบข้อ ๓๔๗ หน้า ๓๖๒-๓๖๓ ในเล่มนี้, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๗๘/๓๓๐-๓๓๑

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๓. กามะสมิจฉาจารา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิฉิด
ในกาม)
  ๔. มุสาวาทา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)
  ๕. ปิสุณาย วาจาเย เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด)
  ๖. ผรุสสาย วาจาเย เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ)
  ๗. สัมผัสปปลาปา เวมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ)
  ๘. อนภิขณา (ความไม่โลภอยากได้ของของเขา)
  ๙. อพยาบาท (ความไม่คิดร้าย)
  ๑๐. สัมมาทิฏฐี (ความเห็นชอบ)
- นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ

(จ) ธรรม ๑๐ ประการที่แทงตลอดได้ยาก คืออะไร

คือ อริยวาสน^๑ (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ) ๑๐ ได้แก่
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ละองค์ ๕ ได้
๒. เป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖
๓. เป็นผู้มึธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก
๔. เป็นผู้มือปัสเสนธรรม (ธรรมเป็นดจพนักพิง) ๔ ประการ
๕. เป็นผู้มึปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้
๖. เป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี
๗. เป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุนมัว
๘. เป็นผู้มึกายสังขารอันระงับได้
๙. เป็นผู้มึจิตหลุดพ้นได้ดี
๑๐. เป็นผู้มึปัญญาหลุดพ้นได้ดี

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๓-๓๖๕ ในเล่มนี้, อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๙-๒๐/๓๘-๔๒

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

ภิกษุเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละกามฉันทะ(ความพอใจในกาม) ได้ เป็นผู้ละพยาบาท (ความคิดร้าย) ได้ เป็นผู้ละถิ่นมัทธะ(ความหดหู่และเขื่องขี้ม) ได้ เป็นผู้ละอุทัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ได้ เป็นผู้ละวิจิกิจจา(ความลึงเลสงสัย)ได้ ภิกษุเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว เป็นผู้ไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้อง โผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณทางใจแล้ว เป็นผู้ไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยใจที่รักษาด้วยสติ ภิกษุเป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องรักษาอย่างเอก เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีมือปัสเสนธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้พิจารณาแล้วเสพออย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วอดกลั้นอย่างหนึ่ง พิจารณาแล้วเว้นอย่างหนึ่ง^๑ พิจารณาแล้วบรรเทาอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีมือปัสเสนธรรม ๔ ประการ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีปัจเจกสัจจะ^๒อันบรรเทาได้ เป็นอย่างไร

คือ ปัจเจกสัจจะเป็นอันมากของสมณพราหมณ์จำนวนมากที่มีอยู่ทั้งหมด ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้บรรเทาได้ กำจัดได้ สละได้ คลายได้ ปล่อยวางได้ ละได้ สละคืนได้ ภิกษุเป็นผู้มีปัจเจกสัจจะ อันบรรเทาได้ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๔ ในเล่มนี้

๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๓ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๑ หน้า :๔๓๓ }

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละการแสวงหากามได้ ละการแสวงหาภพได้ ระวังการแสวงหาพรหมจรรย์ได้ ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละความดำริในกามได้ เป็นผู้ละความดำริในพยาบาท(การคิดร้าย) ได้ เป็นผู้ละความดำริในวิหิงสาได้ ภิกษุเป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว จึงบรรลุดุตตถณานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันระงับได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นจากราคะ มีจิตหลุดพ้นจากโทสะ มีจิตหลุดพ้นจากโมหะ ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ รู้ชัดว่า 'ราคะเราละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' รู้ชัดว่า 'โทสะเราละได้เด็ดขาด ฯลฯ เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' รู้ชัดว่า 'โมหะเราละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้' ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาหลุดพ้นได้ดี เป็นอย่างนี้แล

นี่ คือธรรม ๑๐ ประการที่แทงตลอดได้ยาก

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
 ธรรม ๑๐ ประการ

(ข) **ธรรม ๑๐ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น คืออะไร**

คือ สัญญา^๑ ๑๐ ได้แก่

๑. อสุภสัญญา (ความกำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
๒. มรณสัญญา (ความกำหนดหมายความตายที่จะมาถึงเป็นธรรมดา)
๓. อาหาเร ปฏิภูลสัญญา (ความกำหนดหมายความเป็นปฏิภูลในอาหาร)
๔. สัพพโลเก อนภิตรตสัญญา (ความกำหนดหมายความไม่เพลิดเพลินในโลกทั้งปวง)
๕. อนิจจสัญญา (ความกำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๖. อนิจเจ ทุกขสัญญา (ความกำหนดหมายความเป็นทุกขในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
๗. ทุกเข อนัตตสัญญา (ความกำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข)
๘. ปหานสัญญา (ความกำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปธรรมทั้งหลาย)
๙. วิราคะสัญญา (ความกำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
๑๐. นิโรธสัญญา (ความกำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรให้เกิดขึ้น

(ฅ) **ธรรม ๑๐ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง คืออะไร**

คือ นิชชรวัตถุ (ธรรมที่ทำให้เสื่อม) ๑๐ ได้แก่

๑. มิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด) ของผู้มีสัมมาทิฏฐิ ย่อมเสื่อมไป คือ บำปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจฉาทิฏฐิ เป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มทีเพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัย

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๕๖/๑๒๓

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๒. มิจจาสังกัปปะ (ตาริผิต) ของผู้มีสัมมาสังกัปปะ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจาสังกัปปะเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาสังกัปปะเป็นปัจจัย
๓. มิจจาวาจา (เจรจาผิต) ของผู้มีสัมมาวาจา ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจาวาจาเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาวาจาเป็นปัจจัย
๔. มิจจากัมมันตะ (กระท่าผิต) ของผู้มีสัมมากัมมันตะ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจากัมมันตะเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมากัมมันตะเป็นปัจจัย
๕. มิจจอาชีวะ (เลียงชีพผิต) ของผู้มีสัมมาอาชีวะ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจอาชีวะเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาอาชีวะเป็นปัจจัย
๖. มิจจาวายามะ (พยายามผิต) ของผู้มีสัมมาวายามะ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจาวายามะเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาวายามะเป็นปัจจัย
๗. มิจจาสติ (ระลิกผิต) ของผู้มีสัมมาสติ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจาสติเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาสติเป็นปัจจัย
๘. มิจจาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิต) ของผู้มีสัมมาสมาธิ ย่อมเสื่อมไป คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจจาสมาธิเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาสมาธิเป็นปัจจัย

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]

ธรรม ๑๐ ประการ

๙. มิจฉาญาณะ (รู้ผิด) ของผู้มีสัมมาญาณะ ย่อมเสื่อมไป คือ
 บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจฉาญาณะ
 เป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความ
 เจริญเต็มทีเพราะสัมมาญาณะเป็นปัจจัย
๑๐. มิจฉาวิมุตติ (หลุดพ้นผิด) ของผู้มีสัมมาวิมุตติ ย่อมเสื่อมไป
 คือ บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกของบุคคลที่เกิดเพราะมิจฉา-
 วิมุตติเป็นปัจจัยย่อมเสื่อมไป และกุศลธรรมเป็นอเนกย่อมถึงความ
 เจริญเต็มทีเพราะสัมมาวิมุตติเป็นปัจจัย
- นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรรู้อย่างยิ่ง

(ญ) ธรรม ๑๐ ประการที่ควรทำให้แจ้ง คืออะไร

คือ อเสขธรรม^๑ ๑๐ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ^๒ที่เป็นอเสขะ
๒. สัมมาสังกัปปะที่เป็นอเสขะ
๓. สัมมาวาจาที่เป็นอเสขะ
๔. สัมมากัมมันตะที่เป็นอเสขะ
๕. สัมมาอาชีวะที่เป็นอเสขะ
๖. สัมมาวายามะที่เป็นอเสขะ
๗. สัมมาสติที่เป็นอเสขะ
๘. สัมมาสมาธิที่เป็นอเสขะ
๙. สัมมาญาณะ^๓ที่เป็นอเสขะ
๑๐. สัมมาวิมุตติที่เป็นอเสขะ

นี้ คือธรรม ๑๐ ประการที่ควรทำให้แจ้ง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๕ ในเล่มนี้ และดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๑๑/๒๕๖

^๒ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๕ ในเล่มนี้

^๓ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๖ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค [๑๑. ทสุตตรสูตร]
วรรคนี้มี ๑๑ พระสูตรได้แก่

ธรรม ๑๐๐ ประการนี้ เป็นของจริง เป็นของแท้ แน่นอน ไม่ผิดพลาด ไม่เป็น
อย่างอื่น ที่พระตถาคตตรัสรู้แล้วโดยชอบ ด้วยประการฉะนี้”

เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมภาษิตของ
ท่านพระสารีบุตรแล้วแล

ทสุตตรสูตรที่ ๑๑ จบ
ปาฐกวรรค จบ

วรรคนี้มี ๑๑ พระสูตร ได้แก่

๑. ปาฐกสูตร	๒. อุทุมพริกสูตร
๓. จักกวัตติสูตร	๔. อัคคัญญสูตร
๕. สัมปสาทนียสูตร	๖. ปาสาทิกสูตร
๗. ลักขณสูตร	๘. สิงคาลกสูตร
๙. อาภูวนาฎิยสูตร	๑๐. สังคีติสูตร
๑๑. ทสุตตรสูตร	

ปาฐกวรรค จบ
ทีฆนิกายทั้งหมดมี ๓๔ สูตร จัดเป็น ๓ วรรค

จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ สุตตันตปิฎกที่ ๐๓ ทีฆนิกาย ปาฐกวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 11

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์ธรรมโชติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com